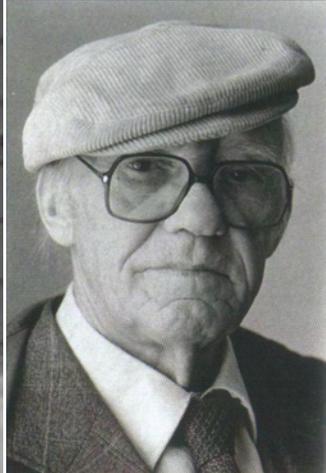
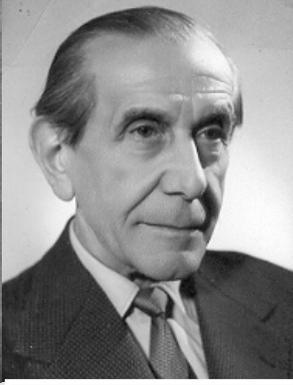

*To leto je naše in naša bo letos pomlad,
prišla bo tako, kot prišla je enkrat,
a vendar drugače ...*

(Karel Destovnik - Kajuh: odlomek iz pesmi Po tisoč letih)

LITERATI S I. GIMNAZIJE V CELJU

**Jan Hacin
Helena Jagodic
Urša Pintar
Žiga Serneč**

I. gimnazija v Celju

Mentor: mag. Anton Šepetavc

Slika 1 - I. gimnazija v Celju (foto: J. Hacin)

Kazalo

KAZALO	4
POVZETEK	5
UVOD	7
LEKSIKON GIMNAZIJSKIH LITERATOV	9
Anton Aškerc	11
Matej Bor	13
Karel Destovnik - Kajuh	15
Josip Drobnič	17
Fedor Gradišnik	18
Jožef Iskrač - Frankolski	20
Janko Kač	22
Igo Kaš	21
Ferdo Kočevar - Žavčanin	23
Anton Kos - Cestnikov	25
Mihael Lendovšek	26
Viktor Lipež	28
Ivan Macun	29
Franc Ksaver Meško	31
Rudolf Mole	33
Josip Napotnik	34
Mihael Napotnik	35
Anton Novačan	37
France Onič	39
Valentin Orožen	41
Franjo Puncer	42
Srečko Puncer	43
Davorin Ravljen	45
Dragotin Ripšl	46
Fran Roš	47
Johan Gabriel Seidl	49
Fran Valentin Slemenik	51
Anton Martin Slomšek	52
Jakob Strašek	55
Pavel Strmšek	56
Makso Šnuderl	57
France Štiftar	58
Jovan Vesel - Koseski	59
Fran Vidic	61
Matija Vodušek	62
Borivoj Peter Wudler	63
Janez Anton Zupančič	65
Andrej Arko	68
Mare Cestnik	69
Ivan Dobnik	70
Igor Grdina	71
Robert Hutinski	72
Andrej Inkret	73

Igor Karlovšek	74
Matjaž Kmecl	75
Peter Kolšek	77
Matej Krajnc	78
Jana Kvas	80
Miloš Mikeln	81
Lilijana Praprotnik Zupančič	83
Vasja Predan	84
Bina Štampe Žmavc	85
Janez Žmavc	87
INTERVJUJI	88
Andrej Arko	89
Mare Cestnik	91
Ivan Dobnik	94
Robert Hutinski	97
Igor Karlovšek	98
Matjaž Kmecl	100
Peter Kolšek	103
Matej Krajnc	107
Jana Kvas	110
Lilijana Praprotnik Zupančič	112
Bina Štampe Žmavc	114
ANKETA	117
Literati s I. gimnazije v Celju – kako dobro jih poznamo?	118
Namen ankete	119
Hipoteze	119
Anketni vzorec	120
Rezultati	121
Analiza ankete	129
Povzetek ankete	132
PRILOGA	133
ČASOPISNI ČLANKI	134
NASLOVNICE TER ODLOMKI IZ DEL	167
VIRI IN LITERATURA	225
ZAKLJUČEK	227
ZAHVALE	228
KAZALO SLIK	229

Povzetek

Pričujoča raziskovalna naloga je poskus štirih drugošolcev s klasične smeri I. gimnazije v Celju, da bi pred visokim jubilejem šole – 200-letnico obstoja in neprekinjenega delovanja – čim bolj celovito, leksikonsko raziskali, obdelali in v pregledni obliki objavili bio- in bibliografske podatke preko 50 bolj ali manj znanih literatov, ki so bodisi kot dijaki bodisi kot profesorji (ali pa oboje skupaj) šli skozi eno najstarejših gimnazij na Slovenskem. Imena, kot so Košeski, Slomšek, Aškerc, V. Levstik, Novačan, Kajuh, Bor, Predan, Mikeln, Kmecl, Inkret, Bina Štampe Žmavc, Lilijana Praprotnik Zupančič ..., v slovenskem prostoru nekaj pomenijo. Vsi so bili bivši dijaki celjske gimnazije.

Zdaj so – ob manj znanih, kot so Dobnik, Karlovšek, Krajnc, Puncer ... – zbrani na enem mestu. Pripravljene za razumevajočo presojo in raziskovalno dopolnitev.

Slika 2 – Stara gimnazijska knjižnica, ki se danes nahaja na Domoznanskem oddelku v Osrednji knjižnici Celje.

Uvod

I. gimnazija v Celju bo v šolskem letu 2008/9 praznovala visok jubilej: 200-letnico obstoja in neprekinjenega delovanja. Seveda je ob tako dolgi tradiciji šolska zgodovina pestra, imen nekdanjih dijakov in profesorjev, ki so se tako ali drugače otresli povprečja minljive vsakdanjosti, pa zlepa ne zmanjka.

Jubileji so vedno priložnost in vzpodbuda za pogled v zgodovino, zato seveda ne čudi, da so v minulih desetletjih nastali nekateri spisi, katerih namen je bil osvetliti gimnazijsko preteklost (Brenčič ob 100-letnici, Mlinar ob 150-letnici, Zupančič ob 170-letnici oz. ukinjanju gimnazij; vse v Celjskem zborniku). O znamenitem »celjskem gimnazijskem vprašanju« je pisal Janez Cvirn, leta 1995 pa je bil ob 100-letnici tega zgodovinsko pomembnega dogodka, zaradi katerega je celó padla vlada Avstro-Ogrske, v Celju organiziran mednarodni simpozij.

O literatih, jezikoslovcih in kulturnikih s prve celjske gimnazije so več razprav napisali France Jesenovec, Vlado Novak, Božena Orožen, Igor Grdina in Anton Šepetavc, prvi poskus, da bi v bolj celoviti obliki javnosti predstavili nekdanje ugledne gimnazijce – in med njimi tudi literate – pa sega v šolsko leto 1988/89, ko sta ob 180-letnici šole Janez Cvirn in Anton Šepetavc napisala broširano leksikonsko knjižico *180 let celjske gimnazije (Nekateri bivši dijaki in profesorji s celjske gimnazije)*.

Čeprav so v preteklosti že nastale nekatere raziskovalne naloge, ki so imele namen bolj sistematično raziskati in urediti določene segmente gimnazijske zgodovine (npr. Profesorji prevajalci s celjske gimnazije, 1990; 25 let KD Antona Aškerc, 1989; mentor A. Šepetavc), in tudi nekatere, ki so se ukvarjale zgolj z eno gimnazijsko osebnostjo (npr. Dr. Matjaž Kmecl, 2004; mentorica: M. O. Zlatolas), pa je vendarle do letos ostalo »odprto« bolj celovito, leksikonsko raziskovanje bogate gimnazijske literarne zgodovine. Ali povedano drugače: doslej še nihče ni zbral v urejeni in pregledni obliki, na enem mestu, vseh gimnazijskih literatov, predvsem pa ne tistih, ki so se uveljavili po letu 1945.

Naša osnovna hipoteza pri pisanju te raziskovalne naloge je bila, da je

1. v večtisočglavi množici, ki je v skoraj 200 letih šla skozi I. gimnazijo, tudi vsaj nekaj deset bolj ali manj znanih literatov;
2. ob že umrlih slavni in uveljavljenih, kot so Slomšek, Aškerc, Bor, Kajuh ..., še kar nekaj živečih in v slovenskem literarnem prostoru odmevnih avtorjev.

Naš namen je bil torej najprej evidentirati avtorje – pri starejših, v leksikone in enciklopedije uvrščenih avtorjih je to seveda bistveno lažje kot pri mlajših, ki se še niso uspeli »zapisati v literarno zgodovino«. Izkazalo se je, da izbor prinaša s sabo vrsto pasti in zagat. Prvo, za nas dijake kar nadležno vprašanje je bilo, kdo sploh je literat. Je to le leposlovec, zgolj posvetni, ne pa nabožni pisec? Je literat tudi kritik, literarni zgodovinar, prevajalec, teatrolog, urednik? Ali med gimnazijske literate uvrstiti le Slovence, Nemcev pa ne? Upoštevati le večletni gimnazijski staž, tistih, ki so z gimnazijo živeli le kako leto, pa ne?

Odgovor na to vprašanje (in podvprašanja, ki jih poraja) je veliko bolj zapleten, kot se zdi, zato pa je tudi izbor gimnazijskih literatov precej relativen: koga izmed navedenih bi kdo gotovo črtal s spiska, bi pa ob tem morda koga dodal.

Mi smo se odločili, kot smo se; morda ne vedno najbolj prav, zagotovo pa z najboljšim namenom, in to zlasti pri že pokojnih, ki je mnoge že pokrila prah pozabe. Naj imajo vsaj v tej nalogi svoj spomenik ali pa vsaj spominek!

Zbrali in izbrali smo torej nekaj več kot 50 gimnazijskih literatov, bodisi nekdanjih dijakov bodisi profesorjev ali pa kar oboje skupaj. V leksikonskem delu naloge smo obdelali njihove bio- in bibliografske podatke, pridali intervjuje z živečimi avtorji, vse skupaj pa osvetlili s številnimi prilogami (podobe avtorjev in naslovnice njihovih del, odlomki iz njih, članki o njih in njihovem delu). Nalogo smo začeli z anketnim vprašalnikom, s katerim smo želeli vsaj približno ugotoviti, koliko današnja gimnazijska populacija – tako dijaki kot profesorji – dejansko pozna literate, ki so izšli iz I. gimnazije v Celju.

Metodološko smo se pri raziskovanju držali preverjenih metod, z intervjuji pa smo po zgledu Branka Hofmana ali pač Frančka Bohanca skušali priti do svežih, neznanih podatkov o mlajših avtorjih. Pri tem smo z desetimi namerno tako zastavljenimi vprašanji skušali od vseh izvedeti približno iste reči (o začetkih, vplivih, vzorih, odnosu do literature, kritike, mlade generacije pisateljev), posebno pozornost pa smo – razumljivo – posvetili njihovi gimnazijski dijaški preteklosti.

Seveda smo želeli narediti čim bolj izpopolnjeno raziskovalno nalogo, o vseh teh ljudeh napisati čim več, dodati čim več zanimivosti. Zato smo se zares trudili in podatke zbirali na več mestih. Naš osnovni vir so bile knjige (leksikoni, enciklopedije, razprave, članki), kadar pa to ni bilo dovolj, smo se morali poslužiti tudi največje svetovne baze podatkov – medmrežja. Ta premora marsikaj in zelo veliko, nima pa vsega in zato smo se v dveh, treh primerih obrnili tudi na Inštitut za biografiko in bibliografijo v Ljubljani, nekatere podatke pa so nam prijazno posredovali avtorji sami. Najbrž ob tem ni treba pojasnjevati, da je bilo z nekaterimi avtorji precej več dela kot s kakšnimi drugimi, nas pa ob tem veseli misel, da so tako težko pridobljeni podatki zares izvirni in sveži. In koristni tudi za kako literarnozgodovinsko raziskovanje na višji ravni, kot pa je naša.

Pravijo namreč, da se pri raziskovanju nič z nikomer ne začne, še manj pa kaj s kom konča. Raziskovanje je pot, ki se nikjer ne začne in nikoli ne konča, čeprav ima svoj cilj in ve, od kod prihaja in kam gre.

Leksikon
gimnazijskih
literatov

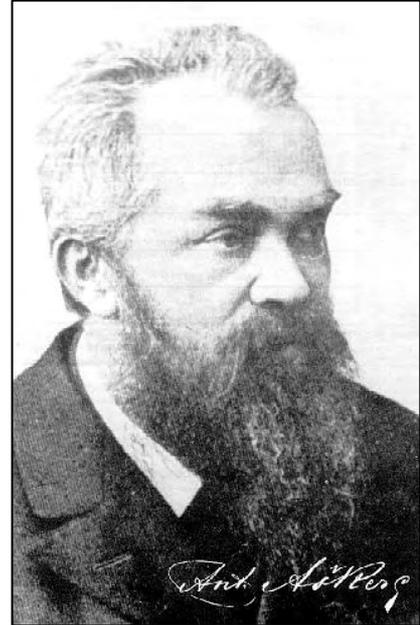
Ki ste bili in zdaj utripate v nas.

*Iz besed smo, iz sanj, prividi iz knjig, a v dušah živih gorimo ...
(Ivan Dobnik)*

Anton Aškerc

***9. 1. 1856, Globoko pri Rimskih Toplicah; † 10. 6. 1912, Ljubljana**
pesnik, prevajalec in urednik

Rodil se je v kmečki družini v Globokem, ki pa se je preselila na bližnje Senožeti. Po slovenski enorazrednici je obiskoval nemško osnovno šolo in gimnazijo v Celju, nato pa je študiral v mariborskem bogoslovju (1877–1881). Že kot bogoslovec se je razvijal v svobodomisleca, vedno bolj je dvomil o verskih dogmah, potem pa tudi kmalu prišel navzkriž s svojimi cerkvenimi predstojniki. Posledice je v letih svojega duhovniškega službovanja (1881–1898) na lastni koži občutil tako, da so ga venomer prestavljali iz ene župnije v drugo (Podsreda, Šmarje pri Jelšah, Lovrenc na Dravskem polju, Vitanje, Šmarjeta blizu Rimskih Toplic, Mozirje, Škale), končno pa ga pri 42-ih letih prisilili k izstopu iz duhovniškega stanu. Od predčasne upokojitve (kot je uradno obveljalo) v letu 1898 do smrti je živel v Ljubljani, kjer je opravljal delo mestnega arhivarja.

Slika 3 - Anton Aškerc (arhiv Osrednje knjižnice Celje)

Po nekaj anonimnih objavah pesmi v *Zgodnji danici* je leta 1880 v Zvonu pod psevdonimom Gorazd objavil pesem *Trije potniki*; tako se je podpisoval tudi, ko je leta 1881 začel objavljati v Ljubljanskem zvonu.

Pod Gregorčičevim in Stritarjevim vplivom je sprva pisal lirske pesmi (ljubezenske, domovinske, refleksivne), po letu 1882 pa je takratni urednik Ljubljanskega zvona Fran Levec v njem odkril talentiranega pripovednika in ga usmeril v epsko poezijo. Začel je objavljati balade in romance, s katerimi je tako zaslovel, da je v 90. predstavljal nespornega prvaka slovenske literature. Ivan Prijatelj je o Aškercu, ki je zaradi svoje naprednosti in svobodoljubnosti postal idol mlade generacije, zapisal, da je bil »prvi moderni Slovenec«.

Aškerčeva epika je realistična, odločno izraža narodno zavest in pripadnost slovenstvu, dvomi o katoliški in vsakršni dogmi, išče rešitev v drugih (vzhodnih) verstvih in svobodomiselnosti, nazadnje pa se osredini na socialno vprašanje; ko obtožuje kapitalistični družbeni red, že jasno kaže simpatije do socialističnih idej. V tem smislu sta za Aškerčevo pesništvo značilni zlasti prvi dve zbirki: *Balade in romance* (1890; v njej se je prvič podpisal s svojim pravim imenom in takoj doživel oster napad Antona Mahničja, glasnika konservativnih katoliških idej) ter *Lirske in epske poezije* (1896).

Snov za svoje balade in romance je jemal iz slovenske in slovanske zgodovine (*Celjska romanca, Slovenska legenda, Napoleonov večer, cikel Stara pravda*), iz biblije in ljudskega izročila (*Svatba v Logeh, Godčeva balada, Brodnik, Mejnik*). V nekaterih pesmih je izkazal močan čut za družbeno stvarnost in pravičnost (*Anka, Mi vstajamo, cikel Iz pesmarice neznanega siromaka*). Zelo izrazite so njegove satirične parabole, ki jih je neustrašno in brez

zadržkov prožil na svoje kritike, zlasti na Mahniča, v njih pa je namerno oživiljal orientalske in antične motive (*Čaša nesmrtnosti, Firduzi in derviš, Krišna, Herkulov kip, Pegaz in osel*). S tretjo zbirko *Nove poezije* (1900) se tudi zaradi spora z modernima Cankarjem in Župančičem okrog Kettejevih pesmi začne njegov ustvarjalni zaton.

Čeprav na prelomu stoletij (1900–1902) postane urednik *Ljubljanskega zvona* in hrabro stoji v areni kulturno-političnih bojev, njegova priljubljenost hitro upada. Z značilno štajersko trmo – v podobi svojih (pre)številnih knjig – se sicer modernikom skuša postavljati po robu, a zaman. Niti s pesniškimi zbirkami niti s samostojnimi epskimi pesnitvami (*Zlatorog, Primož Trubar, Poslednji Celjan*), še manj pa z naturalističnimi dramskimi deli (*Izmajlov, Red sv. Jurija, Tujka*), ne uspe več pridobiti naklonjenosti kritikov in zanimanja bralstva.

Še najbolj se temu približa z novim potopisom *Dva izleta na Rusko* (1903), ki ob deset let starejšem *Izletu v Carigrad* še vedno kaže in dokazuje Aškerčevo izjemno široko duhovno in geografsko razgledanost.

Brez dvoma je Aškerc s svojo epsko pesmijo v 80. in 90. letih 19. stoletja veliko prispeval k popolnejši podobi takratne slovenske literature. Bil je rojen epik; mojstrsko je znal varčevati z besedami in hkrati živo, tekoče in prepričljivo pripovedovati. Čeprav danes velja za tipičnega pesnika slovenskega realizma, pa je res, da je – še zlasti v njegovih baladah in romancah – tudi precejšen kos (pred)romantike, kar se lepo kaže že v njegovi nenavadni zavzetosti za vrednote (svoboda, resnicoljubnost, poštenost) in vse skrivnostno ter drugačno (zgodovina, vzhodna verstva, tuje dežele).

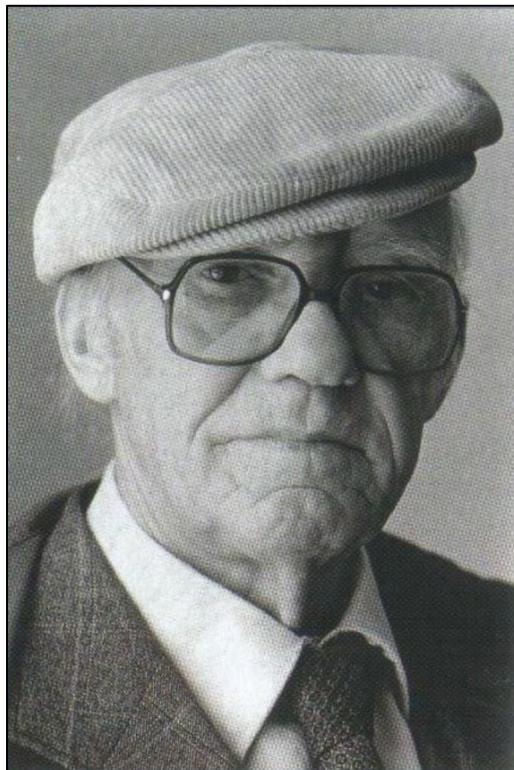
DELO: Balade in romance (pesniška zbirka), 1890; Izlet v Carigrad (potopis), 1893; Lirske in epske poezije (pesniška zbirka), 1896; Izmajlov, Red sv. Jurija, Tujka (drame), 1900; Nove poezije (pesniška zbirka), 1900; Dva izleta na Rusko (potopis), 1903; Četrty zbornik poezij (pesniška zbirka), 1904; Zlatorog (epska pesnitev), 1904; Primož Trubar (epska pesnitev), 1905; Ali je Primož Trubar upesnitve vreden junak ali ne? (polemika), 1905; Mučeniki (epska pesnitev), 1906; Junaki (epska pesnitev), 1907; Jadranski biseri (balade in romance), 1908; Akropolis in piramide (epske pesmi), 1909; Pesnitve. Peti zvezek, 1910; Atila v Emoni (romanca), 1912; Poslednji Celjan (epska pesnitev), 1912.

LITERATURA: Ivan Grafenauer: Anton Aškerc, SBL I; Slovenska književnost – leksikon Cankarjeve založbe (ur. Janko Kos in Ksenija Dolinar), Ljubljana 1981; Anton Slodnjak: Obrazi in dela slovenskega slovstva, Ljubljana 1975; Jože Pogačnik: Anton Aškerc; v: Slovenska književnost I, Ljubljana 1998; Aškerčev zbornik, Celje 1957; France Jesenovec: Aškerčev slog v lirskih in epskih poezijah, Celjski zbornik 1967.

Matej Bor

***14. 4. 1913, Grgar pri Gorici; † 29. 9. 1993, Radovljica**
pisatelj, pesnik, dramatik, prevajalec

Vladimir Pavšič, bolj znan pod psevdonimom Matej Bor, se je rodil kot sin orožnika, ki se je po prvi svetovni vojni z družino iz Primorske za stalno naselil v Štorah pri Celju. Osnovno šolo je končal v Štorah, zatem pa je obiskoval gimnazijo v Celju. Po maturi se je odločil za študij slavistike in leta 1937 diplomiral v Ljubljani. Sprva se je preživljal kot časnikar, malo pred vojno pa je dobil profesorsko mesto v Kočevju. Ob okupaciji se je umaknil v Ljubljano in se posvečal aktivističnemu delovanju za Osvobodilno fronto. Sredi leta 1942 je odšel v partizane in kmalu postal glasnik partizanskega boja. Bil je član SNOS in umetniški vodja Slovenskega narodnega gledališča na osvobojenem ozemlju. Po osvoboditvi je bil najprej dopisnik Tanjuga v Rimu, krajši čas v službi na ministrstvu za prosveto LRS, zatem pa do leta 1948 direktor Drame v Ljubljani. Poslej je živel kot samostojni književnik v Radovljici in vrsto let opravljal več pomembnih družbenih zadolžitev. Redni član SAZU je bil od leta 1965.

Slika 4 – Matej Bor (Janez Mušič: Veliki album slovenskih pisateljev)

Bil je vsestranski ustvarjalec. Pisal je liriko, dramatiko, pripovedno prozo, kritiko in esejistiko. Zelo veliko je tudi prevajal in pisal filmske scenarije. Središče njegove leposlovne tvornosti pa vsekakor zavzema prav lirika. V prvih dveh zbirkah, nastalih med vojno (*Previharimo viharje* in *Pesmi*), prevladuje bojevita, mobilizacijsko uporniška lirika. Posebno mesto zavzemajo partizanske balade, kot je *Mati božja*. Proti koncu vojne se je usmeril v intimnejšo poezijo in uvedel v partizanski okvir izrazito osebne ljubezenske motive, takšna pesem je balada *Srečanje*. Njegova povojna poezija ga vodi najprej v smer refleksije in intimizma (*Bršljan nad jezom*), potem pa spet v družbeni aktualizem (*Sled naših senc* – ciklus *Šel je popotnik skozi atomski vek*).

Za partizansko gledališče je Bor napisal tudi veliko skečev in dve drami (*Težka ura* in *Raztrganci*). Družbenokritične in poetične drame je pisal tudi po vojni, ko se je lotil še filmskih scenarijev; po enem izmed njih je bil leta 1954 posnet legendarni film *Vesna*.

Matej Bor je bil v drugi polovici 20. stoletja naš glavni prevajalec Shakespeara in je za Otonom Župančičem prevedel največ njegovih dram. Velja pa spomniti tudi na dejstvo, da je bil Matej Bor kot pesnik svoje dni v Evropi zelo znan in prevajan. Tako so npr. znameniti ciklus pesmi *Šel je popotnik skozi atomski vek* prevedli v angleščino (*A Wanderer went through the Atom Age*, London 1959), celotno zbirko *Sled naših senc* pa v francoščino (*La trace de nos ombres*, Pariz 1966).

DELO: Daljave (roman), 1961; Odloženi (roman), 1980; Jernov rokopis ali Martinova senca (roman), 1933; Janko in druge novele (zbirka novel); Previharimo viharje (pesniška zbirka), 1942; Pesmi (pesniška zbirka), 1944; Bršljan nad jezom (pesniška zbirka), 1951; Sled naših senc (pesniška zbirka), 1958; Podoknice tišini (pesniška zbirka), 1983; Sto manj en epigram (pesniška zbirka), 1985; Uganke (pesniška knjiga za mladino), 1951; Slike in pesmi o živalih (pesniška knjiga za mladino), 1952; Ropotalo in ptice (pesniška knjiga za mladino), 1956; Sračje sodišče ali je, kar je (pesniška knjiga za mladino), 1961; Pesmi za Manjo (pesniška knjiga za mladino), 1969; Palčki-pihalčki (pesniška knjiga za mladino), 1991; Raztrganci (drama), 1944; Težka ura (drama), 1944; Vrnitev Blažonovih (drama), 1948; Kolesa teme (drama), 1953; Zvezde so večne (drama), 1959; Pajčolan iz mesečine (drama), 1960; Bele vode (poetična drama), 1950; Vesolje v akvariju (poetična drama), 1966; Ples smeti (poetična drama), 1969; Šola noči (poetična drama), 1971; Vesna (scenarij za filmsko komedijo), 1954.

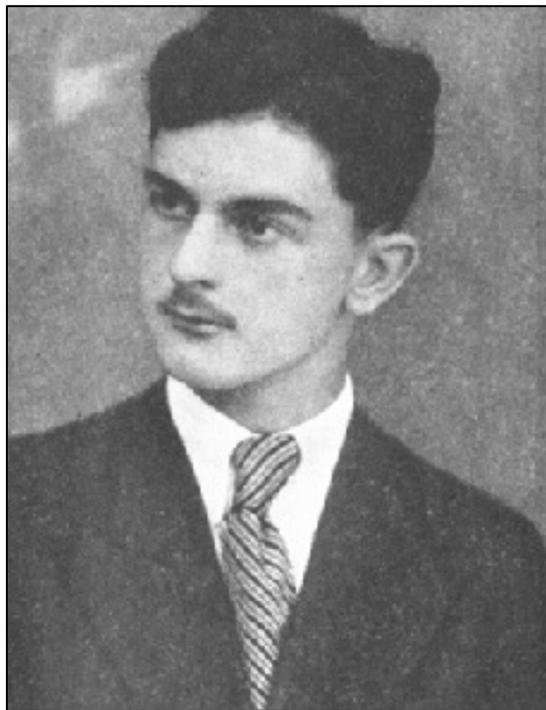
LITERATURA: Janez Mušič: Veliki album slovenskih pisateljev, Ljubljana 2004; SBL I; Leksikon Cankarjeve založbe, dopolnjena tretja izdaja, Ljubljana 1998; Enciklopedija Slovenije (A-C), Ljubljana 1987; Slovenski veliki leksikon (A-G), Ljubljana 2003; Anton Slodnjak: Obrazi in dela slovenskega slovstva, Ljubljana 1975; Leksikon slovenskih književnikov, Ljubljana 1996; Slovenski gledališki leksikon I, Ljubljana 1972; F. Pibernik: Med tradicijo in modernizmom, Ljubljana 1978.

Karel Destovnik - Kajuh

***19. 12. 1922, Šoštanj; † 22. 2. 1944, Šentvid nad Zavodnjo
pesnik in narodni heroj**

Po osnovni šoli v Šoštanju je od leta 1933 obiskoval gimnazijo v Celju. Pesmi je začel pisati že v nižji gimnaziji, objavljati pa je začel leta 1938 v *Slovenski mladini*, pozneje pa v *Srednješolcu*, *Mladem Prekmurcu* in *Sodobnosti*. V gimnazijskem obdobju je pisal pod psevdonimi, kot so *Drago Jeran*, *Peter Kalin* in *Matevž Pečnik*. Aprila 1940 je bil kot šestošolec zaradi komunizma izključen iz celjske gimnazije in je zato svoje šolanje nadaljeval na gimnaziji v Mariboru.

Ob napadu na Jugoslavijo je odšel s prostovoljci v Zasavsko hribovje, nato pa je bil zaprt v Šmartnem pri Slovenj Gradcu. Trpljenje v zaporu mu je dalo navdih za prvo pesem *Nenapisano pismo iz ječe*, iz tega obdobja pa je najpomembnejši ciklus *Okupacija*.

Slika 5 - Karel Destovnik – Kajuh (arhiv Osrednje knjižnice Celje)

Septembra 1941 je pribežal v Ljubljano, se vključil v narodnoosvobodilni boj in pod vplivom Mateja Bora, tudi nekdanjega dijaka celjske gimnazije, svoje pesmi leta 1942 zbral in pripravil pesniško zbirko *Markacije*, ki pa ni bila natisnjena, ker so Italijani odkrili tiskarno. Hkrati pa je pisal z Bojanom Štihom dramo *Mati*.

Pesmi z narodnoosvobodilno tematiko je objavljala v *Mladi Sloveniji*, *Slovenskem poročevalcu*, *Naši ženi*, *Setvi* in drugod. V začetku jih ni podpisoval, pozneje pa je uporabljal psevdonime *Jernej Puntar*, *Blaž Burjevstnik*, *Kajuhov Tonč*, *Kajuh*. S pesmijo se je povsem približal idejnim in političnim težnjam slovenskega naroda v obdobju narodnoosvobodilnega boja.

Njegov pesniški opus je dosegel vrh v polemični *Slovenski pesmi*, v ciklusu *Ljubezenske* in v nekaterih značilnih ženskih pesmih, kot so *Kje si, mati*, *Materi padlega partizana*, *Materi treh partizanov*, *Dekle v zaporu*. Zlasti v teh delih je izvirno in dovršeno združil osebno lirično izpoved z narodnoosvobodilno tematiko.

Avgusta 1943 je odšel v partizane in bil vodja kulturniške skupine v 14. diviziji. V tem obdobju sta nastali le dve pesmi, in sicer *V slovenskih vaseh* in *Pesem XIV. divizije*. S svojo kulturniško skupino je kot recitator sodeloval na mnogih mitingih po dolenjskih, notranjskih, primorskih in belokranjskih vaseh, kjer so njegovo pesem sprejemali kot izpoved lastnega trpljenja. Konec 1943 je v Starih Ogencah nad Juriščami divizijska tehnika razmnožila zbirko njegovih pesmi. Izšla je v 38 izvodih, opremil pa jo je Janez Weiss - Belač.

Januarja je odšel z divizijo na znameniti pohod čez Hrvaško na Štajersko. Ob nenadnem napadu nemške patrolje je padel prav na pragu svojega rodnega Šoštanja, v Šentvidu nad Zavodnjo, star komaj 22 let.

DELO: Markacije, 1942; Pesmi (edina pesniška zbirka), zbrano 1942, natisnjeno 1943; več izborov Kajuhovih pesmi: Moravec, 1949; Cesar, 1966, 1971, 1978; Moja pesem, 1981; Mati (drama, skupaj z B. Štihom), v: Zbrano delo (uredil Emil Cesar), 1978.

LITERATURA: Slovenski veliki leksikon (prva knjiga), Ljubljana 2003; SBL II; Mala splošna enciklopedija (druga knjiga), Ljubljana 1975; Slovenska književnost – leksikon Cankarjeve založbe (ur. Janko Kos in Ksenija Dolinar), Ljubljana 1981; Anton Slodnjak: Obrazi in dela slovenskega slovstva, Ljubljana 1975; Leksikon slovenskih književnikov, Ljubljana 1996.

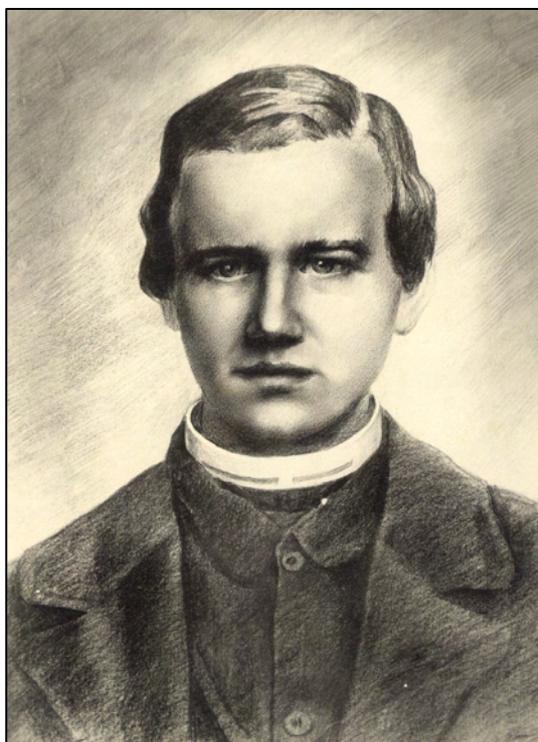
Slika 6 - Kip Karla Destovnika - Kajuha pred I. gimnazijo v Celju (foto: J. Hacin)

Josip Drobnič

***18. 5. 1812, Sv. Ema ob Sotli; † 5. 8. 1861, Gradec**
pisatelj, urednik, prevajalec

Gimnazijo je dokončal v Celju, licej v Gradcu, bogoslovje pa v Celovcu in tako je leta 1839 postal duhovnik. Kot duhovnik je služboval v Rogatcu, Pišecah, Slovenski Bistrici, pri Svetemu Jakobu v Dolu, v Artičah in Brežicah. 1. 11. 1849 pa je dobil službo pomožnega učitelja na celjski gimnaziji. To službo je moral zaradi bolezni 7. 4. 1851 zapustiti. Po okrevanju je do upokojitve leta 1852 deloval kot kaplan v Vitanju. Kasneje je živel tudi v Trstu. Od leta 1857 pa je učil slovenščino na gimnaziji v Gradcu.

Že kot dijak se je zanimal za ilirsko idejo Stanka Vraza, za katerega je zbiral narodne pesmi. Močno se je navdušil nad slovaropisjem in izdal več slovarjev, med njimi še v predmarčnem obdobju tudi nenavaden *Ilirsko-nemačko-talianski mali rečnik*. V Celju se je po prevratu leta 1848 znašel sredi živahnega družabnega in kulturnega dogajanja. Že leta 1851 je ustanovil čitalnico in zanj prevajal in priredil gledališke igre.

Slika 7 - Josip Drobnič (arhiv Osrednje knjižnice v Celju)

Nedvomno je s stališča slovenske literarne zgodovine njegova največja zasluga, da je leta 1850 ustanovil *Slovensko Čbela*, prvi leposlovno-poučni list v slovenskem jeziku. Obljubil je, da bo prinašala: »Čedne pesme, kratke in podučivne pravlice in pripovedi, popise posebno pomnjenja posebnih prigodba in oseb iz slovenske dogodivšne, slovstvena razjasnenja in kar slovensko jezikoslovje sploh zadeva, šolske reči in vse, kar požlahnenje človeškega uma podpira.« Kljub dobri volji, s katero se je lotil izvrševanja tega obširnega načrta, pomembnega zlasti za ustvaritev slovenskega pripovedništva v prozi, pa ta tednik zaradi prepričlega števila naročnikov ni mogel uspevati in je tako že kaj kmalu prenehal izhajati. Kljub kratkemu življenju je bila *Slovenska Čbela* za razvoj slovenskega slovstva velikega pomena, ker je dala pobudo, da se je ideje o nujnosti slovenskega literarnega lista z vso žilavostjo oprijel Anton Janežič. Josip Drobnič je sicer po propadu *Čbele* začel načrtovati nov list *Triglav*, a je zamisel opustil, ko je v Celovcu začel izhajati Janežičev *Slovenski glasnik*.

DELO: Pravi Slovenec, Starost slabost, Drevar ali beli gaber (gledališke igre po F. Kaiserju), 1859; Dvoboj, Raztresenca (gledališki igri), 1850; Ilirsko-nemačko-talianski mali rečnik (slovar), 1846–9; Slovensko-nemško-talianski in Taliansko-nemško-slovenski besednjak, 1858.

LITERATURA: SBL I; Enciklopedija Slovenija (C-E), Ljubljana 1988; Gledališki list mestnega gledališča Celje 1953–54; F. Ilešič: Ilirac Josip Drobnič, Zagreb 1917; F. Petre: Poskus ilirizma pri Slovencih, Ljubljana 1939.

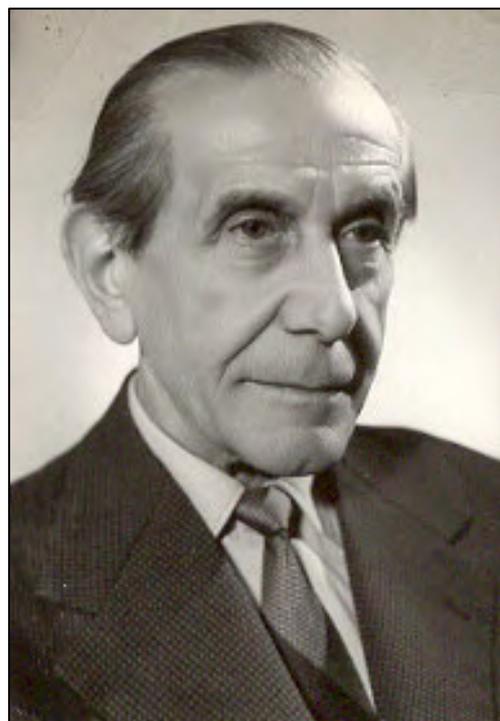
Fedor Gradišnik

***20. 1. 1890, Hrastnik; † 5. 6. 1972, Celje**
gledališki igralec, režiser in organizator

S starši se je leta 1897 preselil v Celje, po končani gimnaziji v Celju in Ljubljani pa študiral farmacijo v Pragi. Po diplomi leta 1913 je najprej delal na Južnem Tirolskem, nato pa je na Jesenicah najel svojo prvo lekarno.

Bolj kot farmacevtski poklic pa je Fedorja Gradišnika prevzelo in zaznamovalo gledališče, v katerega je aktivno vstopil že kot desetleten otrok z vlogo palčka v *Sneguljčici*.

Od leta 1908 je še v času svojega študija in bivanja v Pragi redno sodeloval s celjskim *Narodnim dnevnikom*, kasneje pa tudi z drugimi slovenskimi časniki, v njih je objavljajal predvsem gledališka poročila in ocene. Takoj po 1. svetovni vojni je na Jesenicah organiziral tri amaterske gledališke sezone, po preselitvi v Celje leta 1922 pa je postal gonilna sila ter eden prvih igralcev in režiserjev celjskega amaterskega gledališča. Že v času med obema vojnama je v njem režiral predvsem dela, ki so zaradi svoje zahtevnosti kazala težnjo po profesionalizaciji ansambla, v dramatičnem društvu pa je uveljavil idejo o pravem umetniškem gledališču. Tudi zato je v letih 1932–1935 deloval v *Celjskem studiu*.

Slika 8 - Fedor Gradišnik (arhiv Osrednje knjižnice v Celju)

Nemci so ga med okupacijo pregnali v Srbijo, a se je po 2. svetovni vojni vrnil v mesto ob Savinji, zbral celjske gledališke ljubitelje in zanesenjake ter ustanovil poklicno gledališče, katerega upravnik je potem bil celih 13 let (1949–1962). Bil je zelo uspešen, zato so mu leta 1960 podelili naziv *častni meščan Celja*.

Kot režiser je bil vedno zvest dramskemu besedilu, kot igralec pa se je izkazal predvsem z interpretacijami Cankarjevih, Župančičevih, Novačanovih in Kreftovih, likov kot so npr. Kantor (Cankar, *Kralj na Betajnovi*), Herman (O. Župančič, *Veronika Deseniška*; A. Novačan, *Herman Celjski*; B. Kreft, *Celjski grofje*), *Zois* (B. Kreft, *Kranjski komedijanti*).

Napisal je več dramskih del in dramtizacij, romanov v podlistkih ter povesti iz gledališkega življenja.

DELO: Gledališki list MG Celje: več objav Zgodovine celjskega gledališkega življenja (1947/48–1956/57); Tat (dvodejanka), 1904 objava v Zvončku; Sirota (mladinska igra), 1909 uprizorjena na Vrhniki; Rokovnjači (priredba proznega besedila); Jurij Kozjak (priredba proznega besedila); Sorodna srca (drama), 1907.

LITERATURA: Enciklopedija Slovenije (prva knjiga), Ljubljana 1987; SBL II; Anton Slodnjak: Obrazi in dela slovenskega slovstva, Ljubljana 1975; Mala splošna enciklopedija (prva knjiga), Ljubljana 1975; Leksikon Cankarjeve založbe (ur. Janko Kos in Ksenija Dolinar), Ljubljana 1981; Slovenski gledališki leksikon I, Ljubljana 1972; Gledališki list mestnega gledališča Celje I, Celje 1953–54; medmrežje (B. Goropevšek: <http://www.marginalija.si>).

Jožef Iskrač - Frankolski

***1836, Loka pri Frankolovem; † 4. 7. 1900, Razdel pri Vojniku**
pesnik, dramatik

V Celju je končal štiri razrede gimnazije in se nato, ker ni imel dovolj sredstev za nadaljevanje šolanja, najprej lotil kmetovanja v bližnjih Črešnjicah. Kasneje je postal mlinar v Špitaliču pri Konjicah, kjer je bil nekaj časa tudi župan, nazadnje pa je kot posestnik živel v Razdelu.

Leta 1853 je začel pod svojim pravim imenom objavljati pravljice in pripovedke v *Novicah*, kasneje pa tudi v drugih listih. Bolj redko je objavljajl pesmi, a tudi te je bilo moč vsake toliko časa zaslediti v takratnih slovenskih publikacijah.

Posebno poglavje njegovega literarnega opusa predstavljajo njegove epske pesnitve in dramska dela. Pri izbiranju tem zanje je imel kar srečno roko, saj so v svojem času med slovensko čutečimi ljudmi vzbudile pozornost in ugoden odmev. Vendar pa je zgolj izbira teme brez ustrezne umetniške obdelave očitno premalo, tako da je tozadevno delo Frankolskega, prepredeno s fantastično romantiko in anahronizmi, danes skorajda povsem pozabljeno.

DELO: Veronika Deseniška (epska pesnitev), 1863; Andrej Turjaški ali Vse za vero, carja in domovino (zgodovinska igra), 1870; Petrovska Mati božja (epska pesnitev), 1885.

LITERATURA: I. Grafenauer: I. J., SBL II; Leksikon slovenskih književnikov, Ljubljana 1996; F. Koblar: Slovenska dramatika I, Ljubljana 1972.

Janko Kač

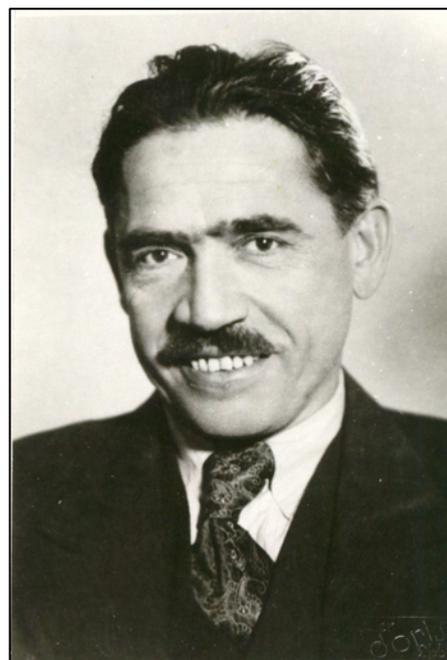
***16. 9. 1891, Latkova vas; † 1. 11. 1952, Ljubljana**
pisatelj

Rodil se je kot sin majhnega kmeta in mizarja. Gimnazijo je obiskoval v Celju in Ljubljani, nato pa je študiral medicino v Zagrebu in na Dunaju, ki pa je ni končal. Kasneje se je odločil za študij prirodropisa, a je tudi tega po začetni vnemi kmalu opustil.

Otroška leta je preživel na "gmajni" pod domačo hišo. Dobro je poznal Savinjo in polagoma se mu je nabirala snov za povesti in romane.

Sodeloval je pri časniku *Jutro*, po drugi svetovni vojni pa je urejal *Hmeljarja*. Posvečal se je botaniki, njegovo največje zanimanje pa je bilo hmeljarstvo. Pisateljstvo predstavlja torej le eno vejo njegove dejavnosti.

Za oblikovanje svojih del ni iskal vzorov v delih kmečkih pisateljev, saj mu je vzore dajalo domače življenje samo. Poleg pesmi, ki jih je objavil v reviji *Odmevi*, ter člankov v *Jutru* šteje Kačeva literarna žetev pet knjig. Leta 1932 je izdal svojo prvo zbirko zgodb in črtic ter jo naslovil *Med padarji in zdravniki*. Zbirko je posvetil svoji materi Košmrljevi Franci. Snov za delo so mu dali doživljaji in izkušnje iz lastne medicinske prakse.

Slika 9 - Janko Kač (arhiv Osrednje knjižnice Celje)

Njegovo pisateljsko ime je najtesneje povezano z romanom *Grunt*, ki predstavlja vrh njegove ustvarjalnosti. Idejo romana je pisatelj že sam podal v motu: *"Prvo je grunt, za njim denar. Potem pridejo postave, bog pa je zadnji. Taka je kmeška postava. Nikjer ni zapisana, nikjer dovoljena. V vseh deželah pri vseh narodih in vseh verah pa je bila in bo ista, dokler bo zemlja osebna last človeka."*

Janko Kač je prvi slovenski pisatelj, v katerem je našla Spodnja Savinjska dolina – ta morda najbogatejši košček slovenske zemlje – svojega oblikovalca. Njegova dela so bogat vir za spoznavanje savinjskega kmečkega življa, njihova slogovna moč pa je v izrazni živahnosti, dinamičnosti pripovedovanja in barvitem jeziku, polnem narečnih besed in med ljudstvom udomačenih tujk.

DELO: *Med padarji in zdravniki* (črtice), 1932; *Grunt* (roman), 1933; *Pisane zgodbe* (črtice), 1934; *Moloh* (socialnozgodovinski roman), 1936; *Na novinah* (povest), 1942.

LITERATURA: Slovenski veliki leksikon (H-O), Ljubljana 2004; Leksikon slovenskih književnikov, Ljubljana 1996; SBL III; Božena Orožen: *Savinjski pisatelj Janko Kač*, Savinjski zbornik 1958; *Pisatelj Janko Kač* (raziskovalna naloga), Celje 1998.

Igo Kaš

***26. 6. 1853, Vojnik pri Celju; † 25. 1. 1910, Baden pri Dunaju**
pisatelj, prevajalec

Gimnazijo v Celju je obiskoval od leta 1865 in jo leta 1873 končal kot odličnjak. Študiral je prirodopis v Gradcu. Leta 1878 se je kot rezervni častnik z avstrijskimi silami udeležil okupacije Bosne in Hercegovine. Potem je nekaj časa služil na zasedenem ozemlju ter v južni Dalmaciji in Boki Kotorski, pozneje pa še kot stotnik v Badnu pri Dunaju. Po upokojitvi je tam opravljal poklic privatnega gimnazijskega profesorja dveh klasičnih jezikov, nemščine in zgodovine.

Napisal je vrsto spominskih, potopisnih in krajepisnih črtic iz časa svojega bivanja v Bosni, Hercegovini in Dalmaciji.

Poskusil se je tudi kot pripovednik. Njegovo prvi leposlovno delo *Osveta* je nezrela, tragična in hudo romantična črtica z obrnjenim ojdipskim motivom očeta-ženina-moža svoje hčere; dogaja se v poljskih Karpatih. Nekoliko podobna ji je krvava ciganska zgodba *Mara*, ki jo zaradi podpisa K. pripisujejo Kašu, a še vedno ostaja veliko tistih, ki mislijo, da je to zgodbo napisal Ivan Krst, ne pa Igo Kaš.

Pozneje je tako kakor njegova vojna prijatelja Rajko Perušek in Franjo Maselj - Podlimbarski napisal niz etnografsko romantičnih povesti s slovanskega juga. V *Dalmatinskih povestih* je realistično orisal dalmatinske pastirje in ribiče, tihotapce in junake, njih zveste žene in dekleta, večinoma na ozadju dogodkov pred zasedbo Bosne in po njih, te portrete pa je prepletel z bolj ali manj idealiziranimi, večinoma romantičnimi ljubezenskimi zgodbami, napisanimi po vzorcu *Italijanskih novel* P. Heyseja. Kaš je pisal tudi feljtone v praško *Politiko* in prevajal Gregorčičeve in druge slovenske pesmi v nemščino.

Glede na slovensko katoliško poreklo in okolje je zanimivo, da je prestopil v protestantsko vero.

DELO: Popotni spomini iz Hercegovine (potopis), 1883; Črtice iz južne Dalmacije: Ercegnovi in dolnje Krivošije (črtice), 1891; Dalmatinske povesti (povesti), 1891/92; Spomini iz jugovzhodne Bosne (spomini), 1894; Izlet na Bosanko nad Dubrovnikom (krajepisna črtica), 1890; Na vojnem pohodu (spomini), 1913; Osveta (tragična črtica), 1882; Mara (zgodba), 1884.

LITERATURA: Mala splošna enciklopedija (druga knjiga), Ljubljana 1975; I. Grafenauer: K. I., SBL I; Leksikon Slovenska književnost, Ljubljana 1982.

Ferdo Kočevar - Žavčanin

***8. 4. 1833, Žalec; † 11. 11. 1878, Feldolf pri Gradcu**
pripovednik in publicist

Po gimnaziji v Celju je študiral medicino na Dunaju, ki pa je ni končal, zato je postal računovodja pri univerzi in akademiji v Zagrebu.

Znan je postal po tem, da se je goreče zavzemal za osnovne zakonitosti literarnih vrst (lirike, epike in dramatike) in za normativno literarno kritiko, še bolj pa po tem, da je strastno propagiral idejo ilirizma, vključno s skupnim jezikom za Hrvate, Srbe in Slovence, ter se potegoval za jugoslovanski program. Tako se je zapletel v različne spore, med drugim tudi z Valjavcem. Razpravljal je o vzrokih, zakaj propada hrvaško in se razvija slovensko slovstvo, ob pa ugotovil, da so se Slovenci v korist jezikovne in kulturne sloge že močno približali Hrvatom, a so bili zavrtnjeni, da pa se širi slovenski vpliv po Zagorju na škodo hrvaške književnosti.

Slika 10 - Ferdo Kočevar – Žavčanin (arhiv Osrednje knjižnice Celje)

Njegovo leposlovno delo je zanimivo predvsem zato, ker je povest *Mlinarjev Janez, slovenski junak ali vplemitenje Teharčanov* napisal v ilirščini, jeziku torej, ki ga je podpiral kot temelj enotne jugoslovanske literature in kulture.

Literarni zgodovinar Anton Slodnjak Kočevarja omenja kot slovstvenega kritika in mu pred letom 1858 priznava prvenstvo v resni slovenski literarnokritični publicistiki, obenem pa ugotavlja, da je bil "kljub načitanosti in marsikateri bistri misli skoraj neopažen" in pojasnjuje vzrok: "Za razliko od konzervativnih katoliških pogledov, ki so bili usmerjeni v presojo vsebine, je bil Kočevar namreč nagnjen k oblikovni presoji umetnin." Zameril pa mu je "težko besedo" (ne najbolj jasno izražanje) in "modrovanje o že razčiščenih jezikovnih in narodnostnih vprašanjih". V mislih je imel Kočevarjevo obnavljanje načrta dvojnega knjižnega jezika, kakor ga je pred njim zastavil Vraz: za ljudstvo in za inteligenco. V časopisu za inteligenco je priporočal jezik, ki naj bo razumljiv Slovincem, Hrvatom in Srbom in naj bo pol v latinici, pol v cirilici. V publikacijah za ljudstvo pa bi se jezika le previdno približevala drug drugemu. Temeljnega Kočevarjevega dela *Mlinarjev Janez* Slodnjak začuda ne omenja. Omenja pa ga Avgust Pirjevec v slovenskem biografskem leksikonu kot zgled Kočevarjevega problematičnega jezikovnega načrta, ki naj bi združil južnoslovanske bralce.

V letih 1870–1871 je objavil nekaj političnih člankov (*Ideja jugoslovanstva*), objavljala pa je tudi gospodarske članke. V članku *O zadevah naše književnosti* je zagovarjal potrebo po zblíževanju slovenskega in srbohrvaškega knjižnega jezika. Sprva samo v knjigah za

inteligenco, v knjigah za "prosti narod" pa naj bi le polagoma in oprezno uvajali "vzajemni književni jezik".

Na podlagi dotlej natisnjenih narodnih pesmi in Vrazovega gradiva je napisal razpravo *Naše narodne pesmi* ter z njo podal prvo pravo analizo ljudske poezije.

Pri *Slovenskem narodu* je sodeloval od prvega letnika dalje in bil z Antonom Kosom - Cestnikovom stalni zagrebški dopisnik za politične in kulturne zadeve. Objavil je številne članke in posegel tudi v slovenske kulturne in politične probleme. Opisal je praznovanje sv. Štefana v Zagrebu, se v spisu *Nemška kultura in mi* izrekel za prihodnost slovanske kulture in svetovno misijo slovanstva. Podal je svojo vizijo zgodovinske vezi med Slovenci in Hrvati in jo močno zagovarjal. V *Narodopisnih slikah iz našega naroda* je opisal ljubezen med fantom in dekletom, slovensko vas, vinske in ženitvene običaje.

Bil je med prvimi, ki so se ukvarjali s socialno-gospodarskimi vprašanji, skušal je pregnati predsodke o socializmu. Opozoril je na nujno potrebo, da se morajo Slovenci začeti ukvarjati s socialnimi vprašanji. Opozarjal je tudi na nevarnost, ki preti Slovincem od združene Nemčije in njenega prodora proti Jadranu.

Leta 1857 je pozval slovenske duhovnike, naj zbirajo narodne pesmi, pravljice, pregovore, običaje, malo znane besede in starine.

DELO: Kupčija in obrtnija, denar in blago (samostojna publikacija), 1872; Mlinarjev Janez, slovenski junak ali vplemitenje Teharčanov (povest); objavljeno v Novicah 1858, kot samostojna knjiga pa v Celju leta 1892.

LITERATURA: A. Pirjevec: K. F., SBL I; Enciklopedija Slovenije (četrta knjiga), Ljubljana 1987; Slovenski veliki leksikon (druga knjiga), Ljubljana 2003; Leksikon Slovenska književnost, Ljubljana 1982; medmrežje (<http://www.ff.uni-lj.si>)

Anton Kos - Cestnikov

***9. 1. 1837, Ceste pri Rogaški Slatini; † 20. 4. 1900, Požega**
pisatelj in publicist

Rodil se je v premožni hiši "pri Cestniku". Ljudsko šolo je obiskoval pri Sv. Križu, eno leto zaradi nemščine v Slovenski Bistrici, nižjo gimnazijo pa v Celju. Leta 1856 je odšel v Zagreb, kjer je ponavljal 4. razred in končal petega. 6. razred je končal v Trstu, 7. zopet v Zagrebu, maturiral pa je leta 1860 v Varaždinu. Po gimnaziji se je vpisal na pravniško akademijo v Zagrebu ter po državnem izpitu postal pravni praktikant. Kasneje je postal avskultant v Požegi. Ko je odšel v Zagreb leta 1868 delat sodni izpit, je bil habilitiran in dodeljen banskemu stolu v Zagrebu, kjer je napredoval službeno močno napredoval. Do upokojitve je deloval kot sodni svetnik v Požegi.

Odločnega, narodnega mišljenja se je navzel že v Celju pod vplivom opata Matije Voduška. V poznejših dijaških letih si je zavzeto dopisoval z dijaki skoraj vseh slovenskih gimnazij in jih spodbujal k delu za narod. Kot zagrebški četrtošolec je začel v *Novicah* objavljati narodne pripovedke, pravljice in etnografske članke. Javnost je obveščal tudi o literarnih novostih in prosvetnih razmerah. Za Cegnarjem je sestavljal bibliografski pregled slovenskega slovstva. Na tržaški gimnaziji je leta 1859 osnoval rokopisni dijaški list *Zora Jadranska*. V *Črticah iz dnevnika* je razpravljal o prijateljstvu in rodoljubju, opisal je izlet v Škedenčje, primerjal slovensko pratiko s hrvaško, poročal pa je tudi o proslavi stoletnice mariborske gimnazije in napredku slovenskega dijaštva. V *Narodnih novinah* je objavil *Uspomene na Sloveniju*, verno sliko našega tedanjega narodnega življenja. Med drugim je opisal tudi proslavo mariborske čitalnice, Tomanovo bivanje v Rogaški Slatini in svoja potovanja po Sloveniji, zlasti pa je povelečeval Ljubljano, ki jo je do takrat obiskal že šestkrat.

Po večletnem molku ga je Jurčič končno pridobil za dopisnika pri svojem *Slovenskem narodu*. Snov za svoje številne humoristične prispevke (podpisoval se je kot – C-v, Cestnikov in od konca marca 1880 Spectabilis) je zajemal iz dijaškega življenja. Nekaterim humoreskam je dal zaradi večje privlačnosti nenavaden naslov, na primer *Jurasor, Punkelmajor, Doktor Konjorum*, »Rum ti tum!«, *Rempeš, Spectabilis, Klobuk ali čizme?*

DELO: Črtice iz dnevnika, Novice 1859; Strast in krepost (veseloigra), prvi del objavil leta 1862; Uspomene na Sloveniju, Zagreb 1863; Spomini iz celjskih dijaških let, Slovenski narod 1878; Iz Senja čez Kotor do Zagreba (potopis), Zagreb 1881.

LITERATURA: J. Šlebinger: K. A., SBL I; Leksikon slovenskih književnikov, Ljubljana 1996; Leksikon Slovenska književnost, Ljubljana 1982.

Mihael Lendovšek

***15. 8. 1844, Rogatec; † 22. 4. 1920, Makole**
pesnik, dramatik in strokovni pisec

Njegov oče je bil tesar, ki se je s kupčevanjem povzpел do bogastva, kasneje vse izgubil in zopet z delom preživel svojo družino. V Rogatcu je obiskoval osnovno šolo, jeseni 1858 pa je s štirinajstimi leti z odličnim uspehom na celjski glavni šoli opravil izpit za gimnazijo. V letih 1858–1966 je obiskoval gimnazijo v Celju in opravil vse razrede z odličnim uspehom. Do leta 1870 je študiral bogoslovje v Mariboru, leto kasneje pa je postal kaplan v Konjicah. V letih 1872–78 je bil kaplan in hkrati veroučitelj na nižji gimnaziji na Ptujju, v letih 1878–83 župni vikar na Ptujju, od 1883. do smrti pa župnik v Makolah.

Slika 11 – Mihael Lendovšek (arhiv Osrednje knjižnice Celje)

Živahen in nadarjen dijak se je že zelo zgodaj navdušil nad slovenščino in slovanstvom in obrnil pogled na slovanski jug. Kot sedmošolec je v Einspielerjevem *Slovcu* pod psevdonimom Bogoslav objavil *Književne črtice* (1865, ponatis), kjer je zahteval resno slovstveno kritiko in želel preureditev *Slovenskega glasnika*. Lendovšek je sam vsaj v višji gimnaziji zlagal pesmi, a bolj iz navdušenja za pesništvo kot pa zaradi nadarjenosti. Samo iz let 1863–66 je znanih šest zvezkov. Po vsebini so pesmi večinoma rodoljubne in ljubezenske, v mnogih je viden vpliv Prešerna, jezik pa je pomešan s hrvaškimi besedami in oblikami. Zbirka *Torbica jugoslavjanske mladosti* (1863–64) vsebuje 10 pesmi, 6 epigramov in 2 sestavka v prozi. Iz Lendovškovih gimnazijskih let je znanih tudi več dramskih del, kot je npr. veseloigra *Kteri bo?*

Že v gimnaziji je sanjaril, da bo osnoval jugoslovanski ali vsaj slovenski pesniški almanah, ki mu je namenil ime *Jugoslovanski oz. Slovenski slavulj*. V avgustu in septembru 1878 je razposlal okoli 50 pesnikom in pisateljem poziv k sodelovanju, od katerih se jih je povabilu odzvalo 30, njihovi prispevki pa so prihajali počasi. Lendovšek, zaposlen z izdajo Slomškovih spisov, je za leto dni odložil sestavljanje almanaha. Kot ptujski kaplan se je Lendovšek lotil izdajanja Slomškovih spisov. Slomškove pesmi so izšle 1876. kot 1. knjiga *Zbranih spisov*. Stroški so bili veliki, knjiga pa se je le počasi prodajala. Leta 1878 so kot 2. knjiga izšle *Basni, prilike in povesti*, l. 1879 kot 3. knjiga *Životopisi*, kot 4. knjiga leta 1885 pa *Različno blago*. Pri *Mohorjevi družbi* so v letih, ki so sledila, izšli še nekateri spisi. Ob stoletnici Slomškovega rojstva je Lendovšek tudi napisal dramske prizore, ki jih je naslovil *Slomškovo rojstvo* (Celje, 1900). Obenem z izdajo Slomškovih spisov je Lendovšek za izdajo priredil tudi spise Valentina Orožna (1879).

Trudil se je za versko življenje v svoji župniji v Makolah in v ta namen napisal dve knjižici. V Konjicah je večkrat predaval v katoliškem političnem društvu. Na Ptuju je vodil čitalniške gledališke predstave. V Makolah je 1884. ustanovil posojilnico in 1900. kmetijsko zadrugo. Rad se je ukvarjal s teološkimi vprašanji, zlasti bibličnimi. Sad tega študija je bila v latinščini napisana knjižica *Marijine pesmi* (1918).

DELO: Kteri bo? (veseloigra v dveh dejanjih), 1866; Mož beseda (igra v petih dejanjih), 1867; Torbica jugoslovanske mladosti (pesniška zbirka), 1863/64; Slomškovo rojstvo (dramski prizori), 1900; Marijine pesmi (študija), 1918.

LITERATURA: Mala splošna enciklopedija (H-O), Ljubljana 1975; Enciklopedija Slovenije, Ljubljana 1989; Slovar slovenskih književnikov, Ljubljana 1996; SBL III.

Viktor Lipež

*16. 3. 1835, Vransko; † 27. 5. 1902, Vransko

pesnik

Obiskoval je celjsko gimnazijo in leta 1853 maturiral z odliko, nato se je odpravil študirat na Dunaj. Tam se je usposobil za profesorja zemljepisa, zgodovine in nemščine. Zaradi svojega odločno narodnega mišljenja je izgubil službo v Mariboru in tako dve leti opravljal poklic zasebnega učitelja. Po 14 letih službovanja v Zagrebu je januarja 1878 postal ravnatelj na veliki realki v Rakovcu. Avgusta leta 1892 se je upokojil in se vrnil na Vransko. Podpiral je jugoslovansko idejo, zanjo pa ga je navdušil njegov profesor slovenščine na celjski gimnaziji.

Balado *Materska ljubezen* je priredil po srbski narodni pesmi in sonetu *Življenje*. Za šolske potrebe je napisal *Njemačko vježbenico* I-III (1871–75). V nemški jezik je prevedel Matkovičevo knjigo *Hrvatska i Slavonija u fizičnih i kulturnih odnošajih* in po Belingerju priredil *Zemljepisno početnico*.

DELO: *Materska bolezen* (balada), objavljena 1851 in 1854; *Car Lazarjeva smrt* (dramatizirana epska pesnitev), uprizorjena 1860.

LITERATURA: SBL I; Leksikon slovenskih književnikov, Ljubljana 1996.

Ivan Macun

***23. 1. 1821, Trnovci v Slovenskih goricah; † 27. 10. 1883, Gradec**
pisatelj, publicist, učitelj, literarni zgodovinar

Osnovno šolo je obiskoval doma, 3. razred normalke in gimnazije v Mariboru, v Gradcu je študiral pravo in filologijo. S celjsko gimnazijo je povezano kratko obdobje njegovega življenja, ko je kot profesor začetnik v šolskem letu 1845/6 supliral. Konec šolskega leta 1846 je opravil izpit iz italijanščine in bil po državnem izpitu iz filologije maja 1848 v Trstu nameščen za stalnega gimnazijskega učitelja. Oktobra 1850 je prišel na veliko gimnazijo v Zagrebu, a je bil zaradi konfliktov z ravnateljem Premrjem kmalu premeščen na ljubljansko gimnazijo. Leta 1861 je znova prevzel svoje prejšnje delovno mesto na zagrebški gimnaziji, kjer je deloval do leta 1870, ko je bil imenovan na I. državno gimnazijo v Gradcu.

Bil je velik rodoljub, na tedanje ravnanje s slovenskim jezikom in cenzuro je Macun opozoril s člankoma *Die slov. Volksschulen in Untersteiermark* (I, 1843, s psevdonomimom Jozipec; poslov. Slavomir-Ciringer, 1848) in *Die Slaven in Krain u. den benachbarten Provinzen* (II, 1844). Nabiral je narodno blago ter Vrazu za *Kolo* ponudil *Svatbo u Štajerju*. Prav Vraz je dal Macunu podrobnejša navodila, kako zbirati narodno blago, navdušeno je odobral njegovo ilirsko usmerjenost, mu svetoval, za kateri poklic naj se šola, pod njegovim vplivom pa naj bi tudi postal dopisnik *Zore Dalmatinske*.

V jeseni 1848 je začel na gimnaziji brezplačno poučevati slovenščino kot prostovoljni predmet. V članku *Vsim Slovencom za prevdarenje* je pozval vse pisatelje, da naj sestavijo slovenske knjige za šole, urade in kmete. Z ilirskimi in slovenskimi članki je sodeloval pri glasilih *Slavjanskega društva* v Trstu, torej v glasilih *Slavjanski rodoljub* (1849) in Rudmaševem *Jadranskem Slavjanu* (1850).

Prizadeval si je za ilirsko idejo o zedinjenju Slovencev z južnimi Slovani. Novembra 1848 je začel sestavljati jugoslovansko krestomatijo, ki bi obsegala izbor jugoslovanske literature, pesništva in proze in v dodatku še nekaj primerkov iz ostalih slovanskih jezikov. Proti koncu leta 1849 je izšlo njegovo znano *Cvetje slovenskega pesništva* (1850, Trst) s kratkim uvodom o poetiki in z dodanimi *Piesmotvori iz Ilirskoga*, kar je prvo delo te vrste pri nas. Kritiki ga niso sprejeli, usodna za knjigo pa je bila Metelkova uradna ocena, v kateri je grajal napačno rabo predlogov u i v, kopico germanizmov, napačnih slovničnih tvorb, glasoslovno trdoto in izbor nabožnih narodnih popevk, vsebino moteče tiskovne napake, dodatek srbo-hrvaških pesmi brez leksikalnega in gramatičnega prevoda. Po tej kritiki Macun ni več izdal nobenega dela te knjige in je zapadel v nekakšno krizo; zaradi neuspeha se je izločil iz javnega delovanja za narod.

Kot klasični filolog se je zanimal za grščino, zato je nabral nekaj grških besed, po obliki in pomenu podobnih slovenskim in izdal knjigo *Drobtinice* (1847), za gimnazije je priredil *Slovnico jezika gerčkoga* in sestavil *Kratko slovnico jezika nemačkoga*. Leta 1856 je iz Bleiweisovega *Koledarčka* ponatisnil narodno balado o Mladi Bredi in jo opremil s hrvaškim komentarjem. Istega leta je objavil potopisne črtice o Bohinjski dolini in Blejskem jezeru z vsebino Prešernovega Krsta pri Savici. Leta 1852 je sodeloval pri sestavi hrvaške terminologije in čez 10 let sprožil važno vprašanje o slovenski terminologiji za vse šolske predmete, podal pravila, kako tvoriti nove izraze, ter obenem predložil svoje *Jezikoslovno izrazoslovje na preudarek*. Za spis o Jugoslovanih v Riegrovem *Slovarju naučnem* je Macun prispeval pregled slovenske literature (1863), ki ga je predelanega objavil v Gajevih *Narodnih novinah* in v ponatisu razširil s pesniškimi primeri iz Vodnika, Prešerna in Koseskega ter s

slovarčkom Slovencem manj razumljivih besed. Njegovo najbolj znano delo je leta 1883 objavljena *Književna zgodovina Slovenskega Štajerja*.

DELO: Cvetje slovenskiga pesništva, 1850; Književna zgodovina Slovenskega Štajerja, 1883.

LITERATURA: Anton Slodnjak: *Obrazi in dela slovenskega slovstva*, Ljubljana 1975; *Leksikon slovenskih književnikov*, Ljubljana 1976; *Slovenski veliki leksikon (H-O)*, Ljubljana 2004; *Mala splošna enciklopedija*, Ljubljana 1975.

Franc Ksaver Meško

***28. 10. 1874, Ključarovci pri Sv. Tomažu nad Ormožem; † 12. 1. 1964, Slovenj Gradec**

pripovednik, dramatik, pesnik in mladinski pisatelj

Bil je četrti otrok očeta Antona, ki se je ukvarjal s kmetijstvom, in matere Marije. Ljudsko šolo je obiskoval pri Sv. Tomažu (1882–85), 4. razred nemške šole na Ptuj (1885–86), kjer je končal tudi nižjo gimnazijo (1886–90). Ptujsko narodno življenje in zgodovinski spomini so močno vplivali nanj, zato se je odločil za višjo gimnazijo v Celju (1890–94), kjer je bil narodni boj še ostrejši in spomini na slovensko zgodovino še bolj živi.

Slika 12 – Franc Ksaver Meško (arhiv Osrednje knjižnice Celje)

Prav tedaj je začela izhajati v Celju Hribarjeva *Domovina* (1891), čez leto dni pa še dijaška *Vesna* (1892–94), pri katerih je začel literarno delovati. V Celju je preživel precej živo mladost, to je razvidno iz njegove avtobiografije *Mladost* (1928). Takrat zelo vplivnega Antona Aškerca je spoznal v času, ko je bil kaplan pri Sv. Lovrencu v Slovenskih goricah. Po maturi 1894 se je po daljšem premisleku odločil za študij bogoslovja v Mariboru. V semenišču je sodeloval v listu *Lipica*. V tem obdobju življenja je bil že zelo dejaven na literarnem področju (*Ljubljanski zvon*, 1897, roman *Kam plovemo?*), zato se je v Mariboru počutil utesnjenega in po treh letih začel premišljevat o odhodu k benediktincem ali minoritom. Med tem je bil sprejet v celovško bogoslovje, kjer se je počutil svobodnejšega. Tudi tu je sodeloval pri semeniškem listu *Bratoljub* in društvu *Slomšek*. Začel je pisati za *Slovensko matico*. Še istega leta se je pojavil tudi v *Domu in svetu* in pri *Mohorjevi družbi*.

Študij je končal leta 1898 in od takrat služboval v mnogih krajih. Leta 1906 je zaradi bolehnosti dobil župnijo Marija na Zilji pri Beljaku. Med vojno so ga pozimi leta 1916 obtožili veleizdaje in ga zaprli. Ko so ga izpustili, se dalj časa ni smel vrniti na Ziljo. Ob prevratu so se težke narodne razmere še bolj zaostriale in ker se ni več počutil varnega, je 5. 1. 1919 zbežal preko Karavank. Nekaj časa je živel pri frančiškanih na Brezjah na Gorenjskem, nato je bil kaplan v Tinjah. Po plebiscitu je živel deloma v Ljubljani (Leonišče), deloma na Brezjah, nato je bil kaplan v Dravogradu. Od 1. 8. 1921 je imel župnijo Sele pri Slovenj Gradcu.

Sprva je pisal ljubezenske in nabožne pesmi, nato prozo pod vplivom realizma in naturalizma z motiviko iz meščanskega in kmečkega življenja slovenskega naroda. Pisal je tudi mladinsko in spominsko prozo.

Meškovo književno delo se je začelo na prelomu našega leposlovja iz realizma in naturalizma v simbolizem. Pisati je začel že v nižji gimnaziji: v tretji šoli na Ptujju je napisal povest *Starši in sin* (objavljena 1908). V Celju se je mnogo naučil ob prebiranju tujih in domačih pisateljev, zlasti romantikov (Shakespeare, Puškin, Byron, Lermontov, Scott itd.). V času teološkega študija se je obrnil k realisti, zlasti k Turgenjevu in Tolstoju. Na njegove prve pesmi v *Vesni* so vplivali predvsem domači pesniški zgledi in ljudska poezija. Kot pesnik je znan po pesniški zbirki *Iz srca in sveta*.

Meško je dolga leta veljal za enega najpopularnejših slovenskih pisateljev.

*Pravijo, da mora imeti vsak človek nekaj,
kar je drago njegovemu srcu in njegovi duši, kar ima rad, kar ljubi.
(F. K. Meško: Mladim srcem; iz črtice Poljančkov Cencek)*

DELO: Hrast (novela), 1896; Trnje in lovor (novela), 1896; Kam plovemo (roman), 1897, v knjigi (predelan) 1927, 1993; Slike in povesti (novele), 1898/99; Iz mojega dnevnika (črtice), 1900; Črtice, 1901/02; Ob tihih večerih (črtice in novele), 1904; Mir božji (črtice), 1906; Na poljani (roman), 1907; Črna smrt (povest), 1911; Slike (novele), 1918; Naše življenje (črtice in novele), 1922; Legende o sv. Frančišku, 1927; Črtice (1931); Novele, 1945; Romance in povesti, 1948; V Koroških gorah (novele), 1950; Iz srca in sveta (pesniška zbirka), 1918; Na smrt obsojeni? (drama), 1908, uprizorjena 1908; Mati (drama), uprizorjena 1908, v knjigi 1914; Pri Hrastovih (drama), 1921, uprizorjena 1924, v knjigi (predelana) 1938; Henrik, gobavi vitez (drama), 1934.

LITERATURA: Leksikon slovenskih književnikov, Ljubljana 1996; F. Koblar: M. F. K., SBL II; Leksikon Slovenska književnost, Ljubljana 1982; Iz. Cankar: Obiski, 1920.

Slika 13 – Soba iz Meškove rojstne hiše (internet: <http://www2.arnes.si/~omislinjamb/projekt5>)

Rudolf Mole

***20. 1. 1883, Kanal v Soški dolini; † 20. 1. 1969, Ljubljana**
pisec, prevajalec

Njegov oče je bil orožniški stražmojster. Osnovno šolo je obiskoval v Čepovanu, Sežani, Trstu, vadnico v Gorici. Prva dva razreda gimnazije je končal v Gorici, do 5. razreda v Trstu, ostale razrede, vključno z maturo, pa leta 1902 v Novem mestu. Študiral je na dunajski univerzi, in sicer slavistiko in klasično filologijo, promoviral je leta 1906.

S celjsko gimnazijo so povezana leta po 1906/7, ko je bil nameščen pri samostojnih gimnazijskih razredih v Celju. Po odslužitvi vojaškega roka je poučeval na mestnem dekliškem liceju v Ljubljani, kjer je deloval do upokojitve.

Med vojno je služil kot častnik v Galiciji, na Moravskem in na Ogrskem.

Kot dijak je v Trstu sodeloval pri nejavnem listu *Flores* in v njem izdal nekaj pesmi pod psevdonimom Tehomil. Po končanem študiju je iz svoje disertacije objavil več razprav o čbeličarju dr. Jakobu Zupanu (*Carniola* 1909/10). Kot urednik mladinskega lista *Naša bodočnost* (1910–12) je med drugim zanj napisal *Črtice iz slovenske književnosti*, biografske skice o Trubarju, S. Gregorčiču, Aškercu, pa članek *O tiskarstvu in knjigotrštvu*, potopisne spomine *Preko Tirolske v Italijo* in *Vojna na Balkanu*. Za *Celjski zbornik* je prispeval članek o Ketteju v novomeški *Zadrugi* (1921); napisal je nekrologa tovarišu dr. Josipu Cerku (1912) in svojemu ravnatelju Ivanu Macherju (1919). Z Lesico in Lokovškom je priredil *Prvo srbsko ali hrvaško čitanko za slovenske osnovne šole* (1921, 1929), z Gröbmingom in Lesico pa sestavil *Srbsko-hrvaško-slovenski slovar* (1927).

Iz poljščine je prevedel Sienkiewiczzeva romana *Z ognjem in mečem* (1923) in *Potop* (1925, 1928) ter roman Ossendowskega *Življenje in prigode male opice* (1929–1932). Kot predsednik *Društva prijateljev poljskega naroda* je z besedo in peresom naredil veliko za medsebojno spoznavanje Slovencev in Poljakov, bil je tudi predsednik Društva prijateljev poljskega naroda.

DELO: Dr. Jakob Zupan: ob stoletnici smrti (biografija), 1953; Dr. Jakob Zupan kot pesnik (literarne študije), 1910; Ein Beitrag zur Biographie J. Z. (razprava), 1909.

LITERATURA: SBL II; Leksikon slovenskih književnikov, Ljubljana 1996; Profesorji - prevajalci s celjske gimnazije (raziskovalna naloga), Celje 1990.

Josip Napotnik

* 24. 1. 1886, Tepanje pri Konjicah; † 1947, Celje
prevajalec, profesor, pesnik

Obiskoval je gimnazijo v Mariboru in tu leta 1906 tudi maturiral. Odločil se je za študij germanistike in romanistike. Študiral je v Pragi, Berlinu in na Dunaju. Na univerzah v Besanconu in Ženevi je obiskoval počitniške tečaje. V letih 1912–1919 je opravljal službo suplenta na realki v Trstu. Leta 1921 je opravil državni profesorski izpit v Zagrebu. Kasneje se je zaposlil v Novem mestu, kjer je poučeval francoščino, nemščino in slovenščino, vendar je že od leta 1922 poučeval na celjski gimnaziji. V času okupacije je bil izgnan v Srbijo.

Najbolj znan je kot prevajalec. Prevajal je iz francoščine, predvsem Alphonsa Daudeta. V letih 1922–1924 je objavljajl v celjski Novi dobi, od 1909. do 1910. pa v Narodnem dnevniku.

Med njegova dela uvrščamo tudi sonetni venec *Ex ponto*. Napisan je bil pozimi 1942–43, posvečen pa je srbskemu mestu Jagodini. Objavljen je bil v Celjskem zborniku 1951.

Slika 14 - Josip Napotnik (Profesorji - prevajalci s celjske gimnazije (raziskovalna naloga))

DELO: *Ex ponto* (sonetni venec), 1942–43; *Prevodi:* Alphonse Daudet: Skrivnost očeta Cornilla, Koza gospoda Seguina, Cucugnanski župnik, Lažnjivka, Madame Heurtebise, Žene umetnikov; Octave Mirbeau: Kandidatura; Jules Renard: Lovec podob, Petelin.

LITERATURA: SBL II, Profesorji – prevajalci s celjske gimnazije (raziskovalna naloga), Celje 1990.

Mihael Napotnik

***20. 9. 1850, Teganje pri Konjicah; † 28. 3. 1922, Maribor**
lavantinski škof, govornik in pisatelj

Rodil se je v ugledni kmečki rodbini Lipakov. Iz 3. razreda konjiške šole je šel l. 1862 v 4. razred v Celje, kjer je leta 1863 prestopil na gimnazijo. Gimnazijo v Celju je končal 1871. z odličnim uspehom. Jeseni 1881 je stopil v vojaško službo, ki je februarja 1872. postala enoletna služba prostovoljca. Jeseni istega leta se je vpisal v mariborsko bogoslovje, študij dokončal leta 1875 in 1. 8. 1878 nastopil kot kaplan v Vojniku. Po dveh mesecih pa se je odpravil v Avguštinej na Dunaj. Sredi julija 1878 je prekinil študij in kot vojaški kurat spremljal okupacijske sile v Bosno. Po vrnitvi je nadaljeval s študijem in bil 19. 11. 1880 na Dunaju promoviran za doktorja teologije. V letih 1880–1881 je bil kaplan v Sevnici, nato korni vikar in katehet v Mariboru, 1881. pa je postal profesor cerkvene zgodovine na mariborskem bogoslovnem učilišču. Od leta 1885 je vodil tudi katoliško društvo rokodelskih pomočnikov. V letih 1885–1889 je bil dvorni kaplan in študijski ravnatelj v Avguštineju na Dunaju, obenem pa tudi knjižničar in ekonom. 1889. je bil imenovan za lavantinskega škofa v Mariboru.

Slika 15 – Mihael Napotnik (arhiv Osrednje knjižnice Celje)

Že na bogoslovju v Mariboru je bil predsednik literarnega društva in začel dopisovati v različne slovenske časopise. Leta 1884 je izdal knjižico *Kratek pregled bosanskega slovstva*, leta 1888 pa patristično razpravo *Sveti Viktorin, škof ptujski, cerkveni pisatelj in mučenec*. Kot škof je obhajal pet cerkvenih sinod in skoraj vse govore objavljaj v posebnih brošuricah. Nekaj jih je zbral v knjigah (*Govori o raznih cerkvenih slovesnostih v Čadramu*, 1900).

Napisal je več knjig iz cerkvene zgodovine in si zlasti prizadeval za višji nivo teološke izobrazbe duhovnikov.

Pri vladi je dosegel, da se je 1897. na mariborskem bogoslovju sistematizirala posebna stolica za krščansko filozofijo, ni pa mu uspelo doseči tega, da bi se cerkveno pravo ločilo od cerkvene zgodovine in bi se za vsako disciplino sistematizirala stolica. Ustanovil je mnogo ustanov, ki pa so postale žrtve vojne: ustanovo za knjige novomašnikov, dijaško ustanovo v semenišču, dijaško ustanovo za celjsko gimnazijo ... Knjige je izdajal na lastne stroške in jih zastonj delil. Bil je odličen govornik.

V oporoki je zapustil vse svoje premoženje dijaškemu semenišču. Umril je leta 1922 po dolgem trpljenju za črevesnim rakom. Pokopan je v frančiškanski cerkvi v Mariboru, kjer je preživel svoje zadnje dni.

DELA: Imenopis konjiške nadfare, 1886; Govori o raznih cerkvenih slovesnostih v Čadramu, 1900; Spomnite se besed, katere sem vam govoril. Priložnostni cerkveni govori, 1902; Gebet, was des Kaisers ist, dem Keiser!, 1914; Pastirski listi, 1907; Pastirski listi. Druga knjiga, 1916; Sveti Pavel, apostol sveta in učitelj narodov (monografija), (1892, 1893, 1908).

LITERATURA: SBL II.

Anton Novačan

***9. 7. 1887, Zadobrova pri Celju; † 22. 3. 1951 Posadas**
pesnik, pisatelj, dramatik

Rojen v družini desetih otrok na skromni kmetiji v Zadobrovi je komaj s šestnajstimi leti odšel v veliki svet, najprej v Zagreb. Že pred prvo vojno je preživel nekaj časa v svetovnih prestolnicah tedanjega časa – v Parizu, Berlinu, Moskvi in Pragi, kjer je študiral pravo in doktoriral leta 1915. V teh mestih se je navzel svetovljanskega duha, liberalnih pogledov na družbo, se naučil velikih jezikov in se iz prve roke seznanil z njihovimi kulturami. Že zelo zgodaj je nihal med literaturo in politiko, po študiju je bil pravnik, nekaj let je imel tudi samostojno odvetniško pisarno v Celju (1928–1933), a je pristal v diplomaciji. Vzkipljive nravi, trmast in svojeglav, ni znal dolgo vzdržati na enem mestu. Po krajši epizodi v Pragi in Varšavi se je vrgel v politiko, kjer je pogorel, se prelevil iz liberala v monarhista in se skušal ustaliti doma, v Celju, tudi s poroko, a nemirni duh ga je vlekel dalje. Postal je konzul v Kairu, kasneje v Celovcu in na koncu v Bariju. Drugo vojno je večidel preživel v izgnanstvu v Jeruzalemu in Kairu, šest let ločen od svoje ljubljene žene Pepuše. Ko je orožje utihnilo, se je znašel v Trstu; v domovino se kljub prigovarjanju nekaterih vplivnih ljudi ni hotel vrniti. Sprejel je težko odločitev in se z ženo za vedno preselil v Argentino, kjer je po nekaj napornih letih v pomanjkanju umrl. Žara z njegovim pepelom počiva na vojniškem pokopališču, kamor jo je po mnogih peripetijah skrivoma prenesla njegova vdova leta 1966, ko se je vrnila v domovino.

Slika 16 – Anton Novačan (arhiv Osrednje knjižnice Celje)

Kadar ni potomcev ali bližnjih, ki bi ohranili spomin, da ne bi človek utonil v pozabo, ostane za njim tisto, kar je ustvaril v času svojega življenja. Pri Novačanu je to njegova literatura. Čeprav ne kako velika in obsežna in marsikomu neznana, je v nekaterih primerih pomembna in spoštovanja vredna – taka je nedvomno vsaj njegova drama *Herman Celjski*, ki je le del neizpeljane trilogije, prvič uprizorjena l. 1928 še vedno velja za živo umetnino. V njegovih dramskih delih je opazen naturalizem, gre za drame z grotesknimi, pozneje tudi simboličnimi prvini, z že prej omenjeno tematiko o zgodovini grofov Celjskih.

O Novačanovi mladostni poeziji ne vemo veliko, ker je nikoli ni zbral v samostojno knjigo in je veliko raztresene po takratnih hrvaških revijah, pa tudi kasnejših pesmi ni povezal v knjigo, razen zbirke sonetov *Peti evangelij* (1948), v kateri je hotel upesniti Jezusovo življenje in njegov misterij ter zbirke *Rdeči panteon* (1955). Sicer pa je v svoji poeziji gojil vzvišen slog in obliko soneta. V obdobju 1942–1945 je napisal spomine na težka vojna leta in sebe sredi njih *Jeruzalem-Kairo*, a je ta knjiga iz političnih razlogov ugledala luč sveta šele leta 1986.

DELO: Herman Celjski (drama o celjskih grofih), uprizorjena 1928; Veleja (psihološka drama), uprizorjena 1920, Naša vas 1, 2 (prozno delo), 1912-1913; Samosilnik (knjiga novel), Peti evangelij (v sonetni obliki), 1948; Ob nevihti (elegija), 1920; Litanije spoznavalcev, 1923; Ljubljanski Feuilleton (satira), 1923; Sveti se, sveti Jeruzalem (satira), 1927; Večeri ob Nilu (cikel), 1940; Razbojnik (modernizirana balada), 1919; Nadčlovek (drama), 1939; Amfiktionije ali Janez Goligleb (komedija), I. in II. dejanje 1940, III. in IV. 1954.

LITERATURA: SBL II; Leksikon slovenskih in tujih književnikov, Maribor 1995; Mala splošna enciklopedija, Ljubljana 1975; Leksikon Cankarjeve založbe (dopolnjena tretja izdaja), Ljubljana 1998; A. Slodnjak: Obrazi in dela slovenskega slovstva, Ljubljana 1975; A. Šepetavc: Anton Novačan (Simpatični velikan, ki je strastno ljubil domovino, slavo in ženske), v: Znameniti Celjani, Celje 2004; medmrežje (M. Pušavec: <http://www.marginalija.si>).

Slika 17 – Kip Antona Novačana v Osrednji knjižnici Celje (foto: J. Hacin)

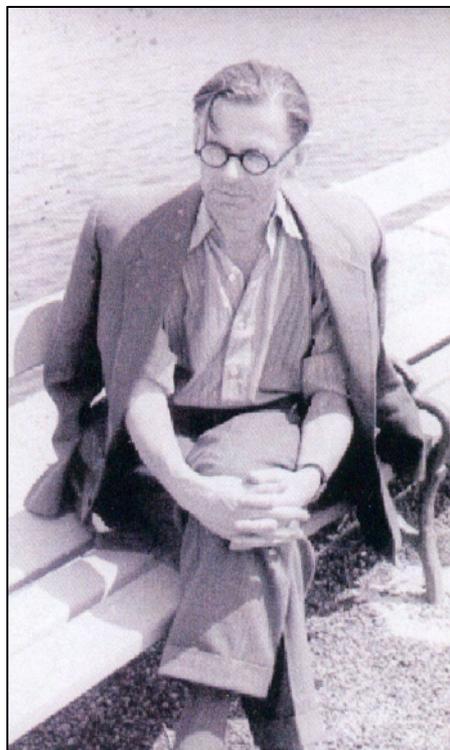
France Onič

***30. 1. 1901, Petrovče v Savinjski dolini; † 4. 4. 1975, Ljubljana**
pesnik, publicist, kritik

Njegov oče je bil železniški uslužbenec – postajni načelnik. Mati Helena se je po moževi smrti preselila v domačo vas.

Po končani domači osnovni šoli v šolskem letu 1912/1913 postal dijak celjske gimnazije. Končal jo je v šolskem letu 1920/1921, ker je po nižji gimnaziji napravil enoletni premor. Izbral si je študij biologije na ljubljanski univerzi.

V študentskem obdobju se je kar živahno udeleževal v literarnem in kulturno-političnem gibanju študentov. Leta 1922 je enaindvajsetleten stopil v literarno javnost. V *Ljubljanskem zvonu* je izšla pesem *Jekleno znamenje*, *Mimo stebra jetičnih* pa *Lepa Vida*. Istega leta je v *Treh labodih* objavil pesmi: *Oltarji*, *Klic predmestij*, *Novo življenje*, *Pokop* in *Obraz hrepenenja*. Zbirko dvajsetih ekspresionističnih pesmi, *Darovanje*, je izdal leta 1923. Ta njegov prvenec je naletel na kritiški odmev, na nasprotujoča si mnenja.

Slika 18 – France Onič (France Onič: Izbrane pesmi)

Hkrati z razviharjenim pesniškim izpovedovanjem pa je potekalo tudi kulturno-ideološko delo mladega Oniča. Ta čas je bil strankarsko razgiban – France je bil levičarsko usmerjen in ni le stal ob strani. Začel se je ukvarjati s publicistiko in je postal urednik lista *Slovenska misel*. Leta 1927 je s pesmijo *Šumenje sedanjosti* sodeloval pri reviji *Tank*.

Med tem časom je študent biologije zaključeval študij in v jeseni 1929 dobil prvo namestitev na gimnaziji v Murski Soboti. Tega leta je s pesmijo *Košnja* sodeloval kot eden devetih slovenskih pesnikov v antologiji socialne poezije *Knjiga drugova*. Zbirka je bila zaplenjena, pri Oniču doma je bila opravljena preiskava, odpustili so ga iz službe. 5. februarja 1930 je bil za mesec dni poslan v preiskovalni zapor, potem pa je bila obtožnica umaknjena. Leta 1931 je dobil službo na ptujski gimnaziji, štiri leta kasneje pa so ga premestili v Kočevje, tokrat že z mlado družino, z ženo Slavo in hčerko Heleno. Leta 1939 je prišel v Maribor na II. državno realno gimnazijo in tu ostal do nemške okupacije 1941. leta. Nemci so ga najprej zaprli, potem pa z družino izgnali v Srbijo, kjer je v Aleksincu poučeval prirodopis in nemščino. Pred koncem vojne je v osvobojenem Beogradu deloval pri oddajah beogradske radijske postaje.

Po koncu vojne se je vrnil v Maribor na staro profesorsko mesto, leta 1946 je postal ravnatelj tamkajšnjega učiteljišča. Leta 1947 se je preselil v Ljubljano, tudi kot ravnatelj učiteljišča.

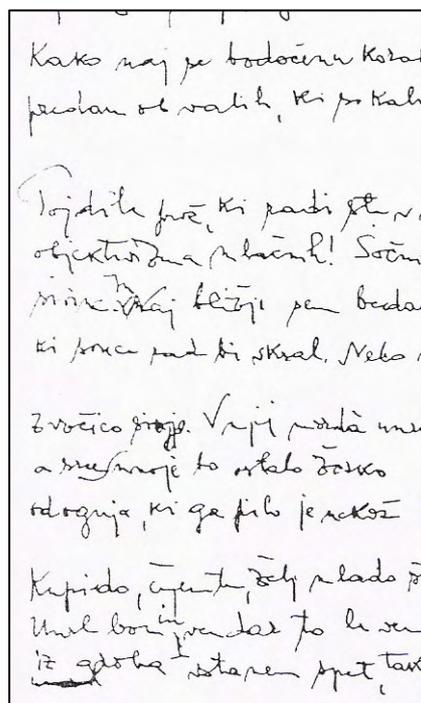
Prekinitvev Oničevega pedagoškega dela pomenijo leta 1948–1950, ko je bil direktor *Radia Ljubljana* in krajši čas urednik kulturne rubrike *Slovenskega poročevalca*. Leta 1958 se je ponovno vrnil na šolo, tokrat kot ravnatelj VI. gimnazije na Šubičevi ulici. Istega leta se je z

možgansko kapjo končalo njegovo poklicno službovanje. V mariborski reviji *Nova obzorja* je objavljajal pesmi.

Po 36 letih od izida prve zbirke je izšla druga, *Luči na obali*. V 50. je opravljal še delo odgovornega urednik lista *Pionir*. Po dolgem, enajstletnem premoru je leta 1974 izšla zadnja, četrta Oničeva zbirka *Osviti*.

DELO: Darovanje (poezija), 1923; Luči na obali (poezija), 1959; Iz vrtov ljubezni (poezija), 1963; Osviti (poezija), 1974; Izbrane pesmi (poezija), 2001.

LITERATURA: France Onič: Izbrane pesmi, Žalec 2001; Leksikon slovenskih književnikov, Ljubljana 1996, SBL III.

Slika 19 – Oničev rokopis (France Onič: Izbrane pesmi)

Valentin Orožen

***31. 1. 1808, Sevno pri Šentjurju; † 4. 5. 1875, Okonina pri Gornjem gradu**
pesnik in pisatelj

Osnovno šolo je obiskoval v Šentjurju, gimnazijo v Celju, modroslovje v Gradcu in bogoslovje v Celovcu. 4. 4. 1835 je bil posvečen v Št. Andražu v Labotski dolini, nato pa je služboval po raznih štajerskih župnijah kot kaplan, provizor in kurat.

Pesniti je začel pod vplivom in vodstvom Slomška kmalu po vstopu v bogoslovje. V rokopisni zbornik *Pesme za pokušino* je v prvih treh bogoslovnih letih lastnoročno vpisal 9 svojih pesmi. Najstarejša med njimi je *Spomlad*, nastala že v prvem letniku (1883) na Slomškovo pobudo. Po Slomškovem posredovanju so od teh devetih pesmi kasneje v tisku izšle tri, in sicer *Očetova roka* (1938), *Jezus Nazarenski* (1846), *Moje želje* (1852). Ostale pesmi niso bile natisnjene. V njegovo ustvarjanje v času bogoslovja uvrščamo tudi prevod igre Christopa Schmida *Mala pevka*. Ostalo Orožnovo pesniško delo je manj pomembno.

Slika 20 – Valentin Orožen (arhiv Osrednje knjižnice Celje)

Po mnenju njegovih prijateljev je bil živahen, vesel, dovtipen družabnik in dober pevec, ki je rad in mnogo pel, pa malo pesnikoval. Kar je napisal, je bolj kot iz lastnega nagiba nastalo iz zunanjih pobud, deloma osebnih (Slomšek) in družabnih, še bolj pa literarnih. Od tod izvira dejstvo, da je v njegovih pesmih zelo malo izvirnosti, večina je prevodov ali pa svobodnih posnetkov drugih del. Osrednja misel v pesmih je tožba nad minljivostjo. To elegično občutje je opazno v pesmih *Vse mine*, *Spomlad*, *Napitnica*, *Lastavici slovo*; v nekaterih pesmih se pojavi tudi tožba po domu, te so npr.: *Na celjske ravnine bom dirjal vesel*, *Čez hribe, doline*, *Okrogle bom pel (Domo me mika)*.

Bil je za literarno zedinjenje Slovencev s Hrvati. Med slovenske pesmi poznejših let je rad mešal hrvaške izraze in oblike, kar jim daje značaj jezikovne neenotnosti in razglašenosti. Kasneje je v slovenščino prevajal hrvaške pesmi in se tako odpovedal ideji o literarnem zedinjenju Slovencev s Hrvati.

V svojih najboljših in najbolj znanih pesmih je ostal tako blizu ljudstvu in tako zadel njegovo miselnost in besedo, da so pesmi ponarodele. Dokaz za to sta pesmi *Vse mine* in *Napitnica*, s katerima bo vedno živel med Slovenci.

DELO: Valentin Orožnovi spisi (zbrano delo), 1879.

LITERATURA: I. Grafenauer: O. V., SBL III; J. Marn: Jezičnik 1886; J. Cvirn, A. Šepetavc: Nekateri bivši dijaki in profesorji celjske gimnazije, Celje 1989.

Franjo Puncer

***2. 6. 1934, Zavodna pri Celju; † 29. 9. 1994, Celje**
pisatelj, dramatik

Bil je edinec, sin trgovca Franca. Ko je bil star sedem let, se je začela druga svetovna vojna. Njegova družina je bila ena izmed prvih, ki je bila izgnana v Srbijo. Tam je obiskoval osnovno šolo in veliko bral, s čimer si je lajšal težke trenutke. Leta 1945 se je vrnil v Celje. Tu je obiskoval gimnazijo in napisal svoj prvi znanstvenofantastični spis, ki je zbudil zanimanje celo pri takratnem ravnatelju, sicer pa priznanem slavistu, prof. Tinetu Orlu. Bil je tudi športnik, saj je bil član rokometne in košarkaške ekipe. Po končani gimnaziji leta 1954 se je vpisal na naravoslovno fakulteto, kjer je študiral biologijo.

Slika 21 – Franjo Puncer (arhiv Osrednje knjižnice Celje)

Dve leti pred diplomom se je poročil in zato šolanja ni nadaljeval, ampak se je zaposlil. Najprej je učil na osnovni šoli, leta 1961 pa je postal član profesorske zbornice na celjski gimnaziji. Poučeval je biologijo, kemijo in psihologijo. Enajst let kasneje je sprejel mesto ravnatelja na srednji zdravstveni šoli v Celju.

Leta 1977 so se začele njegove težave s srcem, zato je moral na več operacij in bil 1991. invalidsko upokojen. Še vedno je bil poln načrtov in delovne vneme, a je smrt nenadoma prekinila njegovo plodno, ustvarjalno življenje.

Pisati je začel leta 1968, a je postal bolj znan leta 1970. Prvo delo je bila utopična igra *Izgnani iz raja*. Leta 1990 so na Radiu Ljubljana začeli predvajati njegova romana *Wemarus* in *Časovna vrv*. Zlasti slednji je v Celju doživel ugoden odmev; leta 1993 so ga predstavili tudi v Osrednji knjižnici Celje. Za Puncerjevo najboljšo delo pa vendarle še vedno velja roman *Opna*.

Tik pred smrtjo je dokončal roman *Povzročitelji*. Še zmeraj čaka na založnika.

DELO: Izgubljeni človek (zbirka novel), 1978; Opna (roman), 1995; Časovna vrv (roman), 1993; Wemarus (roman), 1994.

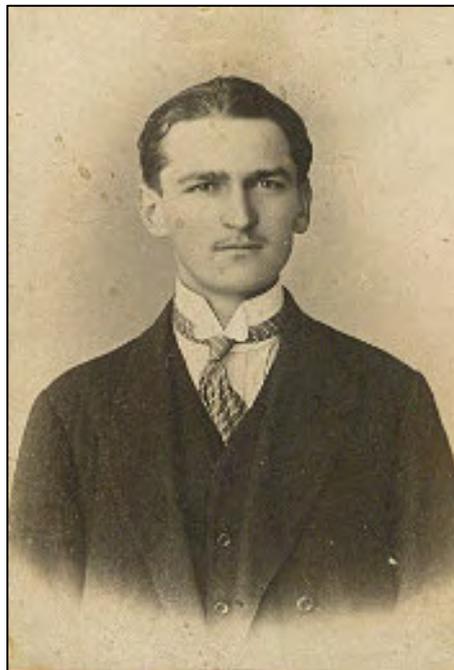
LITERATURA: SBL III, Leksikon slovenskih književnikov, Ljubljana 1996.

Srečko Puncer

***6. 5. 1895, Loka pri Zidanem Mostu; † 29. 4. 1919 Vovbre na Koroškem/Avstrija
dijaški organizator, borec za severno mejo**

Čeprav je Enciklopedija Slovenije Srečka Puncerja povsem prezrla, si dijaški organizator in Maistrov borec nedvomno zasluži ohranitev v spominu slovenskega naroda.

Feliks Puncer, kot je bilo njegovo uradno krstno ime, se je rodil 6. maja 1895. Savinjščanoma, očetu Matiji in materi Heleni, rojeni Fužir. Kraj njegovega rojstva je Loka pri Zidanem Mostu, čeprav je bil njegov oče, sicer užitninski nameščeneec (dacar), rojen v Podgorju pri Braslovčah, mati pa v Letušu. V Loki pri Zidanem Mostu je mati imela v najemu gostilno, s katero je ob očetovih skromnih prihodkih preživljala številno družino.

Slika 22 – Srečko Puncer (internet: <http://www.marginalija.si>)

Srečko Puncer je v Loki pri Zidanem Mostu začel obiskovati šolo, vendar le do tretjega razreda, tj. do 1904., ko so se starši preselili v Braslovče, kjer so posedovali hišo. Po končani petrazredni ljudski šoli v Braslovčah, se je v šolskem letu 1909/1910 vpisal na utrakvistično (slovensko-nemško) nižjo gimnazijo v Celju, v šolskem letu 1913/1914 pa je šolanje nadaljeval na takrat nemški višji gimnaziji v Celju, kjer je v drugem letu prve svetovne vojne, novembra 1916, tudi maturiral.

Že pred izbruhom prve svetovne vojne je postal aktiven simpatizer prepородovcev. V času prve balkanske vojne je v Celju organiziral *Jugoslovansko dijaško organizacijo* (Jugoslovanski ferialni savez) ter vodil narodno radikalno dijaštvo. Vodil in urejal je tudi dijaško glasilo *Savinja*, to pa je pod mentorstvom Rudolfa Maistra spomladi 1914 izdajalo literarno društvo *Kondor*.

Zaradi izrazite proslovenske in proslovanske usmerjenosti je že zgodaj postal politično sumljiv, zato so ga kmalu po maturi vpoklicali v vojsko. Vojaško službo je odslužil v Lebringu na Štajerskem in v Konjicah.

Ko se je po končani svetovni moriji 31. oktobra 1918 vrnil v Celje, se je takoj odzval pozivu novih oblasti in se priključil Malgajevim borcem, ki so odšli na Koroško. Med drugim je kot Maistrov borec v Velikovcu urejal tudi tednik *Jugoslovanski Korotan*. Žal je bilo življenje narodno zavednega Srečka (Feliksa) Puncerja kratko. Končalo se je tragično, saj ga je 29. aprila 1919 pri Vovbrah ubila brambovska krogla koroškega »nemškega hajmadinsta«.

Kljub vsej osebni tragiki pa se mu je po smrti uresničila vsaj ena želja. Septembra 1919 so Puncerjeve posmrtno ostanke prepeljali v Braslovče, kjer so ga z vsemi častni pokopali v domači Savinjski dolini.

DELO: Dijaško literarno glasilo Savinja.

LITERATURA: Fran Roš: Srečko Puncer, njegovo življenje, delo in boj, Celje 1972; SBL III.

Slika 23 – Fran Roš (na sredini) in Srečko Puncer na njegovi levi (arhiv Osrednje knjižnice Celje)

Davorin Ravljen

***7. 11. 1898, Šoštanj; † 2. 3. 1965, Šoštanj**
časnikar, književnik in prevajalec

Leta 1916 je maturiral na gimnaziji v Celju.

Že v dijaških letih, v letih 1913–14, je bil član društva *Kondor*, ki je pod mentorstvom Rudolfa Maistra izdajalo list *Savinja*, kjer je Ravljen objavljala prve mladinske in druge pesmi. Po opravljeni maturi se je leta 1918 odpravil študirat pravo v Zagreb, a je moral študij zaradi denarne stiske že leta 1922 opustiti. Od takrat pa do upokojitve (1954) je deloval kot časnikar *Jutra*, *Slovenskega poročevalca* in *Tovariša* v Ljubljani.

Njegova prva pesem v *Ljubljanskem zvonu* je izšla leta 1916, od tedaj pa je Ravljen priobčeval pesmi, prozo in prevode po različnih revijah, tednikih, dnevnikih, koledarjih in obzornikih. Kot pripovednik je poznan po realističnem prikazovanju sodobnega življenja, pisal pa je tudi mladinsko prozo in mladinsko poezijo.

Slika 24 – Davorin Ravljen (arhiv Osrednje knjižnice Celje)

V letih od 1947 do 1957 se je posvečal prevajanju ruske, srbske, hrvaške, makedonske in nemške književnosti. Ravljen je mnogokrat skril svojo identiteto pod različnimi psevdonimi kot na primer Valjhun, Pavel Drobtina, Tone Brezar, Martin Letopisec, France Podlipnik itd.

DELO: Črna vojna (roman, vojni spomini), 1938; Grajski vrabec: dolga pesem o njegovih prigrudah (mladinska poezija), 1938, prvi ponatis 1989; Tulipan (roman), 1932; Pot k mrtvim bataljonom: zapisi in spomini s poti od Sušaka do Krefta (spomini, publicistika), 1935; Mrtvi ognjenik: povest iz nedavnih dni (pripovedno delo), 1944; Zgodbe brez groze (pripovedno delo), 1937; Šimej iz Roža: mladinska povest iz koroških krajev (pravljice), 1937; Jelarjevi čuvaji (mladinska proza), 1929.

LITERATURA: SBL III., Enciklopedija Slovenije, Ljubljana 1987; Celjski zbornik, Celje 1988; A. Slodnjak: Obrazi in dela slovenskega slovstva, Ljubljana 1975.

Dragotin Ripšl

***1. 11. 1820, sv. Jurij pri Celju; † 8. 11. 1887, Videm ob Savi**
kaplan, župnik, pesnik, pisatelj

Rodil se je 1. novembra 1820 v sv. Juriju (Šentjurju) pri Celju. Šolal se je na gimnaziji v Celju, nato pa je v Celovcu študiral bogoslovje in filozofijo. Kot kaplan je služboval na Vranskem, v Konjicah, pri sv. Andražu v Labotski dolini. Pri sv. Miklavžu nad Laškim je bil potem do leta 1864 vojaški duhovnik – polkovni kaplan 47. pešpota. Nadaljnjih deset let je deloval kot župnik v Loki pri Zidanem Mostu. Od leta 1874 pa do smrti je bil župnik v Vidmu ob Savi, kjer je 8. novembra 1887 umrl.

Znan je bil po svoji šaljivosti in družabnosti. Leta 1859 je skupaj z Benjaminom in Gustavom Ipvcem izdal *Pesmarico za kratek čas*, ki obsega dvajset pesmi. Ripšlova je tudi večina pesmi v pesmarici, ki jo je leta 1869 videl Macun pri Razlagu.

Pri svetem Miklavžu in v Loki je sestavil *Farni kroniki*. Ker je bil sadjar, je iz lastnih izkušenj ter najboljših virov napisal *Kratke nauke za sadjerejo*, ki jih je izdal Ljudevit Gutmansthat-Benvenuh, lastnik gradu v Radečah.

Ripšl je objavljala tudi sestavke o narodnih običajih in pisal prozo v Slomškove *Drobtinice*. Na 5. slovenskem taboru v Sevnici je govoril o potrebi "pravniškega vseučilišča".

DELO: Pesmarica za kratek čas (20 pesmi), 1859; Farni kroniki; Kratki nauki za sadjerejo, 1867.

LITERATURA: SBL III, Vincenc Rajšp: Dragotin Ferdinand Ripšl, 1986; Simona Moličnik Šivic: Ferdinand Dragotin Ripšl (ur.), Pesmarica za kratek čas ..., 2000.

Slika 25 - Spominska plošča Dragotina Ripšla na steni župnije sv. Miklavža (arhiv Osrednje knjižnice Celje)

Fran Roš

*14. 1. 1898, Kranj; † 22. 8. 1976, Celje

pisatelj, pesnik, dramatik, učitelj, borec za severno mejo

Bil je sin pisarniškega uradnika. Skupaj s starši se je pri štirih letih preselil v Celje, kjer je obiskoval osnovno šolo, v letih 1909–1917 pa gimnazijo. V Zagrebu je študiral pravo, vmes pa je Ljubljani leta 1919 opravil dopolnilno učiteljsko maturo. Kot učitelj je delal v Preboldu (1919/25) in Celju (1925/41), med vojno je bil izseljen v Srbijo, po vojni pa se je spet za stalno vrnil v Celje.

Ni bil samo literat, ampak tudi Maistrov borec. Prav zato je še posebej zanimivo, da je svojo literarno pot začel kot član krožka *Kondor*, ki je v letih 1913/14 pod vodstvom generala Maistra združeval narodnozavedne celjske gimnazijce. Zaradi ostrih protiaavstrijskih stališč (ciklostirani list *Savinja*) si je kmalu nakopal težave z oblastmi, zaradi nespornega literarnega talenta pa je kmalu začel objavljati tudi v *Ljubljanskem zvonu* in *Slovanu*, kot učitelj pa tudi v levo usmerjeni *Svobodi* in *Domačem prijatelju*. Od leta 1934 je sodeloval v različnih organizacijah. Za svoje delo je prejel številna odlikovanja, leta 1955 je postal tudi častni meščan Celja.

Slika 26 - Fran Roš (arhiv Osrednje knjižnice Celje)

Zlasti na začetku se je podpisoval s psevdonimom (Svobodin, Semenov, F. R., R. S., S.). Literarna dela so začela nastajati pod mentorstvom Rudolfa Maistra. Loteval se je različnih literarnih zvrsti, od pesmi do povesti in iger. Veliko je pisal za mladino, znano je prozno delo *Medvedek Rjavček* (1929), leto kasneje *Juretovo popotovanje in še kaj*. Uprizorjeni sta bili dve Roševi mladinski igri: *Ušesa carja Kozmijana* in *Desetnica Alenčica*. Napisal je vojno povest *Zvesta četa*. Najbolj znani deli, zapisani v verzih, sta operni besedili *Gospodovski sen* in *Matija Gubec*, *Pesmi iz ječe in pregnanstva*. Leta 1946 je napisal komedijo *Mokrodolci*, dve leti kasneje pa enodejanko *Največ sveta otrokom sliši slave*. Fran Roš je bil tudi sourednik knjig *Med mrzlico in Dobrovljami*, *Celje v borbi za pravice in svobodo*. Njegova knjiga humoresk in satir *Preljubi ljudje* je ostala v rokopisu.

DELO: *Zvesta četa* (vojna povest), 1933; *Himna Celju* (glasbeno besedilo), 1938; *Gospodovski sen* (libreto za opero), 1921; *Matija Gubec*, *Pesmi iz ječe in pregnanstva* (libreto za opero), 1923; *Slovenski izseljenci v Srbiji* (zbirka spominov), 1941–1945; *Medvedek Rjavček* (povest), 1929 in 1931; *Juretovo popotovanje in še kaj* (povest), 1939; *Letalec Nejček* (povest), 1972; *Vid Nikdarsit* (povest), 1976; *Ušesa cesarja Kozmijana* (igra), 1948; *Desetnica Alenčica* (igra), 1951; *Mokrodolci* (komedija), 1946.

LITERATURA: Cvetka Kavčič - Kudrevičius: Fran Roš, življenje in delo (diplomska naloga), Filozofska fakulteta Ljubljana, PZE za slavistiko, 1982; SBL III; Enciklopedija Slovenije, Ljubljana 1989; Leksikon slovenskih književnikov, Ljubljana 1996.

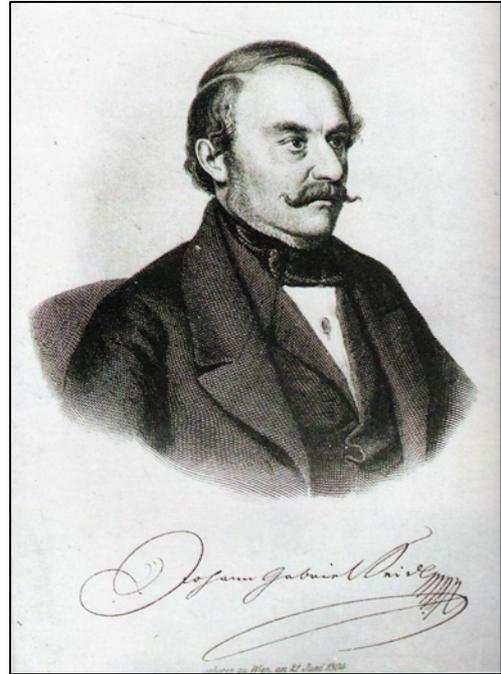
Slika 27 – Osnovna šola Frana Roša v Celju (internet: <http://www2.arnes.si/~oscefr2s>)

Johan Gabriel Seidl

*21. 6. 1804, Dunaj; † 18. 7. 1875, Dunaj

leposlovec, potopisec, narodopisec, šolnik, zgodovinar, arheolog

Šolal se je v rojstnem kraju na gimnaziji ter na pravni fakulteti. Slednje ni končal, ampak se je usposobil za delo na gimnaziji. Ko mu je leta 1823 umrl oče, je moral preživljati mater in teto. Inštruiral je ter pisal pesmi, odrske igre, bil je tudi gledališki in koncertni kritik. Znan je bil na Dunaju, v Pragi, Brnu, Pešti in Gradcu. Po dveh neuspelih poskusih je bil z dekretom študijske dvorne komisije za profesorja imenovan in zaprisežen na gimnaziji v Celju. Od takrat je večino časa preživel v krogu družine. Leta 1837 je prosil za premestitev v Brno ali Gradec. Prijatelji so mu pomagali tako, da so objavili lažno vest, da je umrl. S tem so opozorili na njegovo pesniško ustvarjanje. Avgusta 1840, ko se je vrnil na Dunaj, je bil cenzor vse do imenovanja za dopisnega in rednega člana Dunajske akademije znanosti. Od leta 1856 je bil postavljen za varuha dvornega zaklada. Umrl je štiri leta po upokojitvi.

Slika 28 - Johan Gabriel Seidl (Bojan Cvelfar: Znameniti Celjani)

Ko je prispel v Celje je stopnjeval svojo literarno aktivnost ter študiral francoščino, španščino in angleščino. Nad mestom je bil zaradi njegove lepote navdušen. Spoprijateljil se je z več meščanskimi družinami.

Učence je poskušal navdušiti za klasične avtorje, organiziral je nemške amaterske predstave, za katere je pisal igre.

Okrog 1838 je dosegel vrh v literarnem razvoju. Pisal je liriko, balade, romance, prigodnice, kronograme, šarade in uganke. Za mladino je napisal zabavno-poučno berilo *Brosamlin*. Dela, vezana na Celje, sodijo med refleksivno liriko (*An dem Mai, Krain gegenüber ...*), nekaj je dinastičnih prigodnic ter napisov za nagrobnike.

Kot urednik *Aurore* je k pisanju pesmi pozval pesnike Štajerske, Koroške in Kranjske, še posebej Prešerna. Seidl je po prihodu v novo okolje raziskal Celje z okolico ter kraje napol pesniško opisal. Širšemu krogu bralcev je namenil članka *Celeja, Cilli* ter *Deutschlands erste karthauliteratur*. Njegovo najboljšo in najobsežnejše potopisno delo je knjiga *Wanderungen durch Tyrol und Steiermark*. Delo je bilo mišljeno kot spremno besedilo k jeklorezom Ludwiga Mayerja. Pomembno poglavje se nahaja v drugem zvezku *Cilli-Marburg*, kjer so poleg podob še opisi ljudskih šeg, bajke in povesti ter njegove in tuje pesmi.

Zelo znan v Celju pa je tudi Meškov studenec, ki je bil njega dni bolj znan pod imenom Seidlov studenec.

DELO: Brosamlin (zabavno-poučno berilo za mladino); Am dem Mai (lirika); Kran gegenüber (lirika); Celeja, Cilli (članek); Deutschlands erste karthauliteratur; Wanderungen durch Tyrol und Steiermark (potopisno delo); Balladen, Romanzen, Sagen und Lieder, 1826; Šmarska dolina leta 1838.

LITERATURA: SBL III; J. Cvirn, A. Šepetavc: Nekateri bivši dijaki in profesorji celjske gimnazije, Celje 1989.

Slika 29 - Seidlov studenec (arhiv Osrednje knjižnice Celje)

Fran Valentin Slemenik

***1. 8. 1843, Šentjur; † 1871, Dunaj**
pisatelj, časnikar, prevajalec

Rodil se je kot kmečki sin. Ko je bil star dvanajst let, je začel obiskovati gimnazijo v Celju. Po sedmih letih pa se je prestavil na ljubljansko gimnazijo, ker so mu ocene pri vseh predmetih – razen pri slovenščini – zelo padle. Maturiral je šele leta 1864 v Mariboru. V Admontu je postal klerik in študiral bogoslovje, a je po petih letih študij "obesil na klin" in se odpravil na Dunaj, da bi študiral filozofijo. Leta 1870 je postal sodelavec dunajskega lista *Vaterland* in si nakopal nekaj tiskarskih tožb. Umrl je za pljučno boleznijo, star komaj 28 let na Dunaju.

Objavljati je začel že kot četrtošolec. Objavil je narodopisni članek *Kadar nevesta slovo jemlje*. V slovenščino je prevedel Orožnovo povest v vezani besedi *Ljubosumnost*. Napisal je tudi dve priljubljene povesti *Izdajavec* in *Križem sveta*. Pisal je o Francetu Prešernu ter prosto prevedel Stritarjevo izdajo *Prešernovih Poezij*.

Po Slemenikovi smrti je izšla še njegova idila *Po dedov blagoslov*.

DELO: Kadar nevesta slovo jemlje (narodopisni članek); *Izdajavec* (povest), 1873; *Križem sveta* (povest), 1877.

LITERATURA: SBL III; J. Cvirn, A. Šepetavc: Nekateri bivši dijaki in profesorji celjske gimnazije, Celje 1989.

Anton Martin Slomšek

***26. 11. 1800, Slom pri Ponikvi; † 24. 9. 1862, Maribor**

pesnik, pisatelj, kulturni delavec, vzgojitelj, škof, buditelj narodne zavesti

Na Slomu pri Ponikvi se je Marku Slomšku in Mariji, roj. Zorko, rodil prvi otrok in kakor je bila tedaj navada, sta ga botra še isti dan odnesla v župnijsko cerkev sv. Martina na Ponikvo h krstu. Krstili so ga za Antona. Njemu so sledili še drugi otroci, a bi ga oče zaradi razumnosti in pridnosti želel imeti doma na veliki kmetiji. Mama pa ga je v svoji iskreni veri in s čutom za duhovnost videla drugje: kot mašnika. Tudi kaplan Prašnikar, ki je bil tedaj na Ponikvi velika duša, z občutkom za šolo in kulturo, se je strinjal z mamo in pripomogel, da je tudi oče pristal. Tonček je šel v šole: iz Prašnikarjeve nedeljske najprej v Celje, nato v Ljubljano, kjer se je spoprijateljil s pesnikom Prešernom, nato v daljni Senj in končno v Celovec. Doma je postajalo žalostno: nenadoma je na porodu osmega otroka umrla mati, oče pa že pet let za njo. Dom mu je postajal tuj, Prašnikar pa, ki je med tem postal župnik v Olimju, vedno bolj prijatelj, zgled in dobrotnik. Pri njem je daroval svojo novo mašo septembra 1824. Kaplanska mesta so bila blizu: na Bizeljskem in nato v Novi cerkvi pri Vojniku. Od tod je šel nazaj v celovško bogoslovje za duhovnega voditelja bogoslovcev, do 1838. Nato ga je pot vodila zopet proti jugu – v Vuzenico, kjer je bil šest let izredno goreč in dober dušni pastir. 1844 ga najdemo v službi kanonika na škofiji v St. Andražu, a le za dve leti, nakar se vrača nazaj proti domu – v mesto svoje mladosti, Celje, za župnika in opata. Ta zadnja postaja v dušnem pastirstvu pa je bila izredno kratka, saj je bil že po štirih mesecih posvečen v škofa, in sicer v stolnici v Salzburgu 5. junija 1846.

Slika 30 - Anton Martin Slomšek (internet: <http://www.rkc.si/slomsek>)

Vsepovsod je bil zavzet duhovnik, predan evangeliju in ves v službi ljudem. Pri svojem delu se je posvečal vsemu mogočemu, še zlasti pa otrokom in mladini. Zanje je napisal vrsto pesmi in basni, v katerih je na zanimiv način izpovedoval resnične vrednote, s tem pa vzgajal, bodril in pomagal. Jedro njegovega duhovniškega dela je bila skrb za zveličanje duš. Na to osnovno željo pa je vezal trud za kulturni in narodni dvig slovenskega človeka, ki ga je imel zelo rad. Moto vsega njegovega dela je povzet v stavku, ki ga je sam zapisal: *"Sveta vera bodi vam luč, materin jezik pa ključ do zveličavne in narodne omike."* Slomšek je bil tudi velik kulturni delavec. Dobro se je zavedal, da napredek raste preko pisane besede. Zato je najprej sam veliko pisal. Preko svojih študentskih pesmi in kratkih pripovedi, mnogih, kasneje ponarodelih pesmi, do pridig, neštetič člankov v *Drobtinica* in v raznih časopisih, vzgojnih knjig, kot so *Blaže in Nežica v nedeljski šoli*, *Krščansko devištvo*, *Knjiga za mladeniče*, vse do opisov velikih slovenskih osebnosti in življenjepisov svetnikov ... Skratka, velik opus knjižic in knjig, tako da je za časa njegovega življenja skupaj s ponatisi izšlo kar 50 tiskanih del. To pa je poleg vsega drugega ogromen prispevek k naši kulturi. Ni pa samo pisal, ampak je tudi druge vzpodbujal in želel preko slovenske založbe širiti dobre in

poceni knjige med naš narod. Ker mu leta 1845 oblasti tega niso pustile izvesti, je začel z zbornikom *Drobtinice*, ki je dolga leta prihajal v tisoče slovenskih domov. Šest let kasneje pa mu je vendar uspelo, da je zaživela Mohorjeva družba, ki vse do danes opravlja veliko kulturno in literarno delo. Slomšek je bil velik vzgojitelj, tako po svoji praksi kakor tudi po odgovornosti in priročnikih.

V Vuzenici je kot župnik sam napisal izredno uspeli priročnik za nedeljske šole *Blaže in Nežica v nedeljski šoli*. Doživel je izjemen uspeh, saj je bil velikokrat ponatisnjen, preveden v češki jezik in uporabljan celó v daljni Rusiji. Kot šolski nadzornik je veliko delal za vzgojo in za spremembe v šolstvu tedanje Avstro-Ogrske. Sam ali s sodelavci je izdal več različic beril za slovenske in nemške šole, katekizme in pesmarice. Ko je uspel sedež škofije prenesti v Maribor, je še isto leto ustanovil bogoslovje in teološko šolo. To je bila hkrati prva visoka šola v štajerski prestolnici in je odločilno vplivala tudi na kasnejšo rast drugih šol, saj se je s tem močno povečal delež slovenskih izobražencev v do tedaj zelo nemškem mestu. Bil je tudi velik ekumenski delavec. Bolela ga je needinost med kristjani, zato je vabil k delu in molitvi za preseganje žalostne razdeljenosti. Ustanovil je bratovščino sv. Cirila in Metoda, ki jo je potrdil tedanji papež Pij IX. Pridružili so se ji kristjani iz vse Evrope. Slomšek je kot škof ostal vseskozi zvest svojim dušnopastirskim načelom. Lahko bi rekli, da je bil župnik vse škofije. Rad je obiskoval župnije, pridigal in spovedoval. Zapisanih in izdanih je okoli 300 njegovih pridig. Kot škof se je mnogokrat obračal na svoje vernike v pastirskih pismih, saj je izdal kar šestnajst rednih in dvajset izrednih pastirskih listov. Veliko si je prizadeval za duhovno in študijsko oblikovanje duhovnikov, organiziral in sam vodil duhovne vaje ter uvedel pastoralne konference. Z ljudskimi misijoni je vernikom želel poglobljati vero in jih bolj povezovati v župnije. Veliko takih misijonov je vodil sam ali vsaj na njih sodeloval. V Celje je povabil misijonski red lazaristov, ki še danes uspešno delujejo. Za največje delo njegovega škofovskega obdobja velja prenos škofijskega sedeža iz oddaljenega Št. Andraža v Labodski dolini (ta se vije vzporedno z Dravsko dolino, v Avstriji) v Maribor in preureditev škofijskih meja. Tako je združil Slovence na Štajerskem v eno škofijo in zaježil potujčevanje. Okrog 200 000 naših ljudi je tako pripadlo mariborski škofiji. S tem se je zarisala narodnostna meja na severu, ki drži še danes. Mesto Maribor pa je postalo škofijsko središče in doživelo razcvet v kulturnem, šolskem, duhovnem in narodnostnem smislu. Škofovsko obdobje njegovega življenja je bilo še zlasti težko: zaradi revolucije 1848, zaradi verske mlačnosti v ljudeh, zaradi nasprotovanja njegovemu delu za narod, jezik in slovensko kulturo.

Slomšek je bil véliki buditelj narodne zavesti. V svojih pridigah, pismih in govorih je odločno zagovarjal slovenstvo, vrednost materinega jezika in dolžnost živeti iz duhovnih in narodnih korenin. Toda nikdar ni poniževal drugih kultur ali jezikov. Zato ostaja tako velik in posnemanja vreden.

Po Antonu Martinu Slomšku se imenujejo tudi številne šole, ulice, trgi, ustanove, društva doma in v tujini, župnije, cerkve, kapelice, zvonovi, pevski zbori ... Poleg vsega naštetega pa je Pošta Slovenije pred nekaj leti v njegovo čast na eno od znamk natisnila njegovo podobo.

*Dveh reči ne odlagaj na jutri:
poboljšanja in dobrega dejanja.*

(A. M. Slomšek)

DELO: Blaže ino Nežica v nedeljski šoli (čitanka), 1842; Pesme po Koroškem ino Štajerskem znane (zbornik), 1833; Ubogi otrok v faberkah (prva slovenska socialna pesem), 1846; Slovo Žolcpaškim planinam (pesem), 1862; Izbrane pesmi (poezija), 1995, 1999; Črni maček in druge zgodbe (kratka proza), 1983; Šola vesela petja za pridno šolsko mladino (poezija), 2004; Basni in zgodbe (basni), 1999; Pet basni (slikanica), 1999.

LITERATURA: Alojz Rebula: Pastir prihodnosti, Trst 1992; Ivan Stopar: Slomškova Ponikva, 1990; SBL III; Leksikon slovenskih književnikov, Ljubljana 1996; Janez Mušič: Veliki album slovenskih pisateljev, Ljubljana 2004; Anton Slodnjak: Obrazi in dela slovenskega slovstva, Ljubljana 1975; Leksikon Cankarjeve založbe, dopolnjena tretja izdaja, Ljubljana 1998.

Jakob Strašek

***24. 6. 1769, Kristan Vrh; † 22. 6. 1809, Kristan Vrh**
duhovnik, pesnik

Njegov oče je bil mlinar. Gimnazijo v Celju je začel obiskovati leta 1813 s podporo takratnega predstojnika t. i. latinskih šol Tomaža Hirša. Poprej ga je učil oče. Odločil se je za študij bogoslovja, šolal pa se je v Celovcu. Najprej je bil kaplan v Pišecah, tu gojil žlahtno sadje in se zanimal za pesmi. Pred svojo zgodnjo smrtjo (umrl je le dva dni pred 40. rojstnim dnevom) je bil tri leta župnik v Vojniku. Umrl je v domačem Kristan Vrhu.

Pesmi je začel pisati zgodaj, k pisanju pesmi pa je spodbudil tudi Slomška; slednji je Straškove pesmi bral pri pouku slovenščine v celovski bogoslovnici. Te pesmi so bile leta 1833 objavljene v zbirki *Pesme po koroškim inu štajerskim znane*. Slomšku, s katerim je prijatelj ostal do smrti, je napisal: *Lepe pesmi šolarjem in Molitvene bukvice*.

Slika 31 - Cerkev sv. Petra na Kristan Vrhu (internet: <http://www.smarje-pri-jelsah.si>)

Cerkev sv. Petra na Kristan Vrhu

Cerkev se prvič omenja leta 1545, kraj sam pa že leta 1404 kot Perngeschiezz. To ime se ob koncu 18. stoletja spremeni v Perenthal, torej Medvedjo dolino. Kraj je spadal pod podčetrsko posest in se tudi v tamkajšnjem latinskem urbarju prvič omenja. Od prvotne, gotovo poznogotske cerkve, je ohranjena še ladja v svojem jedru. Kot kažejo krivine obeh njenih podolžnic, je bila ladja enkrat podaljšana proti zahodu ter je takrat dobila zvonik. Mogoče istočasno ali pa tudi nekoliko kasneje so prizidali prezbiterij in obe kapeli, ki kažejo na prvotno višino ladje, ter zakristijo. V 18. stoletju so dvignili in obokali ladjo. Leta 1938 je bila cerkev v celoti popravljena, še posebno njena streha. Tu je bil doma Jakob Strašek, župnik in prijatelj Antona Martina Slomška.

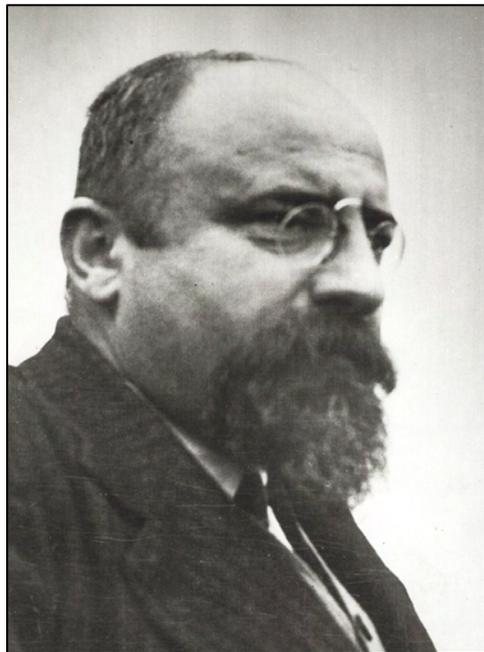
DELO: *Pesme po koroškim inu štajerskim znane*, 1833; *Lepe pesmi šolarjem* (napisal Slomšku); *Molitvene bukvice* (napisal Slomšku).

LITERATURA: SBL III; Anton Slodnjak: *Obrazi in dela slovenskega slovstva*, Ljubljana 1975; medmrežje (<http://www.smarje-pri-jelsah.si>).

Pavel Strmšek

***5. 12. 1891, Kristan Vrh; † 5. 1. 1965, Polzela**
pisatelj, profesor, dramatik

Bil je sin nadučitelja. Osnovno šolo je obiskoval v rojstnem kraju, gimnazijo pa v Celju, kjer je leta 1911 tudi maturiral. Šolanje je nadaljeval na graški univerzi. Tam je študiral slavistiko in zgodovino kot glavna, zemljepis pa kot stranski predmet. Od leta 1915 je služboval na Češkem – poučeval je na nemški realni gimnaziji, a je tu ostal le eno leto. Nato je učil na mariborski klasični gimnaziji osemnajst let, po enem letu, ko je bil ravnatelj gimnazije v Murski Soboti, pa so ga na njegovo željo premestili v Celje. Med vojno je bil profesor na gimnaziji v Čupriji, potem pa se je znova vrnil na celjsko gimnazijo, kjer je poučeval do upokojitve v letu 1952.

Slika 32 – Pavel Strmšek (arhiv Osrednje knjižnice Celje)

Pavel Strmšek se je kot pisec dotaknil mnogih področij, saj se je ukvarjal z literarno zgodovino (*Dramatično društvo v Mariboru, Deset let narodnega gledališča v Mariboru, Kratek pregled svetovne književnosti*), šolstvom (*Celjski študent, Pol stoletja dijaške kuhinje*), zgodovino in narodopisjem (*Problem naše državne ureditve, Zemljepisne beležke, Medvedje selo ...*), otroško in mladinsko literaturo (*Zvončki moje mladosti* ter povesti v časopisih, ki jih je pisal pod psevdonimom Mem).

Priredil je nekatera literarna dela. Bil je urednik več časopisov ter napisal nekaj dramskih tekstov. Znan pa je tudi kot velik dobrotnik, saj je na gimnaziji nadaljeval tradicijo kuhinje za revne dijake.

DELO: Dramatično društvo v Mariboru (literarnozgodovinsko delo), 1928; Deset let narodnega gledališča v Mariboru (literarnozgodovinsko delo), 1928; Kratek pregled svetovne književnosti (literarnozgodovinsko delo); Celjski študent, Pol stoletja dijaške kuhinje, 1938; Problem naše državne ureditve (narodopisno delo), 1923; Zemljepisne beležke, 1933; Nad pogoriščem (drama), 1928; Maribor za svoje dijaštvo: podporniki in podporne ustanove, 1929.

LITERATURA: Janko Orožen: Profesorju dr. Pavlu Strmšku v slovo, Celje 1965; SBL III.

Makso Šnuderl

***13. 8. 1885, Rimske Toplice; † 26. 3. 1979, Ljubljana**
pesnik, pisatelj, dramatik, prevajalec

Po osnovni šoli je obiskoval razrede klasične gimnazije v Celju, leta 1914 pa je maturiral v Mariboru. Odločil se je za študij romanistike na Dunaju. Leto po maturi so ga vpoklicali v vojsko; v bojih je bil hudo ranjen. Nato je deset mesecev služil kot častnik v vojski generala Maistra. Leta 1918 se je znova odločil za študij, tokrat za študij prava v Gradcu, ki pa ga je naposled končal v Zagrebu. Od 1921–1922 je bil sodni pripravnik in sodnik v Mariboru. Potem je bil do leta 1929 odvetniški pripravnik, ko pa je opravil izpit, je odprl svojo pisarno. To delo je opravljal do leta 1941. Po koncu vojne se je posvečal predvsem znanstvenemu in družbeno-političnemu delu. Bil je tudi profesor na pravni fakulteti, predaval je rimsko pravo, od leta 1961 je bil tudi član Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Pesmi ki jih je pisal v mladosti, je objavljala v revijah. Kasneje so nastajale novele (*Človek iz samote, Od polnoči do polnoči, Ljudje pod svetilnikom*); pri teh se je zgledoval po Cankarju, Milčinskemu in Preglju, za druga prozna dela (*Izgubljena zemlja, Osvobodjene meje*) pa je snov jemal predvsem iz borb, opiral se je na resnične osebe in dokumente. Med vojnima se je poskusil tudi kot dramatik ter napisal dramo *Pravljica o rajski ptici*. V tem času je pisal tudi gledališke kritike ter za mariborsko gledališče prevajal Molièra in Strindberga.

DELO: Človek iz samote (zbirka novel), 1929; Od polnoči do polnoči (novele in povesti), 1947; Ljudje pod svetilnikom (novele), 1972; Izgubljena zemlja (roman), 1932; Osvobodjene meje (roman), 1968; Pravljica o rajski ptici (drama), 1930.

LITERATURA: Lojze Ude: M. Š., SBL III; Zdenko Čepič: Makso Šnuderl in njegovi dnevniški zapiski, Maribor 1993; Lado Vavpetič: Prof. Dr. Makso Šnuderl, Maribor 1972; Ivan Kristan: Maksu Šnuderlu v slovo, Ljubljana 1979.

France Štifter

***4. 12. 1846, Solčava; † 1913, Kaluga**

jezikovni in književni pisec, publicist, turistični propagator

Rodil se je v kmečki družini. Sprva ga je učil župnik Janez Janc, nato pa je v rojstnem kraju obiskoval osnovno šolo. Bil je izredno glasbeno nadarjen. Leta 1861 je po župnikovem nasvetu začel obiskovati realko, nato pa je šel v gimnazijo v Celju. Sam France je izjavil, da sta bila njegova največja dobrotnika Lendovšek in celjski opat Vodušek. Po gimnaziji je študiral klasične jezike v Gradcu, študij pa nadaljeval in končal na univerzi v Petrogradu leta 1875. Ostal je profesor na gimnaziji v Moskvi, kjer se je poročil s hčerjo notarja Gubina in zamenjal vero, čeprav je bil na domovino zelo navezan. Umrl je za pljučnico leta 1913 v Kalugi.

Pisati naj bi začel v starosti 19 let, svoja dela je objavljaval v časopisih, objavil je več jezikovnih člankov (*O tednu in njegovih imenih, O lastnih imenih kmetij in posestih v Solčavi*), tudi nekatere književne (*Dante Alighieri, Pavel Mihajlovič Leontiev, Ocena Slomškovih zbranih spominov, Pisma o ruskeji literaturi...*). Slovenski in ruski jezik je poskusil zblížati tako, da bi Slovenci srbohrvaščino sprejeli kot knjižni jezik, pisali pa naj bi v cirilici. V cerkve je želel uvesti staroslovansko bogoslužje. Pisma s takšnimi idejami je pošiljal Jurčiču in v Slovenski narod. Ko so njegove zamisli zavrnil, je odnehal.

Johannesa Frischaufa je navdušil za obisk solčavskih gora in si tudi sicer prizadeval za turistični razvoj in gospodarski napredek Solčave.

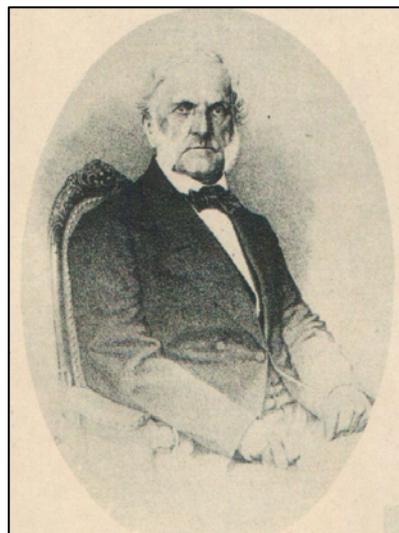
DELO: *O tednu in njegovih imenih* (jezikovni članek); *O lastnih imenih kmetij in posestih v Solčavi* (jezikovni članek); *Dante Alighieri* (književni članek); *Pavel Mihajlovič Leontiev* (književni članek); *Ocena Slomškovih zbranih spominov* (književni članek); *Pisma o ruskeji literaturi* (književni članek).

LITERATURA: SBL III; Peter Weiss: *France Štifter (1846–1913)*, Celje 1983.

Jovan Vesel - Koseski

***12. 9. 1798, Spodnje Koseze; † 26. 3. 1884, Trst
pesnik**

Bil je Prešernov sodobnik, rodil pa se je premožnemu kmetu v Spodnjih Kosezah pri Moravčah – od tod tudi njegov pesniški vzdevek. Prva dva razreda normalke je obiskoval v Ljubljani, nato pa v letih 1811–1815 gimnazijo v Celju. Potem se je šolal še na ljubljanskem liceju – filozofiji, nadaljeval pa s študijem prava na Dunaju in v Gradcu. Od leta 1823 je bil konceptni praktikant, tri leta kasneje pa je že delal pri finančnem ravnanstvu na Primorskem. Tu je bil tudi finančni svetnik. Imel je dva sinova in pet hčera, a jih ni vzgajal v slovenskem duhu. Zaradi nespretne operacije tura na obrazu je začasno ohromel. Po zdravljenju v italijanskih toplicah so se mu moči povrnila, a bil je duševno popolnoma strt. Umrli je 26. marca 1884 v Trstu.

Slika 33 – Jovan Vesel – Koseski (Album slovenskih književnikov)

V marčnem letu 1848 je postal predsednik tržaškega *Slavljanskega zbora*, vendar je odstopil, saj se z njegovimi sklepi ni strinjal. Dva članka, ki ju je napisal (*Moje misli* in *Potrebne besede*), jasno povesta, zakaj: čeprav Slovenec, je do konca poudarjal zvestobo Avstriji.

Pesniti je začel že v gimnaziji, navduševal se je predvsem nad Schillerjem. Pesmi so napisane v slogu poznega klasicizma, sentimentalizma in predromantike. *Potažba*, objavljena leta 1818 v *Laibacher Wochenblattu*, je bila njegova prva pesem, objavljena v slovenskem jeziku in hkrati prvi slovenski sonet. Naslednjo pesem je objavil šele čez 26 let, saj je verjetno vedel, da mu izražanje v slovenskem jeziku povzroča težave. Leta 1844 se je oglasil z mogočno odo *Slovenija cesarju Ferdinandu* ob njegovem prihodu v Ljubljano, ki velja za njegovo najboljšo pesnitev. Opeval je zgodovino naših krajev od Rimljanov dalje. Vsako kitico je zaključil z avstrofilskim stihom: »*Hrast se omaje in hrib, zvestoba Slovencev ne gane.*« Živahno naraščajoče narodno čustvo je prevzelo tudi njega. Leta 1845 je pisal Bleiweisu, da hoče ovreči žaljivo zaničevanje slovenščine. Znal je tako slikovito opevati slovenskega človeka in njegovo slavno preteklost, da je bralce ganilo do solz. Veliko pesmi je tudi prevedel, največ iz nemškega jezika. Posnemal je nemške pesnike, npr. Lessinga, Körnerjevo, Götheja, Zajottija. Te pesnitve so objavljene v knjigi *Razne dele pesniške in igrokazne*.

Drugo obdobje svojega pesništva je začel z odo *O Cesarju Ferdinandu Pervimu*, s katero je zbudil veliko zanimanja. Snov je vzela iz Vodnikove *Ilirije oživljene*. Napisal je še nekaj pesmi, za katere se ne ve, ali so res izvirne (*Zima, Raj zgubljen, Vojaška, Kdo je mar?, Pohlep oslep*). Nov premor je sledil po letu 1852, ko je molčal kar 16 let. Pisal je tudi večja dela, npr. o Janu Sobieskem. Svoje pesmi je objavljala v Bleiweisovih *Novicah* in ga zato lahko imenujemo pesnika Novic. Čeprav je pesnil v slabi slovenščini, so bile njegove narodnobudiljske pesmi za tedanji čas pomembne. Bleiweis in njegov krog sta ga povzdigovala nad Prešerna. Koseski je o sebi mislil bolj skromno. Leta 1847 je priznal Prešerna za najbolj priljubljenega slovenskega pesnika.

Ob stoletnici njegovega rojstva je bila leta 1898v Spodnjih Kosezah velika slovesnost. Na rojstni hiši so vzdali spominsko ploščo. Slavnostni govornik je bil moravški rojak in pisatelj Fran Detela. Velika slovesnost je bila tudi ob 130- in 140-letnici njegovega rojstva.

P o t a ž v a.

Sonnett.

*Naj zgine svet, gorijo naj pushave,
Vihar valove morja naj dervi,
Na zraku chernimo naj grom buchi,
Naj burijo*) snezhnikov golichave:*

*Skuz' zapushene zhalostne planave
Naj chudne vojske silni glas gromi,
Naj lakota nevsmilena mori,
Nabira truplov kupe naj kervave;*

*Sej moje bitje na temo sveto,
Sej ni na zemlji moje Dushe Dom,
Zhivljenje zgine kakor kratko leto; –
Tje v' svete – chiste angelske dezhele,
Kjer pil ocheta velichastvo bom,
Skuz' grobov noch, me kliche chast, – vesele.*

Janez Vesél.

DELO: Moje misli (članek), 1848; Potrebne besede (članek), 1848; Potažba (sonet), 1818; Razne dele pesniške in igrokazne (zbirka pesnitev), 1870-79; Slovenija cesarju Ferdinandu (oda), 1844; O Cesarju Ferdinandu Pervimu (oda); Zima, Raj zgubljen, Vojaška, Kdo je mar?, Pohlep oslepi (pesmi).

LITERATURA: SBL III, Antič Ivo: Jovan Vesel - Koseski, Ljubljana 1996; Slovenska književnost – leksikon Cankarjeve založbe (ur. Janko Kos in Ksenija Dolinar), Ljubljana 1981; Anton Slodnjak: Obrazi in dela slovenskega slovstva, Ljubljana 1975; Andrej Inkret: Jovan Vesel Koseski, Vprašanje literarne zgodovine, Maribor 1971.

Fran Vidic

***30. 11. 1872, Prebold; † 31. 1. 1944, Begunje**
literarni zgodovinar, kritik, urednik

Osnovno šolo je obiskoval v rojstnem kraju, gimnazijo pa v letih 1885–1893 v Celju. Kot štipendist štajerskega koristnega sklada je odšel po nasvetu znamenitega jezikoslovca Vatroslava Oblaka, tudi nekdanjega dijaka celjske gimnazije, študirat slavistiko, klasično filozofijo in zgodovino na Dunaj. V tem času je bil dejaven član slovenskega literarnega kluba in viden predstavnik t. i. nove struje, saj je sodeloval v polemikah okrog naturalizma (npr. *Naš najnovejši literarni boj*, 1896). Leta 1898 je promoviral z disertacijo *Valentin Vodnik's Leben, Dichtung u. Sprache*. Nato je v Mariboru supliral na klasični gimnaziji in vplival na usmeritev svojega dijaka Franceta Kidriča v slavistiko. Sredi leta 1898 je postal urednik slovenske izdaje državnega zakonika pri notranjem ministrstvu na Dunaju (kot naslednik Karla Štreklja) in uredil 20 letnikov. Vmes je od leta 1900 še sedem semestrov študiral pravo in poučeval slovenščino na Terezijanski akademiji.

Po zlomu Avstro-Ogrske ga je država SHS imenovala za svojega zastopnika pri mednarodni komisiji za ureditev uradniških vprašanj in za člana likvidacijske komisije v sestavu ministrstva za socialno skrbstvo in zdravstvo na Dunaju. 1927. je bil upokojen kot vladni svetnik; v tem letu se je potegoval tudi za mesto upravnika Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani, a imenovanja ni dosegel. Kot upokojenec je živel v Kamniku. Med okupacijo se je zavzemal za ohranitev dragocene knjižnice kamniškega frančiškanskega samostana. Pozimi 1943 je bil izdan kot aktivist Osvobodilne fronte, 7. decembra aretiran, zaprt v Begunjah, potem pa ustreljen med 25 talci, večinoma Kamničani, v povračilo za 25. januarja 1944 likvidiranega sodelavca gestapa in župana v Šentvidu pri Ljubljani.

Njegov literarni opus je bogat, so pa to predvsem eseji in prikazi iz literarne zgodovine. Leta 1901 je na Dunaju v samozaložbi izdal nemške prevode Prešernovih pesmi; zbral in uredil je dotedanje prevode Dimitza, Penna, Samhaberja, Strahla idr. V nemščino je veliko tudi sam prevajal. Tako je denimo prevedel Aškerčevi pesmi *Čaša opojnosti* in *Mejnik* ter več proznih del Kersnika, Tavčarja, Govekarja in Cankarja. Razen monografije o Vodniku je objavil še vrsto literarnozgodovinskih razprav o Vodniku, Kopitarju, Vuku Stefanoviću Karadžiću, Prešernu, Mickiewiczu ... Zelo metodološko pomembna je njegova kritika Glaserjeve *Zgodovine slovenskega slovstva* (1896).

V Slovenskem biografskem leksikonu lahko preberemo tudi, da je Vidic gmotno podpiral likovne umetnike, npr. Ivana Groharja, Frana Tratnika, Ivana Vavpotiča ... Njegovo bogato zbirko umetnin so po njegovi smrti delno izročili mariborski Moderni galeriji in Umetnostnemu paviljonu v Slovenj Gradcu.

DELO: Valentin Vodnik, der erste slowenische Dichter (monografska razprava), Archiv für slawische Philologie, 1900–1903; Prešeren, Poesien, 1901.

LITERATURA: SBL IV; I. Prijatelj: F. V., Narodna enciklopedija IV, Zagreb 1929; Kamniški zbornik, Kamnik 1955; A. Spende: Dr. F. V., Knjiga 1955; J. Cvirn, A. Šepetavc: Nekateri bivši dijaki in profesorji celjske gimnazije, Celje 1989.

Matija Vodušek

***13. 1. 1802, Vodule; † 11. 12. 1872, Celje**
nabožni pisatelj, šolnik, narodni buditelj

Rodil se je v kmečki družini. Osnovno šolo in gimnazijo je obiskoval v Celju, nadaljeval pa v Celovcu s študijem na liceju in v bogoslovju. V letih 1826–1832 je bil kaplan in provizor v Slovenskih Konjicah, potem v Pišecah, na Ponikvi ter Sladki Gori, v Špitaliču pri Slovenskih Konjicah. V Celju je opravljal službo nemškega pridigarja, bil je katehet in ravnatelj glavne šole v Celju, od leta 1847 do smrti pa je bil tudi celjski opat.

Iz nemščine je prevedel zgodbo Christopa Schmida *Velikonočna pisanka ali pirh*. Več izvirnih nabožnih zgodb je objavil v Slomškovih *Drobtinicah*.

Slika 34 – Matija Vodušek (arhiv Osrednje knjižnice Celje)

Smisel za šolstvo pa je Vodušek pokazal že v Špitaliču, kjer je v župnišču leta 1836 osnoval zimsko šolo za fante in 1837. še za dekleta. Še bolj se je kot šolnik izkazal v Celju, ne le kot ravnatelj in vzgojitelj, temveč tudi kot opat in namestnik gimnazijskega ravnatelja. Sestavil je učno snov za *Keršanski nauk po domače* in pomagal Slomšku pri ustanavljanju podpornega društva za celjske dijake in dijaškega doma. V ta namen je kupil Tappeinerjevo hišo, zbiral in delil podpore, vodil račune ter na škofijo pošiljal poročila o poslovanju in dogajanju.

Njegovo dolgoletno narodnobuditeljsko delovanje je bilo še najbolj potrjeno s tem, da so si Nemci leta 1848 prizadevali Voduška izseliti iz Celja. Davorin Trstenjak mu je posvetil članek *O boginji Celeji*.

Ustanovil je prvo slovensko izposojevalno knjižnico v Celju (1851), namenjeno predvsem dijakom, in bil član prvega začasnega odbora *Mohorjeve družbe*. Na cerkvenem področju je uvedel pastoralne konference za duhovnike, priskrbel nekaterim celjskim cerkvam nove zvonove, v opatiji Celje je postavil novo prižnico, na njegovo pobudo je bila preurejena in preslikana cerkev sv. Maksimilijana, sezidana pa tudi grobnica za opate, v kateri je tudi sam pokopan.

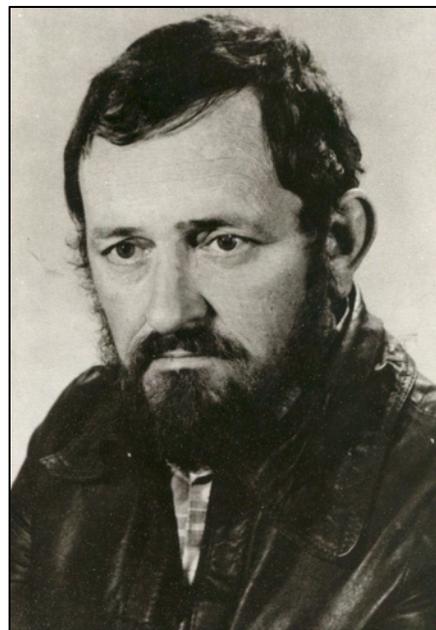
DELO: Prijaznost, žlahtna roža; Praznik svetih treh kraljev; Martinovo, življenjepis A. Sdouška.

LITERATURA: SBL IV (Rhr.); medmrežje (<http://redovi.rkc.si/lazaristi/prihoda.html>).

Borivoj Peter Wudler

***11. 8. 1932, Slovenj Gradec; † 1. 7. 1981, Šentjur pri Celju**
pisatelj, slikar

Osnovno šolo je obiskoval v Murski Soboti in na Dobrni, gimnazijo 1945/46 v Celju, Žalcu in od 1948/49 spet v Celju; maturiral je leta 1953. Študiral je primerjalno književnost v Ljubljani, leta 1960 pa se je vpisal na AIU in 1963. še na Filozofsko fakulteto kot izredni slušatelj industrijske psihologije. Zaradi invalidnosti je bil oproščen vojaščine (21. maja 1945 mu je v rokah eksplodirala bomba in mu poškodovala zlasti desnico). Ko je študij povsem opustil, je bil priložnostno v raznih službah, med drugim v letih 1962–1964 kot knjižničar v Železarni Štore, 1964–1965 kot tehnični urednik *Celjskega tednika*. Do smrti (napravil je samomor) je živel kot svobodni umetnik.

Slika 35 – Borivoj Peter Wudler (arhiv Osrednje knjižnice Celje)

Občasno je pisal članke v *Delo* (1965–66, 1971, 1975) in *Naše razglede* (1966, 1971, 1978), njegova prva literarna objava pa je pesnitev *Pusta dežela* (Dialogi 1969, psevd. Olga Cimerman). Sledili so roman *Akviziterjeva beležnica* (Dialogi 1972–73, Obrazi 1972–73, psevd. Roman Bernot) ter noveli *Žabice in druga dejstva* (Igralčeva beležnica, Sodobnost 1978) ter *Camera obscura* (Slikarjeva beležnica, Sodobnost 1981).

Z dramskim pisanjem se je ukvarjal že od gimnazijskih let. Objavljena je bila burka v dveh dejanjih s striptizom *Perpetuum mobile* (Dialogi 1974, knjižno 1979); uprizorjena je bila v sezoni 1974/75 v SLG Celje. Napisal je tudi dve enodejanki: pantomimično farso za igralca in njegovo senco *Pomota* (Obrazi 1977) ter farso *Noe Noe*, obe sta bili uprizorjeni leta 1983 v Mariboru. Najbolj znana pa je vsekakor komedija *Odprite vrata, Oskar prihaja*, ki so jo z velikim uspehom uprizorili v sezoni 1980/81 v SLG Celje.

V Wudlerjevi rokopisni zapuščini je ostalo več pesmi, nedokončani roman *Žuželka – Ne glas po kruhu – ne žeja po vodi*, novela *Prikovani Prometej*, drama *Na pragu veselega jutri ...*

Wudlerjevo delo je izrazito sodobno, v nekem smislu kafkovsko abstraktno, ob tem človeško globoko presunljivo, le na zunaj komično obarvano, z neizbrisnimi ekspresionistično doživetimi, izkustveno tragičnimi potezami, s čimer se je približal evropski absurdni drami.

Podobno je njegovo slikarstvo (risbe, akvareli in olja). Slogovni razpon sega od čiste abstraktne likovne govorice do realistične figuralike, kjer so v ospredju zlasti liki odtujenih, na stranpota življenja odrinjenih ljudi, izgubljenih v svetu zadimljenih gostiln in alkoholne omame. Okoli 200 slik je raztresenih večidel med znanci ali pa so v zapuščini.

DELO: Pusta dežela (pesnitev), 1969; Akviziterjeva beležnica (roman), 1972; Žabice in druga dejstva (novela), 1978; Camera obscura (novela), 1981; Perpetuum mobile (drama), uprizorjena 1975, objavljena 1979; Pomota (pantomimična farsa), 1977; Noe Noe (farsa), uprizorjena 1983; Odprite brata, Oskar prihaja (komedija), uprizorjena 1980, objavljena 1981.

LITERATURA: SBL IV; Slovenska književnost – leksikon Cankarjeve založbe (ur. Janko Kos in Ksenija Dolinar), Ljubljana 1981; Tone Partljič: Igra »ponavljanje«. B. W., Perpetuum mobile, Dialogi 1980.

Janez Anton Zupančič

***22. 5. 1785, Ljubljana; † 24. 7. 1833, Koper**
pesnik, prevajalec, dramatik, zgodovinpisec

V zelo skromnih razmerah je končal tretji razred normalke. V letih 1797–1802 je v Ljubljani obiskoval gimnazijo, kjer ga je poučeval tudi Valentin Vodnik. Potem je na Dunaju najprej končal "filozofijo", nato pa je dve leti preživel v bogoslovju. Nameraval se je pridružiti piaristom, torej duhovnikom, ki poučujejo mladino, vendar si je premislil. Najbrž tudi zato, ker se je veliko družil z Žigo Zoisom in Jernejem Kopitarjem.

Leta 1806 je postal domači učitelj pri baronu Hallerju – Hallersteinu na Raki. Leto zatem je zaprosil za službo profesorja na ljubljanski gimnaziji, ki pa je zaradi slabe ocene na natečaju ni dobil. Sprejet je bil le kot suplent za zgodovino in zemljepis. Ob šolski reformi leta 1808 je bil odpuščen in je odpotoval na Dunaj, da bi nadaljeval s študijem filozofije. Zaradi revščine se je hotel pridružiti benediktincem, vendar ga niso sprejeli. Nekaj časa se je preživljal kot domači učitelj, večinoma pa je živel od priložnostnih zaslužkov in Kopitarjevih posojil. Za Zoisa je prepisoval Pohlinovo *Bibliotheca Carn*, za 15 goldinarjev mesečno pa je zbiral tudi literarno in kulturnozgodovinsko gradivo o Kranjcih.

Aprila leta 1809 je bil nastavljen za suplenta na gimnaziji v Celju. Poučeval je zgodovino, zemljepis, matematiko, prirodopis, fiziko in grščino. Leta 1813 je postal profesor zemljepisa, leta 1816 humanitete, leto kasneje pa še profesor retorike in poetike. Med drugimi je poučeval tudi Antona Martina Slomška in Jovana Vesela Koseskega. Spomladi leta 1818 si je prišel navzkriž s šolsko oblastjo, menda zaradi nerednega opravljanja službe in neprimernih učnih metod. Tako se je še istega leta preselil v mariborsko gimnazijo, kjer pa sta bila med drugimi njegova učenca tudi Fran Miklošič in Stanko Vraz.

Zupančič je bil Tako v Celju kot Mariboru aktiven v javnem življenju, organiziral je kulturne in domoljubne prireditve, nastopal kot govornik in deklamator ... V tem je zagotovo tudi glavni razlog, da so ga šolske oblasti kar naprej grajale in nadzorovale, zdaj zaradi domnevne površnosti v službi, zdaj zaradi nerednega zasebnega življenja. Konec oktobra leta 1831 je odšel na gimnazijo v Koper, kjer se je njegova življenjska pot kmalu iztekla.

V leposlovju se je uveljavil kot pesnik. Pisal je samo v nemščini. Njegove pesmi govorijo o bogu, cesarju in domovini. Janko Glazer jih je označil za enolične.

Ukvarjal pa se je tudi z dramatiko. Posebno aktiven je bil v ljubljanskem in mariborskem gledališču.

Uveljavil pa se je prav tako tudi kot prevajalec. V nemščino je prevedel delo *Gam in Lamberger*, ki mu ga je, sestavljenega iz več inačic, izročil Valentin Vodnik. Zupančič je k prevodu napisal tudi uvod, v katerem je omenil Linhartovo prelitje te pesmi v nemški heksameter. Delo je bilo objavljeno v *Laibacher Wochenblattu* leta 1806 pod naslovom *Übersetzung des krainerischen Volksliedes von dem Turnier zwischen dem ritter Lamberg u. Pegam*.

Lotil se je pisanja kronike Celja in Celjskih grofov ter zgodovine vseh krajev celjskega okrožja. V enem letu je zbral okoli 6000 beležk in si ustvaril sloves strokovnjaka za zgodovino celjskega okrožja. Dela ni dokončal, obdelal je le nekatere odlomke. Pod Vodnikovim in Kopitarjevim vplivom se je začel ukvarjati s slovenskim ljudskim pesništvo.

Pod Herderjevim vplivom pa je prišel do spoznanja, da so ljudske pesmi tudi zelo pomemben zgodovinski vir.

V Slovenskem biografskem leksikonu je Janez Anton Zupančič opisan kot duhovit in izobražen svetovljan, ki pa ima zelo vihrav značaj. Slovel je kot dober govornik in deklamator ter veljal za dobrodušnega, poštenega moža, dinastičnega domoljuba, prijetnega družabnika in neugnanega humorista.

DELO: Die Beyden Freyherrn von Ausperg (drama), uprizorjena 1803; Hietra (zgodovinska drama), uprizorjena 1805; Die Versohnung (drama), uprizorjena 1823.

LITERATURA: SBL IV; Slovenski veliki leksikon, Ljubljana 2004; F. Ilešič: Slomškov učitelj Ivan Anton Zupančič, Zbornik Matice slovenske 1912; Profesorji - prevajalci s celjske gimnazije (raziskovalna naloga), Celje 1990.

... VAM, KI STE ŠE, DRAGI PRIJATELJI

*Ostajamo v svoji pokrajini črk, da smo še bolj v sredici življenja ...
(Ivan Dobnik)*

Andrej Arko

***3. 1. 1947, Maribor**

pisatelj, prevajalec, urednik

Po osnovni šoli v Celju se je leta 1957 vpisal na celjsko I. gimnazijo. Po letu dni, ko so ustanovili osemletke, se je prešolal na III. osnovno šolo. Leta 1961 je ponovno prišel na I. gimnazijo, maturiral pa leta 1965. Istega leta se je vpisal na Filozofsko fakulteto v Ljubljani in leta 1970 diplomiral iz ruskega in angleškega jezika s književnostmi. Zaposlil se je kot časnikar v uredništvu *Dela* v Ljubljani, nekaj časa pa je bil dopisnik v Beogradu. Od leta 1977 je bil komentator v uredništvu kulturnih in literarnih oddaj *Radia Slovenija*, bil tudi njegov urednik, zdaj pa je urednik radijskega literarnega programa, glavni urednik celjske *Mohorjeve družbe* in revije *Zvon*. Živi večinoma v Ljubljani; je poročen, oče dveh otrok.

Slika 36 – Andrej Arko (osebni arhiv Andreja Arkota)

DELO: Odkletev: sentištarije, 1995; Nužen primer (radijska monokomedija za odrasle), 1998; Obnova (radijska igra), 2000; Nagrajenke (roman), 2002.

LITERATURA: Življenjepis posredoval Andrej Arko; Snoj Zarika: Izseki iz življenja: Andrej Arko, Ljubljana 2003; Enciklopedija Slovenije (šestnajsti zvezek), Ljubljana 2002.

Mare Cestnik

***30. 10. 1962, Črni vrh pri Taboru v Savinjski dolini**
pisatelj

Osnovno šolo je obiskoval v Taboru in na Vranskem, svoje šolanje pa nadaljeval na gimnaziji v Celju. Po maturi se je odločil za študij primerjalne književnosti in primerjalnega jezikoslovja. Ker je kot mornar odšel delat na ladjo, študija ni nikoli dokončal. Uresničil pa je svojo veliko željo in v nekaj letih preplul svetovna morja ter obiskal nešteto pristanišč.

Slika 37 – Mare Cestnik (J. Hacin)

Po zaključku »pomorske kariere« je živel po različnih krajih Slovenije (še zlasti mu je bila pri srcu Primorska, kjer je nekaj časa prebival v Borštu). Vmes je hodil na potovanja, nazadnje pa se je ustalil v Stržišču nad Baško grapo. Med pomembnejšimi potovanji, ki jih je opravil, so: Polinezija (Kiribati), Avstralija in Nova Zelandija, Šrilanka, Kitajska in jugovzhodna Azija. Trenutno je na Šrilanki.

Ker je Mare Cestnik v svojem življenju videl že veliko sveta, se to odraža tudi v njegovih delih, saj je pravi mojster za potopisna besedila, ki jih odlikuje globoka misel in izvirno dožemanje sveta. To pa je sicer tudi osnovna značilnost njegove leposlovne proze, ki v slovenski književni prostor prinaša ne le drugačnost, ampak še nekaj veliko dragocenejšega – iskrenost, doživetost napisanega.

DELO: Maja (roman), 1996; Odstavitev glavne junakinje (kratka proza), 2002; Brezmejne bližine (roman), 2004.

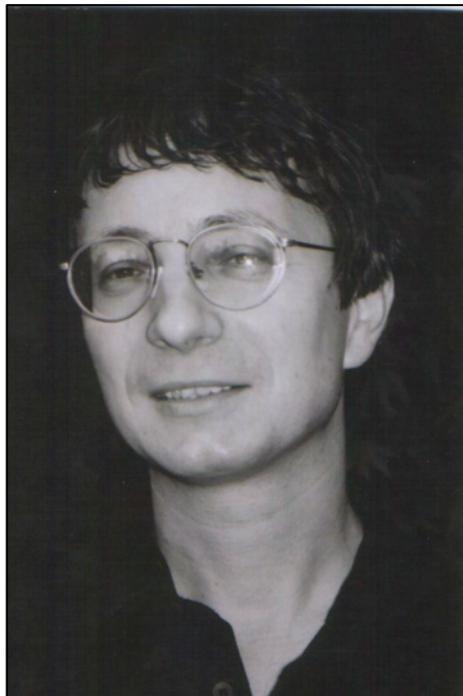
VIR: Naš intervju z Maretom Cestnikom; kratka biografija, ki nam jo je posredoval Ivan Dobnik.

Ivan Dobnik

***23. 8. 1960, Celje**

pesnik, pisatelj

Osnovno šolo je obiskoval na Gomilskem, v Preboldu, gimnazijo v Celju (maturiral leta 1978), v Ljubljani pa je študiral filozofijo in primerjalno književnost. V času od 5. maja 1988 do 5. maja 1995 je bil zaposlen v knjižnici Bežigrad. Danes živi enakovredno v Šmatevžu in v Ljubljani kot svobodni književnik. Ostro življenjsko zarezo mu je predstavljal konec srednje šole, potem pa enoletno služenje vojaščine, očetova smrt v tistem letu, preselitev v Ljubljano, začetek študija filozofije in primerjalne književnosti in neposreden stik z atmosfero v prestolnici, ki mu ni imela povedati ali dati nič novega.

Slika 38 – Ivan Dobnik (osebni arhiv Ivana Dobnika)

Poezijo je začel pisati že v osnovni šoli. Že v šolski nalogi je zapisal nepreklicno odločitev, da bo v življenju pisatelj. Pri tem mu je pesniški kozmos odprl neverjetne možnosti umetniškega izražanja. Vedno so ga magično privlačili jezik, govornica, živa barvitost svežih, neponovljivih metafor, ki pripadajo hkrati enkratnemu posamezniku in so tudi univerzalne, vsem skupne. V svojem gimnazijskem obdobju je požiral svetovno literaturo in vzporedno doživljal eksplozijo pisanja. Pesnjenje je zanj način življenja, nekaj silovito bivanjskega, in, paradokсно, nekaj ekstremno življenjskega, konkretnega.

Po osemnajstih letih molka je maja 1999 v Ljubljani izšla njegova pesniška zbirka *Kaligrafija lire*. Nominirana je bila za najboljši slovenski pesniški prvenec. Leta 2003 je izšla zbirka ljubezenskih pesmi *Zapreš svoje oči*, ki je prav tako naletela na zelo ugoden sprejem; bila je nominirana za *Veronikino nagrado*. Pri *Cankarjevi založbi* čaka na izid zbirka *Pred začetkom*, spomladi pa bo pri založbi *Piano* iz Ljubljane izšla zbirka *Rapsodija v mrzli zimi*. V zaključevanju je tudi roman, v nastajanju pa nova pesniška zbirka, ki naj bi izšla enkrat spomladi 2005.

DELO: *Kaligrafija lire* (pesniška zbirka), 1999; *Zapreš svoje oči* (pesniška zbirka), 2003; *Begunca s Kiwija* (radijska igra), 1996.

LITERATURA: Leksikon slovenskih književnikov, Ljubljana 1996; svoj življenjepis in literarne načrte je za to raziskovalno nalogo posredoval I. D. sam.

Igor Grdina

***21. 8. 1965, Celje**

literarni zgodovinar, zgodovinar, libretist

Po maturi na celjski gimnaziji se je odločil za študij na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Tu je leta 1994 doktoriral iz slovenistike in 2001. iz zgodovine. Od leta 1998 je zaposlen na Filozofski fakulteti, od leta 1999 kot izredni profesor za slovensko književnost. V letu 2004 je dobil naziv redni profesor, hkrati pa je postal tudi znanstveni sodelavec pri ZRC SZU, in sicer na Inštitutu za biografiko in bibliografijo. Grdina proučuje slovensko književnost in zgodovino od srednjega veka do sodobnega časa in velja za enega najpronicljivejših znanstvenikov mlajše generacije na Slovenskem.

Objavil je dela o starejši slovenski književnosti in zgodovinskih temah, obsežno pisal o slovenskem protestantizmu, Trubarju, protireformaciji, Prešernu in njegovih predhodnikih, nemški književnosti na slovenskih tleh, Celjskih grofih, nemško-slovenskih razmerjih, zgodovini meščanstva, narodni identiteti, zgodovinskih legendah in stereotipih, krajevni in glasbeni zgodovini. V široko zasnovani monografiji o skladateljih Ipavcih (njegova doktorska disertacija na zgodovini) je spretno pokazal, kako se je kot temelj naroda rojevalo slovensko (malo)meščanstvo.

Obudil je tradicijo odprte kulturne zgodovine in se zavzel za dinamično pisanje o preteklosti, tako imenovano umetnost pripovedovanja oz. narativno zgodovino, ki je dobila svojo »domovinsko pravico« na Slovenskem v *Zgodovini za vse*, edini reviji, ki izhaja v Celju.

Sodeloval je v več mednarodnih projektih in na konferencah ter predaval na univerzah v Tübingenu, v Bratislavi, na Dunaju in v Mariboru.

S svojimi tehtnimi prispevki je zadnja leta poživil tudi slovensko muzikologijo, z velikim uspehom pa je napisal tudi več libretov.

Objavil je več kot 200 razprav in člankov ter najmanj 10 knjižnih publikacij.

DELO: Starejša slovenska nabožna književnost, 1995; Od Brižinskih spomenikov do razsvetljenstva, 1999; Od rodoljuba z dežele do meščana, 1999; Spomini Helene Kottanner, 1999; Ipavci. Zgodovina slovenske meščanske dinastije, 2001; Vladarji, lakaji, bohemi, 2001, 2002; Non finito, 2004.

LITERATURA: Enciklopedija Slovenije (šestnajsti zvezek), Ljubljana 2002.

Robert Hutinski***11. 1. 1969, Celje*****pisatelj, bibliotekar***

Obiskoval je osnovno šolo Slavka Šlandra (sedaj II. osnovno šolo) v Celju, potem pa šolanje nadaljeval na I. gimnaziji v Celju, kjer pa je v drugem letniku padel in šolo zapustil. Na koncu je ob delu dokončal srednjo ekonomsko šolo. Zdaj kot knjižničar že trinajsto leto dela na Študijskem oddelku v Osrednji knjižnici Celje.

Kot devetnajstletnik je odšel od doma in se osamosvojil. Poročen je dvanajst let in ima desetletno hčer. Rad hodi v naravo in na koncerte. Njegove misli so globoke, v njih pa se skriva življenjska filozofija človeka, ki kljub vsemu, kar mu je prineslo življenje, ni obupal.

Naslovi zgodb v njegovi (za zdaj edini) knjigi so tesno povezani z glasbo, ki v njegovem življenju nasploh igra veliko vlogo. Zlasti je zanimivo to, da imajo zgodbe iz njegovega prvenca naslove bolj ali manj znanih glasbenih uspešnic.

DELO: Poležavanje v senci (kratka proza), 1997.

VIR: Podatki so povzeti po intervjuju z Robertom Hutinskim.

Andrej Inkret

*19. 4. 1943, Celje

kritik, esejist, publicist in urednik

Po končani gimnaziji v Celju je študiral dramaturgijo na AGRFT v Ljubljani, zatem pa postavil na oder nekaj dram v različnih gledališčih in bil kratek čas dramaturg - asistent v Slovenskem narodnem gledališču Ljubljana. Deset let je bil novinar kulturne redakcije *Dela*, nato docent in po doktoratu 1985 profesor na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo. Je član uredništev revij *Perspektive*, *Problemi*, soustanovitelj *Nove revije* ter urednik za slovensko književnost pri beograjski reviji *Naši vidici*.

Zelo plodovito se posveča poročanju in ocenjevanju predvsem dogodkov v gledališčih. Tako sistematično piše ocene o gledaliških uprizoritvah v Ljubljani, Celju in Novi Gorici. Posega pa na širše področje leposlovja, filma in televizije. Literarno in gledališko kritiko objavlja v slovenskih, prej pa je objavljala tudi v jugoslovanskih časopisih in revijah.

Sprejema in zavzema se za avantgardne pojave v slovenski literaturi in gledališču, pri čemer ju razume kot avtonomno estetsko dejavnost. Obravnava tudi splošnejše probleme dramaturgije in literarne zgodovine (npr. Jovan Vesel Koseski). Ukvarja se tudi z dramatisacijami (npr. Kersnikovih romanov *Ciklamen* in *Agitator*).

Uredil in komentiral je številna dela slovenskih pisateljev, kot so: J. Kersnik, D. Jovanović, T. Kermauner, D. Jančar, B. Zupančič, E. Kocbek, P. Zidar, P. Božič, N. Grafenauer, A. Puhar, V. Zupan, M. Rožanc, R. Šeligo ...

DELO: Romantične duše: razmišljanje o dramatikii Ivana Cankarja (publicistika), 1966; Eseg o dramah Dominika Smoleta, 1968; Jovan Vesel - Koseski: Vprašanje literarne zgodovine (esejistika), 1971; Gledališki feljtoni (kritike), 1972; Spomini na branje (kritike), 1977; Milo za drago (kritike), 1978; Novi spomini na branje (kritike), 1980; Drama in gledališče (literarni leksikon), 1986; Tržaške kritike (gledališke kritike), 1966-1986; Vroča pomlad (eseji), 1990; Izbranci (literarne kritike in eseji), 1990; Na robu (eseji), 1993.

LITERATURA: Drago Bajt: Slovenski kdo je kdo, Ljubljana 1999; Marijan Pušavec: Celjski avtorji 90-ih, Celje 2000; Slovenski gledališki leksikon I, Ljubljana 1972.

Igor Karlovšek

***9. 12. 1958**

pisatelj, scenarist

Magister prava in odvetnik Igor Karlovšek se je rodil pol ure pred bratom dvojčkom Borisom, in sicer kot četrti otrok materi Julijani in očetu Ivanu. Poleg dvojčkov Igorja in Borisa sta bili v družini še dve starejši sestri (Julijana in Ljudmila) ter brat Ivan. Starostna razlika med njimi je bila velika, saj je na dan, ko sta privekala na svet dvojčka, najstarejša sestra Julijana obiskovala že četrti letnik prve celjske gimnazije.

Slika 39 – Igor Karlovšek (osebni arhiv Igorja Karlovška)

Osnovno šolo je obiskoval v Radečah, potem pa nadaljeval šolanje na I. gimnaziji v Celju, kjer je maturiral leta 1977. Vpisal se je na pravo v Ljubljani in študij zaključil leta 1982. Zaposlil sem je na Višjem sodišču v Celju, nato šel za eno leto v JLA (Sombor) in po pravosodnem izpitu v letu 1983 nadaljeval z delom najprej na Višjem sodišču v Celju, nato pa v domačem kraju v podjetju *Radeče papir*, kjer je vodil splošno-kadrovski sektor. Leta 1990 je končal magistrski študij na pravo. V Radečah je delal do 1995., ko je postal najprej odvetniški kandidat, nato pa odvetnik v Celju.

S pisanjem se je ukvarjal že v osnovni šoli. Najprej je objavljaj krajše prozne tekste, z daljšimi pa se je spoprijel v zadnjih letnikih gimnazije. Prvi daljši rokopis (roman *Poletna noč*) je bil objavljen v *Mladini* že v letih 1977–1978. Med študijem je pisal za *Mladino*, tedanjega *Pavliho*, kasneje pa za literarne revije, kot so *Sodobnost*, *Dialogi*, *Mentor*, *Oko in srce*, *Hrast* in še nekatere druge. *Bazen*, njegov prvi roman v knjižni obliki, je bil objavljen leta 1990; izdala in založila ga je *Prešernova družba*. Doslej je objavil devet romanov v knjižni obliki, največ pri *Mladinski knjigi*.

Razen s pisanjem proze se je ukvarjal tudi s scenariji. Na različnih literarnih natečajih je prejel več nagrad. Po njegovem scenariju je bil posnet celovečerni film *Patriot*, na televiziji pa tri serije: *Dosje J. K.* (dvakrat po tri nadaljevanke) in *Klan* (11 nadaljevank).

DELO: *Bazen* (roman), 1990; *Rodoljub* (roman), 1994; *Navzdol in naprej* (roman), 1994; *Klan* (roman), 1994; *Ugrabitev. 1* (scenarij), 1995; *Umor. 2* (scenarij), 1995; *Vlomilci. 3* (scenarij), 1995; *Polnočna loža* (roman), 1995; *V objemu lože* (roman), 1997; *Klan* (scenarij), 1998; *Modra vrtnica* (roman), 1998; *Pobarvani dosjeji* (roman), 2001; *Gimnazijec* (roman), 2004.

LITERATURA: Leksikon slovenskih književnikov, Ljubljana 1996; podrobnejši življenjepis je za to nalogo posredoval I. K. sam.

Matjaž Kmecl

***23. 2. 1934, Dobovec**

literarni zgodovinar in teoretik, pisatelj, dramatik, javni delavec in politik

Na celjsko gimnazijo se je vpisal v težkih povojnih letih, ko je bilo še veliko revščine in pomanjkanja. Po maturi leta 1952 se je vpisal na slavistiko na Filozofski fakulteti v Ljubljani, diplomiral leta 1959 in tam 1970. tudi doktoriral. Že od leta 1960 je na svoji matični fakulteti tudi predaval: od 1977. kot izredni, od 1982. pa kot redni profesor literarne teorije in novejšje slovenske književnosti. V 80. je odigral zelo vidno vlogo pri demokratizaciji slovenske družbe, ob vzpostavitvi neodvisne slovenske države je postal član prvega Predsedstva Republike Slovenije. V 90. je postal tudi član Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Slika 40 – Matjaž Kmecl (<http://www.pinkponk.si>)

Kot leposlovec je Kmecl predvsem dramatik. Doma in na tujem se je uveljavil najbolj z radijskimi igrami. V gledaliških igrah variira znane teme slovenske literature (*Lepa Vida, Veronika Deseniška, Friderik z Veroniko*). Mikavna je tudi Kmeclova planinska književnost (*S prijatelji pod macesni*); napisal je tudi besedilo za že kar legendarno knjigo *Zakladi Slovenije*. Nepogrešljiv je njegov šolski priročnik za literarno teorijo – *Mala literarna teorija*. Pronicljivo razbija literarnovedne stereotipe (*Babji mlin slovenske literarne zgodovine*), v tem kontekstu pa je leta 2004 izdal tudi knjigo *Tisoč let slovenske literature*, v kateri je radoživo in nazorno strnil svoja opažanja o bistvenih in manj bistvenih premikih slovenske književnosti v zaokroženo zgodbo.

DELA: *Zakladi Slovenije* (študija o Sloveniji), 1979; *Intervju* (drama), 1978; *Slovenski vaški pogreb* (radijska igra), 1979; *Slovenska postna premišljevanja* (esej), 1987; *Začetki slovenskega romana* (separat), 1977; *Zgodnja leta slovenske državnosti* (drama), 2003; *Lepa Vida ali problem svetega Ožbalta* (igra), 1977; *Mutasti bratje: nevzvišen prikaz dogodkov ob nekem pogrebu na Koroškem v dveh dejanjih* (drama), 1982; *S prijatelji pod macesni* (spomini), 1978; *Samota velikega teatra: pogovor s samim seboj* (radijska igra), 1961; *Bohinjska miniatura: televizijska igra po srednjeveških, Prešernovih in Tavčarjevih motivih* (radijska igra), 1972; *Sedemdesetletnica Borisa Paternuja* (separat), 1996; *Fran Levstik* (literarna kritika), 1981; *Andrej Smole – znameniti Slovenec* (monodrama), 1993; *Pogled na literarno tipologiziranje* (separat), 1997; *Postojnska jama* (albumi), 1990; *Fran Levstik v besedi in sliki* (biografija), 1981; *Alpska Slovenija. Gore in jezera* (vodnik), 1999; *Mala literarna teorija* (priročnik), 1976; *Zasliševanje in sprava* (radijska igra), 1995; *Nini* (radijska igra), 1998; *Bridkost po slovensko* (monodrame), 2002; *Nini: staromodni romančič* (roman), 2003; *Tisoč let slovenske literature: drugačni pogledi na slovensko literarno in slovstveno preteklost* (literarna zgodovina), 2004.

LITERATURA: Drago Bajt: Slovenski kdo je kdo, Ljubljana, 1999; Anton Slodnjak: Obrazi in dela slovenskega slovstva, Ljubljana 1975; Leksikon slovenskih književnikov, Ljubljana 1996; Dr. Matjaž Kmecl (raziskovalna naloga), Celje 2004; medmrežje (<http://www.ijs.si>; <http://www.cobiss.si>).

Slika 41 – Matjaž Kmecl v oddaji Spet doma (arhiv RTV Slovenije)

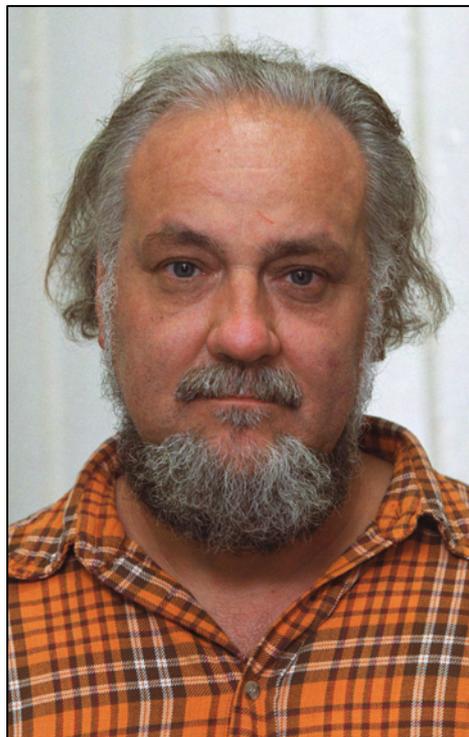
Peter Kolšek

***17. 5. 1951, Celje**

pesnik, literarni in filmski kritik, publicist, novinar, kulturni urednik Dela

Do petega leta je živel v Gornjem gradu, potem pa se je z družino preselil na Polzelo, kjer je obiskoval osnovno šolo. Leta 1970 je maturiral na celjski gimnaziji, potem pa se je vpisal na Filozofsko fakulteto v Ljubljani, kjer je študiral primerjalno književnost in slavistiko. Delal je na radiu, pisal kritike za revije in s tem občutno podaljšal svoj študij. Diplomiral je leta 1978 in potem za eno leto odšel v vojsko. Kot profesor slovenskega jezika je eno leto deloval na gimnaziji Vič in dobrih šest let na gimnaziji Šentvid.

Pisal je učbenike in berila za tehnične šole in gimnazije. Sodeloval je pri zbirki *Klasje (Na klancu, novela Od Ivana Preglja do Cirila Kosmača)*. Delal je tudi za založbo *Kondor* (izbor iz poezije Jenka, Jesiha, Gregorčiča, trenutno dela na Fritzu). Veliko je pisal o filmu, saj se že leta paralelno ukvarja z literaturo in filmom.

Slika 42 – Peter Kolšek (osebni arhiv Petra Kolška)

Doslej je izdal tri pesniške zbirke (*Elegije, Menina, Kletarjevo popoldne*), za pomlad 2005 pa obljublja še četrto. S prijateljico je izdal tudi eno prozno delo (roman v pismih) *Navadna razmerja*.

DELO: *Elegije* (pesniška zbirka), 1986; *Menina* (pesniška zbirka), 1991; *Kletarjevo popoldne* (pesniška zbirka), 1996; *Navadna razmerja* (proza), 1998.

LITERATURA: Drago Bajt: *Slovenski kdo je kdo*, Ljubljana 1999; *Enciklopedija Slovenije* (šestnajsti zvezek), Ljubljana, 2002; podatke o svojem življenju in literarnih načrtih je za to nalogo posredoval P. K. sam.

Matej Krajnc

***14. 11. 1975, Maribor**

pesnik, pisatelj, kantavtor, prevajalec

Trenutno živi in ustvarja v Celju ter Ljubljani. Je študent primerjalne književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Zadnje čase prevaja besedila iz ameriške glasbe (Bruce Springsteen, Elvis Presley, Leonard Cohen) in se vse pogosteje pojavlja kot kantavtor.

Slika 43 – Matej Krajnc (<http://freeweb.siol.net/krajnc75>)

Resneje je začel pisati leta 1982, objavljati je v osnovnošolskem glasilu, pet let kasneje (1987) je začel sodelovati na Roševih dnevih v Celju. Svojo prvo pesniško zbirko *Moja pesem je moje življenje* je izdal leta 1988. Leta 1990 mu je občinska knjižnica založila tudi rokopisno zbirčico *Napredovanje*, naslednje leto še eno rokopisno, *Kažipot*. Leta 1992 je pri Zavodu za šolstvo in šport RS Slovenije izšla njegova tretja zbirka *Žongliram s sabo*, ki so jo uredili trije univerzitetni profesorji: Miha Mohor, Alenka Kozinc in pokojni Tone Pretnar. Leta 1997 pri ZKO Celje izide njegova peta pesniška zbirka *Trenutki življenja*. 1998. je ob desetletnici izdaje prve zbirke izdal do zdaj dvakrat ponatisnjeno zbirko *Razpoloženja*, satirično zbirko.

Leta 1997 je v studiu Činč v Ljubljani dokončal snemanje prve avtorske plošče. Oktobra 1998 je v samozaložbi izdal prvo CD-ploščo *Glory And Honor*, posneta je na koncertu gospelovske glasbe v cerkvi Sv. Duha pri Celju, kjer je nastopal med leti 1993 in 2000 z gospelovskim programom. Decembra 1999 pa je pri KŠCR Celje izšel njegov prvi avtorski album *Na prvem ovinku*. Kot kantavtor je redno in veliko nastopal na prireditvah, otvoritvah razstav, dve leti v celjskem hotelu Evropa, pa v raznih klubih in dvoranah (maja 1999 je nastopil na samostojnem koncertu v mariborskem Štuku) z lastno glasbo in širokim programom rokenrola, bluesa, folka, countryja, popevk, jazzu in gospela.

Januarja 2001 je pri KUD-u Štampihar izšla sedma zbirka njegovih pesmi *Medmavričje*. Aprila 2003 je KUD Štampihar izdal njegovo zbirko kratkih zgodb *Zgodbe iz prve roke*, maja je sledila zbirka sonetov *Vsakdanjost*. Maja 2001 je s spremljevalno skupino *Agencija rokenrol* posnel drugo avtorsko ploščo, koncertni album *V akciji*, ki je junija izšel pri založbi Helidon; z založbo je podpisal tudi petletno snemalno pogodbo.

Spomladi 2001 je postal sodelavec Radia Študent, naredil je izpit za spikerja in vodil serijo oddaj *Čudovita leta rokenrola* o zgodovini popularne glasbe.

Junija 2004 je pri KUD-u France Prešeren izšel še izbor njegovih pesmi *Umila me je neka čudna rosa*. Pripravila sta ga pesnika Tomaž Hrovat in Boris A. Novak, ki je napisal tudi spremno besedo.

Julija 2004 je pri KUD-u Štempihar izšla »celjska povest« *Dolina tetrisa*. Avgusta ji je sledila žepna knjižica kratkih zgodb *Psalmpeستي*. Septembra 2004 je načrtoval izid satirične sonetne zbirke *Tri pesnitve* in je kot kantavtor bil že drugič vabljen v oddajo Izštekani, tokrat v živo iz studia 14 Radia Slovenija. Zbirka *Tri pesnitve* je izšla 17. septembra. Avtor jo je predstavljal v več slovenskih mestih, že novembra pa si je prislužil recenzijo v eni osrednjih slovenskih literarnih revij – v *Sodobnosti*, oceno je napisal Milan Vincetič. Septembra je dokončal rokopis za knjigo *Elvis – filmsko življenje kralja rokenrola*. Knjiga je izšla januarja 2005 pri ljubljanski založbi *Umco* (revija *Premiera*).

Decembra 2004 je izšla njegova 6. plošča *Likvidamber*. Vabljen je bil v oddajo *Nova scena* k Jerneju Venetu, objavljaj je v reviji *Zvon* skozi celo leto 2004, tudi sonete v *Sodobnosti*, prav tako v *Mentorju* in dva literarna nokturna.

V letu 2005 je nastopil kot gost Rok' n' benda na dveh razprodanih koncertih v Linhartovi dvorani Cankarjevega doma ob 70-letnici Elvisa Presleya.

DELO: Moja pesem je moje življenje (pesniška zbirka), 1988; Vrednote pomladnega jutra (izbrane pesmi in proza), 1990; Napredovanje (ciklostirana pesniška zbirka), 1990; Stopinje zadnjih let (pesniška zbirka), 1992; Žongliram s sabo (pesniška zbirka), 1992; Trenutki življenja (pesniška zbirka), 1997; Razpoloženja (satirična pesniška zbirka), 1998; Lirika Bruca Springsteena (prevodi besedil), 2000; Medmavričje (pesniška zbirka), 2001; Zgodbe iz prve roke (zbirka kratkih zgodb), 2003; ... in mi obstajamo le še iz govoric (zbirka pesmi), 2003; Pesmi Elvisa Presleya (prevodi pesmi s komentarjem), 2002; Umila me je neka čudna rosa (izbor pesmi), 2004; Dolina tetrisa (povest), 2004; Psalmpeستي (kratke zgodbe), 2004.

LITERATURA: D. Bajt: Slovenski kdo je kdo, Ljubljana 1999; M. Pušavec: Celjski avtorji 90-ih, Celje 2000; medmrežje: Domača stran Mateja Kranjca (<http://freeweb.siol.net/krajnc75>).

Jana Kvas

***4. 12. 1955, Celje**

pesnica

Otroštvo je preživela v Jurkloštru in na Planini pri Sevnici. Leta 1970, ko se je vpisala v gimnazijo, se je celotna družina (poleg matere in očeta še sestra in dva brata) preselila v Celje, toda ne zaradi nje, ampak zaradi očetove službe.

V gimnaziji so bili njeno priljubljeno področje jeziki, zlasti pa jo je veselilo literarno ustvarjanje oziroma delo v literarnem krožku, ki je takrat izdajal glasilo *Brstiče*.

Slika 44 – Jana Kvas (osebni arhiv Jane Kvas)

Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je študirala slavistiko in diplomirala v začetku leta 1979. Isto leto se je zaposlila na takratni Tehniški šoli Celje. Ob službenih obveznostih je še naprej poglobljala in širila znanje ter opravila magisterij. Zdaj že vrsto let poučuje na Splošni in strokovni gimnaziji Lava, ki deluje na Šolskem centru Celje.

Že dvajset let je strokovna sodelavka Zavoda Republike Slovenije za šolstvo, za sodelovanje pa je prejela *Kumerdejevo priznanje*. Deluje tudi na Državnem izpitnem centru kot predsednica ali članica maturitetnih komisij. Z njenim poklicnim delom je povezano tudi pisanje učbenikov in priročnikov za dijake ter učitelje. Je avtorica petih in soavtorica dveh srednješolskih učbenikov za pouk književnosti, priročnikov, ki jih je napisala sama ali skupaj z drugimi, pa je veliko več.

V prostem času še po mnogih letih piše poezijo, prepeva in slika. Izdala je pesniško zbirko *Pripotovanje*, pred tem pa objavljala v različnih revijah, nastopila na mnogih literarnih večerih, na samostojnih koncertih ter festivalih šansonov, ki so v celoti njeno avtorsko in izvajalsko delo. Izdala je zgoščenko *Celjski portreti* (2003) in nekajkrat celo razstavljala svoja likovna dela. Trenutno pa je njeno slikanje nekoliko v ozadju, ker s svojo skupino pripravlja novo zgoščenko.

DELO: Pripotovanje (pesniška zbirka), 1987.

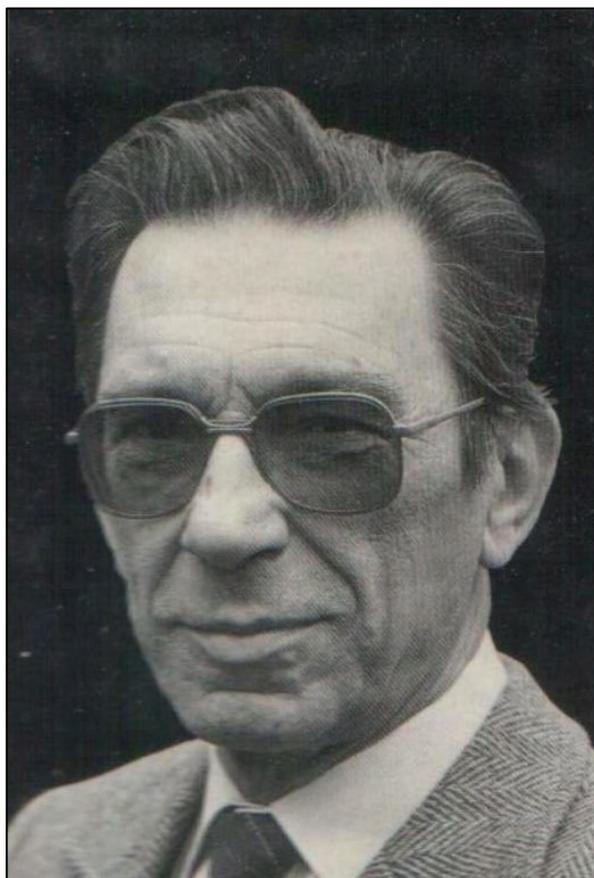
VIR: Naš intervju z Jano Kvas; kratko biografijo je posredovala tudi sama Jana Kvas.

Miloš Mikeln

***23. 5. 1930, Celje**

dramatik, pisatelj, esejist, scenarist, prevajalec, humorist, satirik, novinar

Mlademu Mikelnu so vojna leta so dodobra razcepila njegovo šolanje. Celjsko gimnazijo je obiskoval v zadnjem šolskem letu stare Jugoslavije, potem pa znova v letih 1945–47. Maturiral je leta 1949 na VII. državni gimnaziji v Ljubljani, zatem pa se je odločil za študij primerjalne književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani in študij režije na Akademiji za igralsko umetnost. Sprva je bil režiser in umetniški vodja Prešernovega gledališča v Kranju, to je bilo v letih 1953–56, nato je delal v novinarstvu. Bil je urednik Ljubljanskega dnevnika in Naših razgledov, kot novinar pa je sodeloval še pri časopisih Glas Gorenjske in Delavska enotnost. V letih 1966–70 je bil direktor Mestnega gledališča Ljubljanskega, od leta 1970 pa direktor Cankarjeve založbe. To funkcijo je zapustil leta 1982 in dve leti kasneje začel delovati kot samostojni književnik. V 80. letih se je močno uveljavil v političnem in društvenem življenju. V letih 1985–89 je bil predsednik sveta za kulturo pri RK Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije, od 1981. pa do 1987. pa predsednik slovenskega centra PEN. Kako opazno in uspešno je bilo Mikelново delo, nedvomno priča tudi zlati častni znak svobode Republike Slovenije (1995).

Slika 45 - Miloš Mikeln (Miloš Mikeln: Veliki voz)

Na začetku svoje literarne poti se je iz študijskih in poklicnih razlogov posvečal predvsem dramatizacijam in scenarijem, kot izviren dramatik pa je od zgodnjih 60. let v slovenskem prostoru izstopal s svojim značilnim humorjem. Pisal je komedije, mladinske igre, s svojim delom pa je uveljavil satirični kabaret.

Tudi Mikelnovemu pripovedništvu in zgodovinski dokumentarni publicistiki, ki se jih je lotil kasneje, dajeta pečat humor in satira.

V 90. letih se je Mikeln lotil velikih in zahtevnejših pripovednih struktur. Z obsežno rodbinsko sago *Veliki voz* (1992), družinsko kroniko na zgodovinskem ozadju prve in druge svetovne vojne, je požel velik uspeh pri bralstvu in kritiki. Za ta roman je leta 1993 prejel prestižno nagrado *kresnik*. Z romanom *Poročnik iz Vipote* (2002) je bil med nominiranci tudi v letu 2004.

Kljub dejstvu, da Mikeln živi že več kot pol stoletja v Ljubljani, je ostal tesno povezan s Savinjsko dolino in s Celjem. O tem zgovorno pričajo njegove knjige in dejstvo, da so mnogi njegovi gledališki teksti doživeli krstno uprizoritev prav na celjskem odru.

DELO: *Dramatika:* Atomske bombe ni več (mladinska igra), 1960; Golobje miru (komedija), 1960; Samorastniki (dramatizacija istoimenske novele Prežihovega Voranca), 1961; Strip strup – denarja kup (mladinska igra), 1964; Inventura 65 (satirični kabaret), 1966; $2 \times 2 = 5$ (satirični kabaret), 1968; Satire (odlomki iz Administrativne balade, Inventure 65 in $2 \times 2 = 5$), 1969; Stalinovi zdravniki (politična drama), 1972; Zaradi inventure zaprto (satirični kabaret), 1976; Politično gledališče (satirični kabaret), 1985.

Pripovedna in satirična proza: Viharna pomlad (mladinska zgodba), 1965; Jugoslavija za začetnike (potopis), 1967; Kako se je naša dolina privadila svobodi (zgodba), 1973, 1990; Adolfa Hitlerja tretja svetovna vojna in kratki kurz vladanja za začetnike (satirična proza), 1980; Zgaga vojvodine Kranjske (humoreske in satire), 1985; Poročilo delovne skupine za ruiniranje države in kratki kurz Vladanje za srednjo (usmerjeno) stopnjo (satirična proza), 1989; Veliki voz (roman), 1992, 1995; Zgodbe slovenskega poletja, satirične in resne, in kratki kurz Vladanje za višjo stopnjo (satirične zgodbe), 1994.

Zgodovinska publicistika: Pekel, 1941; Stalin, 1985; Slovenija, 1990; Kronika slovenskega prelomnega leta v besedi in sliki, 1991; Malo zgodovinsko berilo: najkrajša zgodovina Slovencev, posebno novejše in najnovejše dobe, 1991.

LITERATURA: Enciklopedija Slovenije (šestnajsti zvezek), Ljubljana 2002; Leksikon slovenskih književnikov, Ljubljana 1996; A. Šepetavc: Miloš Mikeln (Še vedno s srcem v mestu ob Savinji), v: Znameniti Celjani, Celje 2004.

Lilijana Praprotnik Zupančič

*28. 9. 1955, Celje

pisateljica, pesnica, karikaturistka, ilustratorka

Zaključila je študij arhitekture, nato pa službovala v projektivnem biroju v Wiesbadnu, na zavodu za planiranje in urbanizem ter na srednji gradbeni šoli v Celju, se v velenjskem Gorenju ukvarjala z grafičnim oblikovanjem, zdaj pa je svobodna umetnica in se preživlja z grafičnim oblikovanjem, opremljanjem prostorov, karikaturo in pisanjem ter risanjem za otroke.

Sodeluje v različnih slovenskih otroških revijah (*Ciciban, Kekec, Galeb*) z zgodbami, pesmicami in miselnimi orehi, ki jih ponavadi sama ilustrira. Leta 2000 so bile *Resnične pravljice in pripovedke* uvrščene v ožji izbor za *Večerovo nagrado* za otroško literaturo. Prejela je tudi *Smrekarjevo priznanje* za ilustracije *Živalskih uspavank* (1999).

Slika 46 – Lilijana Praprotnik Zupančič (arhiv Osrednje knjižnice Celje)

Objavljala je satirične likovne prispevke za različne revije, likovne in literarne prispevke za otroke ter igre (*Kosmata žaba, Zaljubljeni čarovnik, Princeska in čarodej*). Pripravila je vrsto samostojnih razstav, razstavljala tudi skupinsko in bila večkrat nagrajena; med drugim s priznanjem Hinka Smrekarja za ilustracijo (2001), bila v Bologni (1998 in 2001) izbrana med 97 reprezentativnih ilustratorjev sveta, v Chicagu med deset (2002), prejela v Baslu častno priznanje IBBY (2002), na Slovenskem knjižnem sejmu 2002 pa nagrado za najlepšo otroško knjigo.

Leta 2003 je za izredno kvaliteto svoje otroške literature in knjižne ilustracije dobila bronasti celjski grb.

Njene prepoznavne poteze so izvirnost, duhovitost in prijazna dostopnost do njenega dela. Gotovo pomeni eno najboljših slovenskih imen na področju otroške literature in ilustracije.

DELO: Zgodbe in neizgovornosti, 1993; To je... (knjižica ugank), 1996; Resnične pravljice in pripovedke (slikanica), 1999; Male živali (slikanica), 1999; Živalske uspavanke (slikanica), 2000; Kosmata žaba (radijska igra), 2000; Zakaj? (slikanica), 2002; Why? (slikanica v angleškem jeziku), 2003; Živalska abeceda (slikanica), 2002; Animals' international dictionary (slikanica v angleškem jeziku), 2004; Mednarodni živalski slovar (slikanica), 2004.

LITERATURA: A. Šepetavc: Lilijana Praprotnik Zupančič (Otroško preprosta, duhovito preprosta), v: Znameniti Celjani, Celje 2004; M. Pušavec: Celjski avtorji 90-ih, Celje 2000; D. Bajt: Slovenski Kdo je kdo, Ljubljana 1999; 11. april, praznik Mestne občine Celje (brošura), Celje 2003; A. Domjan, N. Sivavec: Pobuda za srebrni celjski grb za leto 2003, podatki in utemeljitve, Celje 2003; medmrežje (J. Germadnik: <http://www.marginalija.si>, <http://cobiss2.izum.si>)

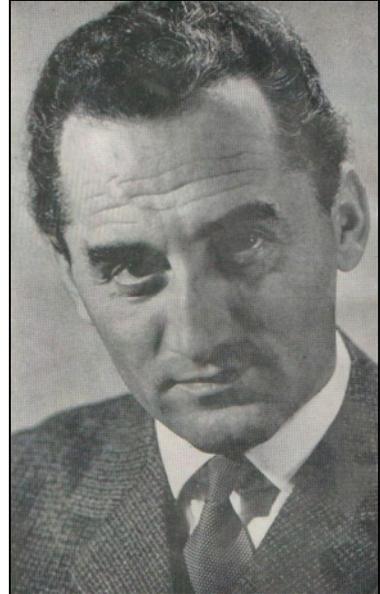
Vasja Predan

***6. 2. 1930, Vitomarci**

dramaturg, urednik, kritik, esejist, teatrolog

Po maturi na celjski gimnaziji (1949) se je vpisal na študij slovenistike na Filozofski fakulteti ljubljanske Univerze, kjer je diplomiral leta 1954. Do l. 1956 je bil v svobodnem poklicu. Leta 1962 pa je postal prvi dramaturg na Televiziji Ljubljana in urednik štirinajstdnevnika *Naši razgledi*. To službo je opravljal do upokojitve.

Še kot študent se je z začetku 50. let prvič poskusil kot literarni kritik, objavljaj je najprej gledališke in literarne ocene. Kot široko razgledan, strog gledališki kritik, esejist in teatrolog se je sčasoma močno uveljavil v slovenskem prostoru, kjer je intenzivno deloval celih 50 let (1951–2001). Napisal je na stotine gledaliških ocen in kritik, ki so zbrane tudi v knjigah, v zadnjih letih pa je svoje izjemno znanje in poznavanje slovenske odrske umetnosti strnil v nekaj pomembnih teatroloških del.

Slika 47 – Vasja Predan (Vasja Predan: Od premiere do premiere)

DELO: *Od premiere do premiere*, 1966; *Mali gledališki imenik*, 1969; *Sinočnje premiere* 1974; *Odčarani oder*, 1975; *Po premieri*, 1981; *Kritičarevo pozorište*, 1983; *Branje po naročilu*, 1985; *Sodobna drama in gledališče v Sloveniji*, 1986; *Kritikovo gledališče*, 1990; *Theatralia*, 1991; *Sled odrskih senc I*, 1995; *Slovenska dramska gledališča*, 1996; *Sled odrskih senc II*, 1999; *Sto slovenskih dramskih umetnikov*, 2001; *Mile Korun* (monografski zbornik), 2002.

LITERATURA: Miloš Mikeln: *Vasja Predan – sedemdesetletnik*, Ljubljana 2000; Drago Bajt: *Slovenski kdo je kdo*, Ljubljana 1999.

Bina Štampe Žmavc

***4. 10. 1951, Celje**

pesnica, pisateljica in dramatičarka za otroke in odrasle, prevajalka, režiserka in šansonjerka

Piše predvsem literaturo za otroke in mladino, pa tudi šansone in poezijo za odrasle. Po maturi na I. gimnaziji leta 1969 – kot dijakinja je obiskovala pevski zbor (najprej je hotela biti pevka), dramski krožek, bila je tudi urednica *Brstičev* – je študirala primerjalno književnost na ljubljanski Filozofski fakulteti. Nekaj let je poučevala slovenščino v osnovni šoli, potem pa 13 let vodila otroško improvizacijsko gledališče v Celju. Veliko njenih pesmi, iger, pravljič za otroke je nastalo ravno zaradi potreb tega izvirnega, simpatičnega gledališča.

Slika 48 – Bina Štampe Žmavc (internet: <http://www.svetizbesed.com>)

V slovenskem in mednarodnem literarnem prostoru se je uveljavila predvsem z iskreno in ljubko poezijo, prozo in gledališkimi igranicami za otroke, vendar piše tudi za odrasle, kjer se odlikuje z oblikovno in miselno dovršenimi soneti.

Prejela je več nagrad, njena literatura pa je uvrščena v temeljne antologije slovenske otroške in mladinske poezije, s poezijo in prozo pa se pojavlja tudi v osnovnošolskih berilih od prvega do osmega razreda. Kot svobodna umetnica živi v Celju in velja za eno najboljših sodobnih slovenskih pesnic in pisateljic.

DELO: *Poezija za otroke:* Čaroznanke, 1990; Zrnca sonca, 1994; Nebeške kočije, 1994; Klepetosnedke, 1996; Duhec Motimir, 2002.

Proza za otroke: Slike in zgodbe iz tisoč in enega pasjega dne, 1985; Popravljalnica sanj, 1992; Kam je izginil sneg, 1993; Popravljalnica igrač, 1994; Mavricij in lučka Svečana, 1994; Ure kralja Mina, 1994; Vejak, Bajka o svetlobi, 1998; 1997; Muc Mehkošapek, 1997; Pismošča Hubert, 1998; Tri zvezde za celjske kneze, 2000; Škrat s prevelikimi ušesi, 2002; Pogašeni zmaj, 2003.

Dramska besedila za otroke: Princeska kamnitih besed, 1997; Ernica gosjenica, 2000; Drevo srca, 2001; Ukradene sanje, 2001; O petelinu in pavu, 1997; Mojca Pokraculja, 1998; Kekec, 2002; Krava v cirkusu, 1992; Cirkus Cigumigus, 1994; Ure kralja mina, 1996; Bajka v svetlobi, 1998.

Poezija za odrasle: Pesem v pesek, 1999; Poševno sonce, 2001.

Priredbe in prevodi del za otroke: Pujs v mlaki, 1995; Pojdiva domov, 1995; Mali medo, 1995; Mesto cvetja, 1995; Doktor Belko, 1999; Daj mi poljubček, 2001; Poljubček za lahko noč, 2001; Zajčkova knjiga pravljič, 2002; Ali ima kenguru mamo?, 2000; Zelo osamljena kresničica, 2002; Zelo tih čriček, 2002; Ali se ne počutiš dobro, Poldek, 2002; Saj zmores, Poldek, 2003.

Muzikal: Rockereta, 1990.

LITERATURA: Marijan Pušavec: Celjski avtorji 90-ih, Celje 2000; Drago Bajt: Slovenski Kdo je kdo, Ljubljana 1999; Anton Šepetavc: Bina Štampe Žmavc (Ko navdih doseže mojstrstvo besede), v: Znameniti Celjani, Celje 2004.

Slika 49 – Mednarodna literarna nagrada iz Varšave leta 2000 (Znameniti Celjani)

Janez **Žmavc**

***6. 10. 1924, Šoštanj**

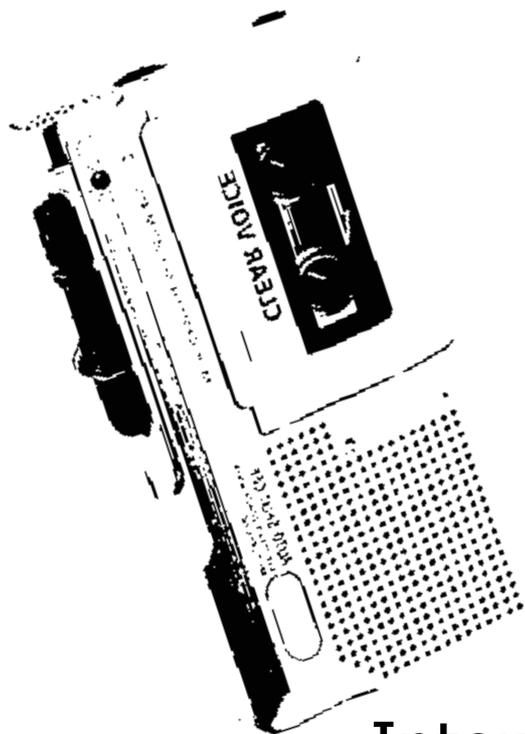
dramatik

Po maturi na gimnaziji v Celju je med leti 1948–52 študiral dramaturgijo na Akademiji igralske umetnosti v Ljubljani in je nato bil dve leti dramaturg v Prešernovem gledališču v Kranju. Med leti 1955–60 je delal v Študijski knjižnici v Celju, nato pa do upokojitve leta 1990 kot dramaturg v SLG Celje.

Ob gledališki publicistiki, nekaj prevodih odrskih del in uredniškem delu pri gledaliških listih je njegov opus v celoti posvečen dramatiki in obsega 15 besedil, med katerimi so tri namenjena otrokom. Njegove zgodnejše drame uprizarjajo na kritičen način in v realistični komorni obliki problematiko (malo)meščanskega okolja v povojni družbi. Zanje je značilno piščevo zanimanje za posamezne intimne človeške usode, upodablja jih v moralistični, hkrati pa tudi sentimentalni optiki. Pozneje se Žmavčeva dramatika vse bolj usmerja k modrejšemu, alegoričnemu odrskemu izrazu, prikazuje pa generacijske napetosti, stiske in zagatne in razvrednotene medčloveške odnose v pridobitniškem in potrošniškem svetu. V dramah zadnjega obdobja je značilen vse izrazitejši premik k absurdno-groteskni in s prevladujočo ironijo zaznamovani gledališki konverzaciji.

DELO: Izven družbe (drama), uprizorjena 1953; V pristanu so orehove lupine (drama), uprizorjena 1958; Rok in Lea (drama), uprizorjena 1961; Podstrešje (drama), uprizorjena 1967, knjižno 1972; Obisk (drama), uprizorjena 1969, knjižno 1973; Pindarova oda (drama), uprizorjena 1978, knjižno 1981; Holandska kraljica (drama), uprizorjena 1981; Razuzdanost ali prilika o skesanem Henriku (drama), uprizorjena 1982; Rihard in njegov dvojniki (drama), uprizorjena 1985; Domača naloga na potepu (skupaj s: Svetlano Makarovič: Sovica Oka in J. Kislinger: Igra o zmaju), 1976.

LITERATURA: Leksikon slovenskih književnikov, Ljubljana 1996; Slovenski kdo je kdo, Ljubljana 1999; Leksikon Slovenska književnost, Ljubljana 1982; Enciklopedija Slovenije (šestnajsti zvezek), Ljubljana 2002.

Intervjuji

Intervju**Andrej Arko***radijski novinar, urednik, pisatelj, prevajalec****Bi nam za začetek lahko posredovali nekaj vtisov iz Vaših dijaških let? Česa se boste vedno spominjali, pa naj bo dobro ali slabo?***

Vedno mi bosta ostala v spominu mladost in druženje z mladimi. Takrat je bilo, kot nad vsakim mladim človekom, vedno nekaj nad mano. Moral sem se učiti, pripravljati na naloge in tako naprej. Vseeno pa to ni preprečilo in ne pretehtalo prijateljstva in vedrega razpoloženja med nami. To pa je potem tisto, kar pogrešaš, ko si starejši.

Ste kot gimnazijec že vedeli, da boste postali to, kar ste danes?

Želel sem si, vedel pa ne. Nihče ne ve ničesar vnaprej. Vedno sem bil skromen, imel sem majhne načrte.

Kako pa ste postali pisatelj?

Ja, to je bilo pa malo čudno. Naravnost povedano, meni se je pisati zdelo zanimivo in preprosto. Šolske naloge sem pač vedno dobro napisal, mislil sem si, da to z lahkoto obvladam in si rekel, češ, bomo pa poskusili.

Kako pa ste postali pisatelj? Ste svoje prve besede zapisali spontano, za svojo dušo, ali pa so imeli mogoče kaj s tem opraviti tudi takratni profesorji slovenščine na naši gimnaziji?

Tega pa ne morem trditi, saj smo imeli pri slovenskih šolskih nalogah vnaprej določene tematske naslove in so bili ponavadi vzeti iz snovi, ki smo jo obravnavali.

Zakaj ste se odločili ravno za filozofsko fakulteto?

Zdelo se mi je, da bom tam »najlažje prišel skoz«, ker mi jeziki nikoli niso delali težav, zdelo se mi je, da znam kaj napisati. Čeprav pri osemnajstih letih, ko sem maturiral, nisem vedel, kaj točno bom študiral. Najprej sem mislil študirati medicino, potem sem pa kar šel – in prišel na filozofsko.

Na katero svoje delo ste najbolj ponosni?

Vsako delo se da še izboljšati. Za kakšno se še posebej trudiš, ampak popolno ni nobeno. Zato pa pravim: vedno se da še kaj izboljšati.

Kaj svetujete mladim, nadobudnim ustvarjalcem?

Naj ne odnehajo. Če mlad človek čuti, da je nadarjen za književnost ali karkoli, svojega talenta nikakor ne sme kar potlačiti, zakopati, četudi sprva ne kaže, da bo lahko s svojim delom uspel. Zlasti prvi poskusi so pogosto obsojeni na neuspeh, toda – naj kar vztrajajo, še posebej, če jih to veseli in v tem najdejo smisel.

Kaj Vas moti pri mlajši generaciji pisateljev?

Veliko je poze. Veliko je narejenega. Večina tega, kar izhaja, je dolgočasno, narejeno po nekakšnih vzorcih od drugod, zelo malo je izvirnega.

Ste se kdaj preizkusili še v kakšnih drugih stvareh razen v novinarstvu in pisanju?

Ja, bili smo športniki. Ukvarjal sem se z glasbo in še danes kdaj kaj zaigram na klavir. Vedno sem rad obdeloval zemljo. To rad počnem še zdaj.

Ste imeli kdaj kakšnega vzornika?

O ja, kar precej jih je bilo. Tudi na kakšnih drugih področjih. Vedno so bili zame vzorniki tisti ljudje, ki so znali premagati sami sebe in so potem s samodisciplino, marljivostjo in s talenti, ki so jih imeli, naredili kaj dobrega tudi za druge ljudi, ne samo zase.

Za konec pa nas zanima kakšna dogodivščina iz Vaših dijaških let, ste morda tudi Vi »kakšno ušpičili«?

Ja, teh je bilo pa veliko! Če jih zdajle povem, se bojim, da ne bodo učinkovale smešno. Moral bi narediti dramski prizor. Res smo se veliko smejali. Eno od prilog sem pa opisal za knjigo anekdot in spominov *Zaradi nje*, ki bo izšla čez kakšen mesec v opombo na bližajočo se 200-letnico naše gimnazije.

Celje, I. gimnazija v Celju, 21. 1. 2005

Intervju

Mare Cestnik

pisatelj

Bi nam za začetek lahko podali nekaj vtisov iz Vaših dijaških let? Česa se boste vedno spominjali, pa naj bo dobro ali slabo?

Zagotovo mi je bila celjska gimnazija zelo pomemben korak na poti k zrelosti. S časovne distance seveda človek gleda na stvari drugače. Zdaj, ko je od mature minilo že 25 let, se mi zdi gimnazija pomembna življenjska izkušnja, takrat pa, ko sem bil še dijak, pa mi ni bilo lepo. Predvsem zaradi avtoritet, ki sem jih vedno in jih še vedno težko prenašam. Tu mislim – jasno – na profesorje, čeprav moram priznati, da je bil takratni kader res kar prijeten. Drugače pa so bila moja gimnazijska leta tesno prepletena s sanjami, z željo, da bi šel na ladjo, in to željo sem potem tudi uresničil. Bolj je šlo za nabiranje znanja, da bi lahko potem z njim lažje spoznaval svet in lažje potoval.

Se morda po kom zgledujete že od malih nog ali so Vaši vzorniki odvisni od življenjskega obdobja?

Predvsem slednje. Jasno, v mladostnih letih sta bila to Jack London in Ernest Hemingway, ki sta me (z malo časovne distance) veliko bolj prepričala s svojim pustolovskim, živahnim načinom življenja kot pa s svojimi deli. Ogromno stvari sta počela, vsak na svoj način, a mi kot pisatelja dolgo nista bila blizu. Drugače pa je bilo z mojim življenjem na ta način povezanih veliko pisateljev, tako da raje sploh ne bi začel naštevati, ker potem ne bo konca. Trenutno prebiram Nabokova, Selaja, ampak to še ne pomeni, da se po njiju zgledujem. Sicer pa, dobrih knjig ne bo nikoli zmanjkalo in to je odlična tolažba.

Kako pa ste postali pisatelj? Ste svoje prve besede zapisali spontano, za svojo dušo, ali pa so imeli mogoče kaj s tem opraviti tudi takratni profesorji slovenščine na naši gimnaziji?

Ne, to je bilo popolnoma spontano. Ta želja po pisanju me je v bistvu pograbila že, ko še nisem hodil v šolo in sem pisal nerodne otroške verzice z rimami. Za kakšno takšno nagrado med brati in sestrami sem napisal par verzov in za to dobil pest češenj, tako da je šlo že takrat za honorarje. Potem se je to vleklo čez osnovno šolo, v tem času sem veliko napisal. Prešeren je bil zelo močan in pomemben vzornik, vse njegove pesniške oblike od glose, soneta in sonetnega venca z akrostihom sem prepesnil po svoje. Potem pa je sledilo zatišje do tistih prvih pustolovskih, pravih življenjskih izkušenj po gimnaziji, ki mi jih predstavlja ladja. Takoj po gimnaziji sem se vkrcal na ladjo in dve leti plul kot pomorščak. To je bila tako močna izkušnja, da je prišla potreba po izpovedovanju sama od sebe. Velik vpliv name pa je brez dvoma imel moj najboljši prijatelj, Ivan Dobnik, ki je nekako bil in je še vedno moj mentor in kritik, vzpodbujevalec. Pod njegovim vplivom sem začel stvari zapisovati in zelo kmalu sem se odločil, da je to tisto, kar hočem v življenju zares početi.

Potem ste najprej pisali pesmi, kasneje pa zgodbe?

Še vedno zapišem kakšno pesem, vsekakor pa sem začel z njimi, ampak to je bilo tisto otroško, nerodno, gimnazijsko. Svoja dela vedno črpam iz narave, lastnega izkustva. Ne morem pisati o nečem, kar se mi ni zgodilo. Izkušnje z ladjo na primer ... Veliko lažje je

zapisati in opisati ta občutja v obliki proze kot poezije, tako da je bila moja izbira pravzaprav avtomatska.

Katera je bila Vaša prva pesem?

Prva objava je bila literarno-potopisna reportaža, ki je bila objavljena v treh nadaljevanjih v reviji Teleks.

Na katero svoje delo ste najbolj ponosni?

Na zadnjega, ker je najbolj zrelo, sveže in tudi v tem primeru to drži, s tem mislim na knjigo *Brezmejne bližine*, ki mi je res pri srcu, saj je nekakšen odgovor na moje eksotične potopise. V tej knjigi so namreč samo pripovedi o slovenskih krajih, ki sem jih prepotoval oz. v njih bival. V njej sem brez kakšnih zadržkov in samocenzure izpovedal družbeno-kritične misli, ki zadevajo družbo, porabništvo, predsodke ipd., predvsem pa pisanje v naravi. To mi je tako pri srcu in blizu, da mi že zaradi tega tako »leži«.

Kaj Vas pri nadobudnih mlajših pesnikih in pisateljih moti?

Pravzaprav nič. Tekmovalnost med literati mi je tuja, zato tudi ne sodelujem pri natečajih, saj se mi zdi, da so lahko dobra literarna dela popolnoma različna, a še zmeraj dobra. Tekmovati v tem je pravzaprav nesmiselno. Pri mladih literatih bi me kvečjemu motilo to, da hočejo biti prehitro ambiciozni v tem smislu, da recimo napišejo nekaj malega in so nad tem tako navdušeni, da že kar hodijo spraševati pri založbah, kdaj jih bodo objavili. Te stvari gredo dejansko bolj počasi. Moja filozofija, kar se tega tiče, torej pisanja in objavljanja: če je stvar dobra, bo objavljena slej ko prej, če pa ni dobra, pa boljše zame in vse ljudi okoli mene, da ni. Kot vidite, se s tem ne obremenjujem, če pa bi me mladi, ki začenjajo s pisanjem, vprašali, kaj jim svetujem, bi bilo to to: da naj se ne obremenjujejo s tem, kje in kdaj bo stvar objavljena oz. ali bo kdaj v knjigi ali ne. Važno je pisanje samo. Če ima človek res talent in so stvari res dobre, bodo slej ko prej same prišle na svetlo.

Imate za njih še kakšen nasvet?

Predvsem intenzivno živeti. Govorim iz lastnih življenjskih izkušenj oz. filozofije. Sam poskušam doživljati, izkusiti stvari, ki jih ne pišem. Čim manj navlake naj si nakopljejo na glavo, sicer bo od tistega intenzivnega življenja kmalu ostal samo ž. Pisanje je samotno delo. Pomeni bivati s sabo, z naravo, s knjigami. Kdor ne zna biti sam, naj se ne podaja v te vode.

Bi nam lahko zaupali še Vaš življenjski moto?

Imam jih kar precej. Zdaj bi mi na misel prišel verz iz Apela in čevljarja: »... ki bolj resnico ljubi kakor hvalo«. Kar se tiče kritik: veliko raje imam pozitivne, bolj pa verjamem negativnim. Ljudje so bolj iskreni, če te »mrcvarijo«, kot pa če te »božajo«.

Nam lahko zaupate kakšno pikantno zanimivost iz Vaših dijaških let? Ste tudi Vi kakšno »ušpičili«?

Marsikaj. V gimnaziji sem se malce umiril, v osnovni šoli pa sem bil velik pretepač. Enemu sem zvil roko, drugemu razbil glavo, ampak vse v igri. V gimnaziji pa sem se umiril, in sedaj sem miren, spodoben človek, ki rad hodi po svetu in spoznava ljudi. Poskušam se učiti

življenja iz knjig. Življenje, kolikor ga je na razpolago, je treba izkoristiti, dobrih knjig pa tudi ne bo zmanjkalo; to pa je v bistvu tudi vse, kar si želim.

Kje na svetu Vam je bilo najbolj všeč?

Na Šrilanki. Tam sem bil že dvakrat in kmalu grem spet tja. Sicer tokrat z namenom. Dober mesec in pol že teče akcija zbiranja denarja za otroke na Šrilanki. Z diapozitivi in posebnimi karticami sem »prevandral« pol Slovenije. Ne glede na to, da sem popotniško otipal tudi Malezijo, Indonezijo in Indijo, mi je Šrilanka najbolj pri srcu in se o motivih zato tudi veliko ne sprašujem. Rad bi šel tja, če pa ob tem storim še kaj koristnega, pa še toliko bolje. Pred tremi leti sem v 14-ih dneh prehodil Kolpo od izvira do izliva, pa mi je bilo to popolnoma enakovredno vsakršnemu eksotičnemu potovanju. Daljave so relativna stvar. Slovenija je tu in imam jo zelo rad.

Celje, knjigarna Antika, 1. marec 2005

Slika 50 – Intervju z Maretom Cestnikom (foto: J. Hacin)

Intervju

Ivan Dobnik

pesnik in pisatelj

Kakšni so Vaši spomini na dijaška leta? Česa se boste vedno spominjali, pa naj bo dobro ali slabo?

Zanimivost je mogoče to, da sem večino knjig prebral med poukom, skrival sem jih pod klopjo. To je potem vplivalo na učne rezultate in na uspehe, ker preprosto nisem poslušal stvari, ki so se dogajale med poukom. Mi pa zato ni bilo nikoli v življenju žal. Mislim, da sem še premalo bral in izkoristil ta čas, ki je bil tudi čas pouka. V tem času sem mnogokrat tudi pisal. Spominjam se profesorja za umetnostno zgodovino, ki ga je sicer poezija izjemno zanimala, pa tudi literatura, ustvarjanje, ampak med poukom mi ni dovolil, da bi bral. Vendar pa je bil zato vedno tolerant, ko je videl, da so nastajale neke stvari, ki jih je potem prebral v Brstičih in raznih rokopisnih zbirkah, ki sem jih prinesel v šolo in so potem krožile okoli med profesorji in učenci. Še posebej pa moram poudariti dobra mnenja o tem, kar sem počel v tem času. Tu mislim predvsem na Slavka Deržka, profesorja francoščine. Bil je poseben človek, uvedel me je v svet literature, povezane s Francijo. On mi bo za vedno ostal v spominu.

Se morda po kom zgledujete že od malih nog ali so Vaši vzorniki odvisni od življenjskega obdobja?

Ja, obdobja so pri vsakomur, ki piše, tako kot pri vseh ljudeh, v skladu s tem pač, kaj se nam dogaja in skozi kaj v življenju gremo. Nekih vzorov, ki bi bili stalni, ne morem imeti, to so stvari, ki se spreminjajo iz meseca v mesec. Študiram različne avtorje. Eden zelo zgodnjih je bil japonski pesnik haikujev, ki je živel »precej časa nazaj«, na čisto drugem koncu sveta. Zame predstavlja nekakšen ideal pesniškega življenja, ali pa vsaj približek tega. Potem občudujem pesnike, kot so Eliot, Pound, južnoameriški pesnik Octavio Paz; od evropskih se mi zdi izjemen in mi je zelo blizu Paolo Celano. Mogoče bo kakšen odraz tega tudi v pesniški zbirki, ki bo izšla spomladi, nosi pa naslov *Rapsodija v mrzli zimi*. On ima podobna, sorodna premišljevanja o življenju, smrti, minevanju, času, o ljubezni v svoji poeziji. Pri Rusih je izjemen Osip Mandelštam, njega imam izredno rad; pri Srbih mi je všeč Vasko Popa. Vendar rad berem tudi prozo in mi je blizu tudi npr. eden od velikih južnoameriških avtorjev J. M. Lima; njegovo delo *Paradiso* je po mojem mnenju v življenju potrebno večkrat prebrati. Tudi knjiga Cabrera Elfantea *Trije žalostni tigri* je mojstrovina. To so genialne stvari. Pisati, kot pišejo ti ljudje, pomeni biti vrhunski in pri meni je vedno veljala ta vizija. Glede na to mislim, da sem v celjski gimnaziji, v tem obdobju, v premišljevanjih tega časa, zasnoval svoje ključne pesniške, vizionarske, umetniške stvari. To je kompliment celjski gimnaziji, čeprav ne vem, kako je ona ravnala z mano.

Kako pa ste postali pesnik? Ste svoje prve besede zapisali spontano, za svojo dušo, ali pa so imeli mogoče kaj s tem opraviti tudi takratni profesorji slovenščine na naši gimnaziji?

Že od osnovne šole sem si želel biti pisatelj. Zelo veliko sem bral, saj je bil to eden svetov, ki me je vedno privlačil. Očitno je to v nas, posameznikih, da nas ene stvari bolj privlačijo kot pa druge. Literatura me je vedno. Še vedno so moje najlepše sanje, ko zaspim, tiste o knjigah. Sanjam in hkrati tudi berem knjige, ki jih v resnici ni. To je čudovito in hkrati tragično, saj vem, da teh knjig v resničnosti ne bom mogel prijeto v roke in jih ponovno

prebirati. To ne pomeni, da preberem celo knjigo, pač pa strani, liste. Gre za okus, vonj teh knjig. Kako izgledajo. Podobno je tudi s pisanjem, poezijo. Veliko stvari se zgodi v sanjah.

Katera je bila Vaša prva pesem in kako je nastala?

Prvo pesem bi težko opredelil. Mislim, da bi bila lahko ena takih prvih, uradnih, pesem z akrostihom Oda sončnemu zahodu, ki je nastala v drugem letniku gimnazije. To je bil sonet. Potem pa se je to samo še stopnjevalo in potenciralo.

Kako to, da ste se odločili za študij filozofije in primerjalne književnosti?

Študij filozofije zaradi tega, ker sem v filozofiji videl najmanj utesnjenosti, vso možnost duha, kjer je mogoče razmišljati o poeziji, o filozofiji življenja, skratka o vseh stvareh, ki so se me dotikale. Primerjalna književnost pa zato, da bi se čimbolj poglobil v svet literature, da dobim vpogled nanjo, vanjo tudi skozi nek znanstveni, literarnoteoretski svet. Čeprav moram ob tem povedati, da sem imel kmalu po začetku študija, na prehodu iz drugega v tretji letnik, intenzivno krizo. Moral sem se odločiti, ali bom še naprej študiral filozofijo v tem smislu, da bom potem napravil doktorat, postal akademik, znanstvenik s področja filozofije, ali pa bom pisal poezijo oziroma literaturo. Po dveh, treh mesecih, dokončno pa v mojem najljubšem letnem času, jeseni, pa sem vedel, da je to moja glavna stvar, da bom pisal, da je to to. Zato sem se filozofiji v tem smislu odrekel in jo uporabljam v poeziji, torej literaturi oziroma besedni umetnosti, kot se temu reče.

Na katero svoje delo ste najbolj ponosni?

Vsaka od teh stvari, ki jih imam sedaj, malo jih je objavljenih, so samo en segment tega, kar imam in kar pišem. Danes sem mogoče res izjemno vesel te knjige, ki vsebuje ljubezenske pesmi, ker to ni v tem smislu hermetično-elitna poezija, kot bo verjetno Rapsodija o mrzli zimi, ki jo bo nedvomno razumel manjši krog ljudi. Ljubezenska poezija v tej knjigi pa je odprta za čisto vse, ki imajo vsaj malo občutka za lepo in prijetno, za simpatične stvari.

Kaj Vas moti pri mladih, nadobudnih pesnikih in pisateljih?

Vesel sem vsakega, ki piše. Mislim, da je vsak dobrodošel. Ne morem trditi, da me kaj moti. Mogoče me moti to, da se prehitro predajo zvezdništvu, prehitro objavljajo in potem zapravljajo svoj talent, če so ga sploh imeli. To je velika škoda, prehitro si želeti slave, odmevnosti v medijih. Nenazadnje so mnogi veliki pesniki čakali do konca življenja ali pa se je šele po njihovi smrti pokazalo, da so njihova dela izjemna. Tudi v japonski filozofiji, ki je meni zelo blizu, je tako, najboljše stvari človek naredi v zadnjih desetletjih svojega življenja, potem, ko ima za sabo izkušnje življenja in veščine pisanja.

Kaj bi svetovali mladim, nadobudnim ustvarjalcem?

Zelo veliko branja najboljših svetovnih avtorjev, ne samo slovenskih, in da naj ves čas pišejo, pa ne za objave, pač pa za svoj vadbeni zvezek. Brez strahu na papir. Papir prenese vso svobodo z vso ekstazo, domišljijo, kar jo kjerkoli še možgani premorejo. To je po mojem ključen nasvet.

Bi nam lahko zaupali še Vaš življenjski moto?

Kakšnega posebnega mota nimam. Gre predvsem za to, da je ves čas potrebno biti buden, ves čas premišljevat, čutiti in brati knjige. To je izjemno pomembno pri pisanju. Vsak dan pisati, biti v nenehnem gibanju. Tega sem imel napisanega na vratih svoje sobe v času gimnazije: »V gibanju nenehnem.«

Za konec pa nas zanima kakšna pikantna zanimivost iz Vaših dijaških let, ste morda tudi Vi »kakšno ušpičili«?

Ne vem, če bi lahko izpostavil kakšno tako stvar, ki bi bila res posebno škandalozna. Mislim, da sem bil v tem smislu izredno umirjen. Škandali so bili verjetno poezija, in sicer to, kar sem preko tega izražal. Eni so mogoče to dojeli, večina pa ne. Takrat se je počasi začelo tisto zloglasno usmerjeno izobraževanje. Sam sem bil izjemno proti tem stvarim, saj že sama beseda »usmerjeno« pomeni, da ti odvzamejo vse ostale smeri, ostane ti samo še ena smer ... Mislim, da nima nihče pravice človeku na tak način omejevati svobode. Še posebej ne mlademu človeku, ki ima odprte še vse možne poti, vse razsežnosti sveta in življenja.

Celje, knjigarna Antika, 1. 3. 2005

Slika 51 – Intervju z Ivanom Dobnikom v knjigarni Antika (foto: J. Hacin)

Intervju**Robert Hutinski***bibliotekar, pisatelj****Nam lahko za začetek glede na Vašo dokaj nemirno življenjsko pot zaupate kakšno prigodo iz Vaših gimnazijskih let?***

Spominjam se, da sem ogromno manjkal. In to manjkanje je seveda prineslo veliko neopravičenih ur, no, v bistvu kar okoli tristo neopravičenih ur. Zato so me poklicali pred disciplinsko komisijo. Srečo sem imel, ker je bila del te komisije tudi ena izmed bolj senzibilnih profesorice. Malce sem »potožil«, se naredil ubogega, profesorico pa je to seveda zelo ganilo. Tako sem si precej omilil kazen.

Ste kot pisatelj imeli kdaj kakšnega vzornika?

Ne, vzornika nisem imel nikoli.

Dela katerih avtorjev pa radi vzamete v roke?

Pravzaprav nimam izbranih avtorjev. Preberem vse, kar me zanima.

Kako to, da ste napisali knjigo Poležavanje v senci?

Knjiga je nastala iz več razlogov. Eden izmed njih je tudi ta, da sem hotel iz sebe spraviti določena čustva. Vse skupaj pa je, seveda, skupek mnogih dejavnikov.

Nam lahko zaupate, kdaj je nastala in kaj Vam je izid knjige omogočil?

Nastala je leta 1994, izdana pa je bila leta 1997 pri založbi Karantanija. Knjiga je bila predlagana za nagrado *Zlata ptica*, ki je nagrada za najboljši prvenec. Nagrade, seveda, nisem dobil.

Ste kdaj napisali tudi kakšno pesem?

Ah seveda, pesmi sem začel pisal že v petem razredu osnovne šole. V sedmem razredu sem z njimi celo nastopil na šolski proslavi.

Boste še kdaj napisali kakšno knjigo?

Bom. Ampak o tem pravzaprav zaenkrat ne razmišljam. S katerimkoli delom, ki ga želiš napisati in objaviti, je ogromno dela in zahteva veliko časa. Očitno ta čas še ni prišel.

Nam lahko zaupate svoj življenjski moto?

Smisel življenja je ljubezen. Brez nje ni ničesar. Umetnost sama, pa je, seveda, najboljši približek osmišljenju le-te. Temu pa se še najbolj približaš z glasbo.

Celje, gostišče Matjaž, 18. 2. 2005

Intervju

Igor Karlovšek

pisatelj, scenarist

Kakšni so Vaši vtisi iz dijaških let? Česa se boste vedno spominjali, pa naj bo dobro ali slabo?

No ja, to je bilo že pred kar nekaj leti. Takrat je bilo seveda vse popolnoma drugače. Na vlaku so po radiu, ki je imel le en program, vrteli partizanske pesmi. Zame je bila gimnazija takšna velika, grozna stavba. Prvi vtisi so bili strašljivi, potem pa spoznaš prijatelje, profesorje in gre. Vozači smo imeli vedno sloves, da hočemo špricat, ampak takrat nam kaj takega ni niti padlo na pamet. Prehod je bil res grozen. Zaradi tega prehoda in dejstva, da sem bil v razredu med samimi odličnjaki, je bilo rahlo težko takoj priti v ospredje. Po ocenah nisem bil ravno bleščeč dijak.

Se morda po kom zgledujete že od malih nog ali so vaši vzorniki odvisni od življenjskega obdobja?

Pravzaprav nisem imel nikoli vzornika. Bral sem tako rekoč 25 ur na dan, tudi ko sem hodil po cesti, na vlaku, v čakalnici, na peronu, povsod. Bral sem vse žanre. To mi je kasneje kar precej pomagalo pri zgodovini, pri prof. Zlatolasovi; čeprav nikoli nisem imel pet, sem znal veliko. Ta gmota branja mi je dala širino pri razmišljanju in domišljiji.

Je mogoče študij prava vplival na žanr Vaših del?

Študij prava neposredno ni vplival na moje delo, mi je pa pravzaprav omogočil, da sem začel gledati na življenje bolj široko. V vsakem človeku, zgodbi, zadevi sem poskušal najti odgovor na osnovno vprašanje: zakaj se določena stvar zgodi? Študij prava mi je pravzaprav pomenil širjenje obzorja in še vedno se mi zdi, da je pravo nekakšna gimnazija med fakultetami. Po končanem študiju si precej razgledan, ampak če hočeš rešiti neko zadevo, se moraš vanjo vseeno poglobiti. Tega te nikjer ne naučijo. To me je približalo k bistvu pisanja: napisati neko zgodbo, s katero boš nekaj povedal ljudem. Povedal, kakšna je naša družba, kaj se v njej dogaja. Sam ne priznavam, da pišem kriminalke, zame so moja dela realna proza.

Kako pa ste postali pisatelj? Ste svoje prve besede zapisali spontano, za svojo dušo, ali pa so imeli mogoče kaj s tem tudi takratni profesorji slovenščine na naši gimnaziji?

Pisati sem začel že v osnovni šoli, v gimnaziji pa potem še z drugimi. Okoli sebe sem imel res dobre literate, z njimi sem se primerjal in sodeloval. Naš razred je imel svoj časopis, Zimzelen, glavni avtor pa sem bil tudi pri gimnazijskem glasilu *Brstiči*. Moj profesor je bil legendarni Martin Silvester, z njim sva se dobro ujela, bil je navdušen nad mojim delom in me je vzpodbujal.

Kaj pa Vaše prvo delo?

Svoj prvi roman sem napisal že v tretjem letniku, a ni izšel. Naslov romana je bil *Poletna noč*. Opisuje dogajanje med fantom in punco na gimnaziji. Bil je nekakšen izbruh ustvarjalnega vrelca, ki me je kar ponesel in sem napisal kar zajetno delo. Takrat sem prvič videl, kako to

gre v resničnem svetu. Hodil sem okrog urednikov, ti pa so me le vzpodbujali, da naj nikar ne obupam, objavil pa ga ni nihče. Je pa izhajal kasneje v *Mladini*.

Ste se morda kdaj tudi preizkusili v pisanju pesmi?

Seveda sem napisal tudi kakšno pesem, a je bila namenjena le meni ali pa kakšni posebni deklici, ki sem jo hotel z njo osvojiti. Če sem bil punči vseh, ji je bila tudi pesem vseh, če ne, pa ne.

Na katero svoje delo ste najbolj ponosni?

Na otroke, če je to delo! (Smeh) Težko rečem. Vsako delo je odraz kakšnega dela življenja, časa, v katerem nastaja. Romane v povprečju pišem leto do dve. Torej v delo vložim leto ali dve svojega življenja, vanj vtakem svoja čustva, občutke, misli. Tako je težko reči, kateri del življenja mi je najbolj všeč. Morda je vedno najljubše delo tisto, kar je zadnje, v tem primeru je to roman *Gimnazijec*.

Kaj je po Vašem mnenju vzrok, da je roman Gimnazijec postal takšna uspešnica?

Upam, da je uspešnica. Verjetno zato, ker je akcijska, junaku se dogajajo stvari, ki se lahko vsakomur izmed nas. V vsakem delu skušam bralca presenetiti, nikoli ne ve, kaj se bo junaku zgodilo. Zgodba je kombinacija mene v tistih časih in mojih sinov v zdajšnjih časih. Torej sem imel pred sabo tri konkretne like, ki so bili vsi iskri in odlični pri stvareh, ki jih najbolj obvladajo. Mislim, da sem tukaj zadel, bil sem iskren in mislim, da mi bralci to iskrenost vračajo.

Kakšen nasvet bi dali mladim, nadobudnim pisateljem?

Če nisi prodoren, če ne zaupaš vase, če nisi iskren do sebe in v sebi, ne moreš biti navzven, ne moreš uspeti. Žal je današnja družba zelo usmerjena h kapitalu in nihče ne bo objavil nekega dela samo zato, ker si se ti trudil in spraviš nekaj iz sebe, ampak iz čiste težnje po profitu. Ni druge kot ta, da rečeš avtorju, naj poskuša, naj ne obupa. To se bo na koncu obrestovalo. Kdor ne bo vztrajen, mu žal ne bo uspelo.

Za konec pa nas zanima kakšna anekdota iz Vaših dijaških let, ste morda tudi Vi »kakšno ušpičili«?

Bilo je veliko zanimivih stvari, ker imam brata dvojčka. Nekoč je prišla v razred profesorica in ko me je zagledala, je rekla: »Ja, ravnokar sem bila v razredu, kjer ste bili vi!« Šele po dveh letih se je zavedla, da sva dva. Nikoli pa nisva goljufala, so naju pa profesorji, ker sva bila dva in zelo zelo podobna drug drugemu, vedno vprašali na isti dan, da ne bi naslednji dan slučajno še enkrat vprašali istega namesto onega drugega. Veliko je bilo takih zanimivih stvari. V naši družini sta še dva dvojčka, bratranca. Enkrat smo šli skupaj po Celju, razdeljeni. Jaz in eden od bratrancev pa moj brat dvojček in bratrančev dvojček. Hodili smo na razmaku nekaj deset metrov. Pride mimo profesor in pozdravi najprej naju. Odide dalje in sreča še drug par. Vse skupaj se mu je zdelo zelo čudno, saj sva šla že enkrat mimo, ni pa vedel, da sta to moj dvojček in bratranec.

Celje, odvetniška pisarna Igorja Karlovška, 20. 1. 2005

Intervju

Matjaž Kmecl

literarni zgodovinar in teoretik, pisatelj, javni delavec in politik

Bi nam za začetek lahko opisali nekaj vtisov iz Vaših dijaških let? Česa se boste vedno spominjali, pa naj bo dobro ali slabo?

Najbolj se spominjam tega, da sem prišel vsako jutro v Celje že ob pol šestih zjutraj, saj sem se vozil z vlakom iz Velenja. Takrat ni bilo druge možnost kot iti ob pol štirih zjutraj na vlak in ob pol šestih na gimnazijo, ki je bila zame kot nekakšno zavetišče, seveda brez kakšnih čajev in podobnega; to so bili skromni časi. Tu smo delali domače naloge, če pa je ostalo kaj časa, pa smo počeli še kaj drugega. Najlepši spomin iz tistega časa, čeprav jih je veliko, je verjetno na dan, ko me je takratni ravnatelj g. Tine Orel odpeljal s seboj v Logarsko dolino. Nekega jutra me je vprašal, če sem že bil kdaj tam, in sem mu odgovoril, da ne. Vzel me je iz našega zavetišča in me posadil na star avtobus celjskega planinskega društva, kasneje pa poskrbel, da nisem dobil neopravičenih ur.

Na mestu, kjer je danes Glazija, je bilo nekoč nogometno igrišče, a so tu odigrali tudi prve rokometne tekme v Sloveniji. Kar smo imeli popoldne čas, kajti vlak za domov je odpeljal šele ob sedmih zvečer, smo ga preživeli ob gledanju teh tekem.

Se morda po kom zgledujete že od malih nog ali so vaši vzorniki odvisni od življenjskega obdobja?

Literarno gledano, bi lahko sem uvrstili Jurčiča. Prebral sem ga že kot desetletni »pokovec«, saj je imel oče njegova dela doma. Pri njem me je fasciniralo dejstvo, da je umrl tako mlad, star komaj 37 let. Takrat človek šele začne živeti. Zdaj tega mogoče še ne razumete, a ko boste nekoč toliko stari, boste videli. Pri športu je bil naš vzornik Fritz Knöpler, saj smo tudi mi igrali roket! Za kakšne druge vzornike pa takrat ni bilo časa. Včasih je vlak do Velenja vozil tudi po tri ure, tako da smo pogosto kar zaspali.

Kako pa ste postali pisatelj in dramatik? Ste svoje prve besede kot pisatelj in dramatik zapisali spontano, za svojo dušo, ali pa so imeli mogoče kaj s tem tudi takratni profesorji slovenščine na naši gimnaziji?

Prva objavljena zadeva je bila neka črtica, imenovana *Zidanica*, ki je izšla v mladinskem listu *Iskra*, mislim, da leta 1949.

Seveda so tudi name vplivali profesorji. Dober profesor vedno vpliva na svoje učence. Spominjam se ge. Novačanove, ki je bila prej nuna, če se ne motim, potem pa še g. Franca Sirka, ki še vedno živi. Seveda so na mlade ustvarjalce vplivali tudi profesorji, ki so bili pokrovitelji teh literarnih krožkov, na primer g. Silvester.

Ste se morda kdaj tudi preizkusili v pisanju pesmi?

Oh, kakšno pesem sem že sestavil. Najbolj znana in uspešna je verjetno tista, ki sem jo spraskal v svojo šolsko klop. Še danes mi jo ljudje citirajo. Gre pa nekako takole:

*Tu je sedel, ležal
smrdel, trpel in spal
pod diktaturo
in čakal na maturo
v norostih vseh pajdaš
en resigniran tepec,
Kmecl Matjaž.*

To klop so potem vedno dajali v učilnice, kjer so pisali klavzurne maturitetne naloge in se je skoraj vsako leto zgodilo, da se je začel kdo, ki je tam sedel, na ves glas »režat«. Te verze je nato povedal naprej in so šli iz roda v rod, tako da mi jih še danes kdo na pamet recitira.

Vsi vemo, da ste bili aktivni in uspešni tudi v politiki, kaj pa pravite Vi? Ste tudi tu pustili svoj pečat?

Nikoli nisem bil pravi politik. V politiko sem prišel, ko se je pokazala možnost slovenske osamosvojitve, to je recimo okoli leta 1982. Poprej sem izumil in uvedel tako imenovano Jezikovno razsodišče, ki je začelo preganjati »srbohrvatenje« slovenskega jezika, ki je bilo takrat zelo močno, saj je bila t. i. srbohrvaščina v takratni Jugoslaviji uradni jezik. Iz tega se je kasneje razvila osamosvojitvena politika. Leta 1986 sem napisal knjigo *Slovenska postna premišljevanja*, ki je v marsikaterem pogledu še več kot tista *Nova revija*, ki je začela izhajati kasneje. Ampak dobro, oni so bili skupina, jaz pa sam in so se dolgo hvalili in podpirali eden drugega. Okrog devetdesetega sem v slovenskem prostoru zagotovo pustil posebno noto. Sodeloval sem tudi pri stvarih, ki niso vsem ugajale. Med drugim sem se s Kučanom boril za kulturo.

Na katero svoje delo ste najbolj ponosni?

Zakladi Slovenije, Slovenska postna premišljevanja, Nastanek slovenskega romana, S prijatelji pod macesni. Našlo bi se jih pet, šest, za katere lahko rečem, da me jih ni sram.

V naši književnosti ste že pravi »veteran«, če se lahko tako izrazimo. Kaj pa Vas najbolj moti oz. Vam je všeč pri literatih mlajše generacije?

Kdor je izviren, mi je všeč, kdor ni izviren, mi ni všeč. Veste, če ima človek nekaj izkušenj s tem, pol strani prebere in že ve, a se mu še splača brati ali ne. Iskreno povedano, zelo veliko je »afnanja«, »narejanja«, veliko je takih, ki mislijo, da so literati, pa niso. Med njimi pa je vendarle neki procent, neki delež takih, ki so v resnici nadarjeni. Tiste žene neka notranja sila, takšni so največkrat že kar zanimivi, potem pa morajo imeti še talent za jezikovno oblikovanje – in že lahko govorimo o dobrih literatih.

Kakšen pa je Vaš nasvet vsem zagretim mladim upom na literarnem področju?

Naj bodo čimbolj izvirni, a ne za vsako ceno. Tisti, ki ne zna biti izviren, a to na vsak način poskuša, potem eksperimentira, temu pa ne moremo reči pravi talent. To je poskus in tega je zelo veliko.

Bi nam lahko zaupali še Vaš življenjski moto?

Čimbolj ostati zvest sebi. Obrabljena fraza, a resnična. Čimbolj hočeš biti drugačen, kot si, tem slabše je.

V letošnjem letu pa je izšla tudi Vaša nova knjiga Tisoč let slovenske literature. Komu vse jo priporočate v branje ter kakšni so bili prvi odzivi javnosti?

Komurkoli, ki ga zanima literatura in je obupal nad oficialno slovensko literarno zgodovino. Če jo bo prebral, v redu, če ne, pa tudi nič hudega. Mislim pa, da je uporabna praktično od srednješolcev naprej. Srednješolec bo mogoče ob branju potreboval še kaj zraven, kakšen drug pa jo bo bral kar tako, za lahko noč, da bo lažje zaspal.

Za konec pa nas zanima kakšna anekdota iz Vaših dijaških let, ste morda tudi Vi »kakšno ušpičili«?

O ja, seveda. Kdo pa ne ušpiči kakšne v tistih letih?! Imeli smo enega »tečnega« profesorja in svoje razredno glasilo. Ko nas je popolnoma znerviral, smo izdali to glasilo brez enega samega teksta, s praznimi stranmi, obrobjenimi s črno obrobo, posvečenimi temu profesorju. Recimo, da je to žalna izdaja našega glasila. To je ena takšna prigoda. Druga je povezana z maturantskim plesom. Ko bi ga morali imeti, je umrl Boris Kidrič in ker je bil ta gospod zelo pomemben mož, so razglasili tri dni žalovanja. Ples je bil za nas tudi priložnost, da smo kaj zaslužili in zato smo preklinjali in jezicali. Ampak to je bolj takšna žalostna zgodba.

Celje, Osrednja knjižnica Celje, Levstikova soba: Besednica – predstavitev knjige Matjaža Kmecla Tisoč let slovenske literature, 15. 12. 2004

Slika 52 – Po intervjuju z Matjažem Kmeclom v Osrednji knjižnici Celje (foto: S. Roš)

Intervju

Peter Kolšek

pesnik, literarni in filmski kritik, publicist, kulturni urednik Dela

Bi nam za začetek lahko zaupali nekaj vtisov iz Vaših dijaških let? Česa se boste vedno spominjali, pa naj bo dobro ali slabo?

Sprehodov v glavnem odmoru, po tisti poti, od gimnazije proti Savinji. V drugem letniku sva po tej poti hodila z dekletom, v katero sem bil zaljubljen. To je bil glavni dogodek ne le tistega letnika, ampak celotnega 4-letnega obdobja. Če pa me sprašujete po stvareh, ki so se dogajale znotraj stavbe, pa lahko o tem potem veliko. Mi smo bili dopoldanci. Takrat je bil pouk v dveh izmenah. Seveda je bila kar razlika med dopoldanci, ki smo bili vozači iz drugih krajev, in popoldanci iz Celja. Od njih smo se razlikovali po oblačilih in po navadah. Vedno smo poslušali o »lumparijah«, ki so jih uganjali oni, mi pa si jih nismo upali, niti znali. Sploh pa nismo prišli na vrsto, da bi se izkazali.

Ste imeli v mladosti vzornika?

V gimnazijskem času smo v glavnem brali romantične pesnike. Seveda je bilo to odvisno od profesorjev, pa tudi učni načrt je bil drugačen od današnjega. Brali smo tisto, kar smo imeli pri slovenščini, torej Puškina, vzdihovali smo ob Jevgeniju Onjeginu. Danes je to verjetno nepredstavljivo, takrat pa ni bilo tako. Od naših avtorjev pa smo prebirali Prešerna, Murna in Kosovela. Seveda morate vedeti, da tistega, kar je veljalo za modernizem, moderne pesnike, moderno literaturo, ni bilo zaželeno približati dijakom. Lahko smo sami kaj izbrskali, drugače pa ni bilo informacij. Šalamun je bil takrat pesnik v Ljubljani, o njem se je veliko govorilo, v Celju pa o tem nismo vedeli ničesar. Bolj smo bili prisiljeni ostati znotraj tradicije, obdobja in avtorjev, medtem ko nam živeči, moderni, trendovski avtorji kot celjskim gimnazijcem niso bili tako dostopni. Ni bilo informacij o njih. Tudi dostopa do informacij nismo imeli, tako kot vi danes. Ni bilo interneta in medijev vseh sort.

Ste vedno čutili ljubezen do jezika in samega ustvarjanja?

Ljubezen do jezika je mogoče malce prehuda beseda za človeka, ki je takrat obiskoval gimnazijo, čutil pa sem ljubezen do ustvarjanja oz. pisanja. Takrat smo imeli v gimnaziji šolsko glasilo Brstiče in že v drugem letniku sem postal njihov urednik. Brstiči so imeli kar precej slavno preteklost in so v njih objavljali razni imenitni ljudje. V njih sem seveda objavljaj tudi sam. Poleg šolskega glasila pa smo imeli tudi razredno glasilo Mladi gimnazijec. Naša razredničarka, prof. Povšetova, ki je bila slavistka, pobudnica tega glasila, je bila duša vsega literarnega delovanja v razredu in na šoli. Mentor Brstičev pa je sicer bil prof. Erklavec. Tri leta sem urejal oz. imel nekakšen krožek, kjer smo se zbirali in pisali. To je bilo resnično kar precej obsežno delovanje. Vsako leto je glasilo izšlo štirikrat, v njem pa je sodelovalo 15–20 dijakov. Moja najbližja sodelavka, kolegica, pesnica, prijateljica je bila Bina Štampe Žmavc. Interes za pisanje pa sem res kar prenesel iz osnovne v srednjo šolo. V gimnaziji sem lahko razvijal svoje pisanje s pomočjo šole.

Kako pa ste postali pesnik in pisatelj? Ste svoje prve besede zapisali spontano, za svojo dušo, ali pa so imeli mogoče kaj s tem opraviti tudi takratni profesorji slovenščine na naši gimnaziji?

Pesniti sem začel že v osnovni šoli, nekaj sem pošiljal v Pionirski list, ampak kakšnega uspeha in velikega odziva ni bilo. Včasih sem za zbadanje sošolcev napisal kakšno štiri-vrstičnico in jim jih podtikal v zvezke. Spominjam se, da je bila zelo uspešna ena, ko smo bili štirje fantje konkurenti za eno punco in sem potem jaz hotel osmešiti ostale tri z verzi tako, da bi pridobil prednost. Ta taktika se je izkazala za zelo uspešno.

Katera je bila Vaša prva pesem in kako je nastala?

Mislilim, da je bila prva pesem o domačem kraju in dolini, bila je taka razsvetljenska pesem v Vodnikovem stilu. Pel sem slavo svojemu domačemu kraju in dolini. Takrat sem bil še zelo majhen. To je bilo v času, ko je ravna izšla Pavčkova pesmarica *Juri Muri v Afriki*. Star sem bil ravno toliko, da je to padlo na plodna tla in sem potem pesnil, poskušal narediti svojo varianto. »Naklepal« sem 200 verzov, a ko sem vse skupaj prebral še enkrat, sem uvidel, da je vse skupaj brezupno in sem to delo vrgel stran. Je bila pa to vaja v verzificiranju.

Na katero svoje delo ste najbolj ponosni?

Odgovoril bom drugače: pišem kulturno-politične članke visokega spektra različnih tem, literarne kritike, filmske kritike, ampak tisto, za kar se najbolj trudim, kar je seveda najtežje in v resnici jemljem kot literarno delo, ostalo pa kot službo, je poezija. Izdal sem tri pesniške zbirke, spomladi bo izšla še četrta. Lahko rečem, da sem najbolj ponosen na svoje udejstvovanje v poeziji, saj je ta po mojem mnenju znotraj vseh literarnih žanrov najvišje. Poezija je pač tista vrsta literature, kjer je treba na najbolj ekonomičen in racionalen način povedati čim več oz. kjer zgoščenost jezika najbolj pride do izraza. Ali je nekdo pesnik ali ne, se izkaže ravno s tem, če uspe s čim manj besedami povedati čim več. Napisal sem tudi roman v pismih *Navadna razmerja* in ga izdal skupaj s prijateljico, postal je uspešnica, ampak še vedno sem najbolj ponosen na svojo poezijo.

Kaj Vas moti pri mladih, nadobudnih ustvarjalcih in kaj bi jim svetovali?

Težko rečem, da me pri mladih kaj moti. Ljudje pač pišejo odvisno od tega, kakšne so možnosti, in te so dandanes zelo velike. Danes lahko tako rekoč vsak izda pesniško zbirko že za majhen denar, to je bilo včasih nedosegljivo. Zato je tudi na trgu tako veliko število pesniških zbirk. Na leto jih izide okoli 300. To je ogromna številka. Mladi imajo danes tudi neprimerno večjo možnost objavljanja kot včasih. Sicer pa mislim, da poezija med mladimi danes ni take zelo priljubljena. Tukaj nimam kakšnega posebnega recepta. Kdor pač v sebi začuti to potrebo in sposobnost, je potem dobro, da čim več prebere in o teh stvareh premišljuje. Mislim, da danes najbolj primanjkuje prav avtoselekcije, samopremišljevanja o tem, ali je nekaj res vredno posredovati še drugim ali pa je to samo nekaj, kar nepotrebno množi količino komunikacij. Sicer pa imajo mladi danes veliko možnosti, da se o tem poučijo v raznih literarnih delavnicah, na natečajih. Danes je za to poskrbljeno. Smiselno se mi zdi, da vsak pesnik ali pisatelj svoje sveže delo za kratek čas odloži, ga potem spet prebere in premisli.

Bi nam lahko zaupali še Vaš življenjski moto?

Posebna mota nimam. V življenju se držim nekih določenih pravil. Pri pisanju nikoli ne širim snovi zunaj osnovne sporočilne linije, ki sem si jo zastavil. Poskušam pisati čim bolj racionalno, osredotočeno, in bralce čim manj obremenjevati z nepotrebniimi informacijami, ki se morda dobro slišijo, a so glede na osnovno sporočilno linijo odveč.

Kdaj ste se odločili, da se boste podali v svet novinarstva in zakaj?

Najprej sem bil osem let profesor slovenščine, potem pa so začeli sredi 80. let uvajati usmerjeno izobraževanje in slovenščina je postajala vedno bolj odrinjena, vedno manj pomembna. Gimnazija, na kateri sem učil, je šla potem v neko elektrotehnično smer in je bilo slovenščine le dve uri na teden. Nikogar to ni več zanimalo, skratka – nisem imel kaj več početi. Na Delu se je pokazala priložnost za zaposlitev in sem šel. To je bilo leta 1987. Potem sem bil novinar v kulturni redakciji, potem pa v letih 1991–1999 kulturni urednik v njej.

Za konec pa nas zanima še kakšna zanimivost iz Vaših dijaških let, ste morda tudi Vi »kakšno ušpičili«?

Sicer nisem bil kakšen zelo opazen disciplinski problem na šoli. V redu, mogoče kdaj kakšne cigarete na stranišču, a to ni bil največji greh. Takrat še manj kot danes. Pri predvojaški vzgoji smo šli enkrat streljat na strelišče in ko smo se vračali, sem v cev puške zataknil rožico. Takrat so bili še »hipijevski časi« in zato sem dobil ukor. Enkrat sem pri predvojaški vzgoji skočil skozi okno iz učilnice na levem vogalu, saj se mi ni ljubilo biti pri uri, pa še na zmenek s punco se mi je mudilo. Dobil sem ukor in cvek, na koncu pa še popravni izpit. Težave so nastopile tudi pri matematiki. Nekaj zato, ker nisem razumel, nekaj pa zaradi romantičnih nazorov, da se pesniku ne spodobi ukvarjati s tehničnimi vedami. Imel sem veliko srečo, ker me je učila prof. Dolensškova. Vedno me je bodrila in razumela. Enkrat sem šel po sprehajalni poti ob Savinji in sem se usedel na zasneženo klop, da bi prepisal nalogo iz zvezka, ki sem si ga izposodil na vlaku. Mimo je prišla profesorica in ko je to videla, se ji je skoraj strlo srce, češ, v kakšnem mrazu in neugodnosti moram prepisovati nalogo, da pri njej ne dobim negativne ocene. Od takrat je bila do mene skrajno milostna in mi nikoli ni dala popravnega izpita, čeprav bi si ga zaslužil. Spomnim se, da smo nekoč pisali šolsko nalogo, sam pa pri tem nisem rešil ničesar, na koncu pa naloge nisem oddal. Ko so ostali delali popravo šolske naloge, sem jaz v svoj test pisal rešitve, da bi ga kasneje rešil in ga oddal. Mimo je prišla profesorica in videla, kaj počnem. Rekla je: »Ja, Peter, saj matematika je tudi poezija!« Takrat še nisem razumel, kaj je s tem mislila.

Ljubljana, slaščičarna v Maximarketu, 4. marec 2005

Slika 53 – Kavarna v Maximarketu, kjer smo opravili intervju s Petrom Kolškom (internet: <http://www.maxi-market.net>)

Intervju

Matej Krajnc

pesnik, pisatelj, glasbenik, prevajalec

Bi nam za začetek lahko malce opisali Vaša dijaška leta? Česa se boste vedno spominjali, pa naj bo dobro ali slabo?

Pravzaprav ur pri matematiki. Imeli smo posebnega profesorja in je bilo prav zabavno. Dobro se spominjam tudi zadnjega letnika, ko smo imeli Kulturni maraton. Domislili smo se ene zelo zanimive zadeve. Dogovorili smo se, da bomo naredili novo zvezdo zabavne glasbe. Takrat je bila najbolj priljubljena skupina *Pop design* z Vilijem Resnikom na čelu in mi smo se odločili narediti igro Boginja zabavne glasbe prosi za novo zvezdo. Sošolec se je preoblekel in si narisal dlake, sošolko smo žrtvovali na oltarju, potem pa se je sošolec rodil iz tega ven. Skočil je z oltarja prav pred našega profesorja matematike in ta mu je potem rekel, da upa, da bo tudi pred tablo tako priden. To je taka zadeva, za katero mislim, da se je bom vedno spominjal. Slabih je tudi kar precej.

Se morda po kom zgledujete že od malih nog ali so Vaši vzorniki odvisni od življenjskega obdobja?

Imam par avtorjev, ki so mi všeč, a se ne zgledujem po njih. Imajo literaturo, ki mi je blizu. To so na primer Kajetan Kovič, Janez Menart, Fritz. Ti trije. Nekakšna sveta trojica. Drugače pa tudi Aškerc, Gregorčič. Med tem, kar se sedaj izdaja pri velikih založbah, malokdaj najdem kaj takega zase, da bi bil potem zadovoljen.

Ste vedno čutili ljubezen do jezika in samega ustvarjanja?

Ja, zdi se mi, da imamo to že v družini. Dedek je bil direktor Mohorjeve družbe, pisal je knjige in jih par tudi izdal. Zdi se mi, da sem to dobil preko genov. Ko sem videl, da mi gre pisanje dobro od rok, sem se tega zavestno lotil. Ni mi všeč, kaj se dandanes počenja s slovnico. Ljudem se jemlje veselje. Komaj se navadiš na pravila, že je izdan nov pravopis z drugačnimi. V redu, jezik se mora razvijati, to vem, ampak ne na tak način. No, nočem izpasti nezadovoljen z vsem.

Kako pa ste postali pesnik? Ste svoje prve besede zapisali spontano, za svojo dušo, ali pa so imeli mogoče kaj s tem opraviti tudi takratni profesorji slovenščine na naši gimnaziji?

Ne, ne, pisati sem začel že prej, še preden sem sploh spoznal kakšnega profesorja slovenščine. To je bilo čisto spontano. Doma smo brali dosti proze in poezije, ko sem bil majhen, mi je teta brala Levstika, Zupančiča, in podobne zadeve, tako, da so se prve besede zapisale kar same od sebe. Seveda so bile na začetku še malce nerodne, ampak s časom se človek kultivira. Nisem šele v šoli dobil veselja, ker če bi čakal na šolo, bi dolgo čakal. Čeprav nas je profesor Šepetavc zelo spodbujal, pa tudi domači.

Katera je bila Vaša prva pesem in kako je nastala?

Čisto »brezveze« je nastala. Z očetom sva odšla na Stari grad in ko sva prišla domov, sem napisal štiri vrstice.:

*Na velikem griču velik grad
s soncem obsijan,
Na malem griču mali grad
s soncem obsijan.*

To je bila taka prva, »antologijska«. Zdelo se mi je fino, da sem nekaj napisal in sem začel pisati naprej. Potem se je za nekaj časa vse skupaj ustavilo, čez leto in pol, po očetovi smrti pa se mi je spet »odprlo«. To je bil nekakšen »ventil«, vse, kar sem imel v sebi sem moral spraviti iz sebe in vprašanje je, kaj bi bilo, če ne bi umrl. Iskal sem nekaj, s čimer bi lahko pozabil in prebolel bolečino, kot nekakšno filtracijo človeške duše. Potreboval sem nekaj let, da sem se prečistil. Toda to spada zraven. Ne moreš kar začeti in biti dober. Pri nobeni stvari ni tako. Potrebna je tudi kritika, ampak takšna, ki ne škoduje dobrim ustvarjalcem tako, da ti nehajo ustvarjati, in takšna, ki tiste, ki so res slabi usmeri kam drugam.

Ste se kdaj preizkusili v pisanju proze?

Vzporedno s poezijo sem pisal tudi prozo, le da sledeče na začetku nisem objavljajal. V šolskih glasilih sem objavil kakšno krajše delo, to je bilo še v času pionirčkov in Tita. Napisal sem zgodbo o kurirčku, ki ni hotel izdati Tita... Potem sem pa začel pisati bolj izpovedno prozo. Prva nagrada, ki sem jo dobil, je bila za kratko prozo. Zadnje leto in pol pa se s prozo ukvarjam zelo intenzivno, dokončal sem roman in neke zgodbe. Čeprav vmes še vedno pišem poezijo.

Na katero svoje delo ste najbolj ponosni?

Na prvo pesniško zbirko ker je bila pač prva in prvo stvar imaš najbolj rad, do nje imaš popolnoma drugačen odnos; na sonetno pesniško zbirko iz leta 2003; in na zgodbo o Celju, *Dolina tetrisa*, ki je izšla lani.

Nam lahko zaupate kako je prišlo da tega, da ste napisali sonetni venec o aidsu?

Mislil, da je bil okoli leta 1994 razpis in mi je rekel profesor Šepetavc, da naj kaj napišem in pošljem. Zdela se mi je zanimiva tema, takrat je bil aids še tabu. Vsi so bili navdušeni, soneta o aids-u ni napisal še nihče, dobil sem glavno nagrado. Ta je bila izlet v Gardaland z Vilijem Resnikom, odstopil pa sem jo sošolki, ki je bila velika oboževalka g. Resnika. Od tam mi je poslala kartico, ki jo še sedaj hranim za spomin.

Kaj pa glasba? Kje najdete navdih za ustvarjenje le-te?

Mami je bila profesorica glasbe na Pedagoškem centru, tako da se mi to že pretaka po žilah. Ko sem bil majhen, sem se učil igrati klavir, ampak sem to kasneje opustil, saj se mi ni ljubilo učiti teorije. V srednji šoli sem se navdušil za kitaro, poslušal sem raznovrstno glasbo in začel načrtno pisati besedila in jih uglasbljati, zdaj pa nekako združujem glasbo in poezijo. Zdi se mi, da na literarnih večerih bolj pritegnem

obiskovalce s tem, da tudi kaj zaigram, kot pa če bi samo bral svoja dela in govoril o sebi. Tako je bolj zanimivo. Pa tudi drugače se trudim pisati bolj duhovite stvari, nasploh se mi zdi, da je pri nas vse preveč usodno, vsi so resni, nihče pa ne ve, da se da tudi resne stvari povedati na bolj duhovit način. Včasih to še boljše izpade, kot pa da umiraš že na petnajsti strani.

Kaj bi svetovali mladim, nadobudnim ustvarjalcem?

Da naj čimveč pišejo in berejo. Ne, da nekaj preberejo in prekopirajo, ampak, da znajo to prebaviti in iz tega kaj izvleči, potem pa to povedati po svoje. Pišejo naj v duhu časa, z vsebino in obliko. Sčasoma se jim bo slog sčistil. Dobro je, če imajo kakšnega mentorja, ki jim na lep način pove, kaj bi lahko spremenili. Pri meni sta bila to Menart in Fritz. Ko pišejo, naj izpilijo svoja dela. Sam vedno do zadnjega spreminjam svoja dela in jih izpopolnjujem. Še potem, ko so že izdana, bi vedno še kaj spremenil, izpilil.

Bi nam lahko zaupali še Vaš življenjski moto?

Sprejmi življenje, kakršno je. Pravzaprav nimaš kaj veliko možnosti. Ali obupaš, ali pa greš naprej. Če obupaš, ni dobro, če greš pa naprej, je pa lahko včasih težko, a nikoli ne veš, kaj te čaka za ovinkom. Ponavadi se dobre stvari zgodijo takrat, ko to najmanj pričakuješ.

Za konec pa nas zanima kakšna anekdota iz Vaših dijaških let, ste morda tudi Vi »kakšno ušpičili«?

Kaj pa vem... »Špricali« smo. Namesto, da bi šli k latinščini, smo šli v Vrtnico. Kaj smo mogli, sklanjatve so bile preveč težke... Ko smo pisali teste, smo mize potisnili skupaj, tako, da profesorica ni mogla krožiti med nami. Vsak je imel pod mizo knjigo, iz katere je prepisoval. Enkrat je ta profesorica vprašala v zbornici, če imamo tudi pri drugih predmetih mize takole skupaj. Ostali profesorji so odgovorili, da ne. Potem nismo smeli več tako sedeti, niti tako prepisovati. Zato smo izumili manjše listke z rešitvami. V četrtem letniku se nam je vsem »utrgalo«. Spomnim se, da smo morali nekaj pripraviti za *Top Classic*. Na koncu sva ostala le jaz in sošolka. Odločil sem se, da bom zaigral nekaj črnske duhovne glasbe. Seveda so vsi nasprotovali, ampak potem je še sošolka odpovedala in so popustili. Na koncu sem bil tretji. To je bil moj prvi pravi glasbeni nastop. Tako se je začelo. S prvouvrščenim sva potem nastopala po razredih, kasneje pa sem se začel dobivati z bendom mojega bratranca Boštjana Dermola. Jaz sem ostal kantavtor, oni pa so postali uspešen bend z imenom *Nude*.

Celje, knjigarna Mladinska knjiga, 22. 1. 2005

Intervju

Jana Kvas

pesnica, publicistka, profesorica

Kako se spominjate svojih gimnazijskih let? Česa se boste vedno spominjali, pa naj bo dobro ali slabo?

Živo se spominjam prvega prihoda v gimnazijo. Tistega leta smo se s Kozjanskega priselili v Celje in nekaj podeželskega kompleksa je povzročilo, da sem videla šolo ter ljudi v pretiranih razsežnostih, tako da se mi je zazdelo, da sem izbrala prevelik zalogaj. Enako živ je spomin na slovo od sošolcev po maturantskem izletu. Med začetnim strahom in končnim jokom je bilo veliko lepega in koristnega, najdragocenejša pa so bila prijateljstva.

Se morda po kom zgledujete že od mladih nog, ali pa so Vaši vzorniki odvisni od življenjskega obdobja?

Moji vzorniki so stalnice, ne menjavam jih, ampak jih »zbiram«. To so nekateri učitelji na vseh stopnjah mojih šol, pratete (po mami), ki so čudovito pele in pesnile, francoska šansonjerka Edith Piaf, hrvaški pesnik in kantavtor Arsen Dedić ter predvsem naš pesnik Gregor Strniša.

Kako pa ste postali pesnica? Ste svoje prve verze zapisali spontano, za svojo dušo, ali pa so imeli kaj s tem tudi takratni profesorji slovenščine na naši gimnaziji?

Pesnica sem postala s faktorjema dednosti in okolja med pohajanjem po kozjanskih gričih. Mislim, da so mi kar ti milostno prišepetavali prve pesmi. Zavestneje sem pesnila v gimnaziji, kjer smo se družili »brstiči« pod vodstvom prof. Janeza Erklavca. Mene so se zelo dotaknile njegove pogosto izrečene besede, da je potrebno brati veliko dobre literature in veliko pisati, predvsem pa brusiti, brusiti, brusiti svoj slog. A ne glede na to, kako izbrušeno je moje pesništvo zdaj, še vedno nastaja spontano, v glavnem med sprehajanjem, saj se pohajanje za »gospo« mojih let ne spodobi več.

Katera je bila Vaša prva pesem in kako je nastala?

Svoje prve pesmi se ne spomnim, vem pa, kako je nastajala (glej odgovor na tretje vprašanje), spomnim se občutka, da je pesnjenje dar, živ stik z nečim, kar je mnogo večje od nas in od vsega našega izkustvenega sveta. Ta občutek me spremlja še zdaj in pred njim se zmeraj spoštljivo priklonim. Torej je moja prva pesem tudi zadnja.

Na katero svoje delo ste najbolj ponosni?

Če je mišljen podoben ponos, kot ga čutijo starši, ko spremljajo življenje svojih otrok, potem sem ponosna na vse pesmi, ki so se dotaknile drugih ljudi. V zadnjem času so to predvsem besedila šansonov; šanson je zame poezija, ki se poje, kot se je npr. že lirika pri Hebrejcih (npr. biblijski psalmi) ali pri starih Grkih. Da bo odgovor nekoliko konkretnjši, imenujem svojo pesniško zbirko Pripotovanje in zgoščenko Celjski portreti. Sicer pa bi za svoj odnos do lastnih pesmi raje kot ponos uporabila besedo ljubezen. Rada imam vse svoje pesmi, ker so moji otroci, sestre, prijateljice ...

Kaj Vas moti pri mlajših pesnikih in kaj bi svetovali mladim nadebudnežem, ki se v svet literature šele podajajo?

Pri nekaterih mlajših pesnikih me moti isto kot pri nekaterih starejših: vsebinska plitvost in slogovna nedodelanost, zato bi jim, če bi seveda to želeli, svetovala isto, kot je naš mentor v gimnaziji svetoval nam.

Kako to, da ste postali profesorica? So profesorji naše šole naredili na Vas tako dober vtis, da ste se odločili zapluti v te vode?

Da, brez pomisleka. Gimnazijski profesorji so bili, kot sem že rekla, moji vzorniki, še pomembnejši zato, ker so bili trden zgled v obdobju, ko se mlad človek še išče in oblikuje.

Nam lahko zaupate Vaš življenjski moto?

Moj življenjski moto: Biti tu, kjer sem, z vsem srcem, z vso dušo in vsem mišljenjem.

Za konec pa nas zanima še kakšna pikantna zanimivost iz Vaših dijaških let, ste tudi Vi »kakšno ušpičili«?

Že za mojo srednješolsko generacijo je bila najpikantnejša zanimivost, da nisem nikoli uporabila »švinglceglca« ali »plonklistka«. Kaj šele poreče na to današnja mladina! Če sem »kakšno ušpičila«, je bilo to takrat, ko sem prihajala v šolo z anginami.

Celje, Šolski center Celje, 18. 3. 2005

Intervju

Lilijana Praprotnik Zupančič

pisateljica, ilustratorica

Bi nam za začetek lahko opisali nekaj lastnih vtisov iz Vaših dijaških let? Česa se boste vedno spominjali pa naj bo dobro ali slabo?

To si vedno zapomniš. To so najboljša leta. Od takrat si človek veliko zapomni, potem si pa že starejši in si zapomniš manj.

Ste imeli v mladosti vzornika?

Niti ne. Takrat tako ne veš, kaj bi rad. Si še iščeš vzornika.

Ste vedno čutili ljubezen do jezika in samega ustvarjanja?

Ja, to pa. Ravno sedaj se spet učim francoščino. Človek pozabi jezike, če jih ne ponavljaš. Zato je treba znanje po določenem času spet obnoviti. Če znaš nek jezik, potem ga je dobro uporabljati, sicer čez sto let ugotoviš, da ne znaš nič več.

Kako pa ste postali pisateljica? Ste svoje prve besede zapisali spontano, za svojo dušo, ali pa so imeli mogoče kaj s tem opraviti tudi takratni profesorji slovenščine na naši gimnaziji?

Slovenščino nas je imela ga. Orožen. Ta je bila vedno tako »divja«, da smo vsi vedno z veseljem brali. S tem nam je dala veliko veselja in to nam je potem ostalo. Veliko je odvisno od profesorjev. Oni igrajo odločilno vlogo pri tem, ali ti je kasneje nekaj všeč ali pa »se ti gravža«.

Katero je bilo Vaše prvo delo in kako je nastalo?

Prvo delo so bile *Zgodbe in nezgodbe*, to so takšne norčije z jezikom. V bistvu so nastale tako, da sem z njimi zabavala mojega sina, potem pa sem pomislila, da je še kje na svetu kak sin, ki se dolgočasi in sem jih zapisala. Zdaj lahko še drugi zabavajo svoje otroke.

Dobro vemo, da ste najbolj znani po zgodbicah za otroke. Kaj je to razlog, da pišete predvsem takšno vrsto literature?

To me veseli. Starejši me niti ne zanimajo kaj dosti. Otroci se bolj odzivajo. Ne vem, zakaj bi brala nekemu, ki se zraven dolgočasi in zeha.

Na katero svoje delo ste najbolj ponosni?

Na vsa. Moja dela so kot moji otroci. Eden je malo boljši, eden malo slabši. Tako pač je.

Kaj je po Vašem mnenju razlog, da ste se uveljavili tudi v tujini? Kako je sploh prišlo do tega?

Moraš biti drugačen. Veliko je vrhunskih ustvarjalcev, ki delajo tipične stvari, potem pa ti narediš nekaj nenavadnega in vsi postanejo pozorni. V tem je »kaveljc«. Kajti risati in pisati znajo vsi zelo dobro.

Ima Vaš mož kakšno zaslugo pri tem, da ste tako dobra ilustratorka?

V bistvu je on vedno risal, jaz pa sem hodila v službo in je on zaslužil več kot jaz. To me je začelo »pekliti«.

Katera od mnogih nagrad, ki ste jih prejeli, je Vam najljubša?

To so tudi vse ljube. Pri nagradah je tako. Izbira jih par posameznikov, zato imaš veliko srečo, če izberejo prav tebe. To je prava tombola.

Kaj svetujete mladim, nadebudnim ustvarjalcem?

Da naj z veseljem delajo, potem bodo pa videli. Če bo kaj, bo, če ne, pa ne. Pa naj počnejo kaj drugega. Tudi sama sem zamenjala pet poklicev. Poskusiš, potem pa vidiš.

Bi nam lahko zaupali še Vaš življenjski moto?

Imam moto še iz arhitekture. Človek se vsega navadi. Tako je na primer pri hišah. Greš v hišo, vidiš »razpokico« in te vse moti, po treh dneh se pa navadiš.

Za konec pa nas zanima kakšna pikantna zanimivost iz Vaših dijaških let, ste morda tudi Vi »kakšno ušpičili«?

Veliko smo »ušpičili«. Bolje bo, da ne povem. Same »svinjarije« smo počeli. No, samo enkrat, dvakrat. Nismo bili tako poredni. Takrat je bila že velika »oslarija« če si se samo »režal« med poukom, danes pa se mi zdi, da bi moral učenec učitelju skakati po glavi, da bi dobil ukor.

Celje, dom Liljane Praprotnik Zupančič, 21. 2. 2005

Intervju

Bina Štampe Žmavc

pesnica, pisateljica in dramatičarka za otroke in odrasle, prevajalka

Ali nam za začetek lahko podate nekaj vtisov iz Vaših dijaških let? Česa se boste vedno spominjali, pa naj bo dobro ali slabo?

Povedati moram, da imam zelo lepe vtise in spomine iz gimnazije. Na pevski zbor, kjer sem bila solistka, na dramski krožek, kjer sem igrala, posebej na Brstiče, kjer sem pisala kot ena od »glavnih«; nekaj časa sem jih tudi urejala ter pisala kritike za razredna glasila. Zelo lepe spomine imam tudi na nekatere profesorje, na primer prof. Puncerja, ki je bil – kot mogoče veste – profesor biologije in pisec znanstvene fantastike. Kot dijakinja sem sodelovala pri mnogih krožkih, zanimalo me je mnogo stvari. Leta na naši I. gimnaziji so bila zame izredno lepa, najlepša.

Se morda po kom zgledujete že od malih nog ali so Vaši vzorniki odvisni od življenjskega obdobja?

Nikoli nisem imela dejanskega vzornika, vedno sem bila »samohodka«. Verjela sem, da mora vsak posameznik slediti svoji zvezdi, neki sili, ki te vodi naprej, sili, ki jo ima vsak v sebi.

Ste vedno čutili ljubezen do jezika in ustvarjanja v njem?

Do jezika sem res vedno čutila nekakšno strast. Slovenščina ni bila nikoli v življenju predmet, ki bi se ga učila. Veliko knjig sem prebrala že, preden sem prišla na gimnazijo, bila sem strastna bralka. Kar se pa slovnice tiče, se mi pa zdi, da imam nekako prirojen občutek zanjo. Vedno mi je predstavljala nekaj zabavnega, kot da bi reševala križanke. Še danes uživam ob določanju stavčnih členov.

Kako pa ste postali pisateljica in pesnica? Ste svoje prve besede zapisali spontano, za svojo dušo, ali pa so imeli mogoče kaj s tem opraviti tudi takratni profesorji slovenščine na naši gimnaziji?

To se je kar zgodilo. Tudi ko sem začela pisati in so mi objavili prve pesmi, še nisem mislila postati poklicna pisateljica. Preprosto zgodilo se je, potem pa me je sčasoma to zasvojilo. Enako, kot se zgodi pravnikom, zdravnikom, ekonomistom ... Delo te preprosto zasvoji. Če en dan ne pišem, se mi zdi, kot da ne znam več pisati, kot da mi beseda ne teče, kot da me je pustila na cedilu. Isto je z branjem. Če ne spremljaš, kaj je novega, kaj se piše, si kot padalec v brezčasnem prostoru. Kot bi rekel baletnik Rudolf Nurejev: »Če ne plešem en dan, vem to jaz, če ne plešem par dni, vejo to moji prijatelji, če ne plešem en teden, ve to cel svet.« Toda, če imaš nekaj rad, o tem sploh ne preišljuješ.

Katera je bila Vaša prva pesem in kako je nastala?

To je že tako daleč nazaj, da se sploh ne spominjam. Mislim, da je bilo v drugem razredu osnovne šole. Pesem sem poslala v neki časopis, tudi risbico sem narisala sama. Najbolj pa se spominjam ene resnično objavljene pesmi, tisto sem napisala v petem razredu na IV. osnovni šoli v Celju, ko je umrl neki narodni heroj. Ta pesem je bila napisana tako dobro, v

nekem klasičnem metrumu, da me je poklicala k sebi razredničarka prof. Goričanova, ki je skrbela za šolsko glasilo *Utrinki z Dolgega polja* (pozneje sem jaz postala njegova urednica), in me vprašala, če sem res sama napisala to pesem.

Najbolj znani ste po pesmih in zgodbicah za otroke. Kaj je tisti razlog, da pišete predvsem tako vrsto literature?

Poglejte, na mojo pobudo je v Celju začelo delovati otroško gledališče. Ker so se pojavljale teme, o katerih ni bilo napisanega ničesar, sem si, kot režiserka pač, izmislila igro in jo napisala. To je bil najprej hec. Verjamem, da nihče od nas nikoli popolnoma ne odraste, v sebi ima vsak neko jedro, ki ga neguje, in to ostane. Ko pišem za otroke, se tega lotim prav tako resno, kot če bi pisala za odrasle. Sem velik perfekcionista. Pri enem ločilu se lahko ustavim tudi za več tednov.

Na katero svoje delo ste najbolj ponosni?

Pri nobeni svoji knjigi ne bi spremenila ničesar. S tem ne mislim povedati, da so mojstrovine. Ampak vsaka knjiga je res unikat. Če bi jo hotela napisati še enkrat, ne bi bila enaka. Izredno rada pa imam *Nebeške kočje*, obojne sonete, *Ure kralja Mina*, katerih nadaljevanje pišem sedaj. Moja glavna preokupacija pri vsem, kar pišem, za otroke in za odrasle, je čas.

Kaj svetujete mladim, nadobudnim ustvarjalcem?

Samo eno stvar: naj bodo zvesti sami sebi. Ne ozirajte se na trende, na to, kaj je moderno. Vsekakor te to, če se izneveriš samemu sebi, enkrat udari po glavi in plačaš ceno. Tudi pisec se ne more ničesar naučiti, nobena delavnica, nič ne pomaga, če nisi zvest samemu sebi. Spet bom citirala Rudolfa Nurejeva. Ko so ga vprašali, kako je videti tako srečen človek, takrat je bil že zelo bolan, zbolel je za aidsom, je odgovoril: »Najprej moraš biti poročen sam s sabo.« Kakršenkoli že si, si to ti in zadovoljen moraš biti sam s sabo.

Bi nam lahko zaupali še Vaš življenjski moto?

Iz Shakespeara je: *Iz take smo snovi kot sanje ...*

Za konec pa nas zanima kakšna pikantna zanimivost iz Vaših dijaških let, ste morda tudi Vi »kakšno ušpičili«?

O ja, tudi jaz nisem bila nikakršna svetnica. Grozno me je »metalo«, še posebej zato, ker sem bila zelo občutljiv človek. Vedno sem se zaljubila v napačnega človeka, v tistega, ki je bil zaljubljen v mojo najboljšo prijateljico in ne mene. Zato sem sedaj po dolgih letih napisala pesem *Naj prijateljica*, ki govori ravno o tem:

*Dovolj mi je, ne bom več fina,
ne bom več naj prijateljica,
kaj misliš, da sem okamnina,
še razgnalo me bo zato,
ker vem, da tvoja je ljubezen Nina.*

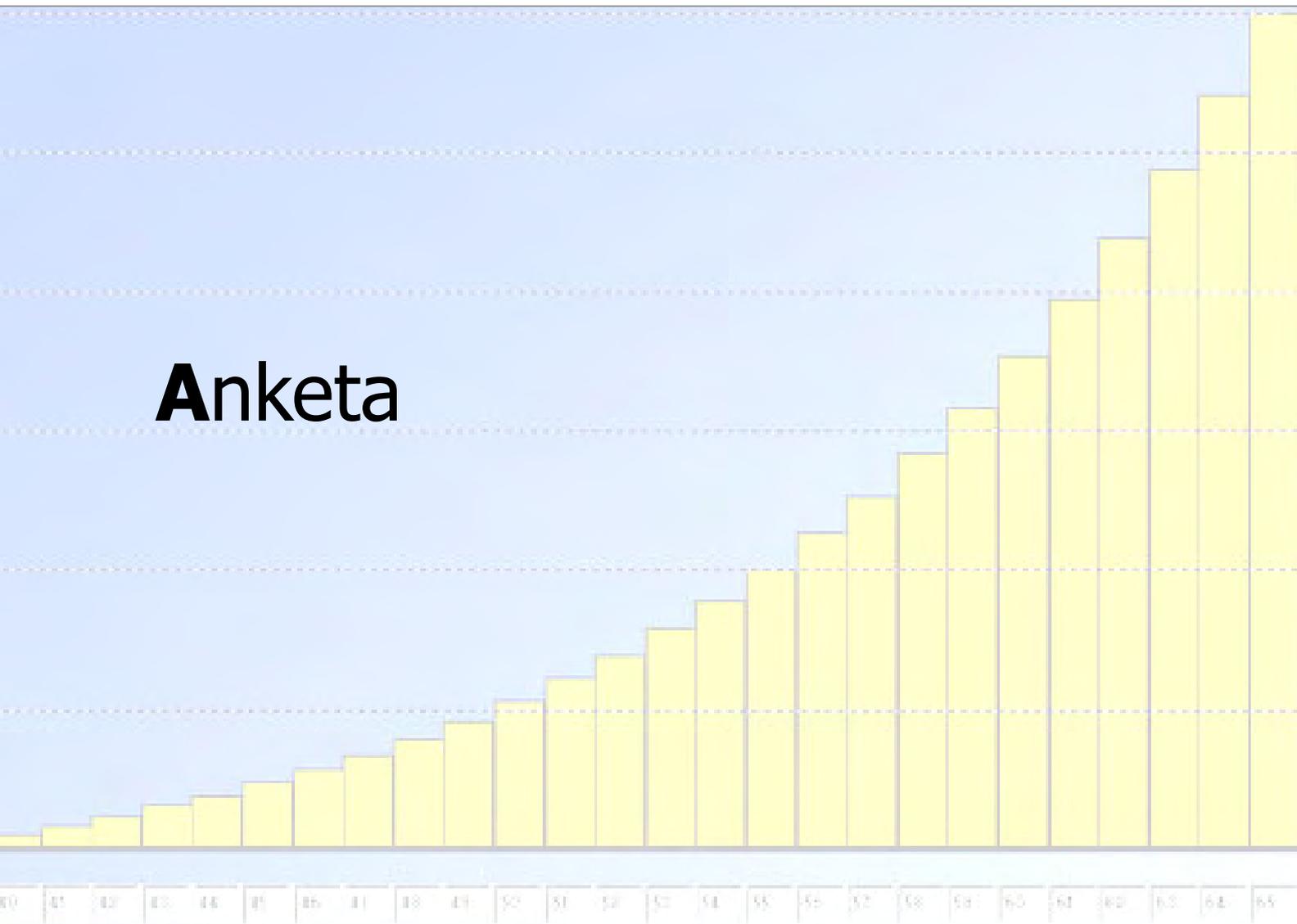
Mogoče tudi to, da sem veliko potovala, saj sem imela ogromno nastopov, in so me na šoli pustili iti tja tudi za štiri dni, in to v času, ko ni bilo počitnic. Nekoč sem pri prof. Kozincu, ki je učil matematiko in je bil sicer zelo strog, med uro zrecitirala cel Sonetni venec.

Celje, Mohorjeva družba Celje: Mohorski večer z Bino Štampe Žmavc, 19. 1. 2005

Slika 54 – Mohorjeva knjigarna v Celju, kjer smo opravili intervju z Bino Štampe Žmavc (foto: J. Hacin)

Anketa

Literati s I. gimnazije v Celju – kako dobro jih poznamo?

Pozdravljeni!

Smo avtorji nastajajoče raziskovalne naloge, ki se skriva pod naslovom Literati s I. gimnazije v Celju. Odločili smo se, da v nalogo vključimo tudi kratek vprašalnik, s pomočjo katerega bomo ugotovili, kako dobro poznate pisatelje, pesnike in dramatik, ki so pred nami in vami obiskovali našo šolo. Prosim, da kratko in jedrnato odgovorite na naslednja štiri vprašanja.

1. Ali znate naštet vsaj tri literate, ki so se šolali na I. gimnaziji in niso izrecno omenjeni v vprašanjih, ki sledijo?

2. Ali poznate naslov kakšnega literarnega dela Antona Novačana?

3. Ali piše Bina Štampe Žmavc pretežno otroško ali mladinsko poezijo?

4. Kako se imenuje zadnji roman pisatelja Igorja Karlovška?

Hvala za Vaš čas in trud.

Namen ankete

Da bi našo raziskovalno nalogo jedrnato in učinkovito popestrili s prakso iz vsakdanjika, smo se odločili napraviti tudi kratek anketni vprašalnik z le nekaj »pilotskimi« vprašanji. Naš namen pri tem je bil seveda vsaj približno ugotoviti, koliko so dijakom in profesorjem z naše šole v resnici znani avtorji, ki smo jih sicer predstavili v leksikonskem delu te raziskovalne naloge. Anketirali smo približno desetino (108) šolske populacije – I. gimnazija ima v šolskem letu 2004/05 okrog 1100 dijakov in profesorjev. V vsakem letniku smo anketirali 16 dijakov (skupaj torej 64 dijakov), ob njih pa še 44 profesorjev z različnih strokovnih področij.

Hipoteze

Ker smo se interpretaciji rezultatov želeli omejiti, saj je raziskovalna naloga medtem že krepko prerasla predvideni okvir, smo si zastavili pet hipotez, in sicer:

- Ker je naša gimnazija mnogim bolj znana pod imenom Kajuh, kot pa pod uradnim imenom, ker stoji v Kajuhovi ulici in ker je pred njo kip, posvečen pesniku Kajuhu, predvidevamo, da bodo dijaki in profesorji najboljše poznali prav Karla Destovnika Kajuha.
- Ker imajo starejši več znanja in izkušenj kot mlajši, predvidevamo, da bodo o gimnazijskih literatih več vedeli profesorji kot dijaki, več četrtošolci kot prvošolci.
- Ker je pesnica Bina Štampe Žmavc znana Celjanka, naša sodobnica, in ker ima večina profesorjev otroke, predvidevamo, da jo bodo bolje poznali kot npr. Antona Novačana.
- Ker se o Antonu Novačanu pri pouku (razen informativno) ne govori, bodo dijaki, a tudi profesorji, slabo poznali njegovo delo.
- Naslov zadnjega romana Igorja Karlovška bo večina poznala, saj je v lanskem šolskem letu v okviru Gimnazijskih srečanj, ki jih organizira in vodi prof. Šepetavc, bila njegova predstavitev na šoli.

Anketni vzorec

Profesorji:

- 7 profesorjev matematike
- 6 profesorjev slovenščine (seveda brez mentorja)
- 7 profesorjev tujih jezikov
- 4 profesorji športne vzgoje
- 5 profesorji biologije (prišteta je tudi asistentka)
- 3 profesorji zgodovine
- 3 profesorji geografije
- 2 profesorja psihologije
- 2 profesorja kemije
- 2 profesorja fizike
- 1 profesor likovne umetnosti
- 1 profesor informatike
- 1 profesor glasbene vzgoje

Dijaki:

- Iz vsakega letnika po 16 dijakov

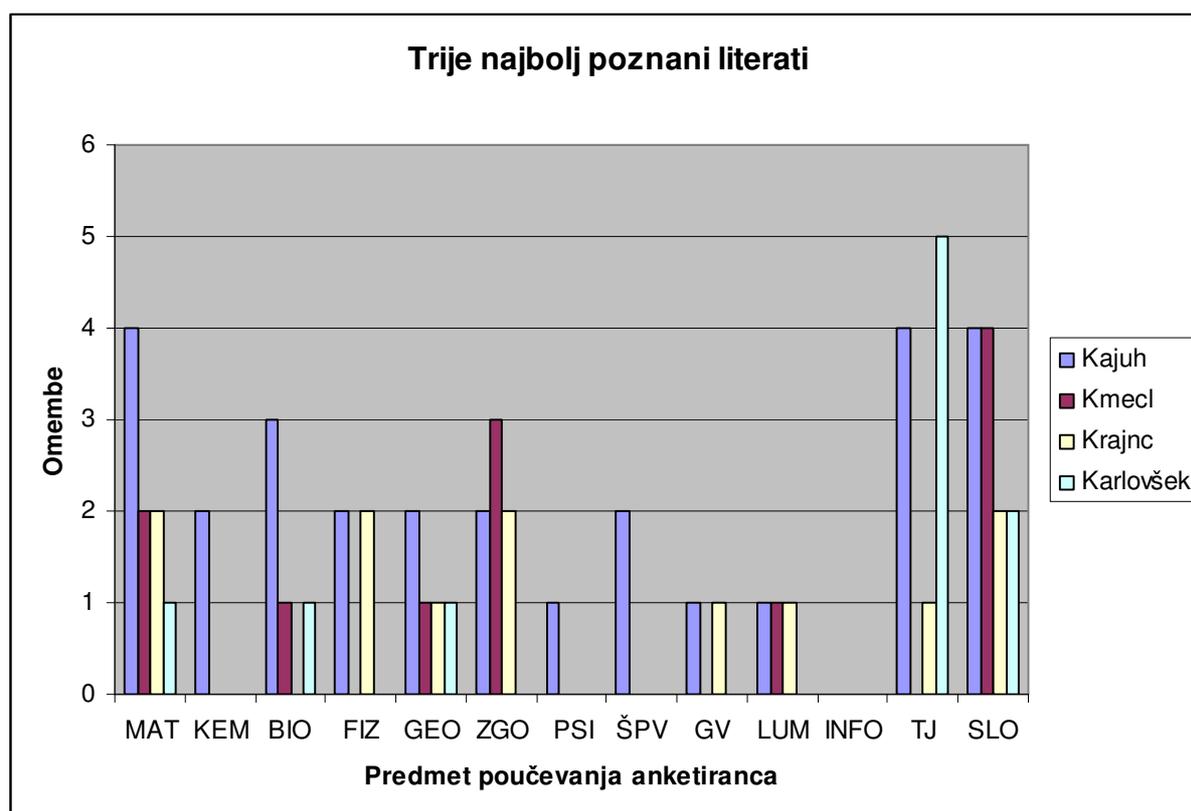
Rezultati

1. Ali znate našteti vsaj tri literate, ki so se šolali na I. gimnaziji v Celju in niso izrecno omenjeni v vprašanjih, ki sledijo?

Profesorji

	MAT	KEM	BIO	FIZ	GEO	ZGO	PSI	ŠPV	GV	LUM	INFO	TJ	SLO
Kajuh	4	2	3	2	2	2	1	2	1	1	0	4	4
Kmecl	2	0	1	0	1	3	0	0	0	1	0	0	4
Krajnc	2	0	0	2	1	2	0	0	1	1	0	1	2
Karlovšek	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	5	2

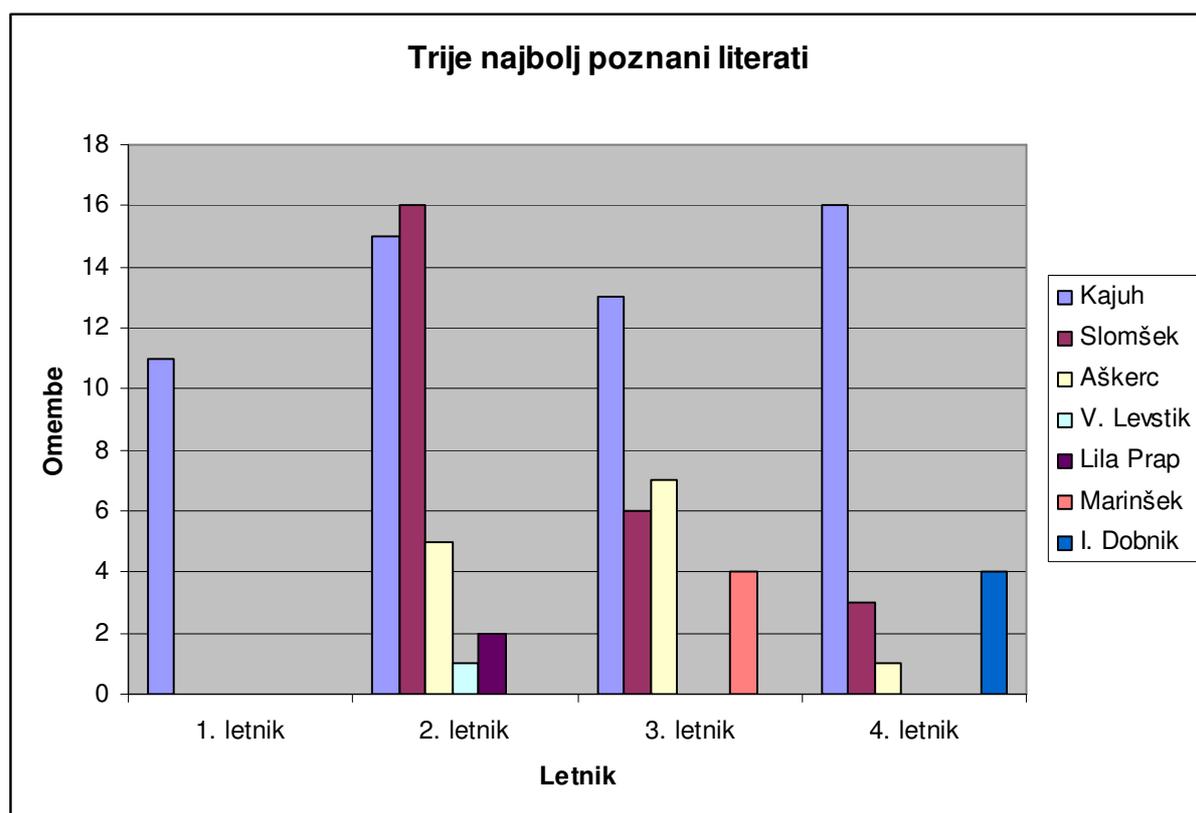
Ugotovitev: Kot je bilo pričakovati, jih je od 44 anketiranih kar 28 navedlo Kajuha, 12 Kmecla, 12 Krajncja, 10 pa Karlovška, ki pa je bil sicer naveden v nadaljevanju ankete in torej ni »pravi« odgovor.

Dijaki

	1. letnik	2. letnik	3. letnik	4. letnik
Kajuh	11	15	13	16
Slomšek	0	16	6	3
Aškerc	0	5	7	1
V. Levstik	0	1	0	0
Lila Prap	0	2	0	0
Marinšek	0	0	4	0
I. Dobnik	0	0	0	4

Ugotovitev: Tudi med dijaki je premočno zmagal Kajuh s 55 glasovi od 64, drugi je – zanimivo – Slomšek s 25 glasovi, tretji Aškerc s 13-imi.

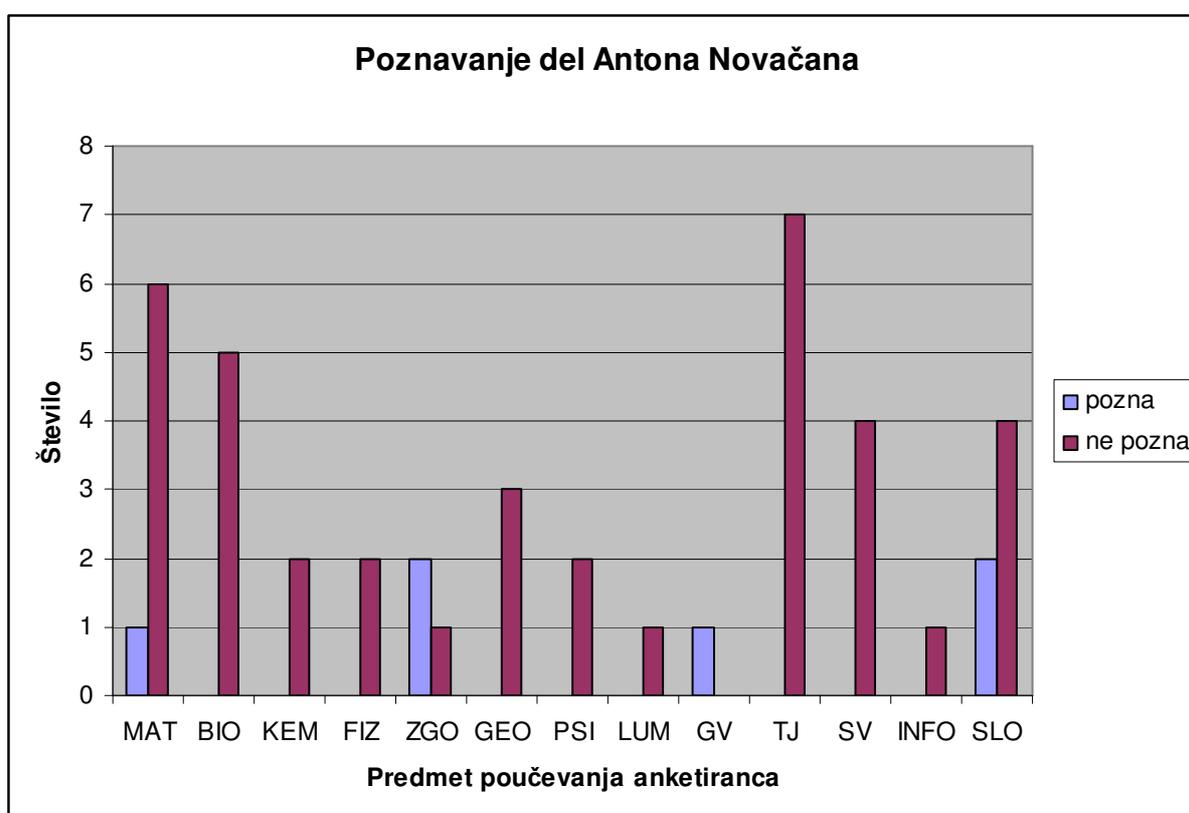

2. Ali poznate naslov kakšnega dela Antona Novačana?

Profesorji

	MAT	BIO	KEM	FIZ	ZGO	GEO	PSI	LUM	GV	TJ	SV	INFO	SLO
pozna	1	0	0	0	2	0	0	0	1	0	0	0	2
ne pozna	6	5	2	2	1	3	2	1	0	7	4	1	4

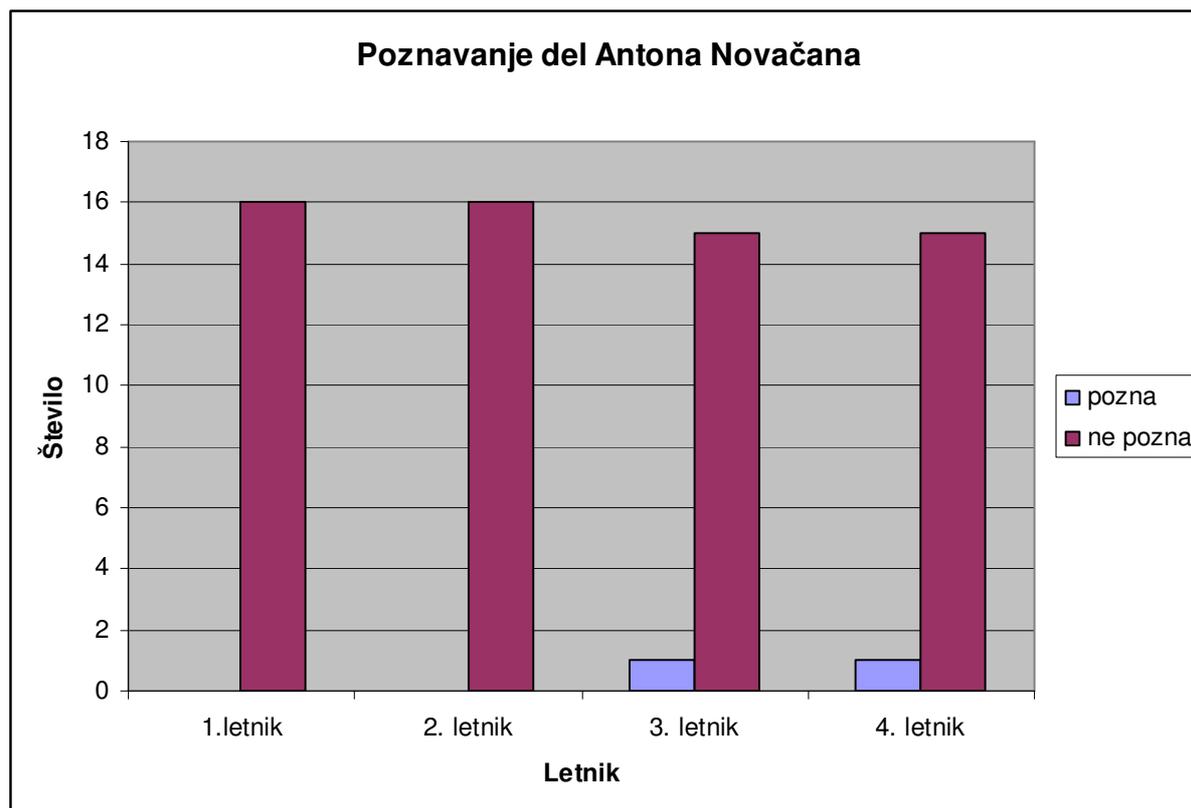
Ugotovitev: Profesorji slabo poznajo Novačanovo delo, le 6 od 44 anketiranih je znalo navesti naslov kakšnega njegovega dela.

Dijaki

	1.letnik	2. letnik	3. letnik	4. letnik
pozna	0	0	1	1
ne pozna	16	16	15	15

Ugotovitev: Dijaki poznajo Novačano delo še slabše; samo dva od 64-ih sta znala navesti naslov vsaj ene njegove stvaritve.

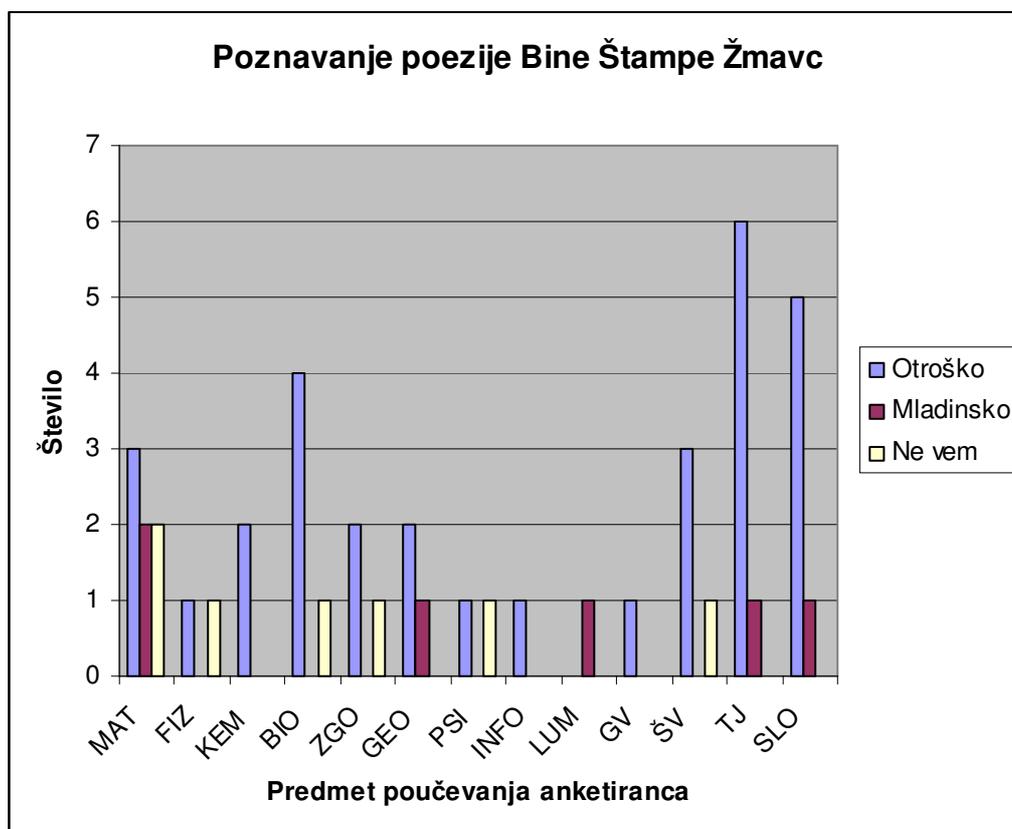

3. Ali piše Bina Štampe Žmavc pretežno otroško ali mladinsko poezijo?

Profesorji

	MAT	FIZ	KEM	BIO	ZGO	GEO	PSI	INFO	LUM	GV	ŠV	TJ	SLO
Otroško	3	1	2	4	2	2	1	1	0	1	3	6	5
Mladinsko	2	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	1	1
Ne vem	2	1	0	1	1	0	1	0	0	0	1	0	0

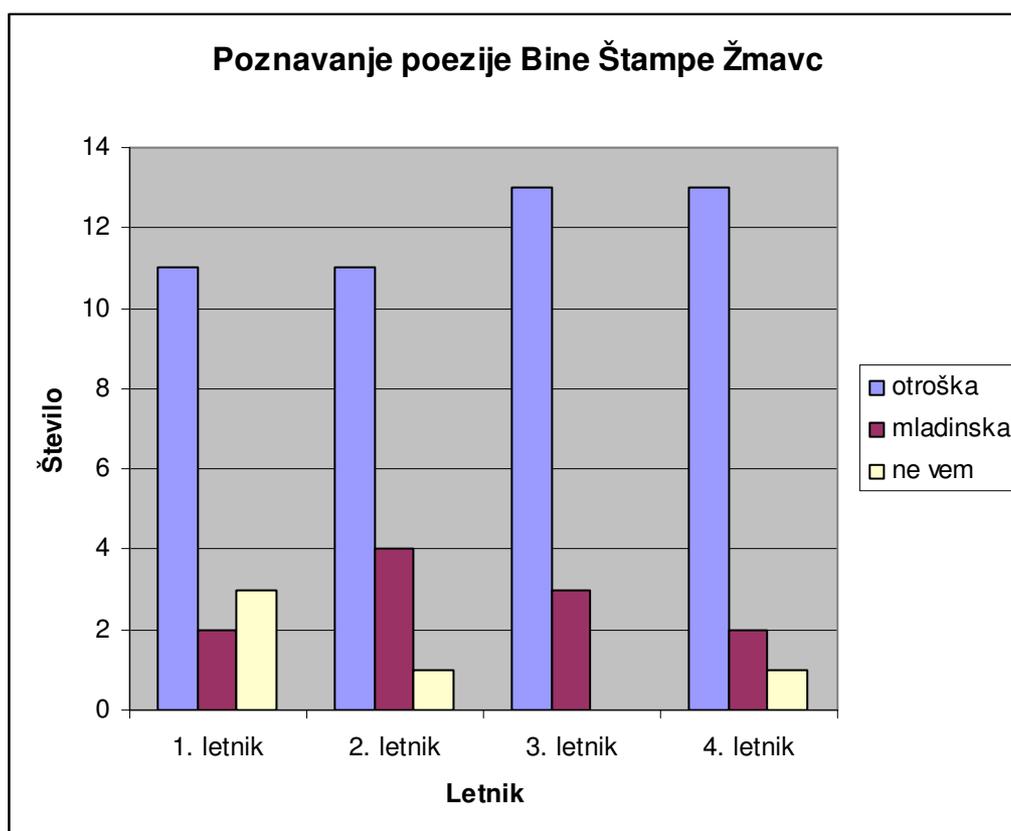
Ugotovitev: Večina profesorjev (31 od 44-ih) je navedla pravilen odgovor: Bina Š. Žmavc piše pretežno otroško poezijo.

Dijaki

	1. letnik	2. letnik	3. letnik	4. letnik
otročka	11	11	13	13
mladinska	2	4	3	2
ne vem	3	1	0	1

Ugotovitev: Tudi dijaki so večidel pravilno odgovorili na vprašanje. 48 od 64-ih jih je odgovorilo, da Bina Š. Žmavc piše pretežno otroško poezijo.

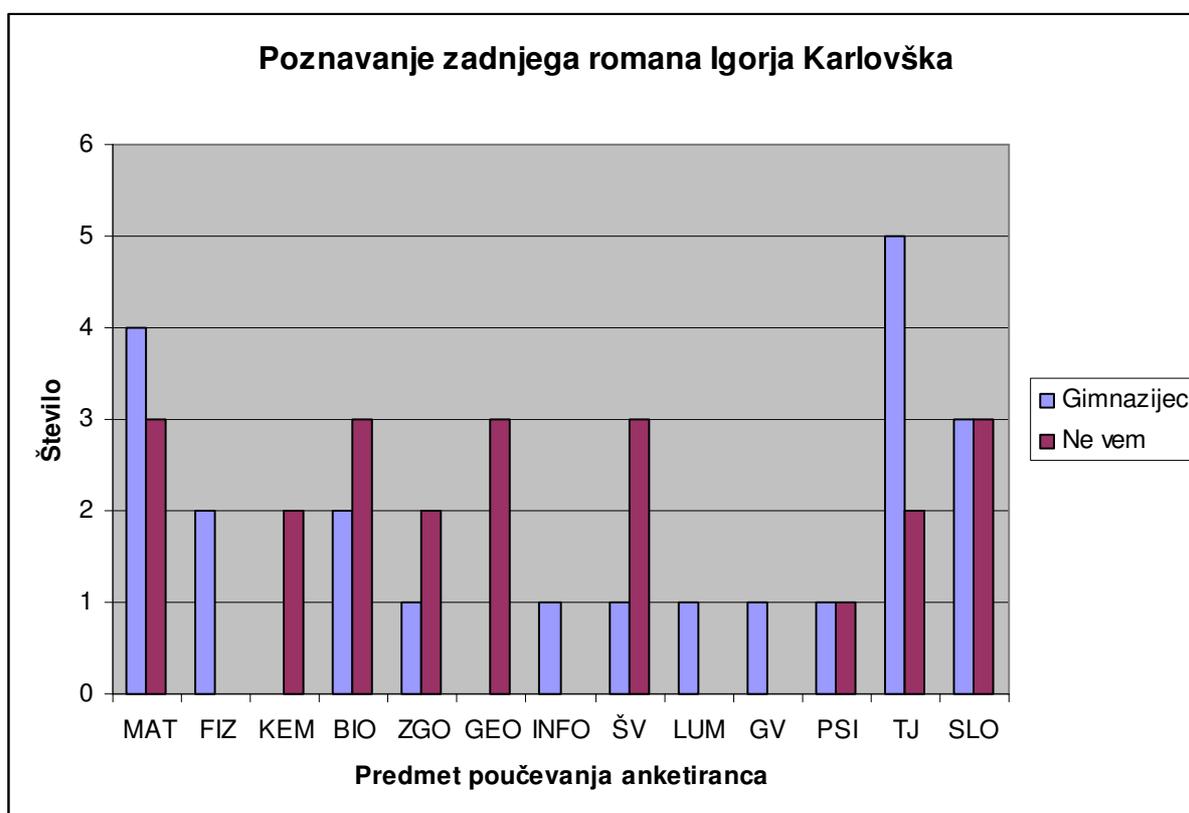

4. Kako se imenuje zadnji roman Igorja Karlovška?

Profesorji

	MAT	FIZ	KEM	BIO	ZGO	GEO	INFO	ŠV	LUM	GV	PSI	TJ	SLO
Gimnazijec	4	2	0	2	1	0	1	1	1	1	1	5	3
Ne vem	3	0	2	3	2	3	0	3	0	0	1	2	3

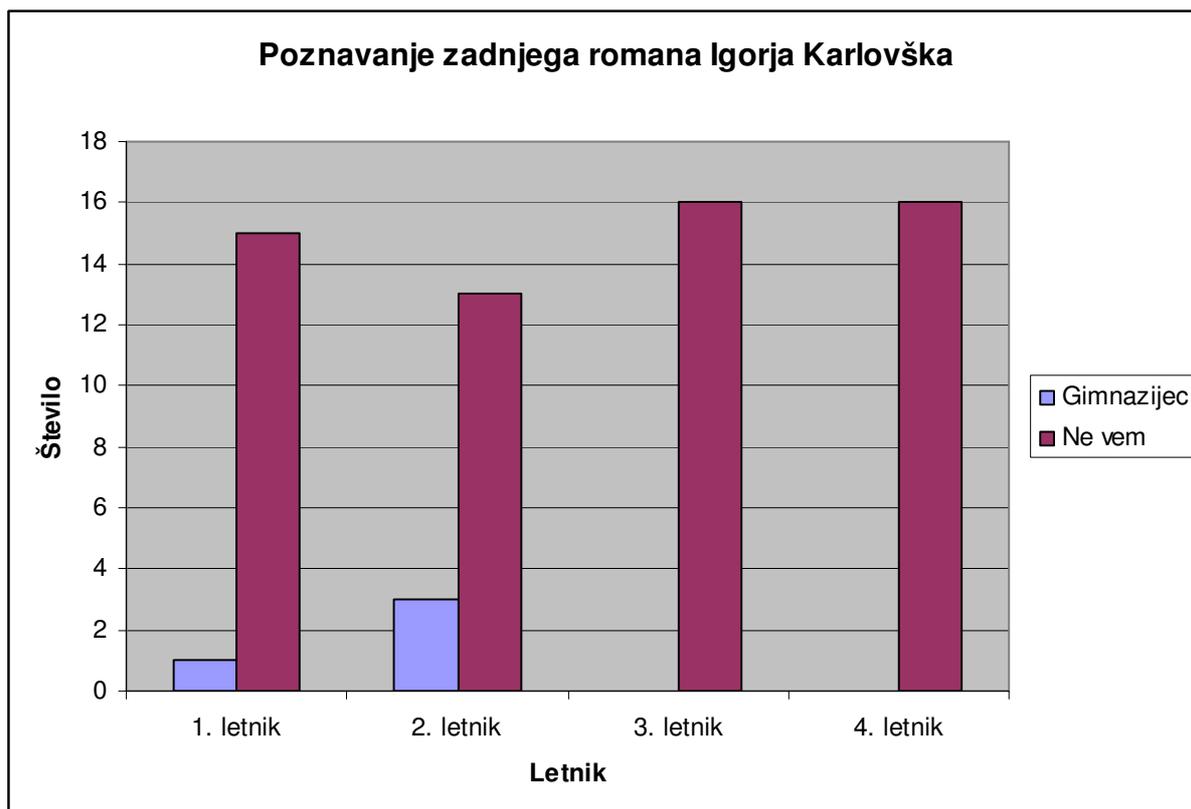
Ugotovitev: Natančno polovica (22 od 44-ih) profesorjev pozna naslov zadnjega romana Igorja Karlovška.

Dijaki

	1. letnik	2. letnik	3. letnik	4. letnik
Gimnazijec	1	3	0	0
Ne vem	15	13	16	16

Ugotovitev: Dijaki zelo slabo poznajo Karlovškovo delo, le 4 od 64-ih so poznali naslov njegovega zadnjega romana.

Analiza ankete

1. vprašanje:

S prvim vprašanjem smo želeli ugotoviti, katere literate z naše gimnazije dijaki in profesorji sploh poznajo. Pri profesorjih smo se pri interpretaciji rezultatov omejili samo na tiste štiri literate, ki so bili največkrat omenjeni, pri dijakih pa je bila razpršenost odgovorov večja in smo jo zato tudi deloma upoštevali.

Glede na zastavljene hipoteze smo ugotovili naslednje:

Potrjeno:

- Po pričakovanjih je najbolj poznan gimnazijski literat Karel Destovnik - Kajuh. Med prvošolci se jih je nanj spomnilo 11 od 16-ih, med drugošolci še več (15 od 16-ih), med tretješolci 13 in četrtošolci prav vsi. Tudi profesorji so se največkrat spomnili na Kajuha, čeprav je zelo zanimiv podatek, da se je procentualno gledano nanj spomnilo manj profesorjev kot pa učencev.
- Književnost in književniki so med drugim sestavni del študija slovenščine. Pri 1. vprašanju se je izkazalo, da so se prav zato resnično najbolje izkazali profesorji slovenščine. Našteli so največ literatov in tudi Kajuh je bil omenjen v veliki večini primerov.
- Pri pouku se prav posebno ne govori o Antonu Novačanu. Naša hipoteza v zvezi z njim je bila potrjena: dijaki ga ne poznajo (nihče ga ni omenil), profesorji pa tudi (ena omemba).
- Pri pouku slovenščine se v drugem letniku (vsaj pri profesorju, ki poučuje anketirani razred) kar dostikrat omenja Anton Martin Slomšek, zato ne preseneča dejstvo, da so se ga spomnili skoraj vsi. Drži torej, da je poznavanje literata, kot je Slomšek, odvisno od tistega, ki slovenščino poučuje.

Ovrženo:

- Predvidevanje, da se bodo četrtošolci pri tem vprašanju najbolj izkazali, se je pokazalo za napačno. Sicer so res vsi anketirani omenili Kajuha, a če za kriterij literarnozgodovinske razgledanosti vzamemo število omemb različnih avtorjev, so se najbolj odrezali drugošolci.
- Tudi predpostavka, da bodo profesorji kot starejši in bolj izobraženi navedli širšo paleto literatov, se je izkazala za napačno.

2. vprašanje:

S tem vprašanjem smo želeli malce »povrtati« v profesorje in dijake in s tem ugotoviti, koliko ljudi zares ve kaj več o literarni zgodovini naše šole. To vprašanje pa se je izkazalo za izjemno trd oreh, saj nanj ni znal odgovoriti skoraj nihče.

Potrjeno:

- Predpostavka, da malo profesorjev in dijakov pozna celjskega pisatelja Antona Novačana in njegovo delo, se je pokazala za zelo trdno. Izmed 44 anketiranih profesorjev jih pozna kakšno njegovo delo le 6, med 64-imi dijaki pa le dva.

Ovrženo:

- Menili smo, da bodo profesorji slovenščine iz čisto profesionalnih razlogov najboljše poznali Novačanovo delo. Izkazalo se je, da to ne drži povsem, saj so se enako dobro odrezali tudi profesorji zgodovine, kar pa je po drugi strani razumljivo, saj je najbolj znano Novačanovo delo drama Herman Celjski.

3. vprašanje:

To je bilo eno izmed »pilotskih« vprašanj, za katerega smo dobili idejo po opravljenem intervjuju z Bino Štampe Žmavc. Zanimalo nas je, koliko ljudi ve, da se Bina ukvarja pretežno z otroško poezijo, saj smo s tem posledično izvedeli tudi, koliko profesorjev in nenazadnje tudi dijakov je že slišalo ali prebralo kakšno njeno pesem ali pravljico. Od anketiranih profesorjev jih je večina (31) odgovorilo pravilno. Med dijaki pa je prav tako prevladala večina pravih odgovorov, saj je le-teh bilo 48.

Potrjeno:

- Predvidevali smo, da bodo profesorji poznali odgovor, saj večina ima otroke in jim je poezija te vrste najbrž znana.

Ovrženo:

- Hipoteza, da se bodo najboljše izkazali profesorji slovenščine, se tudi pri tem vprašanju ni povsem obnesla. Odgovor na to vprašanje so najboljše poznali profesorice tujih jezikov, med katerimi jih je šest izmed skupno sedem odgovorilo pravilno. Morda zato, ker so mlajše in imajo otroke, ki so »bliže« poeziji Bine Š. Žmavc.

4. vprašanje:

To vprašanje se nam je zdelo aktualno, ker je našo gimnazijo v šolskem letu 2003/04, torej lani, obiskal Igor Karlovšek. Ker je bilo med njegovim obiskom govora tudi o romanu *Gimnazijec* nas je zanimalo, koliko profesorjev in dijakov se še spomni njegovega zadnjega dela. Rezultati so pokazali, da so precej bolj na tekočem profesorji, saj se jih je kar 22 spomnilo njegovega dela. Med dijaki pa je očitno dosti manj znan; poznal ga ni tako rekoč nihče.

Ovrženo:

- Večina ni poznala zadnjega romana Igorja Karlovška. Rezultati so pokazali, da so precej bolj na tekočem profesorji, saj se jih je kar 22 spomnilo njegovega dela. Med dijaki pa je očitno dosti manj znan; poznal ga ni tako rekoč nihče.

Povzetek ankete

Kot smo že omenili, je tale anketa zgolj popestritev naše raziskovalne naloge in ne njeno bistvo. Zato so vprašanja bila le »pilotska«, kar se le da kratka, vsaj eno pa malce težje (o Novačanu), saj smo z njim želeli k razmisleku pripraviti tiste dijake in profesorje, ki mislijo, da o naši šoli in ljudeh, ki so izšli iz nje, vedo (skoraj) vse. Za realno sliko dejanske prepoznavnosti že umrlih ali še živečih gimnazijskih literatov pa bi bilo seveda potrebno zastaviti dosti več vprašanj in anketirati večje število ljudi.

Priloga

Časopisni članki

VEČER

DELO

IZ RODA V ROD

NOVI TEDNIK

Slika 55 - Pri pridobivanju člankov iz starih časopisov v Osrednji knjižnici Celje smo si pomagali s tem strojem. (foto: Ž. Ser nec)

10 | 5. FEBRUAR 2005

IZ RODA V ROD

NAŠA AKCIJA OB KULTURNEM PRAZNIKU

Zlatorog

*Kako rogova svetita se zlata!
Kako na njih trepeče solnčni žar!
O, čudo gorsko, vseh čarov ti čar!*

V tokratnih Šolskih razgledih, tik pred kulturnim praznikom, namenjamo ljudskemu izročilu še več pozornosti kot po navadi. Prizadevali si bomo, da bo tako še večkrat. Sicer pa se za ohranjanje neopisljivih dragocenosti lahko potrudimo vsak zase, prav vsak dan. Priložnosti je veliko - s pesmijo, podobo naših domov, z domačo jedjo, oblačili ... Tudi literarna zakladnica je bogata. Vanjo nedvomno sodi trentska pripoved o belem kozlu z zlatimi rogovi. Prvi jo je zapisal Karel Dežman. Slišal jo je v Trenti ... Anton Aškerc jo je preoblikoval v dramsko igro in jo objavil.

Nagradno vprašanje:

Kdaj približno je bilo to? Pred koliko leti?

Vse razgledovce vabimo, da odgovorite na naše nagradno vprašanje. Med tistimi, ki boste pravilno odgovorili, vas bomo izžrebali pet.

Odgovore pošljite na naslov uredništva (Šolski razgledi, Poljanski nasip 28, 1000 Ljubljana) **do 14. februarja letoš.** Ne pozabite priložiti nagradnega kupona.

Tokratna nagrada je zelo privlačna - kaj drugega kot narodna pravljica izpod Triglava - torej, Anton Aškerc: Zlatorog. Za prvi ponatis po mnogih (koliko?) letih je poskrbela Dušica Kunaver s sodelavci - z Brigito Lipovšek, podjetjem Imprimis, d. o. o. in Igorjem Ribičem.

NAGRADNI KUPON

ŠR 3/2005

*... kamor kane Zlatorogu kri,
ta hip tam vzklije rožica zdravilna.
Bržko povžije tajnopolni cvet,
namah zaceli rana se mu spet,
In moč povrne prejšnja se mu silna.
A mene, ko bi streljal v Zlatoroga,
Zadela kazen bi v tem hipu stroga:
Ubil bi kozel, vrgel me v prepad! ...*

Brezčasnost
pripovedi
o Zlatorogu

Trentske ljudske pripovedi o Zlatorogu ni mogoče postaviti v okvir nekega časa. Brezčasna je. Pripoved nosi v sebi sporočilo iz davnine in nosi v prihodnost svarilo: Človek naj v svetu Narave ne prestopa dovoljenih meja!

Če je skrivnostni kozel z zlatimi rogovi skrivnostna podoba Narave, naj človek ve, da si večna Narava zna celiti rane in pogubiti človeka - smrtnika, ki jo je ranil.

Enako kot trentski lovec človek premnogokrat presliši ali noče slišati svarila. Hoče več. Bele žene so Trentarju dovolile lov v Zlatorogovem kraljestvu, prepovedale pa so mu lov na zlatorogega vladarja triglavskih gora. Nesrečni Trentar je prezrl to svarilo in zato plačal račun po prastarem, večno veljavnem zakonu o zločinu in kazni. V tej kazni sta resnica in svarilo, ki ju nosi v sebi pripoved o Zlatorogu. Pripoved o Zlatorogu nosi v sebi večno sožitje in večno nasprotje: človek - narava.

Vse do danes ni minil trenutek, ko si mladi Trentar in veličastni nesmrtni kozel stojita nasproti na robu prepada. Trentski lovec - človek - stoji nasproti svobodni, večni Naravi, stoji nasproti ranljivi, vendar nesmrtni kraljevski živali.

Če bo potomec trentskega lovca nekega dne spet prestopil dovoljene meje v svetu, ki mu vladajo višji zakoni kot človekova "lakot po cekinov polni kadi", bo plačal račun, nič manjši od tistega, ki ga je nekega dne plačal mladi Trentar! Bo današnji človek znal pravočasno ustaviti korak?

Iz roda v rod, februar 2005

Anton Aškerc (1856–1912) in Alfred Jensen (1859–1921)

Kulturni most med Slovenijo in Švedsko

Anton Aškerc je v službi ljubljanskega arhivarja prebil zadnjih 14 let življenja – Znanstvo s švedskim pesnikom Alfredom Jensenom

Ljubljana – Zgodovinski arhiv Ljubljana je k razstavi ob stoletnici obstoja (1898–1998) izdal katalog. V njem piše o nastanku arhiva sedanji direktor Janez Kopač, »... da je bil poleti 1898 ustanovljen Mestni arhiv ljubljanski sploh prva ljubljanska mestna kulturna ustanova. Za ustanovitev arhiva je bil odločujoč splet okoliščin, ki so združile nesrečno duhovniško usodo pesnika Antona Aškerc in svobodomiselnost tedanjega ljubljanskega župana Ivana Hribarja«, in še »... da je Aškerc, potem ko je 15. julija 1898 sprejel službo prvega ljubljanskega mestnega arhivarja, le-to pojmoval kot svojo službo in ne samo kot socialno varnost, ki naj bi omogočila njegovo nemoteno pesniško ustvarjanje«. Navedeno je tudi mnenje župana Hribarja, da je Aškerc »... začel jako marljivo v uradu poslovati in je mestni arhiv spravil kmalu v prav lepi red«.

Aškerc je v službi arhivarja prebil zadnjih 14 let življenja. To obdobje se ujema z njegovim znanstvom s švedskim pesnikom in slovanofilom Alfredom Jensenom.

Jensen je študiral večino slovenskih jezikov: ruski, češki, poljski, bolgarski, srbski, hrvaški, slovenski; nekatere je znal tako dobro, da jih je tudi govoril in pisal. Prepotoval je vse slovenske dežele, ohranjal osebne stike s književniki in prevajal njihova dela v švedščino. Kot švedski štipendist na Balkanu je leta 1895 prvič prebil nekaj tednov v Sloveniji. Seznanjal se je z jezikom in literaturo in že isto leto v švedskem tisku objavil študijo *Prešeren, narodni pesnik Slovenec*, skupaj s svojim prevodom šestih kitic uvoda h Krstu pri Savici, štirih sonetov in štirih drugih pesmi. Ob prvem Jensenovem stiku s Slovenijo, takrat malo znanim delom habsburške monarhije, je čutilo poznanstvo z grofom Auerspergom - Anastazijem Grünom. Naslednjič je leta 1897 v drugem delu potopisa *Slavia. Kulturne slike namenil slovenskemu prostoru poglavje Ob bregovih Save. Pri Slovencih v Ljubljani in ob Blejskem jezeru*.

Jensen je bil sprva razočaran nad Ljubljano

Preden se je Jensen osebno seznanil z Aškercem, je bil nad Ljubljano precej razočaran: »Ljubljana naredi na turista le malo vtisa kot slovensko mesto, čeprav je med 30.000 meščani samo 23 odstotkov nemškega prebivalstva. V mestu je sicer slovensko literarno društvo 'Matica slovenska' s časopisom in društvenim lokalom Narodni dom. Toda slovenski časopisi so zapostavljeni; Rudolfinum je nemški muzej; nemško se govori v knjižnici in napisi na

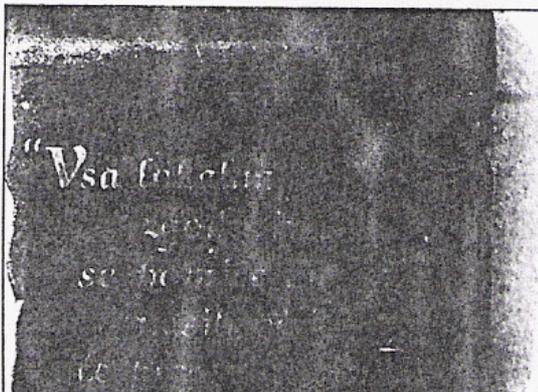
pokopališču so večji del nemški. ... Ko tujec zapusti večje restavracije ob glavni cesti, kjer se pri mizah pomenkujejo avstrijski vojaki, nemški trgovci in ita-

Anton Aškerc

ljanski zidarji, naleti na slovensko ljudstvo v revnih četrtih in predmestnih pivnicah. ... V teh zakajenih, a domačnih točilnicah, ki so zavite v dimni oblak iz cigaret in dolgih pip, se slovenska narava poslužuje pravice govorjenja v maternem jeziku; tukaj ljudje odložijo nemško jezikovno znanje, ki so ga morali kot davkoplačevalci in vojaški

(1841–1903) je namreč sledil rojnovnemu deblu tja v 17. stoletje, v čas protireformacije na Slovenskem, ko si je predikant Johan Znojilšek (Snoilshik) z begom iz domovine rešil življenje. Iz roda v rod so pozneje plemiči Snoilsky dedovali sliko prednika ljubljanskega izvora z napisom: Johan Snoilsky Labacus. Ob neki nepredvideni spremembi poti se je grof Carl Snoilsky leta 1882 znašel na vlaku iz Trsta proti Dunaju sredi sončne dežele pod Triglavom, na železniški postaji Laibach, katere ime ga je spomnilo na pradedca Labacusa. Nekaj let pozneje je dogodek opisal v pesmi *Laibach*. V njej opeva lepoto domovine pradedov, a z vsem čustvom ostaja Šved, »ker je skrjančkov dom tam, kjer se razlega njegova pesem«. Z Jensenovim posredovanjem se je arhivar Aškerc prek pisem spoznal z arhivarjem Kraljeve biblioteke v Stockholmu Snoilskim in iz prve roke dobil pesem *Laibach*. Z Jensenovo pomočjo jo je prevedel v naš jezik. Švedskemu kolegu pa je Aškerc zložil pesnitev ob 60-letnici, ki jo je v Jensenovem švedskem prevodu poslal Snoilskemu s čestitkami ljubljanski župan Hribar. Šved se je županu zahvalil s svojo najlepšo

Delo, julij 1998

Neklasičen potopis

Mare Cestnik: Nasmej se mi s poševnimi očmi, Prešernova družba, Ljubljana 1998.

Knjiga Marena Cestnika *Nasmej se mi s poševnimi očmi* bi lahko imela podnaslov slike s Kitajske. Ne gre za klasičen potopis, saj je bolj namenjena bralcem, ki so že potovali na Kitajsko ali pa o njej veliko vedo. Cestnik ne ponuja znanih podatkov o tej deželi in ne obiskuje turističnih točk. Poleg tega si na potovanju zastavlja vprašanja, na katera pogosto ne najde odgovorov. Zlasti ne, kaj ga žene na potovanje v oddaljene kraje, čeprav bi lahko mirno živel brez. Kaj vse lahko prinesejo potovanja, bi lahko ugotovil že prej, ko je kot mornar potoval na ladji. Zdi se, da mu je potovanje »v krvi«. In cilj, ki se vedno izmika, tudi ko se zdi, da je dosegljiv.

Knjiga *Nasmej se mi s poševnimi očmi* je razdeljena na trinajst poglavij, v katerih avtor opisuje mesta in pokrajine, po katerih potuje. Začne se s Hongkongom, kjer premišljuje o svojih načrtih, o potovanju, ki je za njim, in krajih, ki bi jih rad obiskal. Potem pa se prepusti potovanju: Xishuang Banna (prevede ga kot *Dvanajst okrožij*), Kunming, Chongqing, Changjiang, Nanjing, Suzhou, Hangzhou, Shaoxing, Ningbo, Shanghai, Qingdao in Beijing. Bralec dobi predstavo o deželi, njenih ljudeh in njihovih navadah, o

na videz nepomembnih podrobnostih, ki jih turisti morda niti ne opazijo, ko si prizadevajo, da bi obiskali pomembne točke. Cestnik nam približa vsakdanje življenje, kolesarjenje po stranskih ulicah, obiske pri naključnih znancih, pogovore na ladji, v avtobusu ali na vlaku, okus hrane, ki je drugačna od tiste, ki smo je vajeni. Njegovo potovanje se začne leta enaindevetdeset, potem ko so se na Kitajskem zgodile velike politične in gospodarske spremembe. Vendar se ne ukvarja preveč z njimi in njihovimi vzroki, čeprav jih bralec ne more prezreti v opisih srečanj s Kitajci, slikah iz življenja na podeželju in v mestih, občutkih, ki avtorja prevzamejo v določenih trenutkih. Predstava o deželi, ki jo Cestnik prenese bralcem, je skrajno subjektivna in drugačna ne more biti.

Tako subjektiven prijem pripelje k posebnosti knjige *Nasmej se mi s poševnimi očmi*. Cestnik se predstavi kot človek, ki ga ne obremenjujejo predsodki o ljudeh, razlikah, apriorna prepričanja. Sklepa na podlagi izkušenj, o katerih razmišlja in jih opiše naravnost in iskreno. Kaj si bodo drugi o tem mislili, ga ne skrbi preveč. Zato mora biti zelo odprt in dovzeten za vse mogoče vtise in doživetja, reagirati mora bliskovito in nezmotljivo ter biti pripravljen na nove izkušnje, ki niso vedno prijetne.

Dragana Bojanić Tijardović

Razgledi, julij 1999

Ivan Dobnik

Neke druge sanje

Hodnik je dolg in stemnjen, kar pomeni, da nekaj svetlobe zgozdneja jutra z vso svežino priskozi ozka polzaprta stekla pod stropom. Zdi se mi, da sem svojo posteljo ravnokar zapustil. Maček, ki mi je čez noč predel nekje ob glavi, je izginil. Luči mi ni potrebno prizigati: dovolj vidno je že. Okna potonjena, ovlažena od rek, neviht, poletnih travnikov, obtolčenih dimnikov starih kmečkih hiš, privita k sebi, stisnjena vase pred očmi čudaškega ponočnjaka. Moram biti buden. Spočit, miren. Vendar tresljajev pričakovanja ne morem udušiti, jih zmrcvariti ter zgrizene izpljuniti med konzerve pozabljene hrane. Potrebujem bistrine. Hodim, stopam po stopnicah, navzdol. Kje se konča tvoj hodnik? Omrežen sem v milijone pajkovih gnezdi, ki brstijo in me dražijo, spozabljeno nesramni piki, ki mi ne morejo do živega, podobno prebivalcem hiš, kateri si kupujejo prestižne predmete ali celo knjige, o katerih jim pripovedujejo njihovi zgubljeni prijatelji. Tu bo začetek. Kjerkoli.

Med vonjavami cvetočih lip se srečava, moja ljubljena. Ti si lipa. Blaznost, ki me ozdravlja. Hodnik, po katerem moram priti do konca. Ničvredni klic, poln zdrab, izrečen nekje v ozadju,

švisticne mimo, se raztrešči ob keramičnih ploščicah jutra, ki mi zapre pot, da stopim na plano. O moje telo! Nebo z nizkimi temnomodrikastimi oblaki. Mogoče prinašajočimi dež. Da, v lepoto meglenopolte pokrajine jeseni, zdaj, skoraj že sredi poletja, ko te iščem, v odsotnosti še bolj vzljubljam. Lačno, sestradano, tebe, čudodelko, ki me čakata na neki klopci pod neko visoko predmestno stolpnico. Bile so sanje; sredi njih sem se prebudil. Bile so sanje: z zaljubljenim glasom in toplim dihom me zapeljivo vabiš k sebi med slasti osamljene ženske. V teh sanjah si mi rekla: pridi zgodaj zjutraj pred oranžno stolpnico. Sedela bom na zeleni klopci pod starijimi divjimi kostanji, zavita v čajnorjav vetrni plašč in te čakala. Sama. Glej, potem sem se sunkovito zbudil. Tvoj glas je utripal v meni kot več tisočkrat poslušan magnetofonski posnetek. Energija, ki je prišla skozi sanje iz tvojega hrepenenja. Ali imam prav? Rekla si: pridi. In: čakala te bom. Zgodaj zjutraj. Zdaj je zgodaj zjutraj. Pihla rahel veter. Pomislim: če me res čakaš, me potem že dolgo? Te zebe? Je sredi julija, vendar v tem jutru zadosti hladno, da bi ti telo, ne dovolj zavarovano, drgetalo v zaskrbljenem pričakovanju in bi se ti bilo zgubančilo na klopci, še preden se

snideva. In: bom ugotovil – bile so zgolj sanje kot nepreštete prej, le da bolj intenzivne, žive, mehke in lepe, posledica stvari, ki si jih želim in se zdaj le notranjost bitja samozadovoljuje z nezavednimi psihološkimi filmi, ki jih prepoznavam le fragmentarno, po naključju, in nocoj sem pač imel srečo, da mi je bil podarjen eden najlepših odlomkov podzavestne klasike. Vseeno gorim. Ne, niu sem. Ali pač?

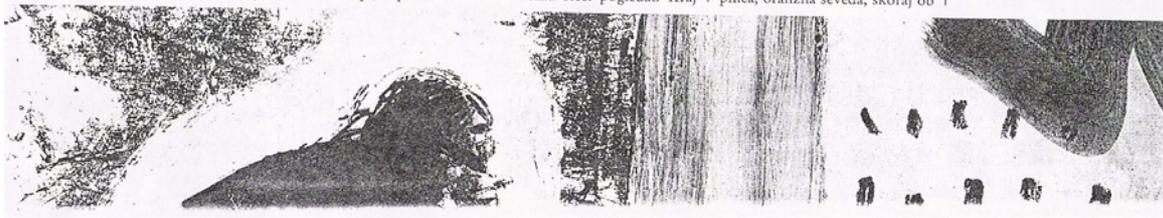
Zaradi sanj sem zdaj tukaj, pred vhodom v svoje mestno prebivališče, in če bi me presenečeni znanec začuden vprašal, kam sem namenjen tako neurejen, kaj bi si lahko izmislil? Maček mi je padel z okenske police. Z okenske police mi je veter prekucnil knjige. Važa mi je padla z okenske police – drag spomin, veste. Itd. Res sem bloden. Zagotovo tudi nekoliko blazen. Lepo je to. Listje okrasnih grmičev je poskočno bučalo. Življensko obsedeni ptiči so kričali drug čez drugega, da je odmevalo med sicer od betona sivimi ploskvami. O, jutro! Vzradostil sem se ga kot po dolgi pisalni ali bralni noči. A tokrat so bile nemara nekaj sekund trajajoče sanje tiste, ki so me prisuvale nebo neukročne vesoljne narave. Kako te bom prepoznal, če boš kljub vsemu nemara le tam? Ker: za vsak slučaj moram nemudoma steči pogledat. Kraj

poznam na pamet. Njegovo ostro sliko iz sanj bom za vedno nosil s seboj. Kako neverjetno. Prostor iz sanj grem iskat v resničnost. Pa če sem bil prej buden in zdaj sanjam? Vendar se takšnih stvari v sanjah ne sprašuješ. Vem, da je pravzaprav zelo malo upanja, da bi ti zares bila tam, pod kostanji, na zeleni klopci. Toda besede so bile tako roteče, žive in tople, da moram poskusiti. Moram. Čez travo, mimo žive meje, čez asfaltirani parkirni prostor, mimo kioska in po steptani stezi, da bi se prepričal, če si res tam, še zaspala, pravkar prišla iz tople postelje ali že vsa otrpla v hladu večurnega čakanja. Nekje daleč stran se je dvignilo Luftansino letalo ter se zakopalo med cunjaste oblake skuštraneja jutra. Slišim ga, oddaljuje se, obmolkné. Po zraku frči razmazan list pozabljenega časopisnega papirja. Čez travo skočim mimo grede. Živa meja me prisili, da napravim manjši ovinek. Še okoli kioska. Starejšega prodajalca z juga še ni v njem, le kupi skrbno zaviti jutranjiki čemijo na polici pred zaprtim okencem. Nato se mi pogled razlije čez dolgo vrsto kostañev, kot morje šumečih, in pregibanje dolgih vej me spomni na počasno in vztrajno valovanje v Zalivu. Pod njimi klopci. Skoraj pod vsako krošnjo. Stolpnica, oranžna seveda, skoraj ob

sredini drevoreda. Kako, da se s te strani nisem nikoli vračal domov? Ali okolice svojega novega začasnega bivališča raziskal v tej smeri? Bogve. So morale priti sanje? V njih ona? Zdaj sem imel dober pogled na vso kolono klopci.

Zastanem. Res je in upanje ni bilo zaman. Na zadnji nekdo sedi in je še predaleč, da bi človeka lahko razločil. Sprva stečem, upočasnim, se približujem. Nekaj klopci od tebe obstanem. V rjavem poletnem plašču si ljubka in neobgljena, mirna ko bubica, preden ne dočaka nujne preobrazbe. Glavo obrneš proti meni. Otrpnel, negiben, kriknil bi, vendar iz grla ne izdavam niti piska. Prepoznam te. Ti, iz sanj, ki se dviguješ kot zrak in počasi drsiš proti meni.

Dolgo sem te morala čakati, moj ljubi. Si zdaj zares prišel? Prepoten se zbudim in nekaj trenutkov sede na postelji gledam proti oknu. Dani se. V panični naglici si med tekom po stopnicah proti bližnjemu drevoredu oblazinjen plašč, tečem v smeri zelenih klopci pod kostanji in upočasnim korake ob pogledu na žensko postavo, ki se dvigne z zadnje klopci in se mi začne približevati. Ali se bom zdaj prebudil? Ali pa se boš zbudila ti in bom spet ostal sam?

Razgledi, junij 1996

»Čez čas tako in tako vse postane zgodovina«

Matjaž Kmecl

Igor Grdina: Od rodoljuba z dežele do meščana, *Studia humanitatis, Apes 13, Ljubljana 1999, 299+16 str., 3290 SIT.*

Branja vredna, sveža knjiga; ne eno listih »znanstvenih« premetavanj žagovine z enega na drug kup, kakršnih imamo v preobilju in rabijo predvsem avtorskemu zbiranju »bibliografskih enot« in »točke! Pisec je do vsega, o čemer piše, skoraj strastno opredeljen, kritično pregleduje različne historiografske stereotipe, jih »popravlja« in »zlagla po svoje; zbira novo in novo »namenilno« gradivo, ljubi anekdotiko, lahko odpira ne samo sočnejši, temveč »nej bolj človeški in s tem bolj realni« pred na stanja in vprašanja; poskusi rekonstruirati Šušteršiča v razmerju do J. J. Evangelista Kreka, oteti Bleiweisovi in stare slave, odvzeti Levstiku nekaj besed; se spomina opredeli do sežiganja Prešernove sporne zapuščine in se vključuje stranki prepričanec, da takšnega sežiganja ni bilo (čeprav je ne glede na Bleiweisovo pisanje vsaj toliko enako tehničnih pričevanj, da je bilo); predvsem pa se spet in spet vrača k Ipavcem in njihovem pomenu za slovensko glasbeno kulturo.

Pravzaprav je osrednje besedilo sploh 120 strani dolga monografija o Josipu

Ipavcu; če ji prištejemo še studijo z naslovom *Meščanska kultura med literaturo in glasbo*, se nam prikaže muzikološko zgodovinsko delo nemajhnega formata. V njem nekajkrat kot zgodovinar po prepričanju in literarni zgodovinar po enakovredni dodatni dejavnosti Grdina preseneča z nevsakdanjim glasboslovnim znanjem: bolj ali manj pozabljena imena iz avstrijskega »konca stoletja« (prejšnjega) razporeja ob Ipavcih na vse strani, sledi njihovim nenavadnim usodam, govori o tem, kako je Nedbal plagiral šentjurskega Josipa, kako je bilo z zabavno prismuknjnim, »modernističnim« libretom za njegovo opero *Princesa Vrnjavka* in z njegovo avtorico, salonsko prefriganjo pl. Berksovo, kakšna je bila žalostna usoda te opere (še pred kratkim je doživela krstno izvedbo v Mariboru, za libreto pa se je, spet izvedensko, potružil kar Grdina sam) in kakšna še bolj nesrečna usoda je prignala komponista do bridke smrti (»oficirska« oziroma »gosposka« bolezen); kakšne so bile tedanje razmere v skozinsko slovenskem šentjuru in narodno načetem Celju, na kakšnih prireditvah so se kazali in preševali rodoljubi, kakšna otožno-amešno-vznesena pota so ubirali v meščansko metamorfozo, kako se je prenekdo spotoma spremenil v lastno karikaturu ali vsaj čudaško različico – »kratka – veliko prej slikovna beska kot duhamorna »znanost«, pa vse do zadnjega dokumentirana z izvirno gradivom. Kakšno pot ubira pisec pri tem, najlepše ponazarjajo mednaslovi *Rodoljub z dežele in njegova družina, Kako se je kalilo jeklo?, Motiček, prvi slovenski*

balet, Divje rože in trnika, Iskanja, Kdo je mar?, Kaj storiti?, Albertina in Zlatica, Clochemerle ob Voglajni, Princesa Vrnjavka, Plemenita gospa priganja, Od praga do praga, Sfinga in Himera.

Seveda je vprašanje, zakaj se je Grdina kljub takšnemu muzikološkemu podarku odločil za drugačen skupni imenovalec svoji knjigi: »tvorjenje« slovenskega meščanstva, tega odločilnega, pa zmeraj spet zatritega dejavnika našega modernega razvoja. Malo je bilo pri tej odločitvi gotovo vmes osebne pragmatike – ipavčevskemu jedru je tako lahko dodal nekaj svojih drugih razprav – deloma teoretskega oziroma pojmovno opredeljitvenega značaja (*Konstituiranje slovenske narodne identitete*), deloma politično zgodovinske vrste (*Dr. Zlindra – nekronani vojvoda Kranjski!*); precej bolj zagotovo pa zato, ker je pač vprašanje slovenskega meščanstva kot »skupine ljudi, ki so uveljavili individualizem

kot najnaravnejši izraz oblik svojega javnega in zasebnega življenja«, po svoji pomembnosti daleč pomembnejše in vseobsežnejše vprašanje naše novejšje zgodovine. K Ipavcem ga pač – hvalevredno – vleče rodna šentjurska pripadnost in načelna opredeljenost za »odpisane in pozabljene«, preobrazba podeželskega rodoljubarstva v moderno meščanstvo pa je pač »milenijska« tema slovenstva.

Še enkrat: mogoče energična opredeljenost avtorja do vseh in vsega spodziga bralca k ugovorjanju, po drugi strani pa se njegovo pisanje iskri od duhovitosti, razgledanosti, nekonvencionalnosti in podkovanosti, da ga je užitek brati. Za označbo bi mu lahko pripisali voltairjevsko parafrazo: Tudi znanost je lahko vsakršna, samo dolgočasna ne (da ob tem »išče« in ponuja resnico, se razume samo po sebi; in da služi logiki bolj kot imaginaciji, tudi, čeprav že nekoliko manj; še najmanj je vredna, kadar sama sebe prepisuje).

Literatura 105

Marčevsko številko *Literature* začenja uvodnik Primoža Čučnika Sanjarjenja o samotnem otoku, premišljanje o marginalizaciji literature v času površne vsesplošne medIALIZACIJE oziroma v »demokraciji turbo pluralizma«. Nove pesmi objavljajo Milan Dekleva, Tone Škrjanec in Marko Novak, z izredno gosto in napeto prozo Neskončna vojna, zgodbo iz omnibusa Štirje moški, tema Vojak, različica 3.10 pa nastopa Miha Mazzini. Za tehten intervju tokratne *Literature* je poskrbel Petra Vidali, ki je o tem in onem literarnem spraševala urednika Gorana Schmidta. V rubriki Refleksija je objavljeno predavanje Marjana Strojana Ob gozdu na zimski večer, s katerim je avtor sicer lani nastopil na večeru Društva slovenskih književnih prevajalcev. Gost Druhih celin je (v prevodu Barbare Pogačnik) Oskar Vladislav de Lubitz Mihoz (1877–1939), francoski pesnik, čigar rod izhaja iz Litve, v Zadnji izmeni pa je (v prevodu Jelene Isak) predstavljen eden najpomembnejših sodobnih grških pisateljev Antonis Samarkis. Številko kot običajno sklepajo kritike in robni zapisi.

Delo, marec 2000

Robert Hutinski: Poležavanje v senci

Realizem in resnica

Ko človek prebira kratke zgodbe Roberta Hutinskega, napisane z mirno roko pravega pisatelja, ga prej ali slej obidejo misli o tem, kaj je realizem in ali realizem zadostuje in kako ga je mogoče preseči, če je to potrebno. Pri Hutinskem se po eni strani jasno pokaže, kako je realizem v naših slovenskih razmerah še vedno neizčrpan.

Vse premalo je bilo še v podrobnostih opisano naše življenje, posebno v času po vojni, da bi bili lahko upravičeno naveličani realističnega opisovanja in pripovedovanja. Hutinski ima po vrhu še to prednost, da ravna s svojim literarnim orodjem zelo tankočutno in previdno. Nikjer se ne vdaja pretiranemu kopičenju realij, predvsem pa ne poskuša ustvariti vtisa, da vidi situacijo v celoti, do konca. Zaveda se tistega, o čemer se je tako duhovito izrazil Pablo Neruda: "Resnica je v tem, da ni resnice." Na to stran ga nagiba že njegova literarna oblika, kratka zgodba. Je pa zraven še nekaj, zunanje dogajanje pri Hutinskem nikoli ni brez kake tihe, napol zavestne misli ali slutnje; navadno ta niti ni neposredno izražena in je le nekakšen občutek. Iz te misli, bolje rečeno, iz teh misli se morda nakazuje njegova nadaljnja pisateljska pot. Eno od zgodb sklene na primer takole: "Razumevanje, mi še pride na misel; kaj drugega pa sploh je ljubezen?" V drugi zgodbi konča takole: "... in zaželel sem si razumeti vse skupaj; in mislim, da je tudi on pomislil, kako si najbrž to želim."

Kratke zgodbe Roberta Hutinskega so sicer preproste, a nikoli primitivne, predvsem pa so po jeziku, slogu in kompoziciji dobra literatura, takšna, ki pritegne, ki ima v sebi tok, v katerem se stvari neovirano zlivajo druga v drugo in naprej.

Jezikovno so dandanes pisatelji pogosteje brezbrizni in malomarni kakor skrbni in natančni. Hutinski spada bolj k tem drugim. Je pa tu in tam vendarle ostala kakšna površnost, n. pr.: "Si zdaj boljše?" (prav bi bilo: Ti je zdaj bolje), "brez veze" (zveze), "v senci hrasta" (v hrastovi senci), "ni okupiral moje pozornosti" (pritegnil), posebno pa v skladnji: "ni se mi ga dalo več poslušati" (ni se mi ga več dalo), "vedel je, da lahko s tem zavozi vse skupaj" (vse skupaj zavozi).

Vital Klubus

Večer, april 1998

Odperta branja

Andrej Inkret: *Izbranci*
Božo Repe: *Obračun s Perspektivami*
Taras Kermauner: *Zadnje srečanje*
František Benhart: *Malo drugačna branja*

Denis Poniž

Andrej Inkret: *Izbranci*

Inkretova knjiga, podnaslovljena »literarne kritike in eseji«, kaže v isto smer kritikovega interesa, ki ga zaznamujejo pojmi, kot so selektivnost, komplicita, (avto)refleksija, ponovno branje že »prebranih« besedil, pred vsem pa vračanje k tistim avtorjem, ki jih zaznamuje beseda *izbranci*. In kakor se nam ves čas vsiljuje predvsem tista pomenska ravnina, ki govori o njihovi posebnosti in izjemnosti, ne smemo prezreti tudi druge: gre pač za avtorje in dela, ki jih je kritik, sledeč svojemu »načrtu«, izbral, postavil na kardinalna mesta, spietel med njimi pomenske mreže, jih osvetlil s strani, ki se zdijo ponavadi skrite ali prezrte. Knjiga prinaša besedila, ki so tako nastajala ob različnih priložnostih: od referatov, prebranih na posvethih in kongresih, spremnih besed, esejev in študij, do zapisa (ob *Seherezadi* Iva Svetline) v gledališki list. Opomba na koncu knjige, ki anotira prve objave besedil, tudi opozarja, da so mnoga od njih za knjižni natis doživela razširitev in predelave. Gre torej za listi vnemirljivi in dražljivi postopek, ki si ga lahko privoščijo literarnokritično pisanje, ko ves čas spremlja ne le usodo besedil (in njihove recepcije) v času, marveč enako skrbno sledi tudi lastnim spoznavno-teoretičnim transformacijam: le-te pa znajo biti včasih tudi korenite in njihovi učinki niso nezamisljivi. Pri tem ne mislim, da bi avtor menjal svoja osnovna gledišča do le mere, da bi povsem spreminjal sodbe, gre bolj za dopoljevanja, ki jih zahtevajo tudi nova besedila kakega avtorja (kot je to, recimo, v primeru Jančarjeve dramatik).

Ne smemo pa zanemariti tudi tretje razsežnosti naslova: na »krovu« *Izbrancev* so se našli tudi avtorji, za katere je jasno, da je Inkret z njimi v polemičnem in kritičnem razmerju; pa vendar tudi tem (Vidmar, Stih), ki jim Inkret ne more (in tudi neče, v imenu kritike doslednosti) odvzeti posebnosti, zato mora pisati (ko ocenjuje Vidmarjeve *Obrazje*) o »vidmarjanski ekskluzivnosti«, v »Stihovi razpršenosti« pa zaznava »sistem, v njegovih paradokskih logiko« (ko ocenjuje zbirko esejističnih premišljevanj *To ni nobena pesem, to je ena sama ljubezen*).

Inkretova pozornost pa je kljub temu usmerjena predvsem k tistem avtorjem, ki so zadnjih dveh ali treh desetletjih najbolj korenito posegali v sodobno literarno dogajanje, od (najstarejših) Edvarda Kocbeka in Vitomila Zupana do (najmlajših) Draga Jančarja in Iva Svetline. Ne glede na načine srečevanja z njimi – poročilo o tem bi bilo lahko imeniten uvodni esej, bolj prepričljiv do »načelnega« razpravljanja o namenu in poslanstvu kritičnega pisanja in pranja v literaturo na strogo leontičen način (uvodni esej z hlejskega PEN srečanja 1987 z naslovom *Poezija, zgodovina, resnica*) – zaznamuje ta srečanja, v polju literarnokritičnega razmisleka, kritikov in esejistov nezmotljivi čut, s katerim vslopa v literarne rise posameznih avtorjev. Ves čas namreč »računa« za lastno zavzeto in prizadeto, nimalokrat reminiscenčno zavestjo (posebej lepo opisano v eseju o Smoletovi *Antigoni* – *Torej spet z Antigono*), s katero v dobrisni meri blokira »nezanesljivi javni spomin« (v eseju o Kocbekovem *Strahu in pogumu*), vsaj v tisti dimenziji, ki rojeva »objektivne sodbe« in zanika v literarnih delih »obstoje avtentične poetske integritete« (libid). V tem postopku je avtor dosledno zaznamovan z »resnico« o literaturi, ki jo v uvodnem eseju *Poezija, zgodovina, resnica* izrazi: »Zunaj komunikacije, ki je vedno aktualna, ni in ne more biti nobena poezija, s tem pa tudi nikakršne njene »resnice« in nobenega njenega smisla».

Ta resnica resnice ali bistvo literature v procesu od njenega nastajanja do različnih nivojev recepcije (pri tem nikdar ne pozablja, da je med najbolj značilnimi in usodno zavzejuočimi nivoji prav »ideološko« branje slovenske poezije) se avtorju *Izbrancev* kaže kot nenehno dopolnjevanje vrednosti, čeprav je daleč od tega, da bi nekatere najznačilnejše pojave v sodobni slovenski prozi, poeziji in dramatik vpenjal v aprioristični ekzistencijski sistem (ta je ena od glavnih črt v kritiki Vidmarjeve estetske

misli, kakor se kaže tudi v pričevanjski knjigi *oObrazji*; bolj ga zanimajo tiste soodnosnice, ki jih ustvarja sama literatura, posebej glede na sodobnike in predhodnike. O tem še posebej eksplicitno govori *Dva melanholična eseja o slovenski književnosti*, objavljena na koncu *Izbrancev*, prvotno pa napisana za kataloga Vilenice iz let 1987 in 1988. Značilna je avtorjeva ugotovitev iz drugega eseja: »Zato slovenska besedna umetnost kljub svojemu »izvoljenemu« statusu nikdar ni bila nedvoumna, kaj šele pragmatična manifestacija monolitne skupinske zavesti oziroma nacionalnega zibanja in njegove ideologije«. Ta »problematični« status slovenske literature, ki ga Inkret spremlja kontinuirano od monografije o Jovanu Veselu Koseskem (iz leta 1971), se nam razkriva tudi pri vseh tistih avtorjih, ki so vsi po vrsti šli skozi fazo »monolitne skupinske zavesti«: med obravnavanimi avtorji v *Izbrancih* budila posebno pozornost Edvard Kocbek in Vitomil Zupan, ob njiju pa tudi Lojze Kovacic, Dominik Smole, Dušan Jovanović in Rudi Seligo s svojo vizijo revolucijskega in postrevolucijskega časa, kakor ga zaznamuje slovenska sodobna literatura, (v tem pogledu so, poleg podrobnih analiz Kocbekove linije in zbirke *Strah in pogum* posebej zanimive opazke o Jovanovičevi in Seligovi dramatik). Literatura se pred esejistovimi očmi ves čas odpira kot problematičen in paradoksalen organizem, o katerem lahko kaj zvezno le, če smo pripravljeni na koncentrirano poftovanje skozi posamezne faze njegovega vtiskovanja v svet. Pri tem pa je za večino esejev značilno, da se, kljub včasih izizvalnemu odmiku od kanoniziranih sodb in predstav, ne odrekajo svoji temeljni in temeljiti informativnosti, kar ni značilno za mnoge druge sodobne esejiste slovenske književnosti. Le redkim esejem (drugi esej o Lojzetu Kovaciu, zapis o Svetlinovi *Seherezadi*) se še vedno pozna, da so bili napisani za drugo drugačno priložnost in zajemajo predvsem iz površinske strukture.

Knjigo je izdala Cankarjeva založba v Ljubljani 1990.

Božo Repe: *Obračun s Perspektivami*

O času, v katerem so izhajale *Perspektive* (1960–64), je bilo v zadnjem desetletju zapisanega že marsikaj. Ta pričevanja so napisali predvsem člani in sodelavci *Perspektiv*, torej protagonisti, ki so bili v spopadu med kulturo in politiko takrat »poraženci«, ne glede na dejstvo, da je bil spopad nenačrtovan, saj je politika prosto razpolagala z represivnim in sodnim aparatom in je v primeru *Perspektiv* samo ponavljala znani obrazec, ki je tako specifično zaznamoval revolucionarno politiko in justico po letu 1945. Knjiga *Boža Repeta* pa je napisana z upoštevanjem novih dokumentov, mislimo predvsem na doslej javnosti nedostopne zapisnike sej IK CK ZKS in ideološke komisije, ki na dogajanje ne mečejo kakšne posebne nove luči, v detajlih pa vendarle dopoljujejo in deloma korigirajo znano podobo. Razmerje vladajoče partije do *Perspektiv* je šlo vsaj skozi naslednje faze: marginalizacija pojava ob siceršnji nezaupljivosti in prepričanju, da so v uredništvu vendarle »zdrave«, samoupravniemu socializmu naklonjene sile; na podlagi Titovih konstruktov o socialistični kulturi in zaradi centralističnega pritiska zadržano stajanje (teden glavnih generatorjev te »linije« je bil Kardelj); poskus predsednika ideološke komisije CK ZKS Staneta Kavčiča, da spravi, če ne zlepa (s prepričevanjem) pa zgrda (z grožnjami) *Perspektivaše* na pravo pot; sledili so odkriti napadi in načrt za nevtralizacijo meteoce opozicije spomladi 1964 (sinhronizacija pogledov Kardelja, Kavčiča, Borisa Žihnerja, Vide Tomšič in drugih partijskih ideologov, ob bliski asistenci iz Beograda) z znanimi metodami diskreditacije sodelavcev in članov uredništva, policijsko-sodnijskimi grožnjami in mobilizacijo »baze na terenu«, kar je bila vse od dachauskih procesov in gonje ob Kocbekovem *Strahu in pogumu* preizkušena in učinkovita »demokratska metoda« podpore odločitvam vladajoče partijske oligarhije.

Na začetku smo napisali, da objavljeni in uporabljeni citati zgojijo dopolnjujejo ali ilustrirajo že znano podobo politične represije nad kulturno opozicijo; in vendar so izjemno zanimivi vsaj iz treh razlogov: na eni strani do kraja razgaljajo intelektualno in človeško podobo nekdanj slavljanih in v zvezde kovanih revolucionarjev (Kardelj) si upa govoriti o *Perspektivah* kot o »nižkem duhovnem nivoju in idejnih«, ki »ne predstavljajo niti inteligentne antiteze na našo dnevno problematiko« (sic!); na drugi jasno kaže, kako se je tedanja politika v svoji duhovni preproščini ukvarjala s poststrankimi stvarmi, ni pa se znala lotiti glavnih, ekonomskih in socialnih problemov (zlom komunizma je torej logično utemeljen), na tretji strani pa se zelo različno zarisujejo perifidne metode, s katerimi je vladajoč oligarhija obračunavala s svojo opozicijo; med temi metodami je prav gotovo omenjena vredna serija poskusov razbijanja človeške in prijateljske enotnosti med člani uredništva in sodelavci, famozno iskanje »zdravih sil« ipd. Dejanski obraz partijske države kažejo tudi metode, ki jih Repe navaja v enem od poglavij (*Ideološka ofenziva za sanacijo razmer*), kjer navaja deset točk, s katerimi je partijska vrhuška skušala pred javnostjo opravičiti brutalne ukrepe.

In vendar je značilno dvoje. Sredi šestdesetih let je kritična javnost, čeprav neorganizirana, brez pravih sredstev za izražanje svojih pogledov, nadzorovana

Naši razgledi, januar 1991

Janko Kač: „Med padarji in zdravniki“

V založbi »Zemlje« je izšla v Ljubljani pred kratkim izredno zanimiva knjiga savinjskega rojaka Janka Kača, ki ga poznajo tudi Celjani iz številnih njegovih originalnih podlistkov v »Jutru«, v katerem izhaja zdaj tudi njegov krepki kmečki roman »Grunt«, zorno naslikan prav iz osrčja ponosne, slane Savinjske doline. Knjiga obsega 120 strani, tiskala in opremila jo je pa z izbranim okusom Delniška tiskarna v Ljubljani.

Janko Kač, pristen Savinjčan, je človek, ki je doma prav povsod, v vsakem poklicu, čeprav nekje bolj kot drugod. Svoj čas je študiral medicino in pravkar izšla knjiga je močen odsev njegovih polpreteklih let. Od prve do zadnje strani je prepojena s človeškim trpljenjem, največkrat zagrešenim po človeški sebičnosti, zlobi, koristolovstvu in v ne najmanjši meri po ljudski neumnosti. Knjigo je avtor posvetil spominu svoje matere, ki ji je postavil v prvih treh črticah ginljiv, iskren spomenik. V ostalih 21 črticah gledamo z ostro, neprizanesljivo besedo razgrnjenih nekaj pomembnejših prizorov, iz brezemjne, velike drame sodobnega človeštva. Kačev jezik je kremenit, povzet iz čistega naroda, obenem pa leži v njem ena sama iskrena želja po pomoči najbednejšim, zatiranim in razžaljenim. V vseh teh kratkih, krepkih povestih iz nepolepšanega življenja naših ljudi gledamo same znance od včeraj in danes. Najmočnejša črtica od vseh 24. je gotovo »Zaradi prijatelja«, sicer je pa težko izbirati med njimi, ker vse kažejo dobrega pripovednika-stvaritelja.

Zanimanje za to delo, ki nam je bilo nedvomno potrebno, je v vseh, tudi prizadetih krogih, veliko. Knjiga se naroča pri založbi »Zemlja« v Ljubljani, Večna pot. Okusni zunanji ovitek je umetniško delo celjskega znanca, akad. kiparja Nika Pirnata. Lično vezana knjiga stane 35 Din, broširana pa 25 Din.

Nova doba, 1932

Pesniku Karlu Destovniku Kajuhu so se poklonili tudi na Gimnaziji Celje, kjer so pred Kajuhovim spomenikom v sodelovanju s krajevno skupnostjo pripravili krajši recital, gimnazijski zbor pa je zapel nekaj pesmi.

Poklon pesniku Kajuhu

V torek, 22. februarja je minilo natanko 50 let, odkar je pri Žlebnikovih v Sentvidu nad Zavodnjami padel vodja kulturniške skupine in pesnik Karel Destovnik Kajuh.

Organizatorji spominske proslave so se potrudili, da so prireditvam vtisnili vsebinski in strokovni pečat. Tako so pripravili simpozij na temo Kajuh in literarno zgodovinska misel s slavnostnim govornikom akademikom Cirilom Zlobcem. Udeležencem simpozija so

med drugim spregovorili dr. Emil Cesar, prof. Franček Bohanec, dr. Milan Ževart, dr. Matjaž Kmecl, Marko Stabej in dr. Marija Stanonik. Splet prireditev, v torek so odprli še prenovljeno pesnikovo rojstno hišo v Šoštanju in pripravili spominsko slovesnost pri Žlebnikovi domačiji, so sklenili s spominsko akademijo v velenjskem Domu kulture. V umetniškem programu so sodelovali Jurij Reja, Jerica Mrzel, Polde Bibič, Nina Mavec in Simfonični orkester velenj-

ske glasbene šole. Akademije so se udeležili tudi gostje z republike.

Ob vseh prireditvah v pesnikov spomin so v Velenju izdali tudi spominsko monografijo Kajuh-pesnik vseh letnih časov. Z njo so poskušali predstaviti pesnika na nekoliko drugačen način, saj je monografija nekakšna mešanica poezije in nekaterih neobjavljenih fotografij. V monografiji je tudi nekaj prevodov Kajuhovih pesmi v tujih jezikih.
US, Foto: E. E.

Novi tednik, februar 1994

Recenzijski izvod

Igor Karlovšek

Modra vrtnica

Matevž Kos

Recenzenško naključje je namreč, da podpisani tokrat ocenjujem te tretji ali četrni Karlovškov roman. Ko sem malce pobrskal po svojem računalniku, da bi se spomnil, kaj sem o Karlovšku že povedal, presrečno našel denimo pisarja Franca Klanca (1994), ali pa njegovo zadnjo knjigo V objemu ločic (1997), sem moral ugotoviti, da mi o avtorjevem najnovejšem knjižnem izdelku pravzaprav zmanjkuje besed. Razlog za to kritično »suško jetika« je dokaj preprosta: nisem, kar sem zaprejel tedaj, ko sem prejel pisni o Karlovšku, sem z drugimi besedami moral obnoviti ob svojem drugem kritičnem srečanju z njim, tudi tokrat pa zadržal žal – vsaj z moje strani – ne more biti kaj bistveno drugačna. Plati in minati, hvale in graje, vrebinski poudarki in pripombe, ki bi jih rad nameril romanu Modra vrtnica, to namreč bolj ali manj identični bistim, ki sem jih zabeležil v svojih dosedanjih kritičnih zapisih, namrečnem Karlovškovega pisateljstvu. To sicer iz knjige v knjigo preseneča z bogatvom zapletov in napeto literarno, strukturno gledano – pa gre za različnosti znotraj istega serijalja, ki jih lahko rečemo – predvsijskega modela.

Modra vrtnica je sedma Karlovškova knjiga. Ob tem pa – od Rodoljuba (1994) naprej – že šesta povratna, ki ji ustrezca Lorenza oznaka »kriminalni roman«. Ta kar zavidljiva pisateljska produkcija po svoje potrjuje že nekajkrat zapisano trditev, da je Karlovšek aktualno prvo ime slovenskega »kriminalnega« žanrskega pisanja. (Žal mi niso doseglivi podatki o dejanski vrstnosti pisateljevih romanov – rezultati tovrstne analize, če bi se je kdo lotil, bi gotovo pomadili nekaj zanimivih odgovorov na vprašanje, kakšna je specifična bralnih navad med Slovenci, pa tudi, če sploh lahko govorimo o založniškem razkoraku med t. i. elitno in popularno književnostjo, značilnem za razvite literarne ekonomije.) Tudi v Modri vrtnici ostaja avtorjev največji odski spretno prepletanje posameznih, vzporedno potekajočih pripovedi, organiziranih malodane scenarijsko. Karlovšek prav tako, kot že nekajkrat dosti, posveča posebno pozornost t. i. tranzicijskim procesom. Nasuodnjeje rečeno: osrednja tema Karlovškovega pisateljstva so teme strani slovenske tranzicije. V Modri vrtnici je to člani zgodba o lastninerju nekoga podjetja in mahinacijah v ozadiju, obenem pa tudi o vzvodih parulicne, reformalne, pravzaprav edine »realne« oblasti, kar jo pač omogočajo prikriti povezave med spreminjajočimi posamezniki iz različnih vseh oblasti in poklicnih sfer. Karlovškov roman je najbolj prepretilji brskone ravno v verističnem, malodane poznavalskem opisanju odnosov med močakarji iz politike, bančništva, medijev, sodstva in policije, poleg tega mu aktualne slovenske peripetije pritrjujejo malodane iz dneva v dan. Največja pomanjkljivost Karlovškovega pisanja pa je tudi tokrat v slabši karakterizaciji posameznih likov: psihološko gledano so zvečine enodimenzionalni, med njimi izstopajo negativci.

Glavni osebji Karlovškovega romana sta zicer moški in ženska, nekdanja ljubimca, v »sredanosti« pa lastnik lokala in sodnica, ki trivita ločeno življenje: poleg spominov na oddaljeno skupno preteklost je povezuje še skupna hčerka, dedičina njune dvojice. Vsi trije postavljajo iverč udobovskih, mafijskih in submafijfskih subjektov: kolikor bolj ogrojeni so, močnejše so vezi med njimi.

Modra vrtnica izreka grenko resnico o skorumpiranosti slovenske družbe. Deviacije segajo vse od valkega Zapana in vladajoče stranke do predsednikov republike in vlade – predstavljena sta malodane kot vrhovna mafijca. Tudi civilna iniciativa v mračni tranzicijski dobi nima (več) pravega smisla. Edina rešilna bilka, kot sugerirajo zadnje strani romana, je smik v čisto zanebnosti, v naročje družine oziroma v zrelo prostovoljno omejitost. V Modri vrtnici gre vse skupaj celo ukinj daleč, da mora revitalizirana družina, potem ko je pogledala preglbokoko v misterij državnih mahinacij, sprostoovoljno zapustiti domovino, se prej pa obljubiti, da se niti mamica niti očka ne bosta nikdar več »ukvarjala z politiko in državnimi posli«.

Delo, november 1998

Dejstva, združena z domišljijo

Igor Karlovšek: odvetnik Nicholasa Omana, prvo pero slovenskih političnih kriminalk, scenarist abstrakcijsko-velovskega filma Patriot

«Imam strogo načelo, da pišem o stvarih, ki se niso zgodile. Lahko pa bi se. Domišljija pa prosto pot,» pravi scenarist našega prvega žanrskega filma Patriot in prvo pero slovenske politične kriminalke Igor Karlovšek. Odvetnik z Radeč s pisarno v Celju in že vrsto knjižnih uspešnic.

«Na predpremiere v Ljubljani je film ljudi zabaval. Na pravih mestih so se smejali gogom in očitno uživali. Notranji minister Mirko Bandelj je ob pozitivni kritiki dejal, da se v Sloveniji kaj takšnega - vdor teroristov z napadom na komunikacijski center Patriot in Jedrsko elektrarno Krško - ne more zgoditi,» o pravih odmevih pravi Igor Karlovšek.

Scenarij ste priredili po vaši knjigi Rodoljub. Z vodilno teno o uvozu ilegalnega orožja je nastajala leta 1991 in 1992, stvari pa so se res zgodile.

Rodoljub je kljub časovni odmaknjenosti stal aktualen. Moj stil pisanja so dejstva okrog te, združena na domišljjski način. Za določene stvari potegnem zaključek, ki je lahko pravi. Ali pa ne. Stvari se lahko zgodijo in v življenju se jih precej tudi zgodi.

Navdih bi lahko dobili kot odvetnik Nicholas Omana, ki je spleten v orožarsko afero? Vse, kar je biografsko, je bilo napisano preden sem postal Omanov odvetnik. Gre za gočo naključje, da me je prosil za zastopanje.

Ko je prebral Rodoljuba?

Ne, ne. Za naključje, ker me je za zastopanje prosil ravno takšen človek, ki bi bil lahko urnik filma.

Zelje ste si mirno odvetniško delo, da bi lahko več pisali. Zakaj potem zastopate Omana, ki je v javnosti izrazit negativec?

Vsako ima pravico do obrambe. Polovica odvetnikov zagovarja dobre, druga polovica slabe. Kar zadeva Omana: z njim nimam zabavnega dela, ker ne pričakujem sojenja.

Z migom se boljši film

Patriot je bil posnet na avteničnih lokacijah. Zato je mogoče pričakovati, da se bodo nekateri prepoznali.

Če bo kdo prizadel, bo povedal. Vendar mislim, da se ne bo oglašil, ker bi bili odmevi zanj lahko tudi negativni.

Scenarij je nastajal med leti 1994 in 1997. Kaj bi dodali, če bi lahko snemali v Hollywoodu?

Film ne bi bil bistveno drugačen. Ustvarjalci so nevezano trdili, kamera je takšna, kot bi bila v Ameriki. Lahko pa bi posneli določene stvari. Recimo nadzvočno letalo, ki ga v Sloveniji nimamo. Zato miha misno mogli dvigniti v zrak in vključiti v kadre.

Kakšen je bil proračun?

Okrog 134 milijonov tolarjev. V Sloveniji brez ogreznega zavarovanja ni mogoče zapreti ceste. Posneti pregon po Ljubljani je praktično nemogoče, vendar je režiserju Tugu Stigliću uspelo. Veliko je priznanov, ki so bili prenevarni za snemanje.

Ameriški mojster političnih kriminalk John Grisham je prav tako odvetnik. V čem se lahko primerjata?

Pomaga nama način odvetniškega dela. Po raziskavi je potrebno izluščiti koristne informacije. Kot da bi pripravjal spis za obravnavo. Grisham pri nas je moje delo nizko cenjeno. Kritiki so celita, ki nikomur ne pustijo blizu. Z svojo delžnost imajo obvarovati Slovenijo pred tujdom in se spotikajo ob popolnoma nepomembne nkolistične.

Na primer?

Marijan Strojani se je pri radijski oceni Patriota zapletel v računalniški sistem. Češ, kakšen je, če se vanj lahko vdre. Saj so v preteklosti že videli v Pentagonu iz izkušeni: z zaboda je jasno, da je vse mogoče. Zlasti s šifro. Ni videl čistošna filma, da je potrebno uobiti šifro. In zdaj pravi: nekdanja v scenariju. Slovenija ali Amerika je očitke za zadnjo knjigo Modra vrtinca. Seveda ni. In teza sploh nisem napisal.

Igor Karlovšek

S pomočjo stenogramov

Za predzadnjo knjigo V objemu lože ste dejali, da se pri pisanju opirate tudi na stenogramne vladnih sej.

Za določene stvari sem jih res imel. Vendar mi jih ne pošiljajo, kot so nekatere mogoče napak razumeli. Leta 1994 sem bil v skupini, ki je lobirala za zakon o pomoči Papirnici Radeče.

Spoznal sem, kako določene stvari funkcionirajo in pot do nekaterih stenogramov. Ne gre za volunške zadeve, marveč nekaj povsem običajnega. Nenazadnje so določeni zapisniki dostopni novinarjem in s tem javnosti.

V knjigah ste dovolj vizionarski, da bi lahko pomagali politikom.

Politika naj bi bila strogo profesionalna zadeva in zastavljena, kot vse druge znanosti: na raziskavah in podatkih. Pri tem politiki seveda ne morejo gledati v steklene krogle in se ozirati na pisatelje.

Potem imate očitno dobro domišljijo in kvaliteten vir podatkov.

Ko ljudje preberejo knjigo, začnejo klicati. Naštevajo, kaj se jim je zgodilo in bi radi svojo temo videli v romanu. Tega je čedalje več, ker ljudje stvari težko držimo zase. Posebej, če smo prizadeti. Zato pot do podatkov ni težka.

Poleg tega je Slovenija velika vas. Povsod imamo sorodnika, znanca, sosolca.

Recimo, kdo je v vaši generaciji pravnikov letnika 1958?

Bivši notranji minister Andrej Šter, sedanjí Mirko Bandelj. Veliko jih je v vladnih in nevladnih organizacijah. Kamorkoli pokličete, zanesljivo naletiš na nekoga, ki te pozna.

V vaših knjigah je veliko vsakdanjega življenja.

To je avteničnost. Če govoriš, da je nekdo hodil po Celju, moraš povedati, kaj je videl in kaj se je dogajalo. Bralec se mora potostovetiti, čimbolj se mora približati vsebini.

V Sloveniji je veliko afer. Snovi za romane ne bo zmanjkalo!

Čedalje več jih je. Vendar ne bom šel raziskovati afero Elan ali Smelt. Informacije uporabim za zasnovno izmišljene zgodbe. Potem napišem in kdor podobno ugotavlja, opazi neko povezavo. Čeprav je ni. Po drugi strani se nekaterim stvarim in lokalnim veljakom vseeno ni mogoče izogniti, zato bo jeseni nanizanka Klan zelo zanimiva.

Roman o političnih dveh sistemov

Katero knjigo zdaj pišete?

O prehodu iz Jugoslavije v Slovenijo. Kako so se ljudje, ki so nekaj pomenili v Jugoslaviji, prevelili v slovenski sistem. Zamenjali so obliko in plašče, delajo pa še naprej.

To se je vendarle zgodilo.

Seveda. Osebe pa seveda ne bodo konkretne.

Kako pa je z izbiro imen vaših junakov.

Prelistate telefonski imenik in se odločite?

Veliko je Novakov, Cerarjev, Demšarjev, Mačkov. Potem se hitro konča. Odločim se za najbolj pogoste primke, čeprav sem se za najboljši pogoste primke, čeprav sem se imel težavo. Kriminalistu v Dosjeju J.K. sem dal ime Demšar in povsem naključno se glavni kriminalist v Ljubljani prav tako piše Demšar. Izmišljenega junaka sem nato preimenoval.

V povprečju vsako leto napišete knjigo in scenarij. Kakšen je ritem dela?

Knjiga terja več kot leto dni. O Rodoljubu sem razmišljal 1990., naslednji dve leti pisal, izšel pa je leta 1994. Z romanom se bom zdaj ukvarjal še najmanj leto in pol, potem bosta minili vsaj dve leti do izida.

Lahko več ur sedite za računalnikom in pišete?

Bi, a nimam časa. V bistvu si kradem čas. Razmišljam stalno, pišem, ko imam čas. Hiprodukcija v Sloveniji tako ali tako ni možna. Uredniki te ne morejo prodati in tudi če bi vsako leto napisal kvaliteto knjigo, je ljudje ne bi brali. Prispel sem delati leto dni za televizijo in upati, da bodo zadevo posneli, naslednje leto scenarij za film, nato pisati knjigo.

Kaj pa dnevi, ko nič ne napišete. So tudi takšni?

Tudi. V četrtek imam veliko dela. Ali na dopustu. Tam sem z družino, s fantoma in ženo. Vsak dan med delovnikom opravljam dvojno delo, ko sem prost, pa sem družinski človek.

Železnega urnika za pisanje torej nimate?

Ne. Lahko bi v kratkem času napisal knjigo, vendar bi bila samo zame. Pri scenarijih je tako, da po pogovoru s producenti ali uredniki kulturno-umetniških programov dobiš novo idejo in vse še enkrat napišeš. Recimo, Klan bo imel 12 nadaljevanj. Pisal sem ga šestkrat, vsaka zgodba pa obsega okrog 100 strani.

Objavljena vsa dela

Zakaj v vaših knjigah ni srečnih koncev?

Happy-endi so uvoz iz ZDA in imajo pri slovenskih kritikih negativen prizvok. Življenje se vedno pretaka. Nikoli se ne ustavi. Nisem še napisal nobenega črnega konca. V Modri vrtinici sem junake iz Slovenije spravil v Švicco. Nihče ni umrl, zaradi določenega pritiska so se morali le umakniti. Zvrženje se dogaja in mogoče bom enkrat napisal nadaljevanje, ko se vrnejo v domovino.

Menda happy-endom nasprotuje žena?

Žena je prvi kritik in me opominj, ko me zanese v cenenost. Če bi v politični družbi

Odvetnik

junak pometel z goljufi in pripeljal sveže kapital, bi mi žena takoj rekla, naj neham. Verjetno tudi vsi drugi.

Vaše knjige so uspešnice. Zato je nenavadno, da založniki zavračajo njihovo objavo.

Nikoli ne pišem vnaprej. K založniku pridem z dokončanim romanom in potem nas 400 avtorjev čaka po dve leti in išče luknjico, da bi nas natisnil. Nimam svoje založbe, vendar še nbeno delo ni ostalo neobjavljeno. Polnočno ložo je objavila Mladinska knjiga, nadaljevanje v Objemu lože pa DZS, ker je Mladinska knjiga tisto leto že imela zasedene vse kapacitete. Pri mariborskih Obzorjih se ni skladata z njihovim programom, potem pa je bila nominirana za nagrado Kresinca.

Občutek mora biti grozen?

Kot da stran vržeš leto ali dve življenja. Modro vrtinico sem pisal v letih 1994, 1995 in 1996, objavljena in plačana pa je bila leta 1998. Kot da bi avtomelaniški rekli, naj popravljiva avtomobile. Ko je leto naokrog, bi mu povedal, da bom plačal čez dve leti. Takšnega mi. Jaz pa to delam.

V Sloveniji imamo ozekek spekter igralcev. Kako so gledalci v Dosjejih J.K. sprejeli ljudi v nekoliko netipičnih vlogah?

Bila je najbolj gledana nadaljevančka v Sloveniji. Odlično pripravilo za Klan in upam, da tudi za Sodne dvorane. Bodo nekaj takšnega kot Zakon v Los Angelesu. Pravosodje na delu. V dobrem in slabem, začinjeno s slovenskimi posebnostmi. V knjigah naredim prerez: čez vse in v prav vsaki je zaven pravnik.

Ker ste najprej pravnik in nato pisatelj?

Ker mi pravo najbolj leži. Človek bi skoraj moral biti pravnik, če bi hotel živeti. Ni ga človeka, ki v naši nari družbi ne bi potreboval pravnega nasveta. Pogodbe ne veljajo, se ne izpolnjujejo, nki in zastonki na sodiščih so grozni. Do pravice ne prideš leta in leta in vse skupaj povzroča to kaotično situacijo.

Pisatelj

ZELJKO ZULE

Novi tednik, januar 1999

V objemu Karlovških romanov

V Celju so predstavili nov roman Igorja Karlovška *V objemu lože* - Prihodnje leto tudi film, posnet po njegovem romanu *Rodoljub*

Igorja Karlovška, ki ga slovenska kulturna in tudi širša javnost pozna predvsem kot pisatelja in scenarista, Celjani pa tudi kot dobrega odvetnika, uvrščajo kritiki med naše najbolj vznemirljive žanrske avtorje, čigar proza se približuje akcijski kriminalki. Takšen je tudi njegov zadnji roman *V objemu lože*, ki so ga te dni predstavili v Osrednji knjižnici Celje.

Roman *V objemu lože*, ki je izšel pri DZS v zbirki Drzni znanilci sprememb, je nadaljevanje romana *Polnočna loža*, ki je med bralce prišel pred dvema letoma. Zgodba štirih članov udbe, ki so v tujini skrili velike količine denarja, izmamljenega iz slovenskih

podjetij, se nadaljuje v iskanje dragocenega kovčka, glede oseb, ki nastopajo v romanu, pa je Karlovšek tokrat segel do samega vrha državne politike. V objemu lože je tako kot vseh pet dosedanjih Karlovških romanov - Bazen, Rodoljub, Navzdol in naprej, Klan in Polnočna loža - kljub izredno zapleteni zgodbi zelo berljiv. Ne le zaradi nenavadne zgodbe, ampak tudi zaradi tako imenovane filmičnosti pisanja, ki prisili bralca, da prebere roman v enem dahu. »Vedno sem želel, da bi bilo moje pisanje dostopno širši bralni publiki in menim, da mi je po šestih romanih to tudi uspelo,« pravi Igor Karlovšek. Njegove knjige je v knjižnicah res težko dobiti, v knjigarnah pa zaradi visoke cene, žal, ostajajo na policah.

Igor Karlovšek ni le eden od žanrsko najbolj izrazitih slovenskih avtorjev, ampak je tudi izredno ploden pisatelj. Že prihodnje leto bo pri Mladinski knjigi izšel njegov nov roman z delovnim naslovom *Modra vrtica*, kot scenarist pa je pod-

pisan pod nov slovenski film *Rodoljub*, ki naj bi prišel do publike v začetku prihodnjega leta, in pod televizijsko nadaljevanje *Klan*, za katero pa se še ne ve natančno, kdaj naj bi jo TV Slovenija pričela snemati.

JANJA INTIHAR

Poležavanje v senci

Pred kratkim je ljubljanska založba Karantanija izdala nov literarni prvenec, kratkih zgodb celjskega avtorja Roberta Hutinskega »Poležavanja v senci«.

Prva predstavitev knjige je bila v prijetnem celjskem antikvarijatu »Antika«, kjer je imel uvodno besedo urednik založbe Karantanija Dušan Čater, ki je omenil, da je sama vsebina knjige vezana na rod-

no mesto, se pravi Celje. Junak zgodb je največkrat, kot je predpostavljala Dušan Čater, avtor sam, nastopajoči v knjigi pa so Celjani srednje - mlajše generacije. Tako urednik kot avtor sam sta na predstavitvi omenila tesno povezanost »Poležavanje« in rock and roll glasbe, saj so že sami naslovi privzeti iz naslovov pesmi Rolling Stonesov, Led Zeppelinov, z izjemo enega samega naslova, ki ga je Hutinski povzel po Ernestu Hemingwayu. Tudi same zgodbe so v izraznem smislu precej podobne rock-titleovski formi, saj je izraz kratek, jednat in odprt morebitni interpretaciji.

Knjigo sestavlja 20 tekoče berljivih zgodb, ki pa so občasno precej inertne, zato svetujem postopno branje, ki bralca brez dvoma prepriča, da je z Robertom Hutinskim Celje dobilo obetajočega pisca in dober literarni prvenec.

MOHOR HUDEJ

Iz sveta barv in čustev

Četrto stoletje Kulturnega društva knjižskih likovnikov

V soboto, 15. novembra, bodo v Slovenskih Konjicah proslavili 25-letnico Kulturnega društva knjižskih likovnikov. Osrednja slovesnost se bo pričela ob 17. uri v dvorani Kulturnega doma, ob 18. uri pa bodo v avli

sekcije je bil Konrad Sodin, razstavljali pa so Jaroslav Germ, Andrej Gračner, Slavko Slapnik in Franci Ratej. Kmalu so se jim pridružili tudi drugi ljubitelji likovne umetnosti, v želji po likovnem napredku pa so pritegnili tudi mentorje

letnico aktivnega dela. Za dolgoletno prizadevno delo na področju likovnega ustvarjanja pa so prejeli Prešernove nagrade tudi posamezniki: Milan Lamovec-Didi, Slavko Slapnik-Gadi in Franci Ratej.

Danes sestavlja Kulturno društvo knjižskih likovnikov

Delo, februar 1998

**Mladi mariborsko-celjski pesnik in glasbenik
Matej Krajnc ima za sabo že dolgo ustvarjalno pot**

Trenutki življenja

**S šesto knjigo, pesniško zbirko *Razpoloženja*,
je letos zaokrožil deset let prisotnosti med bralci -
Od leta 1993 je napisal prek petsto skladb**

Pred nekaj tedni je mladi celjski pesnik in glasbenik Matej Krajnc izdal šesto knjigo, pesniško zbirko *Razpoloženja*, ki pomeni nekakšen mejnik na njegovi ustvarjalni poti, na kateri se prepletata veselje do pisanja in glasbe, poleg tega pa vsekoli prevaja.

"Že od šestega leta se intenzivno ukvarjam z literaturo in glasbo. Najprej sem se učil klavir, pri osemnajstih sem ga zamenjal s kitaro in orglicami. Kot najstnik sem leta 1988 v Celju izdal prvo pesniško zbirko *Moja pesem je moje življenje*, dve leti kasneje že drugo *Vrednote pomladnega jutra*. Leta 1990 sem ob podpori osrednje knjižnice izdal rokopisno zbirko *Napredovanja*, leta 1992 pa je s spremno besedo pokojnega profesorja Toneta Pretnarja pri Zavodu za šolstvo in šport izšla zbirka *Žongliram s sabo*," niza 24-letni Matej Krajnc, po rodu Mariborčan, ki je otroštvo preživel v Celju, tam končal osnovno in srednjo šolo, v Ljubljani je študiral primerjalno književnost, ta čas pa študira v Mariboru nemški jezik s književnostjo.

- Tudi s priznanji in nagradami ste začeli zelo zgodaj.

"Leta 1992 sem zmagal na srečanju mladih literarnih ustvarjalcev, kjer se je zame zavzel pesnik in pisatelj Feri Lainšček in mi napisal spodbudno kritiko, ki mi je pomagala pri izidu naslednje pesniške zbirke *Stopinje* zadnjih let 1993. Vmes sem prejel prvo nagrado za najboljšega mladega celjskega prozaista za črtico *Spomin na splavarja*. Leta 1992 sem zmagal tudi na srečanju mladih literatov Slovenije in se udeležil srečanja na gradu Štatenberg, ki je nosilo naslov po moji pesmi *Za marsikom ostal bo prah*.

Po nekaj letih zatišja je, kot pravi, po hudih porodnih krčih predlani zagledala luč sveta pesniška zbirka *Trenutki življenja* in nedavno še šesta knjiga, to so *Razpoloženja*, ki so na prodaj v vseh celjskih knjigarnah.

- Vzporedno s pisanjem tudi prevajate, vendar doslej še noben vaš prevod ni izšel v knjižni obliki.

"Res je. Prevodi so bili doslej objavljeni po raznih glasilih, časopisih, biltenih. Prevajal sem Shakespeara, Byrona, Preverta, Audna, Wordswoortha, Martiala, Ovida, v angleščino sem prevedel Butalke, za po-

Matej Krajnc

trebe celjskega gimnazijskega pevskega zbora sem v slovenščino prevedel muzikala - *Fantoma iz opere* in *My Fair Lady*, v zadnjem času pa se lotevam predvsem pevcev, prevedel sem okoli 30 pesmi Brucea Springsteena in del biografije Roya Orbisona."

- In tako sva prišla do glasbe, vaše druge velike ljubezni.

"Na začetku sem bolj na celjskem koncu nastopal s širokim repertoarjem črnske duhovne glasbe, ameriškega folka in bluesa, countryja, jazz in rocka, igral sem predelane slovenske narodne pesmi. Od leta 1993 se intenzivno ukvarjam tudi z lastno glasbo in do danes se mi je nabralo že prek 500 tovrstnih skladb. Šestnajst sem jih konec 1996, in 1997, posnel v studiu *Boruta Činca*, ki je znan po tem, da pri njem snemajo *Adi Smolar, Janez Zmazek, Tomaž Pengov, Tomaž Domicelj* in drugi vidnejši slovenski izvajalci z visoko izpovedno ravni in zelo kakovostnimi besedili. K temu težim tudi sam. Snemal sem preprosto, uporabil glas, kitaro in orglice, pri snemanju sta mi nesebično pomagala prijatelja *Goran Radič - Gec*: kitaro in *Manca Munda*, ki mi stoji ob strani pri literarnih in drugih nastopih. Posnetki bodo kmalu izšli tudi na pljučki z naslovom *Na prvem ovitku*," je še povedal Matej Krajnc.

Marlen Premšak

Večer, marec 1999

VEČEROV GOST

Njegova prihodnost je v literaturi

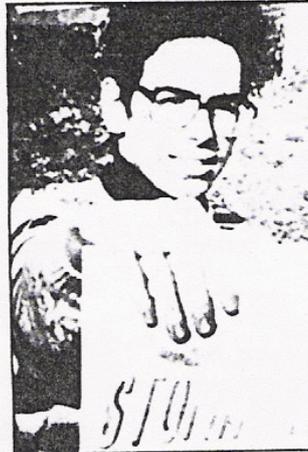
»Od nekdanj je to v meni. Bra-
ti sem se naučil pri treh letih.
Leto kasneje sem znal tudi pisa-
ti in sem takoj z veseljem začel
zlagati črke in tudi risal sem ze-
lo rad. Ves prosti čas posvetim
pisanju. Po dve uri na dan, med
počitnicami pa mnogo več.«

Tako pravi Matej Krajnc,
tretješolec celjske gimnazije, ki
je pred dnevi izdal že svojo četr-
to, a prvo zares pravo pesniško
zbirko *Stopinje zadnjih let*, o
svojih literarnih začetkih.

Življenje, pravi, bo posvetil
književnosti. Študiral bo pri-
merjalno književnost, potem
pa bo ... Pesnik, pisatelj, dra-
matik, romanopisec ali preva-
jalec iz francoščine, nemščine,
latinščine, angleščine in hrva-
ščine. Vse to namreč že počne
in še več. Spopada se že z eseji-
stiko in raziskovalnimi deli, ki
segajo tudi na področje glasbe,
literarne kritike, primerjalne
književnosti in še bi lahko na-
števali.

Nobenega dvoma ni. Matej
je silno produktiven mlad mi-
slec in je zbudil pozornost že v
četrtem razredu osnovne šole,
ko je začel objavljati v šolskem
glasilu. V petem razredu je
imel mentorico, slavistko in
zgodovinarico, učiteljico Mar-
jano Kračun. Prva pesniška
zbirka, ki jo je izdal v 5. razre-
du, je obsegala 400 naslovov,
nič manj zajetna ni bila knjiga,
ki jo je izdal v 8. razredu. Sode-
loval je na številnih srečanjih
in tekmovanjih mladih litera-
tov in tako prišel do pesniške
zbirke *Zongliram sam s seboj*,
ki mu jo je izdal zavod za šol-
stvo in prve — pohvalno obeta-
vne — uradne kritike.

Njegove sposobnosti so tako
razpršene, da segajo na vsa po-

Matej Krajnc

dročja literarnega ustvarjanja,
zato je težko napovedati, čemu
bo dal prednost. Nobenega
dvoma pa ni, da je podedoval
ustvarjalno po dedku pisatelju
in mami glasbenici.

»Upam, da bom že mlad na-
šel svoje mesto v slovenski lite-
raturi. Sploh pa ne razmišljam
o tem, kot je veljalo za naše
pesnike klasike, da bi mlad
umrl. Rad živim.«

Oče mu je umrl, ko je bil star
sedem let. Bil je profesor mate-
matike in fizike. Zelo je bil na-
vezan nanj. »Vse bolj se spomi-
njam časa z očetom. Počasi se
vračajo spomini, potem pišem
o tem.«

Kljub temu da je edinec, ni-
koli ni bil sam. V lepi družinski
hiši na Lavi v Celju z njim in
mamo živita še teta in stara ma-
ma. »Vedno ko pridem domov,
je nekdo doma. Moji vrstniki
so marsikdaj prepuščeni ulici,
ne čutijo družine tako močno
kot jaz. Meni družina veliko
pomeni. V družini, kjer vladata
ljubezen in razumevanje, se po
mojem ranenju človekova
osebnost pozitivno oblikuje.«

In Matej je tak.

Violeta Vatovec-Einspieler

Večer, februar 1993

Pesmi za očeta

Na svojevrsten način so na Gimnaziji Celje v torek, 9. februarja, proslavili kulturni praznik. Vsako leto, to je že tradicija, se priprave in izvedbe praznika lotijo dijaki skupaj z mentorji na svež in izviran način, s kulturnim maratonom, na katerem sodelujejo sami. Tokrat so ga ovekovečili z izidom pesniške zbirke dijaka 3. letnika te gimnazije, Mateja Krajuca.

Matej Krajnc je dijak na klasično-humanistični smeri in piše pesmi že od malih nog. Zgodaj je izgubil očeta in spomin nanj je boleč in živ. Matej je pesniško zbirko posvetil očetu.

Pri izidu prvenca, ki mu je mladi pesnik dal naslov Stopinje zadnjih let, izbor pesmi pa je opravil mentor literarne sekcije profesor Anton Šepetavec, sta mu pomagali gimnazija in Občinski sekretariat za družbene dejavnosti Celje. Stopinje zadnjih let so izšle v nakladi 300 izvodov. Okoli petdeset pesmi pa mladi avtor uvaja na nenavaden način, z zahtevno pesniško zvrstjo, s sonetnim vencem Razpelo. Sledijo mu poglavja z naslovi Spomini, Idile in Abstraktnosti. Likovno opremo, s črnim labodom na naslovnici, ki simbolizira izobčenost, je naredil Brane Vovk iz Celja, ki je knjigo tudi natisnil. Stopinje zad-

njih let bodo prodajali na šoli po 400 SIT, upajo pa in želijo, da bi našla pot še na kakšno drugo prodajno mesto, saj je izid pesniške zbirke tako mladega avtorja, pravzaprav za Celje nenavaden dogodek.

MP

Ciuha razs

V galeriji Kulturnega centra Ivana Napotnika v Velenju so pred kratkim odprli razstavo najnovejših del akademskega slikarja Jožeta Ciuhe.

V domačem likovnem dogajanju je Ciuha že dalj časa prisoten in znan tudi širši javnosti. Temeljno izobrazbo si je pridobil na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, kjer je l. 1950 diplomiral ter nato nadaljeval specialko za zidno slikarstvo. Na oblikovanje njegove umetnosti so tudi odločujoče vplivala mnoga potovanja, na katerih je spoznaval oddaljene kulture, različne narode, njihovo zgodovino in identiteto. Ob zblizanju z njihovimi posebnostmi je našel mnoge prvine, ki jih je konstitutivno vključeval v svojo umetnost. Na ta način je naredil več odmevnih ciklov, npr. z izstopajočo vlogo živalskih fi-

Celjanka za novo tisočletje - mag. Jana Kvas

Zanjo je najpomembnejše delo v razredu in z učenci

Za njene dijake gotovo ne velja prepričanje, da je slovenski jezik s književnostjo najbolj osovražen predmet

"V kolektivu in med dijaki je cenjena in spoštovana zaradi svoje profesionalnosti, delavnosti in velike človeške topline..." so med drugim povedali ob podelitvi priznanja Blaža Kumerdeja mag. Jani Kvas, profesorici slovenskega jezika na gimnaziji Lava Šolskega centra Celje.

To toplino je prinesla s seboj na svet, v rojstnem Jurkloštru sredi kozjanskih gričev, revnega sveta, a prijaznih dobrsrdčnih ljudi. V Celju živi 31 let, na šoli uči 22 let in je še navezana na rojstni kraj in številne sorodnike, ki jih s sinom, študentom angleškega jezika, redno obiskujeta. "S sorodniki sem zelo povezana, vzamem si čas tudi za prijatelje in znance. Če teh stikov ni, človek nenadoma spozna, da je ostal sam."

Za njene dijake gotovo ne velja splošno prepričanje, da je predmet slovenski jezik s književnostjo najbolj osovražen med slovenskimi šolarji, kar se odraža tudi v ocenah pri materinščini. "Obstaja razlika med gimnazijci in dijaki drugih šol. Na splošno pa to drži. Za takšno stanje je kriva preobsežnost učne snovi, ki jo morajo profesorji skupaj z dijaki predelati. Z novimi učnimi programi, še posebno za triletne šole, upam, da smo snov prilagodili njihovim možnostim. Govorim za področje književnosti, za kar sem se tudi specializirala in sodelovala pri prenovi. Ker so učni načrti razbremenjeni pretirane podatkovnosti, ima učitelj možnost, da spremeni način dela z učenci. Odnos do predmeta je v precejšnji meri odvisen od dela v razredu. Učitelj je tisti, ki vpliva na to, da učence vzljubi predmet, ali ga odvrne od njega. Po novih učnih načrtih imajo sedaj učitelji na voljo gradiva, ki jih navajajo na to, da vzpostavijo aktiven odnos z učenci pri pouku, da se z njimi pogovarjajo in razglabljajo o določeni temi. Učitelj je strokovnjak, ki sledi izobraževalnim ciljem, je pa tudi vzgojitelj. V učnem načrtu namreč piše, da je glavni cilj pouka književnosti izražanje lastnega razumevanja, doživljanja in vrednotenja. Učitelj naj bi to spodbujal in dijake vključeval v učni proces po načelu življenjske bližine."

Kvasova je prepričana, da je spodbujanje komunikacije temeljnega pomena za govorno in pisno izražanje, ki je v povprečju pri Slovencih na zelo nizki ravni. "Pomembno je tudi, da veliko be-

Mag. Jana Kvas

remo, zlasti literaturo. Prenovljeni učni programi spodbujajo bralne navade," pravi.

Danes pogosto slišimo, da so mladi nevezgajeni in da jih je težje vzgajati kot nekoč. Da slednje drži, opaža tudi sama. Razlog za to vidi v splošni usmeritvi sodobne družbe, ki mladega človeka ne usmerja k vrednotam, humanosti ampak k potrošništvu in brezobzirni nezdravi tekmovalnosti. Za takšno stanje pa smo odgovorni vsi.

Kvasova sodi med tiste profesorice, ki uživajo v živem stiku z dijaki. Pomaga jim tudi kot mentorica pri raziskovalnih nalogah, pripravah na tekmovanja in podobno. Današnji mladini, pravi, je zelo blizu eksistencializem. Razumljivo, saj se mladi počutijo nekako utesnjeni, negotovi. "Zato radi berejo denimo Sarrtra. Blizu jim je tudi literatura, napisana

kot besedna igra. Radi berejo sodobne slovenske pisatelje, prav navdušeni so nad Šalamunom. Vračajo se v čas 60. in 70. let, ko je bila na pohodu avantgarda, ta jim je blizu. Manj berejo obsežna klasična literarna dela, kot je denimo Vojna in mir. Pri obravnavi klasične literature je še zlasti pomembna učiteljeva vloga, da mlade pritegne k razlagi z aktualizacijo problematike," pravi Jana Kvas.

Jana Kvas je povsem predana svojemu poklicu. Zanj je najpomembnejše delo v razredu in z učenci. Dejavnica je tudi v učiteljskih aktivnih, je avtorica in soavtorica številnih učbenikov, delovnih zvezkov in drugih učnih gradiv za slovensčino za dijake in profesorje, sodelovala je pri prenovi učnih načrtov in še bi lahko naštevali. Izdala je tudi pesniško zbirko Pripotovanja, kot kantavtorica z bratom pogosto sodeluje na različnih prireditvah. Njena najljubša rekreacija so vsakodnevni sprehodi ob Savinji.

Brez lažne skromnosti pove, da ima veliko dela in da rada dela. Prizna pa, da vsega tega ne bi zmogla brez mame, ki "me je rešila vseh gospodinskih opravil in ima velike zasluge za to, da sem se lahko posvetila poklicu," pravi. Zenska je lahko uspešna, pravi, vendar mora imeti podporo v družini. Ne samo moralno, treba je razdeliti vlogo tako, da vsak dela doma vse, in še vedno je dobrodošla dodatna pomoč v gospodinjstvu. "Sploh v srednjih letih, ko je človek na vrhuncu delovnih in ustvarjalnih moči. Takrat je pomembno, da ima možnost, da se svojemu delu čim bolj posveti." Tako pravi mag. Jana Kvas. In ona ima to srečo, prizna.

Violeta Vatovec Einspieler

Zadovoljni turniški vinogradniki

Tudi v Vinogradniško-sadlarskem društvu (VSD) Turnišče, ki združuje blizu 140 članov, so bili v minulem letu najbolj aktivni v spomladanskih mesecih, ko so ob strokovnih predavanjih in tečajih pripravili tudi praktične prikaze različnih rezi sadnega drevja ter vinske trte ter druga opravila v vinogradih in sadovnjakih.

Dokaz, da so tudi na širšem območju Turnišča doma odlični vinogradniki, ti imajo svoje vinograde v glavnem v dobromiških, strehovskih in lendavskih gorcih, so po navedbah predsednika društva **Antona Šepa** tudi odmevni rezultati pri ocenjevanjih vin za prekmurskega prvaka ter v okviru mednarodnega kmetijsko-živilskega sejma v Gornji Radgoni. Na obeh ocenjevanjih so prejeli zlato in srebrne medalje. Lanske aktivnosti so zaključili z blagoslovitvijo vina v farni cerkvi na Janečevu.

Tudi letošnji program dela je podoben lanskem. Na občnem zboru je o letniku 2000 govorila enologinja **Cvetka Sakelšek**.

(ggr)

Večer, februar 2001

Roka sprave

Ob 40 letnici smrti Vladimirja Levstika

Pred štiridesetimi leti, 23. 12. 1957, je v Celju preminil slovenski pesnik, pisatelj, esejist in prevajalec Vladimir Levstik.

Čeprav je s svojimi izvirnimi deli pomembno sooblikoval moderno, z nekaterimi pa se (kot denimo z ekspresionističnim romanom *Gadje gnezdo*) za vedno zapisal v slovensko literarno zgodovino, ga dandanes marsikdo ne pozna. Nekako odrinjen in prezrt je celo kot prevajalec, pa četudi njegovi vselej jezikovno in slogovno dovršeni prevodi iz ruščine, francoščine, angleščine in nemščine še dandanašnji pomenijo komaj dosegljivi vzor.

Skromen, kot je bil, je v intervjuju za Celjski tednik 29. 12. 1956 obseg svojega opusa ocenil na »70 del, kakor se 70-letnemu »bčastitljivemu starčku spodobi«, ob tem pa hudo mušno pribil: »Ne vem, ali imamo atleta, ki bi ves ta kup 100 korakov daleč na hrbtu prenesel. Že to ni malo, da smo imeli tistega, ki je te desetisoče strani na stroj stikal.«

Nedvomno zanimiva izjava enega prvih zares evropsko razgledanih Slovencev (v letih 1906/7 je dodobra spoznal Babilon svobode, kot je imenoval Pariz, ki je zanj že kralj Franc I. trdil, da ni mesto, ampak svet), zanimiva tembolj, ker iz nje diha vsa veličina duha tega - tako je zapisal v eni svojih zadnjih ohranjenih pesmi - »po rodu Savinjčana, po domu Celjana, po misli Evropljana«.

Res, velik človek je bil Vladimir Levstik, rojen 18. 1. 1886 v »šolmoštroski družini« v Šmihe lu nad Mozirjem. Velik, čeprav se s formalno izobrazbo ne more pohvaliti: prav kot njegov slavnejši soimenjak Fran ni nikoli končal gimnazije, ki jo je - povsod enako samosvoj in trmast - obiskoval v Celju, Mariboru in Ljubljani. Velik, čeprav se v sodobni slovenski šoli o njem že dolgo ne govori več. Velik, čeprav se ga vse do dandanašnji drži etiketa politično sumljivega, tovarišem sovražnega liberaluha, ki da je v letih 1923-1926 v zloglasni Orjuni predstavljal sila pomembno osebnost, med vojno pa se ni držal zapovedanega kulturnega molka.

Mar ni že čas, da se vsaj ob 40. obletnici Levstikove smrti pove, da ta izjemen literarni in prevajalski talent, ki si je v letih 1926-1945 služil kruh tudi kot novinar pri liberalnem Jutru, ni bil nikakršen zadrti jugoslovenar, nikakršen krvavooki nacionalist ali celo fašist, nikakršen izdajalec slovenstva?

Mar ni že čas, da končno povemo: če je Levstik česa kriv, je kriv kvečjemu neomajne zvestobe do (jugo)slovenstva. Zvestobe, ki jo je ob svojih naivnih političnih dejanjih in nerodnostih v vseh treh državah, ki jih je (do)živel, trpko plačal: v cesarjevini z etiketo preporodovskega veleizdajalca, v kraljevini po »orjunaški zmoti« z ostrimi napadi in obsodbami levo usmerjenih razumnikov iz slovenskih logov, v povojni »tovarišiji« pa z

zamerami in očitki »reakcionarnemu elementu«.

Ko so ga v Celju, kamor se je leta 1947 zatekel pred »terorjem koliščarjev«, končno politično dokaj neobremenjeno počastili ob njegovi 70-letnici, je srečen kot otrok zapisal: »Imam občutek, kakor da me je živa mati pritisnila na svoje ljubo srce, ko mi je moja savinjska dežela in moja slavna Claudia Celeia res odkrito in toplo povedala: Bil si koristen delavec na svoji njivi, bene meriture re publica. Ponošni smo nate, tvoje delo živi v nas in bo živelo! Bil si zvest in pošten!«

Zvest in pošten, torej. Samo to je hotel slišati v zaprtje svojega zadnjega domovanja ujeti in iz družbenih in literarnih tokov izločeni Vladimir Levstik: da je bil zvest in pošten; Slovenec - vedno in za vedno. Tudi takrat, ko ni bilo ne lepo ne lahko biti Slovenec: leta 1910 na primer, ko je v Slovanu prekinil objavljanje svojega romana *Sphinx patria*, da bi tako - pa čeprav v svojo škodo - pokazal, kaj si misli o novem uredniku, zloglasnem ilircu dr. Franu Ilesiču; v letih 1915-1917 denimo, ki jih je kot veleizdajalec nemštva preživel v neznosnih razmerah koncentracijskega Mittergraberna; ali v tridesetih, ko si je v času najsurovejše jugoslovenarske diktature kralja Aleksandra - v nasprotju s hudo prilagodljivim, upogljivim in zato toliko slavnejšim Otonom Župančičem - v eseju *Poslanstvo besede* drznil stopiti na branik slovenstva; ali tik pred drugo svetovno

vojno, ko si je v Litiji z ostrim protinacističnim govorom »prislužil« popolno uničenje svojega stanovanja, z dragoceno knjižnico in rokopisi vred, sam pa je s soprogo Franko še zadnji hip ušel v Ljubljano, tisto Ljubljano, ki mu je po vojni kot izdajalcu obrnila hrbet...

Celje je Levstika sprejelo, podalo mu je roko sprave. Razumelo ga je. V Osrednji knjižnici tudi zato že lep čas obstaja Levstikova soba, dediščina pisateljevega fizičnega in duhovnega življenja. Ljudje, ki že leta zahajajo vanjo na kulturne prireditve, gotovo marsikaj vedo o literarnem Levstiku, o njegovih pesmih, ki jih je objavljval v Ljubljanskem zvonu in Slovanu, o njegovih romanih, ki so med njimi marsikakšnemu brez prave potrebe nadeli breme politične tendence... Toda, ali so se kdaj vprašali, zakaj se leksikonski članki o njem še vedno zaključujejo z letom 1945? - Levstik je vendar umrl leta 1957!

Po 40 letih, odkar je utrujen, napol slep, politično omadeževan umetnik z najnižjo možno pokojnino legel v »večnostno horizontalo«, se na Slovenskem še vedno bolj kot o njegovem ogromnem (po)ustvarjalnem delu govori o njegovem orjunaštvu, pa o tem, da je leta 1944 napisal črtico za zloglasno Zimsko pomoč, pa o tem, da baje ni maral komunistov...

Levstikova obletnica nas zato tudi spominja in opominja, da je sprava, o kateri govorimo, ne le sprava med tistimi, ki so se med vojno gledali preko puškinih cevi, pač pa tudi sprava med tistimi, ki so drugače mislili. Celje se je v Levstikovem primeru tega že zgodaj zavedlo, Slovenija še vedno ne: Levstik je še vedno »rehabilitacijski problem«.

Sprava je še vedno na poti. Kako dolgo še? Naj končno že pride na svoj cilj - v naša srca.

ANTON ŠEPETAVC

Novi tednik, december 1997

6

e-pošta kultura@delo.si

Vladimir Levstik

kultura

XX. stoletje – slovenski prevajalci (3)

Vladimir Levstik

Po izboru Majde Stanovnik

Levstik (1886–1957) je po mladostnikem pesnikovanju kmalu našel svoje pravo ustvarjalno področje v izvirni in prevedeni prozi. V njegovem obsežnem prevodnem opusu so najpomembnejši ruski in francoski realistični romani, zlasti *Zločin in kazen* in *Bratje Karamazovi* E. M. Dostojevskega, Tolstojeva *Ana Karenina* in *Volna in mli*, Flaubertova *Gospa Bovary* in Balzacove *Zgubljene iluzije*.

Postopno so izhajali od začetka do sreda stoletja, ponatiskovali so jih še vse do konca 70. let.

Levstik teh svojih izredno zahtevnih prevodov ni imel za dokončne, ampak jih je za ponovne izdaje pilil in dodoloval. Dubovito in iznajdljivo pa je prevajal tudi lažjo, za bralce manj zahtevno literaturo. V 20. in 30. letih je na primer sprerjen iz enodnevnice v dolgotrajnejše uspešnice Rotmanove *Prigode gospoda Kazamarnika*, *Veselo mislo zgodbo o Vrismreku* in *Silonski* in druge zgodbe, ki so najprej izhajale kot ilustrirani časopisni podlistki, nato kot žepne slikanice. Brez navodil prevajalca so jih kot priljubljeno branje prednikov od »pradedkov in prabab do očetov in mamic« ponatiskovali že v 90. letih.

Tako je obveljal, da se resni prevajalci ne ukvarjajo nujno samo z resnobnimi izvirkami, ampak zanesljivo in odgovorno prevajajo tudi zabavna, čeprav ne nujno lahkotnejša dela. Marsikdaj pa se je kakšno delo priljubilo bralcem kljub ne najbolj posrečenemu prevodu, ki ga je zato zamenjal drug: Hasckove *Pastorločin* dobrega vojnika *Svejka v svetovni vojni* so bile na primer že nekaj let po izidu izvirkina na voljo v nepopolnem prevodu Frana Govekarja, sredi stoletja sta jih skoraj hkrati na novo poslovenila Fran Bradáč in Jože Zupančič, v 80. letih Herman Vogel. Boccaccio *Dekameron* je v 20. letih prevedel Andrej Budal, po mnogih ponatisih je 1980 izšel v novem prevodu Nika Koširja. Ta je še prej na novo prevedel Cervantesovega *Don Kihota*, ki ga je prvi sredi 30. let poslovenil Stanko Lebn. Levstikov prevod *Zločina* in kar ni pa je šele konec stoletja nadomestila nova verzija Marjana Poljanca, medtem ko je *Gospa Bovary* za novo obdobje in nove bralce tedaj na novo prevedla Suzana Koncut.

Pogovor s koordinatorko Dnevov evropske kulturne dediščine Damjano Prešeren

Prioriteta: trgovina in kulturna dediščina

V Rigi o srednjeveških mestih, v Ljubljani o arhitekturi dvajsetega stoletja
Vključevanje civilnih skupin v varovanje kulturne dediščine

V sedemnajstih letih, odkar so na pobudo tukratnega francoskega ministra za kulturo Jacquesa Langsa francoski ministri prvič brezplačno odprli vrata, se je za tamnel razširila na vse evropske države. Pri prvih evropskih kulturne dediščine (DEKD), kot se dejavnost imenuje, od osamosvojitve sodelujejo tudi Slovenija, koordinatorka aktivnosti pa je letos Damjana Prešeren.

Letošnji Dnevi so se začeli v četrtek septembra v Rigi v okviru evropskega kulturnega meseca v latvijski prestolnici. Udeležili ste se jih kot koordinatorka za Slovenijo. Kako so potekali?

Pred enajstim leti, leta 1991, se je enajst držav Evrope dogovorilo, da bodo septembra organizirale različne prireditve, s katerimi bi javnosti približali kulturno dediščino. Na veliko presenečenje so se v nekaj letih akcije pridružile tudi druge evropske države in letos bodo Dnevi organizirani v vseh 47 evropskih državah.

Fina od držav prevzame tudi organizacijo skupne evropske otvoritve, kase pa udeležijo koordinatorki sodelujočih držav, diplomati ter drugi najpogostejši predstavniki institucij, ki delujejo na področju varovanja in obhajanja kulturne dediščine. Tradne postkolonialne otvoritve s obsevnim kinematografom Riga (pre za enega redkih primerov t. i. neobato-ka v Rigi in naplohi v baltskih državah) so se udeležili najpogostejši predstavniki države. Udeležence je naprej pozdravila predsednica države Vaire Vike-Freiberga. Prva ženska, izvoljena za predsednico Strelnin in Vilhelma Lõvi. Izpo-

Po uradnem sprejemu so v drugem delu programa predstavili tudi maketo in tridimenzionalno projekcijo mesta Rige z naslovom Vision 2020. Strokovne službe so v preteklih letih naredili letalske po-

Letošnji Dnevi evropske kulturne dediščine se bodo začeli z nocojšnjo slovesnostjo in s predvajanjem filma Amirja Muratovića o ožgotenosti arhitekturne dediščine 20. stoletja. Menite pa s strokovna ekakcija udeležencev četrkovnega in petkovnega mednarodnega simpozija 20. stoletje: arhitektura od moderne do sodobne. Ves teden bodo organizirana strokovna vodstva po arhitekturnih objektih (lovska koč v Kamniti hišnici, Gospodarska razstavilnica, Mladika in parlament, novi prizidek Narodne galerije ...), vključujoče pa se tudi druge institucije in ustanove, predvsem šole ter muzeji in galerije po vsej Sloveniji s priložnostnimi razstavami in dnevi odprtih vrat. Svoj delček bodo prispevale tudi izpostave Škole št. 1 Slovenije za ljubiteljske kulturne dejavnosti v Črnomlju, Franči Gorci in Novem mestu.

snetke mesta, na tej podlagi narisale načrte in razdelile zgradbe v različne kategorije, skladno s potrebami varovanja. Na podlagi opravljene identifikacije objektov in njihovega statusa v latvijski kulturni dediščini so povabili nekaj že uveljavljenih in nekaj mladih arhitektov, da izdelajo vizijo novega mesta ob upoštevanju predhodno opredeljenih konservatorskih smernic in programov. Tako je nastala nova maketa podobe mesta, ki je temeljno na odeli območja in

ustvarjalno približati bogastvo naravne in kulturne dediščine mladim, hkrati pa razviti nove metode izobraževanja. Ta akcija se letos že drugo leto vključuje v nacionalno kampanjo Dnevov s pestrim programom.

Rekli ste, da je bila ena od tem vključevanje civilnih skupin v varovanje in populariziranje kulturne dediščine. Kakšne oblike in izkušnje so v Evropi in kakšne pri nas?

Sodelovanje civilnih skupin v promociji kulturne dediščine v Sloveniji je v večji meri omejeno na lokalne skupine ali posameznike, ki delujejo v določaj ozkih okvirih svojih skupnosti. Dvakaj dobro delujejo t. i. labori in projektne delovne skupine, ki se ukvarjajo s problematiko ohranjanja in promoviranja kulturne dediščine na posameznem področju oz. v določenem tematskem okviru.

področju odkrivanja primerjalnih prednosti kraške regije na nov, ustvarjalen način, ki naj vključuje kar največje sodelovanje lokalnega prebivalstva. V prvi fazi je bilo ugotovljeno in zapisano, da je naravnost in kulturna dediščina na tem območju izjemnega pomena za razvoj kratkega območja in da jo je smiselno ne samo ohranjati, temveč tudi vključevati v nove razvojne projekte. V tem okviru potekajo tri pilotne akcije: Pilotna ... ma Stanje. Kl se ukvarja

Tako zelo uspešno živi mednarodni projekt evidentiranja stavne dediščine v Kozjanskem parku, ki ga študentje fakultete za arhitekturo izvajajo skupaj s študenti visoke tehniške šole iz Regensburga. V projekt je vključeno 28 slovenskih in 6 tujih študentov.

Prav tako so vsa leta doslej nekateri regionalni zavodi za varstvo kulturne dediščine in Dnevov s pestrim programom.

Bodo letos, ko je organizacija Dnevov prevzel zavod za varstvo kulturne dediščine, še kakšne druge novosti?

Zavod je prevzel letošnje Dneve precej pozno, tako da smo temu lahko izbrali šele februarja, kar je za pripravo knjige in celostne akcije relativno malo časa. Akcija poteka v Sloveniji že deset let; pred mano je koordinacijo vodil Jerneja Batič, ki je odlično izdelala koncept akcije del in v veliki meri postavila njeno osnovno okvire.

Organizacija pa se vsako leto prilagaja tematici in trenutnim možnostim. Letos imamo izredno srečo, saj nam je prišlo na pomoč tudi TVS in poleg redno oddaje smo dobili še kvaliteten film Amirja Muratovića, s katerim začnemo letošnji simpozij.

Milan Vogel

Delo, september 2001

»V Celju pojdem na višjo gimnazijo, nikamor drugam!«

V letošnjem letu so kar tri obletnice povezane s pisateljem Francem Ksaverjem Meškom, sopotnikom naše moderne. Pred dnevi je minilo 30 let, odkar se je na Koroškem izteklo njegovo življenje (11. januarja 1964). 28. oktobra bo 120. let od njegovega rojstva (roj. 1874 v Ključarovich). Vmes – sredi poletja – pa bo ravno sto let, kar je kot maturant celjske gimnazije zapustil naše mesto.

V skoraj 90-letnem življenju, telesno in pisateljsko razpetem med Slovenske gorice njegove zgodnje mladosti in Koroško njegovih zrelih in starostnih let, so štiri leta v Celju po času kratka, po doživetjih in spominih pa niso bila nepozabna ne za njegovo duhovno in ne za pisateljsko rast.

Leta 1890 je na Ptuj do končal nižjo gimnazijo, višjih razredov pa takrat tam še ni bilo. Da bo nadaljeval šolanje v Celju, se ni odločil slučajno, blizu bi sicer bilo v Maribor. Za zgodovino vnetega šestnajstletnega fanta je privabil sloves celjskih grofov in še za trjevanje ptujskega profesorja, da je Celje »mesto z najlepšo lego v vsej Avstriji«. »Kakor razodetje, kakor klic usode so mi bile te besede,« je zapisal Meško pozneje.

Od svojega šestnajstega do dvajsetega leta je torej obiskoval celjsko gimnazijo v starem poslopu na današnjem Slomškovem trgu. Ptuj in Celje sta bili pravzaprav edini mesti, kjer je iz dijaške perspektive mogel opazovati meščansko življenje. Čeprav je namreč kasneje bil v Mariboru in Celovcu, ga je vezal bogoslovni

študij, zdaj pa je bil sproščen in živahen, znanja in življenja željan fant. Celjsko okolje in spoznanje je pozneje vpletel v nekaj krajših zgodb, a tudi v poskus naturalističnega romana Kam plovemo.

Po letih je dijaški čas obudil v avtobiografskih črticah (Glad, O knjigah, Naš literarni klub, Pred šestdesetimi leti...). »Bili so to časi nemškega duha, a tudi železne discipline. Zadnje je bilo dobro, prvo slabo,« je zapisal o razmerah v šoli iz časovne perspektive. Težko si predstavljamo njegovo zunanost, ko je bil nekaj časa dolgolas, da ga je profesor imenoval »loncevez«, ker so bili taki potujoči Slovaki, ki so vezali lonce. Mučila ga je dvojna lakota: telesna – večkrat se je najedel samo enkrat na dan, in še hujša – lakota po knjigi in gledališču. Odkrival je svet literature. Ko so izšle Aškerčeve Balade in romance, jih je prebiral za pečko v dijaški sobici s tako zavzetostjo, da mu je pregorela sulnja. Nekoč si je zaželel Byrona, ki ga je videl v izložbi edine celjske knjigarne, pa ga je prodajalec ljubeznivo počul, da se ne izgovarja Biron. S sestanovanci so se šli nekako literarno delavnico, prehuda medsebojna kritičnost pa je stvar uničila. Ob prostih urah so zahajali skozi park k Seidlovemu studentu. Tu so prepevali, v gozdu nad izvirom pa snovali literarne načrte. (Prav zato so po drugi svetovni vojni studentec preimenovali v Meškov studentec.) Mikale so ga gledališke predstave. »Rajši sem v Celju večkrat trpel telesno lakoto, da sem le mogel zvečer v gledališče.«

Svet čustev, človeških odnosov in nesoglasij je odkrival tudi okoli sebe. Nekaj časa je stanoval v mestnem kopališču nad strugo potoka Sušnica (imenuje jo Kalužnica) na mestu sedanje policije. Skozi okno je opazoval kostanjev drevored ob Glaziji in se zavedel disonance: v srečo mladega para pod cvetočimi kostanji je posegla smrt. Pozneje se je rodila črtica Kako sveži so bili, kako nežni cveti.

Okoliščine so nanesele, da je mogel s svojimi literarnimi pravnici na dan. V njegovih celjskih letih je namreč tu začela izhajati revija Vesna in postala glasilo novega rodu literatov, t.i. novostrujarjev. V njej je osemnajstletni sedmošolec doživel svojo prvo objavo – otožno pesem Nazaj ne bo ga več nikdar. Podpisal se je seveda z enim svojih številnih psevdonimov – Jaroslav. Oglašil se je še nekajkrat. Hkrati pa je v celjskem časopisu Domovina začel objavljati podlistke in prevode.

Kljub strahu pred matematiko, ki mu je v nasprotju z grščino, nemščino ali slovenščino delala težave v gimnaziji, je srečno opravil maturro. Po valetih pri soščolcu v Šentjurju je zapustil mesto ob Savinji. A sproščen in poln mladostnega poleta ni odhajal domov. Te počitnice so bile namreč čas težkega notranjega boja, odločitve in z njo povezane odgovodi: postal bo duhovnik.

V Celje pa je še prišel. Kot bogoslovec se je leta 1897 udeležil velikega narodnega slavlja – otvoritve Narodnega doma. Tudi na gimnazijo ni pozabil. Ko je ob njegovi šestdesetletnici na Slovaškem izšla knjižica o njem (napisal jo je Vojtech Merka) – je bil takrat v češkem in slovaškem svetu zelo cenjen – jo je s posebnim posvetilom podaril gimnazijski knjižnici. Še kasneje, po drugi vojni, ob šestdesetletnici mašniškega posvečenja, se je skromen, preskromen mož zbal, da ga bodo skušali potegniti v slavljenje, pa je pobežnil v Celje in se tu »inkognito« zatekel tudi tja, kjer je nekoč preživel toliko lepih ur: skozi park k nekdanjemu Seidlovemu studentu. Še pred tem ga je Gustav Grobelnik pregovoril, da je za prvi Celjski zbornik napisal spomine na celjska dijaška leta – Pred šestdesetimi leti. Med pisateljem in Grobelnikom se je tako razvilo dopisovanje, povezano tudi z njegovo celjsko uprizoritvijo drame Pri Hrstovih.

Dovolj je torej vzrokov, da se tudi v Celju spet spomnimo avtorja Tihih večerov.

BOŽENA OROŽEN

Samorastniki v Gornjem Gradu

Prizadevni amaterski igralci v Gornjem Gradu se intenzivno pripravljajo na premiero Samorastnikov. Premiera bo v soboto, 29. januarja ob 19. uri, prva predstava pa v nedeljo, 30. januarja ob 15. uri.

V gornjegrajskem dramskem društvu se eno leto predstavljajo s komedijo, drugo leto pa z dramo. Lani so z Zadreckimi zdrahami doživeli izreden uspeh, samo v domačem kraju si je dve predstavi ogledalo 800 gledalcev. Samorastnike tokrat pripravljajo že drugič, prvič so jih občinstvu predstavili pred 32 leti, vlogi Karničnika in Karničnice pa so zaupali istima igralcema kot pred tremi desetletji. S predstavo bodo člani amaterskega dramskega društva gostovali po vsej mozirski občini in tudi po drugih krajih.

US

Novi tednik, januar 1994

Podelili zlata, srebrni in bronasti celjski grb

CELJE, 11. aprila – Predlog, da bi zlati celjski grb za življenjsko delo podelili tudi Marjanu Prelecu, direktorju Cinkarne, je pred nedavnim sprožil kar nekaj negotovanj. Sinoči pa je bil na slavnostnem zasedanju mestnega sveta v Narodnem domu med nagrajenci tudi Prelec.

Kot so zapisali v obrazložitvi, je mestni svet zlati celjski grb prisodil **Marjanu Prelecu** za življenjsko delo na področju gospodarstva, kar naj bi pomembno prispevalo k razvoju Celja in Slovenije. Prelec je služboval na železnici, v celjskem Ingradu, pri SCT v Iraku, zadnjih deset let pa je direktor Cinkarne. Čeprav razpolagajo nasprotniki njegovega priznanja tudi z nekaj tehtnimi pomisleki, saj Cinkarna še ni sanirala vseh svojih ekoloških problemov, je po drugi strani res, da ji je uspelo močno zmanjšati onesnaženost celjskega ozračja, ohraniti večino delovnih mest in dosegati dobre poslovne rezultate.

Zlati celjski grb pa je sinoči dobil tudi legendarni celjski zabavni orkester **Zabe**, ki deluje že pol stoletja ter s plesno in jazz glasbo navdušuje vse celjske generacije. Iz njega je izšla vrsta glasbenikov, ki so se kasneje uveljavili drugod po Sloveniji in v tujini, mnogi izmed njih pa s popularnimi celjskimi »Zabarji« radi zaigrajo še danes.

Dekanijska Karitas Celje je bila ustanovljena ob veliki vodni ujmi na Celjskem leta 1990. Z ozimnico, kurjavo, oblačili in drugo pomočjo je oskrbela poplavlence, pri dodeljevanju pomoči pa je ves čas sodelovala tudi z občinskim rdečim križem. Uspelo ji je navezati stike in dobiti pomoč iz sorodnih organizacij v tujini. Vključila se je tudi v oskrbo v Celju pri svojcih in prijateljih namoščenih beguncev iz nekdanjih jugoslovanskih republik. Danes celjska Dekanijska Karitas z vsem potrebnim samo v občini Celje oskrbuje okoli tisoč družin. Za vse to so prostovoljni organizaciji včeraj podelili srebrni celjski grb.

Z romanom Veliki voz je **Miloš Mikeln** leta 1992 postavil svojevrsten spomenik Celju in Celjanom. Knjiga, ki je kot prizorišče zgodovinske freske pripomogla tudi k neobičajni promociji mesta, je Celjanom prirasla k srcu. Mestni župan Jože Zimšek in predsednik mestnega sveta Lojze Oset sta zato na slavnostnem zasedanju sveta pisatelju in dramatikumu podelila bronasti celjski grb.

BRANE PIANO

Delo, april 1996

Miloš Mikelc – sedemdesetletnik

Foto Igor Banič

Moramo biti pazljivi, ko vohimo temu neserijskemu možu: ne mara spokovanj in preobčilja besed. Njegov slog je bil zmeraj razumno jasn, kritiki so temu rekli »literarno nepretenciozen« (kar seveda ni res, saj ni literata, ki bi bil tak), nekako športen, s podtaknjanim humorjem, s primernimi premolki, ki dajejo sogovorncu močnosta, da se enkrat premišli morebitno lastno neumnost: v političnem jeziku – pragmatik, urejevalec razmer, črno-goletni gledališki in založniški direktor, predsednik slovenskega PEN, ustanovitelj samozaložniške književne zadruge, urednik Ljubljanskega dnevnika in Naših razgledov, pregledovalec spretno zgodovine, ki ga vsa leta življenja nesusmiljeno vznemirja – če posebej zgodovina diktatur in vladanja; tako je tudi svojčas vsaj s pol noge stopil v politiko, celo mednarodno – ko je ustanovil in vodil odbor za mir pri PEN (»lokale« si je s sebi lastno podjetnostjo in praktičnostjo uredil kar pri nekaj straneških vrnih pisateljske vile). Sicer pa literat, kulturnik in – seveda – satirik: s satiro si je tam od šestdesetih let naprej krepil že kar slavno ime; angleško miren in vztrajen v nastopu, negovorniško elokventen je znal tudi sam samcat s transparentom nad glavo hoditi po cestah za svojo idejo, na kon-

cu pa napisati obsežen poldokumentarni roman s poskusom neodvisnega, osebnega gledanja na našo nemalo tregljeno in pautično preteklost pravkaršnjega stoletja. – Tako mu naj ob sedemdesetletnici, ki jo je že nekaj časa pripravljal s športnimi polomi lastnih nog, preprosto porečemo: Bog te živi, Miki! Na mnoga leta! Veliko si nam že dal in veliko boš še moral dati!

Zdaj pa zgodovinarsko: rojen Savinčan (23. 5. 1930), za prvo javno znano dramatsko avanturo se je odločil 1954, ko je za celjsko gledališče odsko priredil Finšnarjev roman Pod svobodnim soncem – težavna in komaj obvladljiva naloga. Takoj nato je po Gruzenovem prihodu v Celje sledil prvi opazni gledališki uspeh s komedijo Petra Šeme pozna poroka (1957); skoraj istočasno se mu je z igro Atomске bombe ni več (1956) prvič oglasila mirovniška poanta, ki ji je ostajal tako ali drugače zvest do današnjih dni. Še malo zatem je zastavel kot komediograf vodviškega oziroma kabarevskega, »svetloveličarskega« (Administrativna balada, Inventura 65, 2krat2=5, Zaradi inventure zaprt); v podoben tip humorja gre malce kasneji »poskus romana« Kako se je naša dolina privadila svobodi (1973). Sledilo je obdobje zanimanja za

oba velika diktatorja iz časov druge svetovne vojne, Hitlerja in Stalina (predvsem sedemdeseta leta: Stalinski zdravnik, monografija Stalin, parodična Adolfa Hitlerja tretja svetovna vojna in kratki kurz vladanja za začetnike). V ironično publicistični obliki je sploh napisal nekaj duhovitih »kratkih kurzov«, ki pomenovalno spominjajo seveda na znameniti »kratki kurz VKPb«, kasaksicemsko partijsko berilo v stalinističnem času po svoje je takšna že Jugoslavija za začetnike (1967), potem pa poleg Hitlerjeve »tretje svetovne vojne« predvsem še Poročilo delovne skupine za ruširanje države oziroma Vladanje za srednjo (usmerjeno) stopnjo (1989) pa tudi Zaga vojvodine Kranjske (1885). Zunanje in notranje razsežni roman Veliki voz, ki je bil v javnosti deležen obilne pozornosti, je bil že omenjen.

Tako po literarni plati. Kolkokrat in kako učinkovito je neposredno posegal vsa ta leta v javno življenje, pa je enako dolgo, slikovita in impresivna zgodba; založniki ga imajo gotovo v spominu kot vztrajnega zagovornika lepne knjige ali pa tako imenovanih centralnih distribucijskih skladišč, ki bi pomnila pocenitev postovanja in s tem večjo dostopnost knjige bralcem; marsikdo ga ima sploh za enega

od začetnikov modernega založništva pri nas. Kulturni politiki se ga vsaj iz osemdesetih let spominjajo kot preudarnega, vztrajnega in koncilijantnega, pa vseeno nepopustljivega predsednika sveta za kulturo pri nekdanji SZ-DL; toda tudi že dolgo prej je bil nekakšen blažilec odnosov med trdoročnim delom politike in kulturniško disidencem: litotično rečeno – ne brez poguma (v resnici z veliko in mirno hrabrostjo). In tako napr'i – bil je na primer eden prvih, skoraj programskih svobodnih umetnikov; eden prvih, zelo treznih ekologov, med prvimi sodelavci televizije; in končno, pa ne nazadnje, bil je (in je še) zagrizen smučar, med novinarsko srenjo je celo nabiral tekmovalne trofeje.

Da se ne bi ta voščilni zapis preveč približal besedovanju, kakršnaga Miloš Mikelc ne mara, naj ga pač tu zaključimo – ne da bi bili v naštevanih preizčrpani. Sedemdeset let nemirno uravnoveženega, ničkoliko dejavnega, zavlačenega, usvarjalnega življenja je priložnost, ko se pa že mora vsaj reči: Hvala za nazaj in za naprej, vse najboljšo in na mnoga leta, zdrava leta, dragi prijatelj, in ustvarjalec slovenske kulture! Marjaž Kmeč

Delo, maj 2000

VRBC

Take knjige o Celju še ni bilo

Z Mihašom Miklavom o njegovem romanu Veliki voz

«Nič več ne bom verjel, da celjski direktorji niste vtrajali. Če se vam ob pol enih tisočih ljudi poskušajo pogovori o knjigi, to je le nekaj posebnega...» Tako je pisatelj Mihaš Miklav komentiral svoj jutranji nastop na kulturno-družabnem srečanju 911 in maati Celjan, ki ga je pred kratkim pripravil Klub podjetnikov Zlatogor.

Večer je bil prijeten in priljubljeno prevedo zabavna, da Celjan Mihaš Miklav ne bi razkril, kako je nastal roman leta, knjiga Veliki voz. To je res izjemna priprava o Celju.

Kako se to zgodilo, mislila na pisateljevanje, da avtor, ki je doletel pisal predvsem gre, satire in povesti, nenamoma napiše roman, saga o slovenskem rodu? Ali je bil za takri, večina skrivna želja ali nekaj tretje?

«Nemogoče posebnosti želje napisati roman. Dopolnje, usode ljudi, vsebina knjige, vse so mi je odredilo občine. Opustiti Celje med slovena vojna in nekaj življenjskih usod, povezanih z njim, me je že dolgo mikalo. Druga svetovna vojna in slovensko dopajanje med njo je bilo. In ko sem na stara leta in v svobodni poklici, nato pa v pokoli, sem se prvič lahko lotil teksta, ki zahteva več let. Tako se je brez dolgoročnega načrta in brez skrivne želje začelo okoliščine za »Veliki voz«.

Knjiga Veliki voz je dobila za leto 1992 izjemno lakavski naslov: roman leta. Kritiki je napisal, da gre za enaindeseto literarno zgodbo, temo pripravo na zgodovinsko dokumentacije. In res je, da ima roman prava prav dva glavna lika: Vidovičev in Celje. Zakaj Celje?

Ker sem tu doma. Ker ga poznam – ne vem danes, poznam ga pa v istem času, ki je v knjigi opisan. Res sem bil takrat zelo mlad, a vseeno čim vsem vsem, določa Celja tustoga časa. Kako to ostane v človeku, ne bi znal razložiti. Pogledje, ko sem bil nekoli dvajset let, sem hodil, dobro se spominjam, celo potlej na brezimno vzporedno na Savinjsko južno od grajskega hraba in spona lereg. Z vedenim barvicami, ampak ker na hraba ni bilo vode, sem paral bolj na suho in tako na debla, da je bila silka skoraj kakor oljna. Se dolgo potlej se je pralja po hili, preden se je izgubila. Zakaj hče deček naslikati svoje mudo, svoj kraj? Se ho ga star opije v debelih romanu, ne ve prav kratkoga odgovora. Da začneva pri altarniki hraba in prvih pripravovalcah plemenitih zgodbi, pa tu mimama prostora.

Dobro, denimo, da vem, zakaj Celje. A kaj je Vidovič? Zapisali ste, da jih ni bilo. Kaj bi odgovorili, če bi ugovarjal, če bi trdili, da je saga o Vidovičevih družinskih prevet rešena, da bi bila zgodba literarna?

V knjigi je dolga vrsta resničnih oseb in Celja med obema vojnama, opisanih nikdar sem znal vestno, z eno izjemo, o njej pozneje. Potlej so pa Vidoviči. To so nekaj drugega.

Naj pojasnim s preprosto primero iz slikarstva. Eno je portret, kar se da zvest. Drugo pa je, ko se slikar loti naslikati na primer ali ustoličevanje koroških vojvod ali pa poslednjo sodbo; tista niso portreti, feprav spet rde po modelih. Kmetič z izrazitim obrazom postane, s potrebnimi dopolnitvami, vojvoda ali pa svet Peter, in lepa natakarka posodi svoj obraz kmetijski ali mladega Gabriela. Edino tako ho silka živo in dobra. Ljudi si ni mogoče izmisliti. Ljudi se ne sme izmisliti! Tisto je potlej zamet! Zato ima slikar modele. In ima jih vedno tudi pisatelj.

Ah pa spremeni, jim kaj doda in kaj odvzame, da postanejo tipični za čas, v katerem se zgodba vodi, in za usode žrte susetke ali kar naravo v tem času. Tako so prišli v »Veliki voz« moji »Vidoviči« in apotoma malo je jaz sam. A seveda so spreminjena imena, spreminjeni podkoti in pri vseh so življenjske usode, kot rečeno, prilagojene potrebam »dne«, da postanejo značilne za to slovensko doboje. V nekaterih potezah pa so njihove lastnosti: rvesto opisane kot potzore omega starca, ki postane svet Peter ali koroški vojvoda. Tako ne to pač delo Vedno. Kolikor je na svetu dobrih ljudi, toliko je

v knjigah opisanih živih ljudi, druini, usodi, človeških zgod in zgodbi.

Potem je roman Veliki voz zata dobra literaturna. Nisem verjel hčem, ki so mi zadrževali, da romana niso odločili, dokler ga nisem prebral. A to je pet sto strani! Zgodba o dveh bratih in njuni otrocih je resnično balzakovska. Enako ne prišlegajo nastopi Malaga, Draža, Lihalovića, Leona Rupnika, Antona Koruška, celjske lere, celjskih trgovcev, podjetnikov, intelektualcev, Borisa Kidriča in mnogih drugih. Literaturna in zgodovinska resničnost. Kako ste uspeli abirati taklo zgodovinskih ali literarnih nasdrobnosti?

Hodi sem po knjižnicah, zbiral pričevanja. Leta 1986 v knjižnici na Ravnam in pri že živem maljajevcu na Lavi, v tedaj se »zaprem fondus« v NUK v Ljubljani, kjer

sem prvič odkrival argentinsko emigrantsko literaturo, in tako naprej. O Celju pa ne bi šlo brez Janka Orožna. Kaj vse se pri njem najde, koliko je zbral in napisal v svojem neverjetno delovnem življenju! To se v Celju pramalo čeni. Saj ga slavijo, ampak zastajali še veliko več.

Potlej pa tudi, pogledje tiste črnozrakne kape na Radljskih nad Podjuto, na primer, sem videl na fotografiji izpred prve vojne, ki vstani v kulturnem domu, povprašali in si zaplali. Ko človek pet let piše tako knjigo, se sproti vse, kar vidi in doživi, ziva in mrtva vanjo.

Vračam se v Celje. Literarni lik trgovca Daniela Rakuscha. Nemavčno prižen opati. Toda najbolj so osupljiva nastanča opisovalca Celje? Ste si vse le našel ogledali ali pa to je izvrsten spomin mladosti? Kaj pa tisto o Pelikanu v Savinji?

Ja, to je tista izjema, ki sem jo omenil prej. Daniela Rakuscha nisem poznal, niti mi ni bilo za to, da bi ga zvesto opisal. Uporabili sem ga za prikaz nemške moči v predvojnem Celju. Lahko bi to pokazal s kakim zagrozenim nemurjem. Ampak to s starim gospodom Danielom se mi zdi raji, ko gledam nazaj – saj ko človek piše, ne ve natanko, zakaj tako in ne drugače – boljše, nekako globlje se, ko se na njem pokaje, kako je nastanem vzol tem Nemcem domovino? Živeli so to dod rodoje, potlej pa so se zapletli z nacisti in genocid na Slovinci in njihove stotletne korenine so bile iztrgane za vedno. Imel sem pa v meglenem spominu osebno pričevanje o njem, od njegove tajnice, zamitive kmetke, ki se je leta 1945 napol skrivala nekaj letov v Savinjski dolini... ampak to bi bila spet nova zgodba, postnaska za ta roman. Opravi seveda nobena človeška zgodba in postnaska.

Ja, tista o Pelikanu. Poznal sem ga kar dobro, delal je tudi v gledališču. Fotograf Joco Zaidarič, Solčanjan, ki ga je tudi poznal, mi je rekel, »tega pa nisem vedel, da

je bil Pelikan v sredo Savinje zaradi razdelnice...« Saj tudi rni ni bil, tisto sem si izmislil, sem odgovoril. – »Je pa tisto po njegovo, on bi bil to naredil,« je vtrajal Zaidarič. No, hvala za kompliment.

Se nekaj je, kar me je presenetilo. O romanu leta ni bilo veliko informacij v medijih. Včasih? Ali je vzkaz v temi, ki je roman vsa čas potiska v ospredje – domobravnstvo in partizanstvo? Ali je roman bolj naklonjen enim ali drugim?

Roman ne more biti naklonjen ne enim ne drugim. Opazuje ene in druge, in tudi če se na smrt spopada med seboj, se ne postavi na nobeno stran. Če se, je sila. In tudi to je nezgodno, ker pisatelj v vsaki osebni opazje malo tudi samega sebe, včasih manj, včasih bolj, ne gre drugače, kakor da živi s svojimi junaki, doživlja z njimi, ko da je to njegovo lastno pravo življenje. Z enim in drugim, obojimi. Tudi v njihovih skrajnih stahkah: ko ubijajo, ubija pisatelj z njimi, ko umirajo, umira z njimi. Včasih je to prav hudo, huda muka, po tisti stani se svojega spomni, trpi...»

Pisatelj kot državljan in volivce pa je kar veli dragi ljudje: na eni ali drugi strani ali na nobeni, kakor pač. Da jaz nisem take vrste človek, da bi bil na nobeni strani, se ve. Če sam tega s literaturo ne mašam, nikoli in nisem, ne kot založnik ne v kakri drugi vplivni funkciji, to se pač vidi. Vidi se, kakšne knjige so izhajale z mojim podpisom, pa v tem naštem predvsem času niso vsi sposobni take drda. In ne tako nepristranski, kakor je bila širija za nagrado »Krenk«.

Ta knjiga ni več zadržim na obeh straneh. Se je silalo, da je to »komunističen pogled« in da je »domobravnsko pisanje«, oboje obenem. Mogoče je zato teletvizijski tisti te knjige sprva zamolčala, kar redkokoli naredi pri slovenski novitvi – in če ni pol minute s predavativne knjige v TV dnevniku, knjige ni.

Je morala roman Veliki voz roman sprave ali saga o rodu, ki je toliko pretrpel, da bi moral znati živeti brez zgodovinske obrambenosti? Zdi se mi, morebiti je vita napočena, da je zgodba razsvetljena s današajo polarizacijo Slovencev.

Zgodba o rodu. Na današajo polarizacijo nisem mislil. Ljudem, ki jo spodbujajo, nima smisla govoriti o spravi, o zgodovinski odgovornosti in takih zadevah, ker ne dopamejo, kaj je to. Nekateri žene dolgoletna frustracija in ni slabšega kot frustriran politik, večina pa čisto navadno osebno koristi. Takih ne kriva sprava, narod...»

Bega me tudi naslov. V njem je astrološki naboj, metafora. Zvezde sijejo ljudem tako

različno, v usodnih dneh življenja in v usodnih dneh zgodovine, in da se dobro spomina, o veliki pisatelje v romanu samo na enem mestu.

Res je, če se vam rečeno v vprašanju. Mislim sem na prde. In ker je to metafora, kot ste pravilno opazili, bi reči mogoče še bolj na veliko koloje, bi reči lahko izdrobi vse po sebi.

V zgodbi je nekaj odlično, ki so povzema zgodovinski. Boli in premiki partizanskih brigad, najbolj domobrancev, velikotako tabornice, domobravnka petega Noscom v Ljubljani... Dodajki pa sploh ne skrivajo, kako pato rudi zgodovino. Ali bi zdaj je dele skrajšali?

V svoji knjižnici imam še največ zgodovinskih knjig. Pa tudi sam sem napisal kar nekaj, predvsem o našem stoletju. Res je ponekod v romanu tega nekoliko preveč. Za drugo knjigo bom malo skrajšal tisto mesta, kjer se gradi zgodovinskih usod zgodbo preveč prga. Ali pa bi to prepustili bralec, naj sam preskodi, kar mu je odveč?

Tako knjige, ki ste jo pisali pet let, se ne da napisati brez pomoči. Brez sodelavcev, brez ljudi, brez živita parit gospodov. Sočasno v takem mitu, kakor jih imajo zapovedne tekste avtorji uspešni, kak Midlerer, ki mu asistenti rastiško arhive in svojo pričevanje na terenu, si Slovencev kak ne more privoščiti. Nam ostane prijeti knjižničar v Ljubljani, Celju, na Ravnam in Celju so mi zadržim trenutke poslušali naše, če kakor fotokopirano strano (iz Orožna, vtipak) po poti. In žive prve, seveda. Prijavni niti vse uporabni nisem, toliko pa ne. Bo je kdaj potličnost.

Kakoli, da Celje ledaj odlična Veliki voz, da ste pramoje knjige ni silke postelj potličnost?

Založnik je ob izidu decembra 1992 prišel v narodnem domu pogovor, a prišlo je pet hili. Potlej so v knjižnici v grobji v zadnji 1991 privoščili zelo lep večer, nabita dvorana, v medijih pa spet ni bilo odmeva. Nemo urošela in patra? Ne vem. Ali sam prej, nepriznatan opisal temico o človeških usodah na obeh straneh v velikem sponju 1942/45, pa to komu ni prav, hče, ali pa samo njegova rešitev?

Nisajo se nikoli dočevali toliko pisem in takih pili. Tako od cele vrste partizanov kakor saredno, z vrha argentinske domobravnosti-kojnije. Pravi pretrstivje. Da zaval, ki bi jih piljejo Celjani za opis Celja med obema vojnama, ne omenjajo. No, to je vedno vedno, znati se, ker se za pramoje knjige res ni nihče ponel potrudil. Hvala vam, zdaj, za to.

JOZE VOLFAND

Ta vel'ka žehta pr' studenc'

Mati zakleče, pridne dekličke, hitro vstanite, prst' se mudil!

Se ni pretleko dosti let, ko je bil prini dan eno najlepših upravnih, ki ga ni nobena ženska ali dekče z veseljem, pač pa z vdanostjo v usodo, počela. Ko so se mošče ali šle za dečko, so mlada deklička najprej pomislila, koliko ljudi je pri hili, kamor vode. In če zaradi no in hkrati ko so prale, so tudi celo vse obrale.

Peričla so bila, vremenno po Savinjski dolini, »komunalno urejena, obzidana, s posebnim protikom, zastavljeno pri notoku, da je bilo za spiranje na volje vod vode. V hribih so gledali, da je bil dotok vode višje,

no ali doma prekuhana perilo pripeljali na vodu in potem priloje šakte so bile navadno enkrat na mesec ali celo dva, saj kaj maleda so ženke oprale sproti doma pri domačem studencu ali »fletpuhu«.

Pri veliki žehti so si ženke pomagale, plasti pri ostanje velikih rojav, kot so bile poštenje kuhar, pa tudi moker hodne hiate in kosa krita.

»Fabrički druk« je bil tanjši, platunem spodnje perilo, avroce in rokavci tudi, tako da je tem kosom bila perica sama kosa. Ko so vlekli in odnamale velike kose, recimo rjube in prje, so močno vlekla se konce vnalesbi, da bi se ne naredila »fajla« ali vozil. Kajti moč ali fant tate, na kateri polovici se je zvonjilo, saj bi bil nezvest.

Kot se rečeno, perice so ozorale grobe tista v vase. Če se pred, sedaj razumem

Staré šege in opravila. Plet: Janez Kralovec

asa, si je gospodična v letih žetela mlade v hito najbolj zastaran šehite. Koliko sklepne romve v rokah in koliesih je bilo, skrivenčenih prstov... Mešne in trike gupje, če že drugih polov niso imele, perico so si omialile vsake tolike dni.

Vraka vas ali zaselek je imele kje ob tekoči vodi peričke. Najbolje je bilo v hribih, kjer so sušični potji premikali, pozorni pa razmršili. Kmetinja z lastnim peričem je bila še hudo »moba«, pa tudi drugače so imele ženke raje stajna perička, je bilo bolj kratkoročno-

Peričlet so se šle vaukane in šuhle nad Blumškim Toplimem; na odlično, a prižnani studenc in opravil tudi šehite. Nastopajoča

Novi tednik, april 1994

Vasja Predan

Novačan redivivus?

Usoda literarnega dela Antona Novačana je podobna številnim usodam tako imenovanih pozabljenih pisateljev, bodisi domačih ali tujih. Resda je Novačanovo osrednje in vsekakor najznamenitejše, pa tudi najbolj kaprovostno delo, drama Herman Celjski, uprizorilo SLG Celje tudi leta 1965, torej v našem, ne preveč oddaljenem času (isto gledališče je naslednjo sezono predstavilo še Velejo), vendar to dejstvo ni zbudilo posebnega zanimanja za avtorjev preostali opus.

Res je tudi, da su vse poudarje literarne zgodovine Novačani preselivale primerno pozornost (Legiša, Zlatavrec, Grilina), a vse to je bilo očitno prebrano, da bi se bila pisatelj in njegovo delo boljše zasidrala in prajela v našo literarno zavest. Sprva tega je misel uredehla Novačanovih izbranih spisov dr. Brna Hartmana o tem, kako bi prav najprijazni izbor nemara ulegelni bralen omogočiti, da avtorjevo literarno ustvarjalnost sam presodi in

relevanta, hkrati pa je to tudi izredno vprašanje, ki ga skuša problematizirati naslov pričujočega poročila: ali more izbrano delo oživiti Novačanovo (pozabljeno) pisateljstvo?

Predan skušamo vsaj z bežno intraprospektivo v avtorjevo delo odgovoriti na to vprašanje, se pomno nekaj vnemirnejših premislekov, nanašajočih se na Novačanovo življenjsko in pisateljsko podoba.

Prvi tak prvinskih zaveza, naj tako rečemo, človeško postavo in z njo prepleteno literarno kondicijo našega avtorja. Če upoštevamo samo tiste zagostove relevantnih mnenj sodobnikov o njemu — Bartolov (Razgled 1918), Debeljakova (Vrednote, 1951) in zlasti Vilmarjevo (Obzira, 1985) — je bil Novačan prikazan posebne sorte, če se joigramo s sestavljanim pojmom iz naše literarne zgodovine: v vseh pogledih samosvoj, nemiren duh, urjak in silak, individualist in sangvink, svetovljan, svetovni popotnik, pomni in samozavestni Slovenci in Jugoslovani, samozvani potomci celjskih grafov, politik, jurist in diplomat, mož, ki mu niso hile tuje vsakešne strasti in slasti življenja, abasver, ki je po

marekih svoje nemirne nature in pomne samozavestnosti dolga leta po drugi svetovni vojni preživel (in 1951 umrl) v Argentini kot prostovoljec, z nikakršnim kolaboracionizmom obremenjen, zato pa nič manj nastalčni zloavec, umetnik, ki je skušal zmeraj hlatiti svoja in potemtakem neizhajna (v njegovem času za mnoge pisatelje zlasti tako valjiva cankarjanska) pota, človek, čigar vodilno prepričanje je bila vse življenje znamenita maksima *fiat voluntas mea*, ki in zvezo tudi avtorjev, najdeli

energični junak, če ne kar nekakšen *alter ego* — Herman Celjski v istinski drami. Ali če povemo z današnjo priljubljeno sintagmo popolnoma svojevrsna »kulturalna figura« slovenskega javnega in literarnega življenja prvih štiri do desetletij našega stoletja. In ta »vedeljni samostnik«, če smemo lrež hude misli jarafrazirati naslov ene izmed njegovih znamenitih (alegoričnih) proz, se je kot ustvarjalec preskušal v vseh literarnih zvrsteh v poeziji, pripovedništvu, dramatik, publicistiki in tudi žurnalistiki. Kaj je skrito v njih?

Čisto na kratko:

V poeziji, ki je tako rekoč neznama, doslej raztresena le po periodiki in v *Izbrani deli* prvič celoviteje predstavljena, je, ko jo skušamo presoditi kot celoto, podobno nastanoviten kot v življenju. Sprva, že v objavi po hrvaški periodiki, malodane romantično razklan iskalec smisla lastnega in tudi občega, pogostoma posebej poudarjeno domovinskega, torej slovenskega hivanja, a hkrati nič manj zanosnega matuševskega upornišva in presrejanja vsakršnih mladostnih svetobolij; nato, pod vplivom Rilkeanda, častilec svetobolnega verza, ki z njim zapušču obrabce uveljavljenega domačega izročila, še posebej slovenske Moderne, in se bliža ekspresionistični poetiki, vsebinsko in pomensko pa vseskozi individualist, če ne kar ego-centrik, tudi privrženec Nietzschejevih idej, socialni kritik in satirik, nepriznati upesnjivalec ženske in čutnih erotizmov, a hkrati in vseskozi skeptik, ki se, zmeraj znova prepojen z vsakršnimi dionii, po Hartmanovih besedah, sprajše »o božjem in nebožjem, o skrivnostni življenju in smrti« (gl. pesem *Očeta*, 1924). Kakorkoli so motivi Novačanovih pe-

smi tudi v poznejših, zrelih obdobjih razgibani in raznoliki, pa naj gre za ciklus *Pesni ali Vili*, nastal v času Novačanovega diplomatskega službovanja v Karlu, ali za nedokončano pesnišev *Barba z angelom*, ki znova obuja je znano pesnikovo premišljevanje o Bogu, ali za avtorjev najpomembnejši pesniški projekt, *Peti er-nagelji*, običajno ekliktično smetno pesnišev o Jezusovem življenju (ki pa je hkrati poskus poetične biografije pesnikove družine), nastalo in objavljeno po drugi svetovni vojni — znotraj se v njih oglašajo neupornički in nemorni, križni in skeptični iskalec smisla, običajne moči in fitansta (kontrasta prav tako nemalo živemu in kritičnemu bogoslovlju). In čeprav branje Novačanovih pesni in pesnišev, zbranih v *Izbrani deli*, vedelojerno »spoznavalno zagostovo odstra inadvse zanimivo, tako rekoč mozgane ali komaj slutnje pokrajine slovenske poezije dvajsetega stoletja, pa se (vsaj podpisnemu) to branje zdi vznemirljivo in relevantno bolj po zgodovinskih literarnih vidikih kot po vidikih, najjako rečemo, poetične več-nostvi.

(vrednotno) spoznanje se zdi značilno in veljavno tudi za Novačanovo pripovedništvo, torej za njegove črtice in novele, kraje in dalje proze (prav tako preudarno izbrane v knjigi, ki jo pregledujemo). Videti je, da se je naš avtor v proznih besedilih sicer razvijal manj iskalo ali vse bolj enovito in osredeljeno kot v razgledih, malodane razskovalni ali raziskovalni, primerno slogovno, vsebinsko in pomensko dinamični in zaradi neprikritih kontrastov, ujetih bodisi v romantičen (mladostni) zamis ali ekspresivno (zrelo) razumkost — nekonsistentni poeziji. Vendar je treba priznati, da tako spoznanje izvina predvsem iz Novačanovega poglavitega pripovedniškega interesa, zvečine navdijajočega se, izročnega in posevčnega kmetiški problematiki. Torej okolju in ljudem, ki so avtorju bili od doma in pretežno iz ruralne sosesčine (severozahodna okolica Celja) ne samo domači, marveč zmeraj in kljub avtorjevemu življenju, ki je vsaj v zrelih obdobjih intenzivno potekalo izključno v urbani in svetovnjanskem ambientu, skozinsko najbližji in o katerih je mislil — drugače kot so sodilnekateri njegovi kritiki — da jih najbolj avtenično, sočutno (so)ložišča, pozna in potemtakem tudi najbolj avtenično popisuje.

Svoje pripovedi je Novačan pred prvo vojno objavil v dveh knjigah *Avstria* (1912, 1913), in v zbirki desetih povesti *Samostnik* (1923). Sprva je, kakor ugledalja Bruno Hartman, pisal prozo po Tavčarjevem vzoru, nemara tudi Cankarjevem, čeprav se je cankarjanstvu kot predvlastičnemu vplivu v sodanem slovenskem pripovedništvu deklarativno upel. Poleg že omenjenega kmetišva, ki je s svojimi individualnimi in kolektivnimi, socialnimi, moralnimi in pogostoma poudarjeno erotični-

mi stiskami našega avtorja navdihovalo od vsega začetka in tudi pri opisovanju usod vsakih posevčev, — memo med značilnosti teh pripovedi sledi avtorjevo menčno razpetost med trdo realistično, če ne uretoma kar ekspresionistično opisovalnost, v katero pa pogostoma vdirajo razsežnosti domala romantične skrivnostnosti, bizarnosti, nemalokdaj tudi alegoričnosti in ironičnih odkokov. Naj kot dionij ilustrativen zgled te razpetosti omenim samo dvoje Novačanovih proz: v *Petu Kobuti* se v pravici ekspresionistični vzlet spleteja vsaka rečevina, lumpyproletarska brezizoblast, rop in zločin, v *Samostniku*, svojevrsni moderni pravljici, pa sta oblastniško nasilje in zlo pozviljena na raven črne, pesniščne aligorije in metafore. Če h kmetiški in vsiki motiviki, ulisesdioni v številnih Novačanovih proznih pripovedih, pristopimo še vlonke iz nedokončanega avtobiografskega romana, zgodbe z živalkino »pma-kis in redke avtorjeve »zdele v ur-bano, tudi neslovensko okolje (Pariz, Sarajevo), med prozno pisanje pa urešimo še njegove vznemirljive spominne *Jeruzalem — Karlo* (Ljubljana, 1986) — ptemi jevo Novačanovem pripovedništvu mogoče izreči sicer podobno spoznanje kot o njegovi poeziji: da je najljubše literarnogodovinsko vznemirljivejše kot literarnoesestsko, čeprav o avtorjevem talentu in nikakršnih dionov. Kako potentno, samosvoj, če ne kar »smislosliški« (seveda v plemenitem smislu) pa je bil ta dar, nemara napznenimljeje kaže po obsegu sicer skromna, a po silovitosti nesporno instruktivna Novačanova dramska vokacija.

Čledališče je Novačana privlačevalo že od dijakskih let, v kateri sodijo tudi dijaški poskusi. Tista pravo zanimanje je zbudila šele njegova *Veleja* (1920), drama o rečni vsaki lepotici, pravcati »usodni ženski in »erotičnem magnetu« za maške, o ljubezenskih zankah, v kateri jo zapredajo drugi, a se jim kot »hudi duhu«, kakor se sama okarakterizira, prepriča tudi brez prisile, predsem iščuša psihično in fizično potešitev za svoje vrste telo in blago dušo. V tem dualizmu je zasečena tako ekspresivnost kot simbolika Velejine razrepljene osebnosti, če si spodobimo Freudov pojem. In kakor je junakinja te Novačanove drame polnokrvna in strastna, je njena eksistencialna silovitost malodane plaha v primerjavi z vsestransko potemtostjo Hermana Celjskega, osrednje figure najbolj znane in tudi najbolj dognane Novačanove istomastivne drame, ki je odski krest doživela leta 1928 in razgrela do afirmativnosti tudi najbolj stroge islanje kritike (Vilmar, Kulbar). Posledno privlačno in izzivalno je bilo rojstvo *Hermana Celjskega* se zato, ker je skoraj v istem času nastala tudi Župančičeva *Venčika Deseniška*, krhka poetična odvelava iste snovi, delo ob katerem pa se je kritika (Vilmar, Albreht) izrazito razšla pri vrednotenju in se razpo-

tegnila v znano dolgotrajno polemiko.

Novačan je v *Hermanu Celjskega* takorekoč pretočil kompletozga selo, svojo silaško človeško samozavest, svoje življenjske, nacionalne in politične nazore, svojo »kri in meso«, če smemo uporabiti modernerjo sitagmo. Marsikaj prepuštenega — zlasti avtorjevo voljo in celo konkretne politično aktualistične namige, da bi celjake grofe posadil v zgodovino kot prednike nekakšne jugoslovenske aliije — je čas na srečo zabrisal, ostalo pa je mogoča postava slavnega feudalca, ki mu nič, kar je na sveto potentnega, ni toje in ki je za urešičev te potence pripravljen tregati tako nedolžna življenja tistih, ki mu križajo pot, kakor tudi malodane tragično lastno osamo in izvrenost. Tako vsestransko potemtostjo dramske osebnosti, kol je Novačanov *Herman*, slovenska dramatika vse do danes pravzaprav ne premore in če so v senici njene silovitosti morali ostati vsi drugi antagonisti drame (Friderik, Veronika, Anon), je to sicer dramaturška slabost tega dela, vendar ne tako usodna, da literarna

pravici izvrščala med najizrazitejša slovenska dramska dela iz časa med vojnama. Zati, avtor in realizator svojega načrta o trilogiji Celjskih ob Hermanu še Friderik in Ulrik, od drugih odskih del pa razen neizročitega *Avdelarke* in sialno napisanega (Hartman) politične satire *Janjz Gligle* v avtorjevo zapuščini ni ostalo nič dramskega.

Ta bežen pregled literarnega dela Antona Novačana — kol že rečemo, pa je skrbno izbral ter s paznvalsko in tehtno študijo pospremlil Bruno Hartman — je skušal, seveda samo na kratko, opozoriti na vznemirljivo (malodane pozabljeni) opus in njegova iz že nekoliko odmaknjene slovenske literarne zgodovine, pri tem pa si je z naslovom pričujočega poročila hude postavil nekoliko izzivalno vprašanje o oživitvi zagostivo zanimivega avtorja. Odgovor je kajpada »rež v zgorajjih vstrikah, čeprav priušnega obhajajo dionii o tem, ali ho izbrano delo kaj bistveno prevečeno došje spoznato estetsko vrednost Novačanovega dela. Enu pa je jasno: vsaj *Herman Celjski* utegne tudi v prihodnjih časih dramati naša gledališča, da hoo z novimi uprizoritvami odstrala (antice) novih pomenov te avtorčevne drame.

Anton Novačan: *Izbrani deli*, Zlatavrec 27, Ljubljana, uradil in sprejeto študijo najisal Bruno Hartman, Založba Obzorje, Maribor 1993, ISBN 86-377-0605-7, 399 str., 2990 SIT.

Vasja Predan je teatrolog in publicista in nekdanji kulturni urednik *Naših razgledov*.

Razgledi, september 1993

Valentin Orožen, spregledani

MILENKO STRAŠEK

»Hitro mine čas,
Mine tudi lep obraz.«

V dolgi vrsti duhovnikov, ki so obdelovali pištanjnsko »božjo njivo« (od 1846 do 1850) pa tudi služili Bogu in faranom v Pišecah, Gornjemu gradu, Poljančah, Šmarju pri Jelšah, Podsredi, pri Sv. Mihaelu v dekaniji Wolfsberg, Selah in Šmartnem ob Dreti ter naposled v Okonini pri Gornjem gradu (kjer je 4. maja 1875 tudi umrl), je bil tudi ljudski pesnik in pevec Valentin Orožen, rojen leta 1808 na Sevnem blizu Šentjurja.

Orožen je bil sodobnik ljudskih pesnikov, kot so bili Jurij Vodovnik s pohorskih Skomarj, Andrej Kančnik iz Podčetrčka, Andrej Šušter Drabosnjak s Koroške in še nekateri drugi, manj znani. Slovenci pa smo si ga zapomnili po nekaterih pesmih, ki so ponarodele.

Orožen je začel pisati že v celovškem bogoslužju, kjer je za dušno službo študirala večina

V. Orožen

Valentin Orožen

ljena, niti sam Orožen za kaj takega ni imel smisla. Pozneje je to storil njegov prijatelj Mihael Lendovšek in izdal Valentina Orožna spise (seveda tudi pesmi) in njegovo delo tako v letu 1879 otel pozabe. Lendovšek in sodobniki vedo povedati, da je bil kot ustvarjen za družbo, veder in vesel človek, vselej pripravljen za šalo,

hkrati pa je bil izredno dober pevec, ali kot je dejal prijatelj Lendovšek, »človek, ki je rad mnogo pel, pa malo pesnikoval«.

Zdaj lahko rečemo, da ni pisal iz osebnih, notranje nuje, za večino pesmi si je poiskal vzor, tako vsebinski kot oblikovni, v takratnih ustvarjalcih, zlasti z nemško govorečega literarnega področja. Ni iskal izvirnosti, hotel je le zabavati, vzpodbuditi petje, pomembno pa je, da so njegove pesmi polne melodioznosti in da se je pri svojem ustvarjanju naslonil na ljudsko pesništvo. Vsebinsko so njegove pesmi zelo preproste, se pa večkrat vrača v kraje svoje mladosti, nemalokrat tudi z nostalgijo.

Orožen je bil rodoljub, ki mu je bila sveta tudi vseslovenska ideja - meje slovenstva so bile zanj preozke, kot je ugotavljal njegov prijatelj Mihael Lendovšek. V tej luči je treba razumeti tudi njegovo sodelovanje z Vrazom in Gajem, ki sta gojila »ilirsko pesmico«: menil je namreč, da med slovenskim in hrvaškim jezikom ni veliko razlik. Posledica tega je bila, da je v dialekt celjske okolice, v katerem je pisal svoje pesmi, vse bolj mešal hrvaške izraze. Je pa hkrati iz hrvaščine prevajal v slovenščino in tako svojo teorijo postavil na glavo. Kljub temu je s svojimi pesmimi ostal blizu ljudstvu, ki se mu je oddolžilo tako, da je kar precej pesmi sprejelo za vselej, za svoje, kar še posebej velja za Lastovici v slovo. Vse mine ter Napitnico.

Valentin Orožen se je s svojim, sicer skromnim delom krepko zasedel v literarno zavest slovenskega ljudstva. O njem so skozi desetletja pisali mnogi slovenski literarni zgodovinarji.

Lastovici v slovo

*»Mrzel veter tebe žene,
ljuba lastovka od nas,
kdar nad lipice zelene
men' si pela kratek čas.
Vsako jutro, ptička moja,
Rano si prepevala,
vsako noč je pesem tvoja
sladko me zazibala.*

slovenskih mladcev tistega časa. Slomšek je poskrbel, da je nekaj njegovih pesmi zagledalo luč sveta v njegovem almanahu Drobčinice, še pred tem pa je objavljval v Ahačjevih Pesmih. S Slomškom je sodeloval tudi pozneje, ko mu je ta širokogrudno odprl pot do omenjenega glasila. Orožen je sodeloval tudi pri Gajevi Danici. Njegovo delo je raztreseno po različnih publikacijah, večina pa sploh nikoli ni bila objav-

Okonina, vasica, kjer se je Orožen poslovil od faranov in življenja. Pokopan je v bližnjem Radmirju.

Rodna gruda, januar 2002

PREMIERA V LUTKOVNEM GLEDALIŠČU LJUBLJANA

Slikovito-glasbena vznemirljivost

Lila Prap: Zakaj? / priredba besedila, režija, likovna zasnova in tudi izdelava lutk (po motivih Lile Prap), scene in kostumov ter projekcije in oblikovanje luči (z Miranom Udovičem): Barbara Bulatović in Barbara Stupica / glasba, aranžmaji in instrumentalno-vokalna izvedba: Thierno Diallo (bas kitara, balafon) in Jackie Marshall (klavir, tudi korepacije in vokalni efekti) / ostali izvajalci vokalne glasbe: Polona Kores, Gašper Malnar, Iuna Ornik, Andreja Štravs, Barbara Bulatović, Barbara Stupica, Ravil Sultanov idr. / gib, trik: Ravil Sultanov / koreografija: Natalija Šušteršič / lektura: Arko / izdelava lutk in kostumov: Sanja Grcič, Silvija Banžar, Zvonka Kovač, Olmo Omerzu, Jasmin Talundžić, Matej Stupica, Mitja Kumanič, Žiga Lebar, Maja Peterlin, Maja Radišič in Sandra Birjukov. Naslovajo: Iuna Ornik, Gašper Malnar, Polona Kores k.g., Andreja Štravs k.g. in Marko Velkavrh / predstava, namenjena najmlajšemu občinstvu, traja približno 40 minut / ogled premiere v petek, 24. oktobra 2003, ob 19. uri na velikem odru Lutkovnega gledališča Ljubljana (LGL).

S tretjo premiero v gledališki sezoni 2003 / 2004, sicer drugo na velikem odru, konkretno pa uprizoritvijo hvaljene slikanice *Zakaj?* (po navedbah nedavno prevedene v angleščino in pravkar še v korejščino) priznane ustvarjalke - ilustratorke, pesnice in pisateljice Lilijane Praprotnik Zupančič, umetniško Lile Prap, so v LGL ustvarili eno nedvomno najvznemirljivejših doživetij v tekoči sezoni, tako za najmlajše kot tudi starejše občinstvo.

Izhajajoč po navedbah iz svojstveno bohotne likovne motivike Prapove sta vodilni ustvarjalci uprizoritve, lutkovno preizkušeni Barbara Bulatović in Barbara Stupica pričarali izredno, svojstveno slikovit in duhovit živalski svet. Pri tem sta se povrh vsega skrajno prepričljivo izognili možni "pasti", sprva baje porajajoči rahle ustvarjalne pomisleke, da bi umestitev dogajanja v živalski vrt (kar v načelu zadeva živali za rešetkami) lahko delovala kot neke vrste moralka.

Seveda to ne bi uspelo niti brez glavnih, natančneje, "okvirnih" likov nerodnih čuvajke in čuvaja v izjemnih upodobitvah spet neponovljivih Iune Ornik in Gašperja Malnarja, ki sta od vsega začetka veliko prej žrtvi kot pa vsaj enakovredna "partnerja", kaj šele kakršnakoli nadzornika nebrzdano nagajivega živalstva. V stopnjujočem neredu imata še dodatno zahtevne igralske oziroma animatorske naloge, saj se morata hkrati vživljati v postopoma vse bolj razgibano animacijo lutk hihitave hijene (neprestano sprašujoče, zakaj to ali ono, zakaj tako pd.) in nagajivo odgovarjajoče opice ter v hipu spet v vse bolj nebogljen čuvajka lika itn.

Pričaranje svojstvene slikovitosti je uspelo tudi po zaslugi svojevrstnih, velikih utk precej svobodno, a vendarle prepoznavno upodobljenih živali (tehnično na način šotora, z lahkim ogrodjem, odetim v blago) ter seveda ostale animatorsko-igralske zasedbe (še stalnih gostij Polone Kores in Andreje Štravs ter lutkarskega "starega mačka" Marka Velkavrha), kar omogoča, da na primer nosorog po čuvaevi pomoti nosi rog tudi na zadnjici in hrbtu ali da se kamela zavrti v plesu s svojo drugo grbo in zadkom. K vznemirljivosti prispeva še izjemno sugestivna pevko-glasbena komponenta, ki pa navkljub skoraj neprestani prisotnosti ne deluje iti najmanj vsiljivo, temveč kot dejansko ključni del uprizoritve, s tem da vsaj a premieri žal ni bilo mogoče razumeti vseh besedil sicer očitno duhovitih sonov Lile Prap.

Uroš Smasek

Večer, oktober 2003

Lila Prap

Od glave do pet Celjan-ka, po duši umetnica in po srcu ljubiteljica otrok. Pravzaprav ljubi vse, česar se loti, ker jo v življenju vedno vodi srce. In zdi se, kot da se njeno življenje odvija brez napak in težav. Denar pač nima s srcem nič skupnega, zato nenehno ustvarja, četudi ji kdaj zmanjka denarja za barve in podobne potrebitine. A se vedno vse nekako izide in na tržišču se znova pojavijo karkoli njena nova slikanica, knjiga pesmic za otroke, knjiga pravljic.

Se dobro, da otroci ne verjamejo, da je denar sveta vladar. Vladarji so vendar samo v pravljicah in v poročilih za odrasle, pisatelji, pesniki in risarji pa denarja ne potrebujejo. Žal tako razmišljajo tudi tisti, ki slovenskim literatom in drugim umetnikom režejo krh.

Glavno je, da so otroci veseli in zadovoljni, ko obrabijo late in gledajo, poslušajo, berejo, Lilijana Praprotnik Zupančič, ki se otrokom predstavlja kot Lila Prap, je od vše! Pozna vse radovedne otroke in živali. Ve, na primer, zakaj so zebre progaste, zakaj krokodili jočejo in zakaj kače nimajo nog. Za vsak zakaj najde Lila pravi odgovor.

Z njo so se otroci prejšnji teden veliko pogovarjali, skupaj z njo slikali in rimali, se smejali. Z njimi je bila v Her-

manovem blogu v Celju na dan, ki je posvečen otroški knjigi. Potem je šla še v Maribor in se v tamkajšnjih knjižnicah prav tako družila z otroki, ki so občudovali njene knjige in slikanice. Pa seveda silarko in pesnico Lilo Prap, ki imata redko človeško lastnost, da govori počasi, preudarno, kar nekam lenobno. A glavno je, da pove vse, kar hočejo izvedeti otroci, ki dobro vedo, kaj to pomeni, če odrasel človek »naredi«
veliko otroških knjig, v katerih so pesmice, pravljice, zgodbe, uganke in slike, ki jim odrasli rečejo ilustracije. To pa še ni vse. Lila piše tudi otroške igre za gledališče in radio ter se zna pošteno ponorečevati iz odraslih, ko jo prime in napiše marsikakšno krepko na njihov račun. Tem ritimam odrasli rečejo satira, otroci pa bi jim rekli kar neumnost. Veliko jih poznajo, še več jih bodo spoznali, ko odrastejo.

Tisti odrasli, ki ne verjamejo več v pravljice, jo poznajo kot Liliانو Praprotnik Zupančič, ki je diplomirala iz arhitekture in se najprej ubadala s projektiranjem ter poučevanjem bodočih gradbincev, zdaj pa je že lep čas

svobodna umetnica, ki se ukvarja z grafičnim oblikovanjem, opremljanjem prostоров, slikanjem, karikaturo ter risanjem in pisanjem za otroke. Je tudi sodelavka različnih revij za otroke in mladino ter predavateljica na seminarjih, ki so namenjeni vzgojiteljicam v vrtcih. Vmes jo je zaneslo tudi v občinsko politiko, ker pa se umetniki v politiki praviloma bolj slaboplačljivo počutijo (izjema je le kakšen Partijič), se je od te scene oddaljila. Še najbolj je njeno ime odmevalo v javnosti, ko je bila predlani, ob preloženju tisočletja, proglašena za eno izmed desetih Celjanek, ki so po oceni celjskih knjižničarjev najbolj zanimive osebnosti mesta.

Se bolj kot domovina, jo kot umetnico cenitujina. Kako značilno. V nedeljo se je vrnila z mednarodnega sejma knjig za otroke v Bologni, bila pa je ponovno tudi med povabljeni na prireditvi, na kateri podeljujejo priznanja za najvidnejše mednarodne dosežke v založništvu. Lilijana je bila v Bologni že dvakrat izbrana med najboljšo ilustratorje sveta in dobila svoj prostor v uglednem katalogu, prejel pa je tudi častni certifikat mednarodne organizacije Ibbotson za ilustracije v svoji knjigi otroških pesmi z naslovom Male živali. Sodelovala je na številnih razstavah po svetu, v Mezzagiu pri Milanu je predle-

ti s freskami oprčila tamkajšnje knjižnico, seveda pa to še zdaleč ni vse. Na domačih tleh so jo leta 1999 na bienalu slovenske ilustracije nagradili s Smrekarjevimi priznanjem, naslednje leto pa je bila za svoje literarno delo

izbrana med finalistke prestižne nagrade Večernica. Levstikovo nagrado je za ilustracije v svojih dveh knjigah (Male živali in Živalske uspevanke) prejela leta 2001, lani pa je na slovenskem knjižnem sejmu v Ljubljani prejela nagrado za najlepšo knjigo za otroke in mladino. Že pred leti pa je na slovenskem trienalu satire in humorja za svoje likovne satirne prispevke prejela bronasto medaljo Aritas.

Lilijana Praprotnik rada pove, da je ponosna, ker je Celjanica. Tudi Celje je lahko ponosno nanjo. Mestna občina Celje ji je ob letošnjem občinskem prazniku podelila odličje bronasti celjski grb »za izvirno in mednarodno prepoznavno ustvarjalnost na področju otroške literature in ilustracij«.

MARJELA AGREŽ
Foto: MP

Lilijana Praprotnik Zupančič

S
d

tv
lj
ru
nr
k
rv
tu
U
z
s
lu
u
h
d
l
r
r
c
E
I
c
:
I
I
:

Novi tednik, april 2003

Ob 100-letnici rojstva Frana Roša

Se pred dvaindvajsetimi leti je Fran Roš hodil po celjskih ulicah: visok, svoblad, vzravan, dostojanstven, obleden v preprosti, skrbno urejen temen plašč, s črnim klobukom na glavi in aktovko v levi... Ste ga kdaj srečali? Komaj vas je zagledal, že je z zamahom desnice v loku smel svoj črni klobuk ter s prikonom in toplim pogledom v nči spustilvo pozdravil. Tako je znal pozdravljati samo pisatelj Fran Roš.

Rodil se je 14. januarja 1898 v Kranju. V nekdanji Rožni ulici, dve hiši naprej od hiše, ki je v njej skoraj trideset let prej umrl pesnik Simon Jenko. Moj stari oče Miha je poznal še našega pesniškega prvaka Franceta Prešerna,» je pisatelj zapisal v svojem življenjepisu.

Ko je bilo Franu štiri leta, se je družina preselila v Celje, kjer je njegov oče dobil službo pisarniškega uradnika na celjskem okrajnem glavarstvu. Rošovi so tedaj stanovali v hiši v današnji Linhartovi ulici številka 6. Fran je obiskoval okoliško osnovno šolo (prvo slovensko šolo v Celju, ki je stala v Razlagovi ulici, ob Savinji, blizu mosta. Poučeval je na mestni deški šoli, čeprav je bil mestni otrok.

Učil se je v osnovni in nato v slobo svojemu jeziku in narodnosti. Tudi nižja gimnazija na Muzejskem trgu, v katero je hodil, je bila slovenska. Jeseni leta 1913 je nadaljeval šolanje na višji gimnaziji na Slovenskem trgu. Slovensčina je bila tu samo učni predmet. Deset dijakov (Fran Roš, Srečko Puncer, Arkadij Videmšek, Davorin Ravljan, Stanko Pečar...) se je zbralo v literarnem klubu Kondor, ki ga je vodil pesnik Rudolf Maister-Vojanov, takrat stotnik v Celju. Negovali so slovenski jezik v umetniški besedi. Leta 1914 so kljub vojni izdali pet številnik literarnega glasila Savinja. V njih je bilo objavljenih petindvajset Roševih pesmi in šest proznih besedil pod psevdonimom Svobodni Semenov. Istega leta mu je pisateljica Zoška Kveder v Domaceni prijatelju objavila prvo črčico Stari Srobot. Zanj je prišel svoj prvi honorar - sedem kron.

Maja 1916 so vpoklicali fante Roševoga letnika. Uvrstili so jih v 87. pešpalk. Naprej so vadili v Zalcu, nato v Slovenski Bistrici in Gradcu. Roš se je iz protesta onespobil za vojskovanje, zato krutosti vojske ni okusil, je pa občutil avtoriteto avstroogorskih oficirjev, ki so sovražili Slovence.

Istega leta decembra je opravil maturo. Pisatelj Milan Pogelj mu je v Slovani objavil pesmi Slovo in V soncu, kasneje na pesnik Otton Župančič v Ljubljanskem zvonu še S plamenico in Sel si od nas, posvečeno padlemu Arkadiju Videmsku.

Po zlojmu Avstroogorske se je Fran Roš v boju za Korosko pridružil Rudolfu Maistru. V Velikovecu je sodeloval pri casopisu Jugoslovenski Korotan, ki ga je urejal Srečko Puncer.

Po končani lačni za Kirsoško se je vpisal na Pravno fakulteto v Zagrebu, vendar je študij opustil, saj ga je bolj veselilo delo z mladino. Odklčil se je za učiteljski poklic. Na ljubljanskem učiteljsku je opravil dodatno maturo za učitelja, nato se je z vsem srecem predal mladim, najprej v Prebuhdu, pozneje pa v Celju, kamur se je preselil z ženo in sinom. Dve leti kasneje se mu je rodila še hčerka Sonja. Stanovali so na Partizanski ulici ob Savinji, blizu mosta. Poučeval je na mestni deški šoli, danes št. 11.

Poleg poučevanja in skrbi za družino je ves čas tudi pisal. Med obema vojnoma je bil osrednja kulturna osebnost v Celju. Bil je tajnik in nato predsednik učiteljskega društva ter občinski odbornik. Na njegovo pobudo so v Celju tri leta zapored (1938-1940) organizirali celjski kulturni teden.

Druga svetovna vojna je Franu Rošu kot zavednega Slovenca nasilno izrgala iz

ljubega Celja. Nemci so ga z ženo in otrokoma izselili v Čuprijo, kjer so preživel štiri vojna leta. Ko je bil Beograd osvobojen, je dobil službo upravitelja slovenske osnovne šole za izseljenke otroke.

Juliju 1945 se je vrnil v Celje. Izzemil je postal okrajni šolski nadzornik, nato pa je predaval zgoštevino na nižji gimnaziji in na učiteljsku. Učencem in dijakom je ostal v spominu kot izjemno učitelj in vzgojitelj.

Leta 1953 se je upokojil poln načrtov za literarno snovanje. S svojimi prispevki je sodeloval v Novem tedniku, Lepem mestu, Obzorjih, Pavlihi, Celjskem in Savinjskem zborniku, Galebu, Tedenski tribuni, Kurirčku, Večeru, TV-15 in drugod.

Pri svojem delu je bil kritičen. Spoštoval je resnico in pravico. Svoje življenje je polnil z dragocennimi vrednotami, med katerimi je bila humanost na prvem mestu. Septembra 1961 je v Čuprijo odpeljal prvi vlak izranstva in epinosti. Pobudnik zanj je bil Fran Roš.

22. avgusta 1976 so radijski valovi prinesli vest, da je v Mariboru umrl pisatelj, pesnik in velik prijatelj mladine Fran Roš. Od njega smo se poslovili čez tri dni na celjskem pokopališču.

Vstano je literarno delo

Za pisateljem je ostalo njegovo delo. Deset let po njegovi smrti je prof. Antonija Fras napisala njegovo bibliografijo. Vsebuje skoraj tisoč gesel: preko tristo za različne pesmi, tristo šestdeset za pripovedna dela, samostojne publikacije in posamezne črtice, objavljene v periodiki, sto šestdeset za publicistična de-

la, sto dvajset o pisatelju in drugo (dramska dela, prevodi, ugalsbene pesmi...).

Med najbolj znanimi deli so povest Zvesta četa (1933), zgoštevinsko dokumentirano delo Slovenski izgnanci v Sribuj 1941-1945 (1967) in pesniške zbirke: Pesmi iz ječe in pregnanstva (1947), Ljubli sen in življenje (1990) in Čarovnije - otroške pesmi (1992). Zadnji dve zbirki so izdali in založili na osnurni šoli Frana Roša v Celju. V pisateljevu zapuščini je še več kot tisoč dramskih del v rokopisu in tipkopisu. V publikiranih gledaliških doživetjih svoje predstave tri otroške igre: Ušesa carja Koznjana (1948), Desetnica Alehčica (1951) in Čarobna pisčalka (1968). Pripubljena je tudi njegova otroška proza: Medved Rjavček (1929, 1931), Juretovo pokovanje in še kaj (1930), Medvedek Dija (1962), Letalec Neček (1972), Vsi nikaršili (1976), Tince brez mezinca (1977). Za osnovnošolce je skupaj z Jankom Pogačnikom in Marijo Pečnikom prvi posevni zgoštevinski utebnik. Sad pisateljeve ljudomučne narave pa je preko sedemsto bodic in satirčnih pesmi, ki bečajo napake družbe in posameznikov. Največ jih je bilo objavljenih v listilu Celjskem tedniku (bibliografij) niso zabeležene.

V Lestviki sobi Osrednje knjižnice Celje so sinoči člani ljubiteljskega gledališča Teharje in učenci celjske Osnovne šole Frana Roša pod vodstvom Ljudmille Conradi z izbranimi deli avtorjevega obširnega opusa obudili spomin na pred 100 leti rojenega celjskega pesnika, pisatelja, dramatika in šolnika.

Roševi literarni prispevki so skozi desetletja polnili kulturne rubrike celjskih in drugih časopisov. V Celju pa ljudi skoraj ni bilo pomembnega dogodka brez njegove prisotnosti. Za svoje delo je prejel preko dvajset pomembnih priznanj in nagrad - republiških in državnih. Eno najlepših priznanj pa je naslov Častni občan Celja (1955).

Svoje visoke osebnostne kulture in bogatstva duše pa Roš ni izražal samo v pisanju in govorih, ampak povsod, kjer se je pojavil, pri vseh, s katerimi je govoril. Tako se je njegova osebnost kljub skromnosti in želji, da bi ostal v ozadju, vrnila neizbrisno v spomin vsem tistim, ki so ga poznali. »Fran Roš bo v mojem spominu ostal blag človek, zlata duša, nepovojljiv, enkraten. Takih ljudi danes ni več. Taki ljudje so izumrli...» je povedala igralka Nada Božič.

Rošovo delo pa je kot dokument časa in kraja, v katerem je živel, trajno obogatilo slovensko književnost.

LJUDMILA CONRADI

Fran Roš (desno) v mladosti.

Novi tednik, januar 1998

Minilo je dvesto let od rojstva blaženega škofa Antona Martina Slomška

Zvest svojim dušnopastirskim načelom

Prvi mariborski škof, narodni buditelj in pisec A. M. Slomšek – 26. novembra je minilo 200 let od njegovega rojstva – dostojna proslavitev obletnice prevsem v Mariboru in Ponikvi

Prvi mariborski škof, narodni buditelj in pisec A. M. Slomšek

Anton Martin Slomšek se je rodil na Slomu pri Ponikvi 26. novembra 1800 kot prvi otrok v družini. Imel je bogato življenje. Bil je zavzet duhovnik, vdan evangeliju. V svojem delu se je posvečal vsem področjem. Še zlasti je delal za otroke in mladino. Ohranjenih je veliko njegovih lepih pesmi in basni, kjer je znal na zanimiv način povedati resnico, tako, da bi vzgajala, bodrila in pomagala človeku rasti v trdno krščansko osebnost. Jedro njegovega dela je bila skrb za zveličanje duš. Na to temeljno željo je vezal trud za kulturni in narodni dvig slovenskega človeka, ki ga je imel zelo rad. Vodilo vsega njegovega dela je povzeto v stavku, ki ga je sam zapisal: »Sveta vera bodi vam luč, materin jezik pa ključ do zveličavne in narodne omike.«

Slomšek je kot škof ostal veskoti zvest svojim dušnopastirskim načelom. Lahko bi rekli, da je bil župnik vse škofije. Rad je obiskoval

župnije, pridigal in spovedoval. Zapisanih in izdanih je okoli 300 njegovih pridig. Kot škof se je mnogokrat obračal na svoje vernike v pastirskih pismih, saj je izdal kar šestnajst rednih in dvajset izrednih pastirskih listov. Veliko si je prizadeval za duhovno in študijsko oblikovanje duhovnikov, organiziral in sam vodil duhovne vaje ter uvedel pastoralne konference. Z ljudskimi misijoni je vernikom želel poglobljati vero in jih bolj povezovati v župnije. Veliko takih misijonov je vodil sam ali vsaj na njih sodeloval. V Celje je povabil misijonski red Lazariste, ki še danes uspešno delujejo.

Kot največje delo škofovskega obdobja prištevamo prenos škofijskega sedeža iz oddaljenega Sv. Andraza v Labodski dolini (ta se vije vzporedno z Dravsko dolino v Avstriji) v Maribor in preureditev škofijskih meja. Tako je združil Slovenca na Štajerskem v eno škofijo in zajezil potujočevanje. Okrog dve-

sto tisoč naših ljudi je tako pripadlo mariborski škofiji. S tem se je zarisala narodnostna meja na severu, ki drži še danes. Mesto Maribor pa je postalo škofijsko središče in doživelo razcvet v kulturnem, šolskem, duhovnem in narodnostnem smislu. Škofovsko obdobje njegovega življenja je bilo še zlasti težko zaradi revolucije 1848, zaradi verske mlačnosti v ljudeh, zaradi nasprotovanja njegovemu delu za narod, jezik in slovensko kulturo.

Slomšek je bil velik buditelj narodne zavesti. V svojih pridigah, pismih in govorih je odločno zagovarjal slovenstvo, vrednost materinega jezika in dolžnost živeti iz duhovnih in narodnih korenin. Toda nikdar ni poniževal drugih kultur ali jezikov. Zato ostaja tako velik in posnemanja vreden. Umrli je 24. septembra 1862 v Mariboru in je tam tudi pokopan.

Mnogi ljudje so vedno videli v njem svetniško osebnost in kmalu

Vodilo vsega njegovega dela je povzeto v stavku, ki ga je sam zapisal:

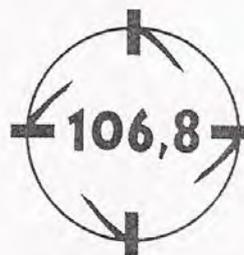
»Sveta vera bodi vam luč, materin jezik pa ključ do zveličavne in narodne omike.«

Slomškov trg v Mariboru je med najlepšimi v Sloveniji.

BOGDAN STUPAR

RADIO PLUS

MARIBOR

Demokracija, december 2000

Sanjska milijonarka

Zgodba o pisateljici, ki ji topel dotik Maksove mače šepo pomeni več kot vroča britančev

Temnolasa deklica s subjektivnimi pogami, ki je prebrala pravljico o srnjačku Bambliju najmanj petdesetkrat in prav vo jokala, si je dolgo želela preleteti severni tečaj. Ni hute-la postati nič manj kot svetovno rznana vrhunska baletna pesalka, druga madame Curie, najboljša otroška zdravnica, klobučarka, v gimnazijskih letih pa se je videla v spuščajni viogi filozofije. Seveda ni mogla vedeti, da bo nekdo čarala z besedami in davičjala čudovita popotovanja misli v pesniških in pisateljskih pustolovčinah.

in jo počasi učilo, kaj je kaj, kako in zakaj. Zakaj je nebo? »Nebo je zato, da imajo misli krila, da poletijo v brezčasnost brez strahu, da bi se jim zlo-mila!«
 »Kako velik je svet?« Svet je nepredstavljive dolžine in si-rine, razlit čez nevidni rob neznanke prostornine...
 Odkod prihajajo oblaki, galskoje, pesem kitov, odkod svet poganja svoje korenine? »Četudi ves svet razprši se in mine, za zmeraj ostane rima tišine...«
 Zanjso so besede čudežna bitja.

Pravljica o nožni družini

Pišem o Bini Štampe Žnavor, ki odprva otrokom in mladini nenavadno lep svet. Pripada jim vroče smetla in duhovitosti. Pomaga tudi spoznanje, da se svet ne vrti okoli nje, pač pa je v središču sveta skrivnost vesolja, ki osmišlja vse: sonce, planete, vetrove in bitja. »Vesolje je čudežen vrt. V njem raste-mo vsi: drevesa, planeti, metu-liji, otroci, črčki in psi.« Je nekdo zapisala pravljica in pesni-ca, ki je najsrečnejša, kadar v njej »poganjajo pesmi, kot po dežju neznanne pesmi...«

Pod nežno zunanostjo nosi plah značaj. Kadar jo je najbolj strah, govori najhitreje. Čustev je ni sram izraziti. Zakaj bi pred drugimi prikivala smeh ali krogodilje solze? Se zelo mlada si je dejala, da bo vsi svedeli z odprtim srcem. Mnogo kasneje je je o tem napisala pravljico Mehko sre. Govori o sebi, pravzaprav o pesniku, ki zaradi mehkega srca skorajda ni mogel preživeti v svetu, v katerem je bilo komajda kaj prostora za nežnost in ljubezen.

Od leta 1985 je objavila kakšnih deset knjig. Njene pesmi so del osnovnošolskih učbenikov od prvega do osmega razreda, pesmi iz njenih pesniških zbirk so uvrščene v antologije slovenske linke za otroke in mladino, enako tudi kratka proza. Prejela je vrsto nagrad na področju gledališkega ustvarjanja in pisanja. Ie v njenem trenutnem mestu Celju je dolgo predloga niso hoteli videti. Lani ji je knjezje mestno podelilo bronasti grb.

Niso je ustvarili ne mediji ne nagrade. Zavljenjo jo je brusilo

Kaj jo boli

Smelilaj je senčnica tica.
 Ljubezen je iz srca pica.
 Sanje ko spanja meglica.
 Nebo je zemljina perutnica!
 (Nebeške kotičke)

Nespodobno udobno

Nespodobno udobno, na mizi, časopisu, na zelo učenem spisu, dve tapki skriti, dve pod smrkom spodviti, stvorjav kažušek - maček Maks lenušček!

Eno oko zaprta, drugo malce priprto, luno pomezitvne v sonček: »Kar si bil ti se pod tabo, če bi bil borbonček!«

Bina Štampe Žnavor: »Pesem se naredi na konici nosu, v ušesu, v dežju, na travi, na spreghodi in na zabavi...«

holinu, ki jo je sama režirala in zanjo napisala besedilo, je dobi-la zlato Linhartovo značko. Odločila se je, da bo samo še pisala in šele danes ve, da je ravnala prav.

Z založniki so sicer še vedno kržni in težave, saj »imajo raje literaturo o seksu, pritožnike, kuharske bukve in šund roman-ke kot branje, ki zahteva malo miganja z možgani.« Pred tremi leti je napisala pretresljivo pravljico o slepi deklici, Roža in sonce. Kljub temu da so jo pri eni izmed največjih sloven-skih založb ocenili kot literar-no umetnino, ne najde založni-ka, ki bi jo objavil.

Nočni sonet

Skoraj nihče ne ve, da je Bina sanjsko bogata. Res je! Denarja od svojih knjig nima. Honorarje je namreč zapravila za nakup lastnih knjig in jih podarila. Pač pa ima vedno pri sebi nekaj veliko dražjega od novcev, svoj čudežni sanjski svet krških barv in oblik, katerem sanja pesmi, pravljice in resnično življenje.

»V otroštvu sem doživljala hude travme zaradi sanj, ki so se včasih uresničile. Šele večala let kasneje, ko nisem več bežala pred lastnimi sanjami in sem se naučila z njimi komunicirati, so postale najboljši del mojega življenja. Včasih sanjam dogodbe, ki se nato uresničijo. Sanjalo se mi je že, kako sem šla na polo-slovni sestanek. Ko sem v resni-ci šla, je bilo natanko tako kot v

sanjah; prav vse, vzdušje, izrazi na obrazih, nasmeški... Včasih izsanjam celo zgodbo ali pe-sni. Zgodi se, da ravno v sa-njih razrešim literarni prob-lem, ki me je mučil dolgo časa,« opisuje svoj dar, ki ga niti sku-čajno noče imenovati jasnovid-nost.

V spalnici ima povsod raztre-seno pisala in beležnice. Nava-dila se je pisati v temi, v napol budnem stanju: »Ponoči so na-stali že kompletni soneti. Zru-traj nisem vedela, kaj sem na-pisala, a ko sem prebrala, sem dojela, da sem zapisala popoln sonet, v enajstercu, z rimami. Seveda čez dan vedno pišem v mislih, predelujem besedila, ta-ko da se kasneje v sanjah pe-smi in zgodbe samo izkristali-zirajo.« Njen prijatelj Radovan Zupančič, psiholog, ji rad reče, da je prava sanjska milijonar-ka...

Bina, ki jo je na smrt strah računalnikov in nove tehnologi-je, piše vsa svoja besedila na roko, nakar jih prepiša na očetu star pisalni stroj. Ponavadi je prvi človek, ki vidi rokopise in tudi pozna vse od prvega do zadnjega, njen mož Andrej. Menda je neprizanesljiv kritik. Pomaga ji še tako, da besedila vnese v računalnik.

Vsi valovi, vse vibracije

V njej je nemiren duh, ki se zdi blizu pravljicnemu svetu, škratom, vilam, palčkom, drev-

Mehko puhasto blazilo te enajst let kraljica pisateljica samotno. In če je kje kak problem, ga Maks zagotovo razreši.

ju, rožam, živalim, soncu in nevihtam. Zato je dobra pravljica-rica, pogosta popotnica v kraljestvu, ki ga najlažje razu-mejo otroci. Vanje se zna vži-veti, ne da bi skušala karati ali pokroviteljsko vzgajati. Nerada moralizira, vedno in povsod pa stoji za svojimi etičnimi načeli, ki so zanjo nekaj najbolj sa-moumevnega.

Včasih se sprašuje, ali je prav vzgojila svoja sinova: »Sem imela pravico vzgojiti sinu: ranjiva, nežna in občutljiva? Drugačna sta od drugih in v tem svetu nikoli ne bosta ime-la možnosti za preživetje, ka-kršno bi si zaslužila.«

»Migotam. Tako hodim skozi svet. Skozme gredo vsi valovi, vse vibracije,« pravi. Pri šestih letih, ko ji je umrl dedek, bil ji je zelo ljub, je točno dojela, kaj je smrt. Šla je pod njuno jaha-no, ki jo je on posadil, in je drevo na svojo moč ogledala. Zdelo se ji je, da ju povezuje le še to drevo, saj dedka ne bo več nazaj. Splet so se spraševali, kaj vendar počne ta čudna otroki Odračala je sredi hrastovih Gajev, v svetu, ki je dihal s polnimi pljuči, v času njenega pradedca pa so se tja včasih prikradli volkovi. Kaj drevo in rože, zanjo so celo pretneli živi.

Njen najljubši pravljicar po-leg Oscarja Wildea je Ander-sen. Zrasla je z Malo morsko deklico, Cesarjevimi novimi oblaci in Snežno kraljico. Humanistični nazor do narave

in živali ji je oblikovala pravli-cca o srnjačku, ki je izgubil mamo. Za Bino pravijo, da je ekološka od nog do glave, ven-dar spet ne v luči zoprne vzgojno-moralistične drže. Zvesta je zgolj ekologiji duha. Ne mara pokornosti in spre-nevedanja, se manj bi želela pos-tati taka, kot bi hoteli drugi.

Vaška knjižna predstavlja obdobje njenega življenja. Zgodbe, pravljice in pesniške zbirke so si sledile takole: Šil-ke in zgodbe iz tišine in omega pasjega dne (Unverzauer, 1985), Caroznanke (Mik, 1990), Popravljavnica sanj (Moharjeva založba, 1992), Kam je izginil sneg (DZS, 1993), Popravljavnica igrač (Mik, 1994), Zrnca sonca (Mik, 1994), Nebeške kočije (Epta, 1994), Ute kralja Mima (Mik, 1996), Klepetoslovce (Založ-ba Obzorja, 1996). Njeni naj-novejši knjižni sta Bajka o svet-lobi, ki je že na knjižnihih poli-cab, in Mitz Mehalotapek, ki je še v tisku pri založbi Epta. Predstave, za katere je priprave-vala besedila, so naslednje: O velikem strahu Buhobitru, od-mevalni rock musical Bobovca (1990), hudoznava predstava Krasa v cirku (1994), Cik-lama Cigulama, Ute kralja Mi-ma (z zlato palčko nagradni dramski tekst), Princica kam-nitih besed (najboljša radijska igra leta 1996), Bajka o svetlobi (uprizorjena bo letos septembra).

Bina Štampe Žnavor, Andrej Gal, Bina in Jan.

Ima dolge goste lase, pri-stržene čisto po svoje, na levi strani so precej daljši kot na desni in ji malo stlijo na obraz. Med oblaci ima naj-več udobnih pižam, ker preži-vi večji del dneva, ko piše, kar v njih. Med ljudi ne gre skorajda nikoli brez klobuka. Ve-liko jih ima, pošali se, da jih še ni naštel peščet... Njena babica, mama in vse tete so že od nekdaj nosile klobuke in to je del opravil, ki se mu ne bi nikoli odrekla. Nosijo tudi klobuki na svojih krajih kanteč nostalgic do starih časov!

KSENIA LUKIČ
 Foto: GREGOR KATIČ,
 TIHOMIR PINTER

Novi tednik, januar 1998

Nominiranci za večernico: Bina Štampe Žmavc

"Branje je zmeraj potovanje v času"

"Kaj pravljica je, je seveda jasno profilirana literarna zvrst. Pravljicnost pa se pogostokrat podre, ker se misli, da se v pravljico lahko stlači vsaka neumnost - češ, bolj ko bo neumno, bolj bo pravljico."

Bina Štampe Žmavc, pesnica in pisateljica. Po dveh letih članstva v žiriji večernice, letos spet med nominiranci. Tokrat s svojo zbirko pravljic *Ukradene sanje*.

- Zbirko ste podnaslovili kot "pravljice za odrasle otroke". Zakaj ste se odločili za to "opozorilo"?

"To je seveda metafora, ki jo lahko razume vsak po svoje; ali da je za odrasle, ki so ostali otroci, ali za odrasle otroke, ali kaj tretjega.

Zmeraj so mi očitali, da pišem pretežno za otroke. Sama pa sem prepričana, da za otroke ni nič pretežko, da otroci metafore razumejo na neverbalni ravni, da jim teh ni treba razlagati, da jih prvinsko razumejo. Podobno mnenje o metaforah, ki delujejo na nezavedni ravni, je imel Borges."

- Naslov je *Ukradene sanje*. Kdo je komu kaj ukradel?

"Naslov sem povzela po zadnji pravljici - pripoveduje o Čarofeju, ki je ukradel sanje - pravljica se mi zdi nekakšna metafora za ta svet. Prepričana sem, da nam modri krađe sanje. Dejansko hočejo "pošpiclat" vsak kotiček tvojega uma, te priključiti na elektrode, pogledati v možgane, prebrskati vsako celico. Prepričana pa sem, da nekaj skrivnosti mora ostati in da bodo te, hvalabogu, tudi ostale. Čeprav se pravzaprav že polšačajo človekovih sanj, recimo genetski inženirji bi lahko bil konec vseh sanj."

- Ob nekem razgovoru o kralju Minu ste povedali, da je ta leta dozoreval v vas in potem iz vas "galopiral". Da imate, preden začnete intenzivneje pisati, jasno postavljeno arhitekturno zgradbo.

"Ponavadi je tako, da so, ko začnem intenzivno pisati, glavne arhitekturne točke že postavljene. Potem jih pa izpišem. V veliki meri začnem pisati od konca k začetku. Tako kot nekateri slikajo človeka - od nog do glave. Včasih je za iztočnico dovolj že kakšna opazka, ki jo slišim v trgovini. Stavek iz razgovora med ljudmi ti lahko vzpodbudi moje asociacije, da se začne prestati zgodba. To se potem pač prede do konca. Nikoli ne dam od sebe neizdelanih stvari. Pustim preležati. Tudi ne napišem vsega tako enostavno: že res, da izgalopira iz mene, potem pa začnem s čiščenjem: najprej počistim na zgodbenem nivoju, nato se začne mukotrpno čiščenje jezika. Ker ima pač tudi proza svoj ritem, in jaz ga čutim, ga poskušam ujeti, tudi pri veznikih. Tako so me pač učili: v tem primeru sem stara šola in se zaustavljam pri takih podrobnostih, kot je ločilo."

- Ta dodelanost je razvidna tudi v samem izrazju, njegovi poetičnosti, inovativnosti.

"To ni namerno, je spontano, to potegne za seboj sama zgodba. Vse to živo vidim. Je živa slika. Vse te like, vloge preigram tako, da me boli koža. Nobena od teh pravljic ni bila napisana kar tako - da se usesede in napišeš. Pač pa gre dobesedno skozi moje črevesje. Mene boli, tišči,

jaz to kuham, to dobesedno prebavljam. Ko intenzivno pišem, pišem cela. In takrat obvezno shujšam za nekaj kil. To je tako, kot če bi tekla maraton Kadar pišem, izgorevam."

- Sama forma pravljice ima svoje zakonitosti, ki lahko delujejo tudi omejujoče.

"Kaj pravljicnost je, je jasno profilirana forma in vsebina. Pravljicnost pa se pogostokrat podre, ker se misli, da se v pravljico lahko stlači vsaka neumnost in da bolj ko bo neumno, bolj bo pravljico."

So meandri, v katere lahko greš, ampak ti meandri potem vodijo nazaj k celoti, se ti obmejo tako, da je prav, se pravi, da zgodba zaradi njih še bolj trdno stoji, ne da bi se razgubila, razvođenela. Kako natančno to delam, ne morem povedati, ker je to proces, ki ga nezavedno obvladaš: Takrat ne moreš misliti na to. Seveda pa se potem, ko čistiš tekst, s tem zavestno ukvarjaš in ta proces je pri meni zelo dolg, zelo natančen. Vedno pustim pravljico tudi odležati. Nobene stvari, tudi pesmi ne, ne dam kar tako iz rok. S časovnim zamikom pogledaš nanje z drugimi očmi. Ko končaš, so ti stvari preveč blizu, da bi lahko z distanco razsodil. Čeprav imaš nek notranji občutek, je to premalo. Zame je pisanje knjig še vedno zelo odgovorno delo; zmeraj grem z nekim srhačem pred braleca in zavestno ga nikoli ne bi hotela voditi za nos, ga ogoljufati.

Te pravljice pa imajo tudi svojo pravljico pot - sedem let so čakale na izid. Sedem pravljicnih let. Imele so tako smolo, da so vedno prišle, k založbi, ki je šla potem v stečaj. Nazadnje so bile pri Pomurski založbi, tam so že bile uvrščene v zbirko Domača književnost, ampak žal je potem založba šla v stečaj. In sem spet romala. Zatem sem dala prošnjo na ministrstvo za kulturo in dobila subvencijo, vendar ne tudi za ilustracije. Tako sem tudi ilustratorja za prvo stran plačala sama. Iz svojega honorarja. Če sem hotela imeti barvno naslovnico."

- Se strinjate z recenzentom, ki zaznava pri vaših pravljicah vpliv Andersena in Wilde?

"To sem bolj razumela, kot da se nadaljuje čp pravljice, ki ga posebej bja Andersen in Wilde. Zdi se mi, da je to res, ker gre za neko čisto specifično pravljico, ki je izrazito vezana na pravljicnost v najbolj plemenitem pomenu besede. Kjer se še ohranjajo etične norme in vrednote, ki danes izginjajo. V mojem zgodnjem otroštvu in mladosti sta bila to moja najljubša pravljicarka. Zagotovo sta pustila pečat pri razvoju moje osebnosti. Tako velik, kot katerikoli velik filozof, ki jih vsi tako radi poudarjajo, kadar govorijo, kako so zrasli.

Odloločno vlogo pri razvoju pa so, poleg knjig, odigrale prirojene značilnosti osebnosti in duha. Ta "socialnost" se mene še vedno dotika, kot tudi kozmični občutek svetosti sveta in ljudi. Taka sem se pač rodila, ta občutek je tako izra-

Bina Štampe Žmavc

ziti v moji družini, da se mu ni bilo mogoče izogniti."

- Svojih pravljicnih junakov ne zapirate v temne stolpe, kot sta to zapisovala, denimo, brata Grimm. Slikar Karian sleer zelo trpi, je čustveno zelo znanozan, vendar pa se ne znajde v mrzli čelji, s katero bi strašili otroke.

"Prav krutost bratov Grimm je bila meni dovolj tuja. In to nikakor niso moje najljubše pravljice. Čeprav se mi zdi, da zna biti čustveno trpljenje v pravljici zelo hudo, včasih mnogo huje kot fizično. Mogoče je to spet odraz posebnosti značaja - imam občutek, da se najhujše stvari človeku odigrava na nivoju psihe."

- V vaših pravljicah tudi ni izrazitih pedagoških momentov; s katerimi je praviloma obremenjena otroška literatura.

"Mene to ni nikoli zanimalo. Nikoli ne pišem pravljice iz tega razloga. Zmeraj je izrazito čustveni vzgib. Nikoli nisem imela občutka, da bi se lahko stvari, pri katerih zavestno daš neko pedagoško sporočilo, razvile v tako literaturo, kot so me učili na primerjalni, da naj bi literatura bila. Sploh se mi zdi, da otroke že tako vsaj pedagoško 'dol tolečajo', da bog nas var', da bi jih hotela še jaz."

- V pravljici o samotni denimo, zaznavate velik problem današnjega časa - osamljenost otrok.

"Osupljivo je, da človeštvo tudi v dva tisoč letih ni prišlo dlje od svojega začetka. Takrat je bil to pragozd, danes je to civilizacijska džungla. S tem da takrat vsaj ni bilo samote, bila so krdela, bile so horde, družine. Danes pa to izginja. Sredi te džungle je človek, še posebej pa otrok, strahotno sam. Ta samota se prav čuti - vsak je izoliran v svojem majhnem, vatriranem svetu, kakor v eni ikoban'ci zaprt."

- Letos ste, po dveh letih, spet na drugi strani večernice, ne kot žirantka, pač pa kot nominiranka.

"Ko si v žiriji, hočeš po najboljši volji presoditi skrajno korektno, "pravilno".

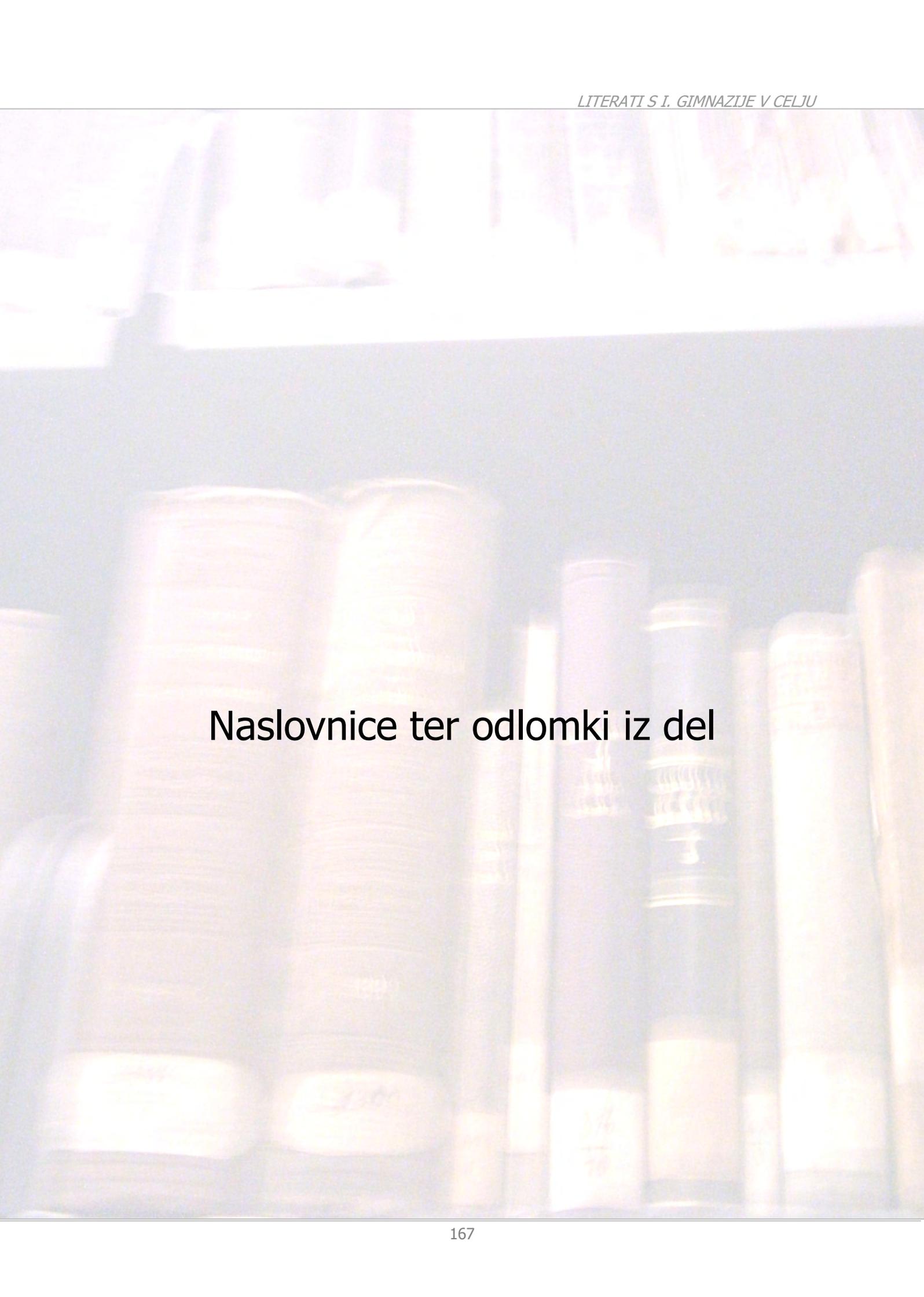
Takrat sem bila spremljena v literarnega teoretika, kakor so me pač usposobili na fakulteti, in sem poskusila čim bolj racionalno presoditi. Vendarle gre za nagrado, ki sije, ki s seboj navsezadnje nosi tudi honorar, kar v današnjih časih ko pesniki, z meroj vred, dajemo večinoma svoja dela zastoji, ni zanemarljivo.

Zelo hvalevredno je, da se danes sploh še kdo zanima za literaturo, ker se beseda izgublja, vizualnost je čisto prevladala. Mislim, da bo še slabše, ko bomo šli v Evropo in se bomo morali zelo boriti za jezik, če bomo hoteli obstati.

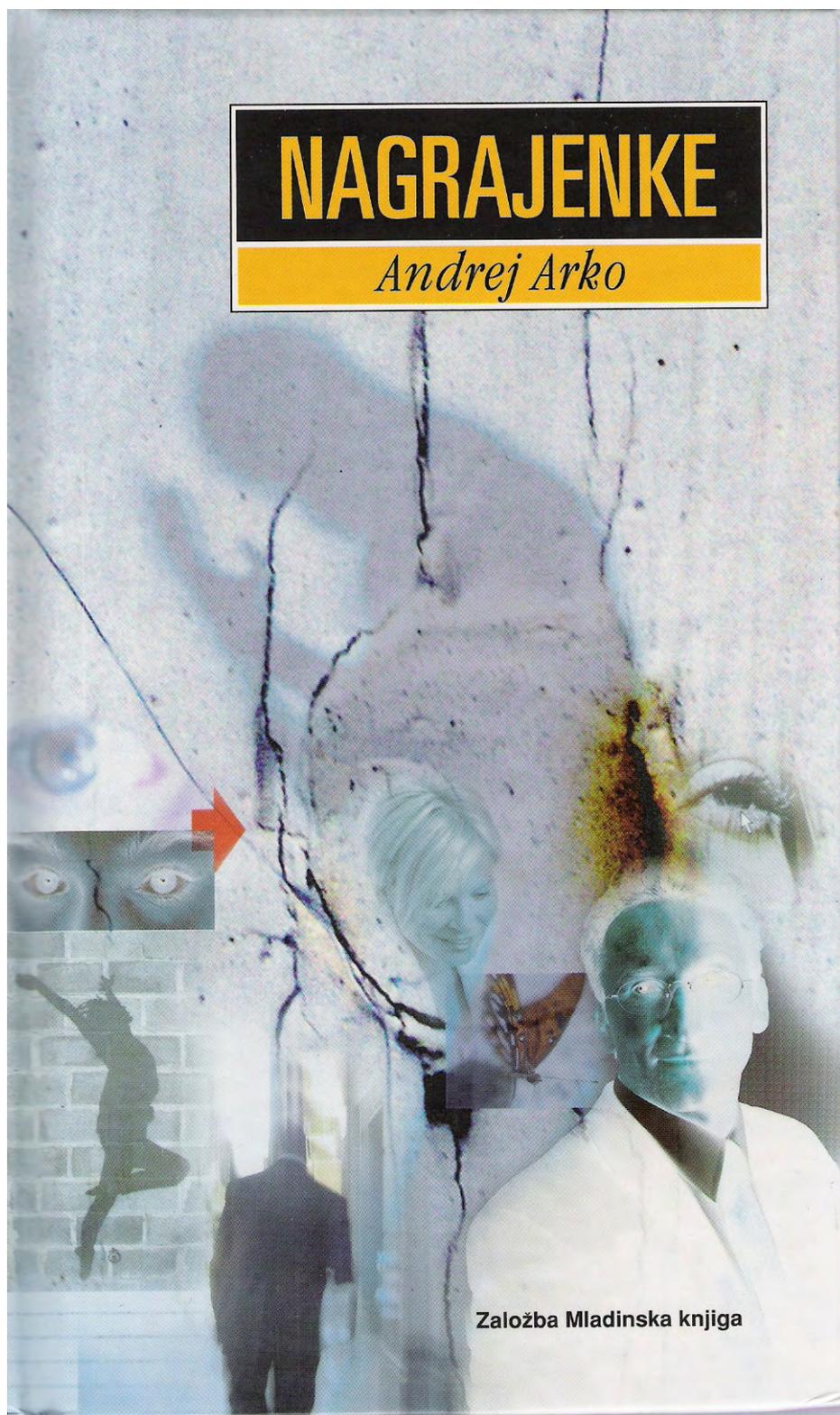
Beseda je drameca daljica časa. Da prebereš roman, potrebuješ čas in čas je najdragocenejša kategorija. Branje je zmeraj potovanje v času. Ljudje pa danes nimajo več časa za to."

Katarina Šulek

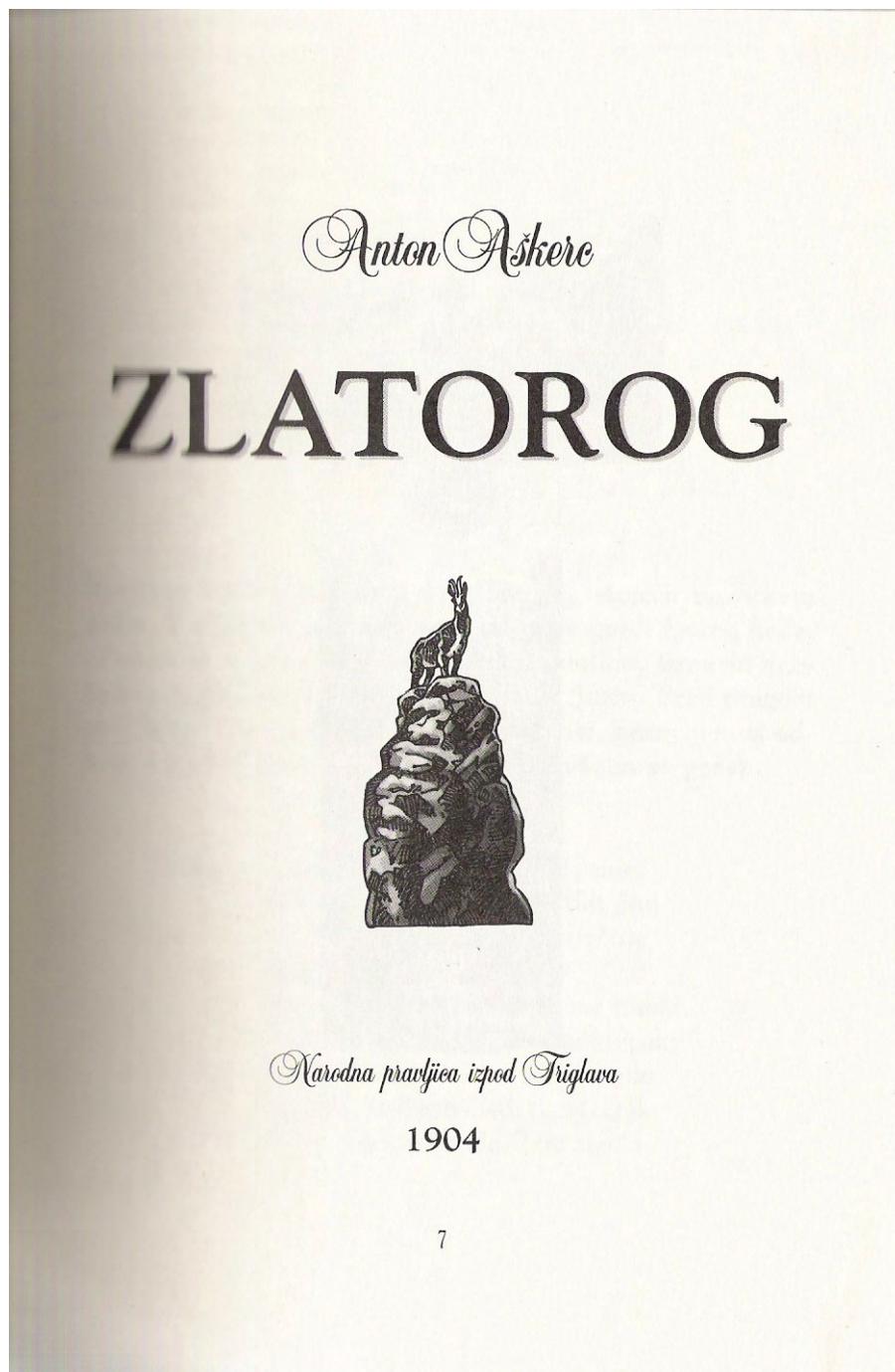
Večer, oktober 2002

Naslovnice ter odlomki iz del

Andrej Arko: Nagrajenke

Anton Aškerc: Zlatorog

Matej Bor: pesmi za Manjo

Iz *Pesmi za Manjo* avtorja **Mateja Bora**:

PALČKI — PIHALČKI

Kadar se Manja udari,
pridejo

p
a
l
č
k
i

pihalčki

in pihajo
pihajo.
Vsi zadihani,
vsi zasopihani,
se za trebuhe prijemajo
in sapo zajemajo,
ves čas pa pihajo pihajo,
ves čas, dokler boli.
Kadar pa več ne boli,
jo popihajo.

Kam?
H kaki drugi hiši.
Komaj se jok zasliši,
so že tam.

18

P
a
l
č
k
i

pihalčki
so zrnerom tam,
kjer kaj boli.

Ivan Dobnik

[Hvalnica mlim] 30/1

ne svetlobe
~~Opava~~
 ot soucena ~~pa~~ pahjara
 ot dem tudi noč
 strasti ~~redice~~ ^{redicah} pekle,
 us sled jezika
~~no~~ petje ~~pepatavke~~ nomade
 ki ~~astvauje~~
~~o~~ ~~sijs~~ svetih net.

Kaligrafija lire

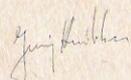
Ivan Dobnik: Kaligrafija lire

Kritika *Kaligrafije lire* avtorja **Ivana Dobnika**:

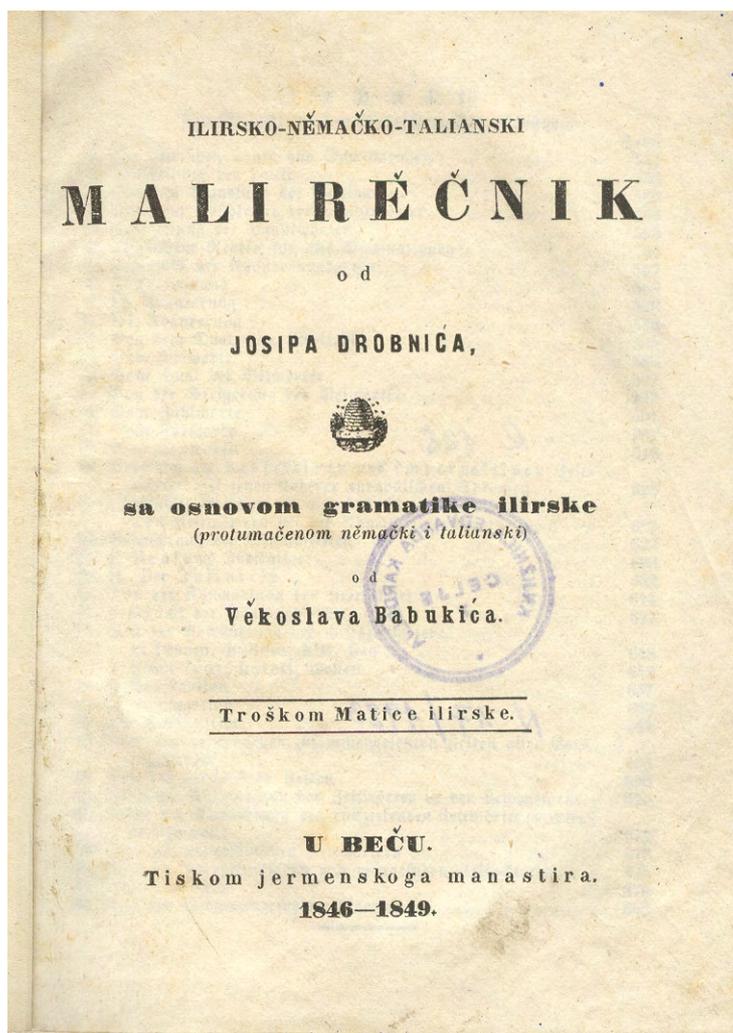
Filigranska in metaforično prezentna poezija Ivana Dobnika, zapisana v njegovem prvencu *Kaligrafija lire*, je zaklinjanje modrega človeka, ki brez nestrpnosti kontemplira o temeljnih občutkih pesniške senzibilnosti.

Čeprav je Dobnikova poezija v tej zbirki po kompozicijski zasnovi na prvi pogled preigravanje ene same vizije, pa temu še zdaleč ni tako; pesnikovi verzi so »stoična in večplastna nežnost«, avtor pa radovedno cika na to, kako bi se, kolikor je to še sploh mogoče, čvrsto in suvereno sprehodil skozi kozmos. Gre za poezijo, ki je čista in ji blizu ne morejo niti drobne primesi baroka in manierizma, kaj šele tautološki vzorci. V svojem zrelem zamahovanju nam pesnik natančno pove, da so vse sugestivne »stvari« tega sveta »stvari srca«, ki obvlada »patetiko«.

Fascinantna je gradacija, ki jo Dobnik v *Kaligrafiji lire* ne samo obrtno, temveč intuitivno tke v pesemske celote. Te se dičijo z bogatimi zalogami referenc, katere v nobenem primeru ne porivajo v puščobo. Ivan Dobnik je pogumni iskalec, ki se kot vsak pesnik ne more upreti naletom melanholije, a ta dela *Kaligrafijo lire* še bolj plemenito, izrazno močno in naphano z ljubeznijo.

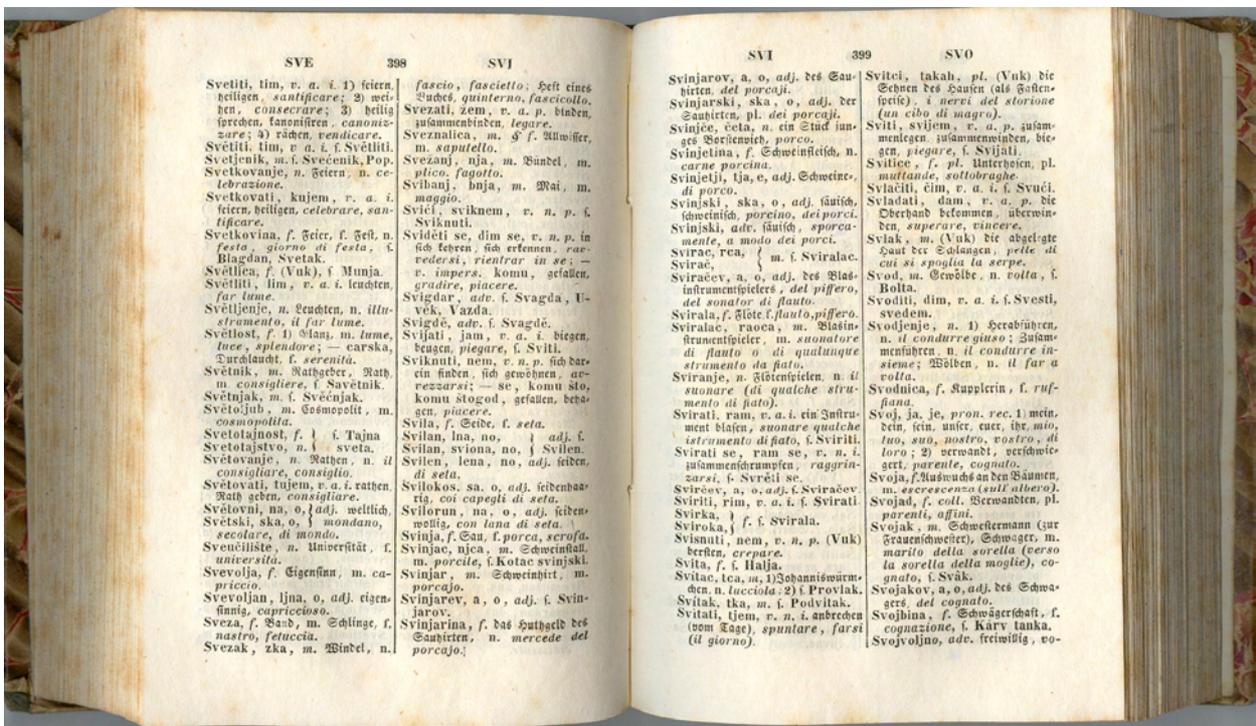

Jurij Hudolin

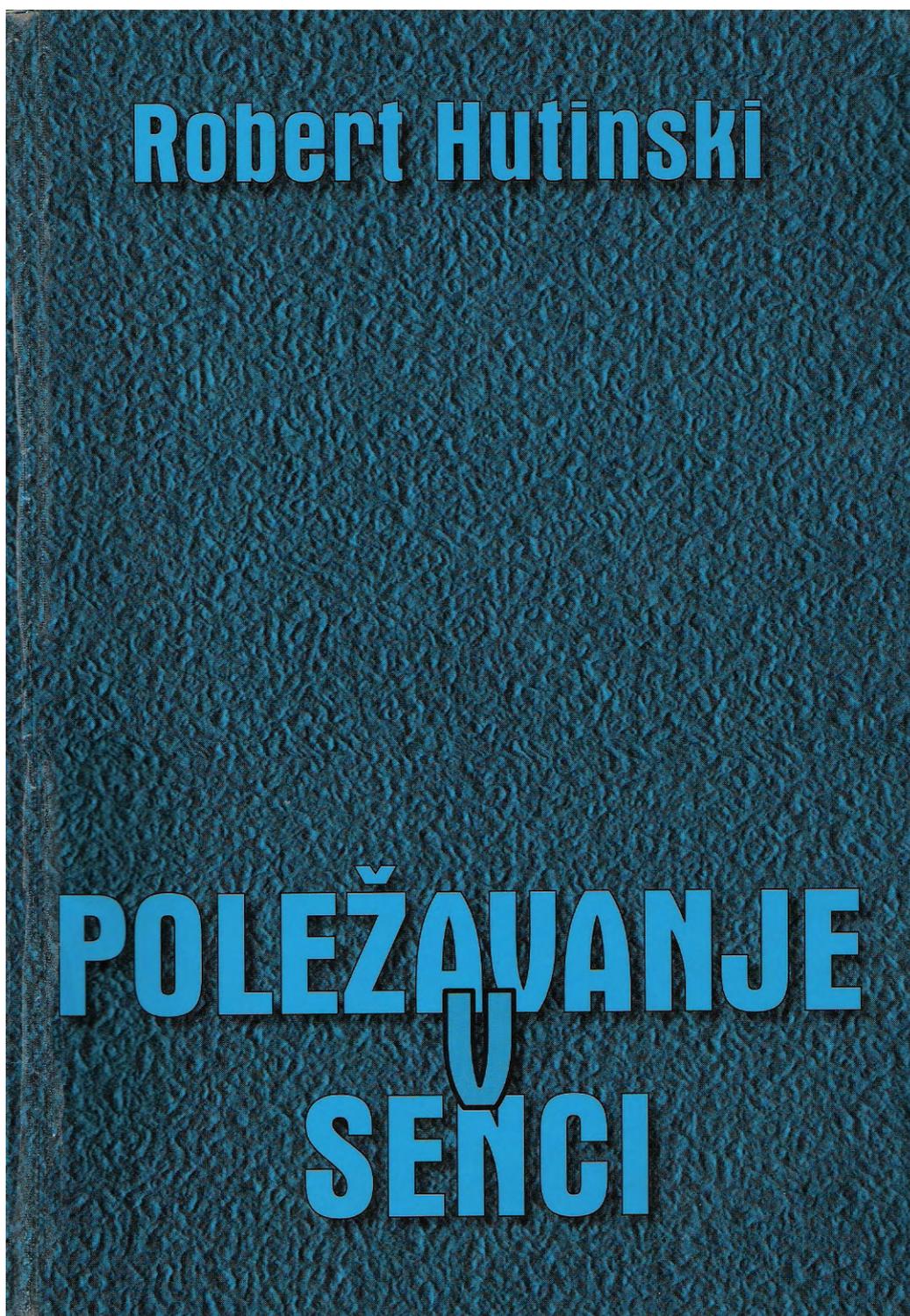
Josip Drobnič: Ilirsko-nemačko-talijanski slovar

Iz *Ilirsko-nemačko-talianskega slovarja* avtorja **Josipa Drobniča**:

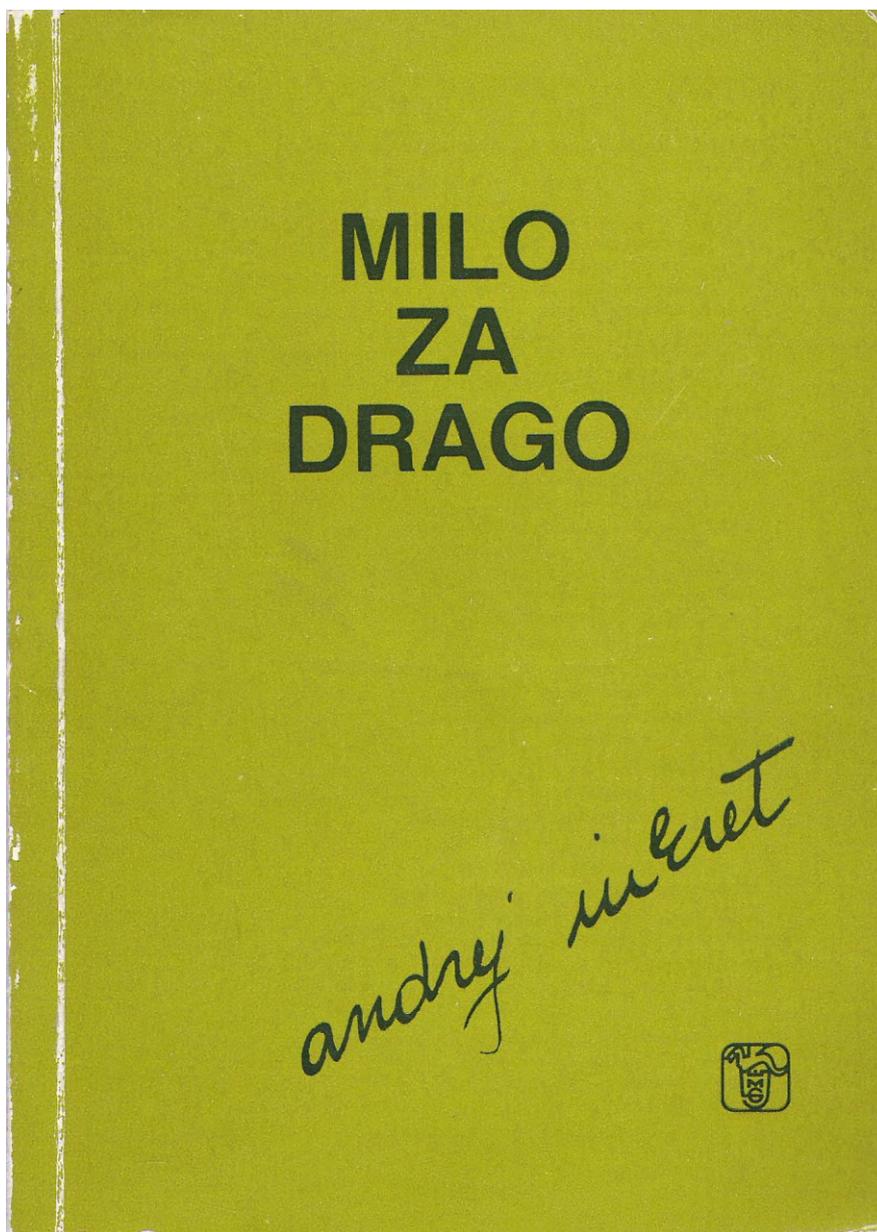

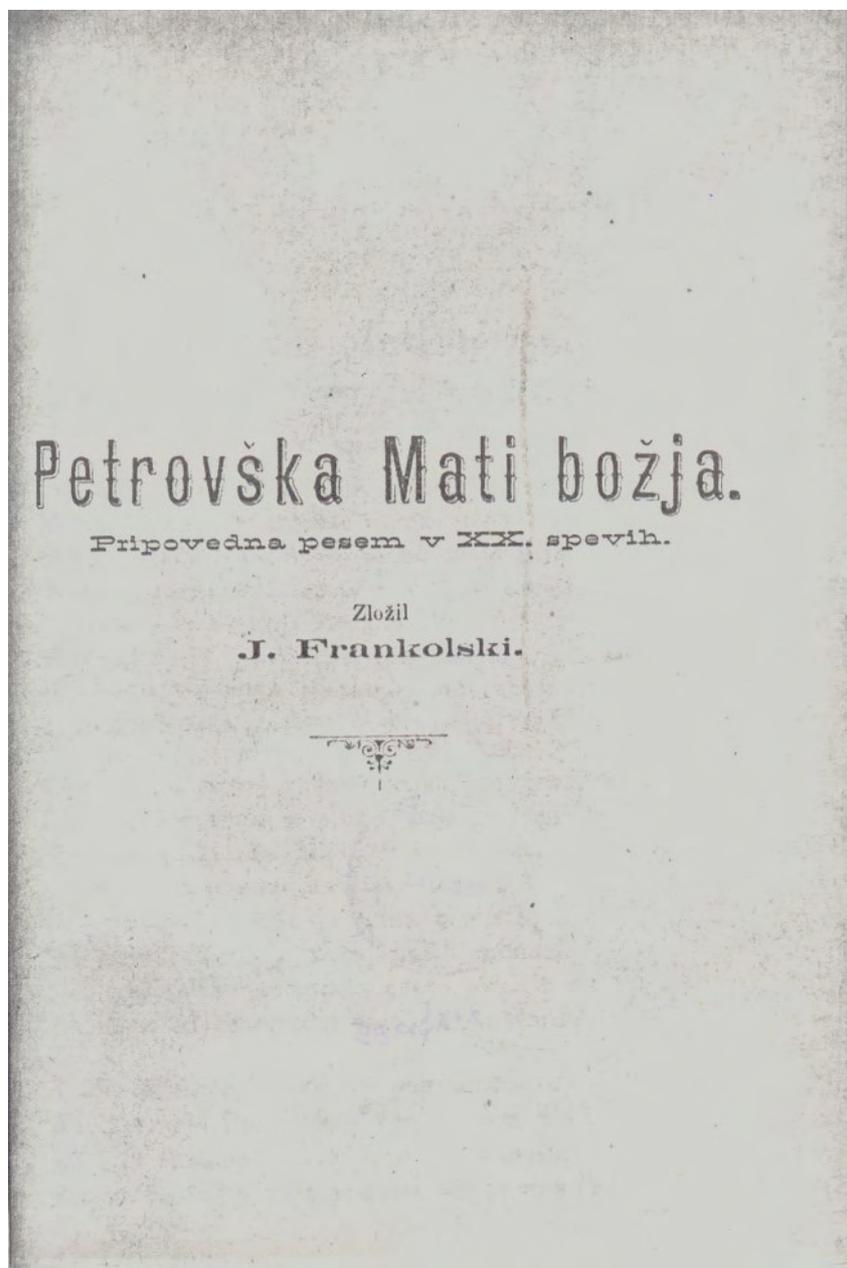
Igor Grdina: Od rodoljuba z dežele do meščana

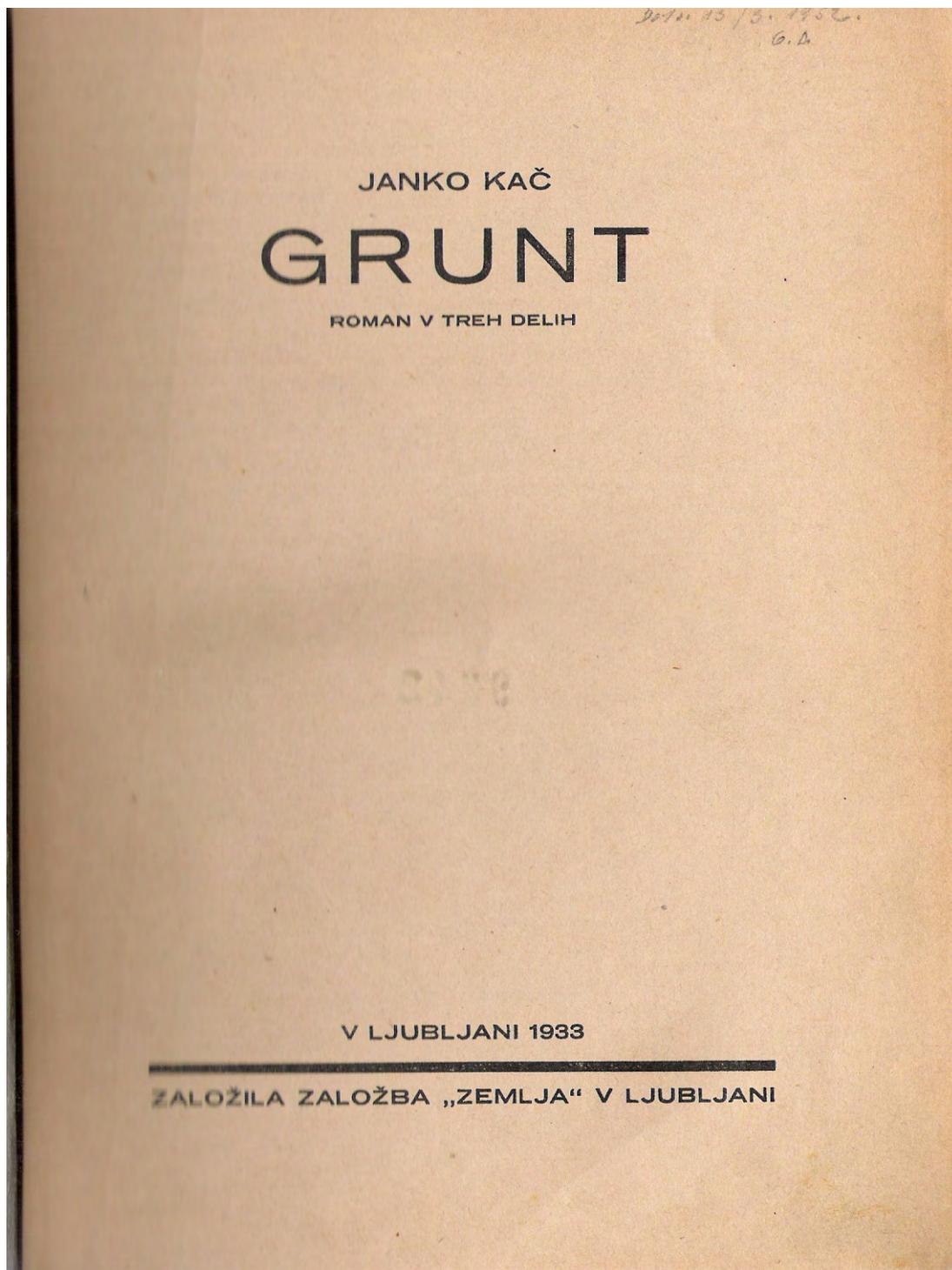
Robert Hutinski: Poležavanje v senci

Andrej Inkret: Milo za drago

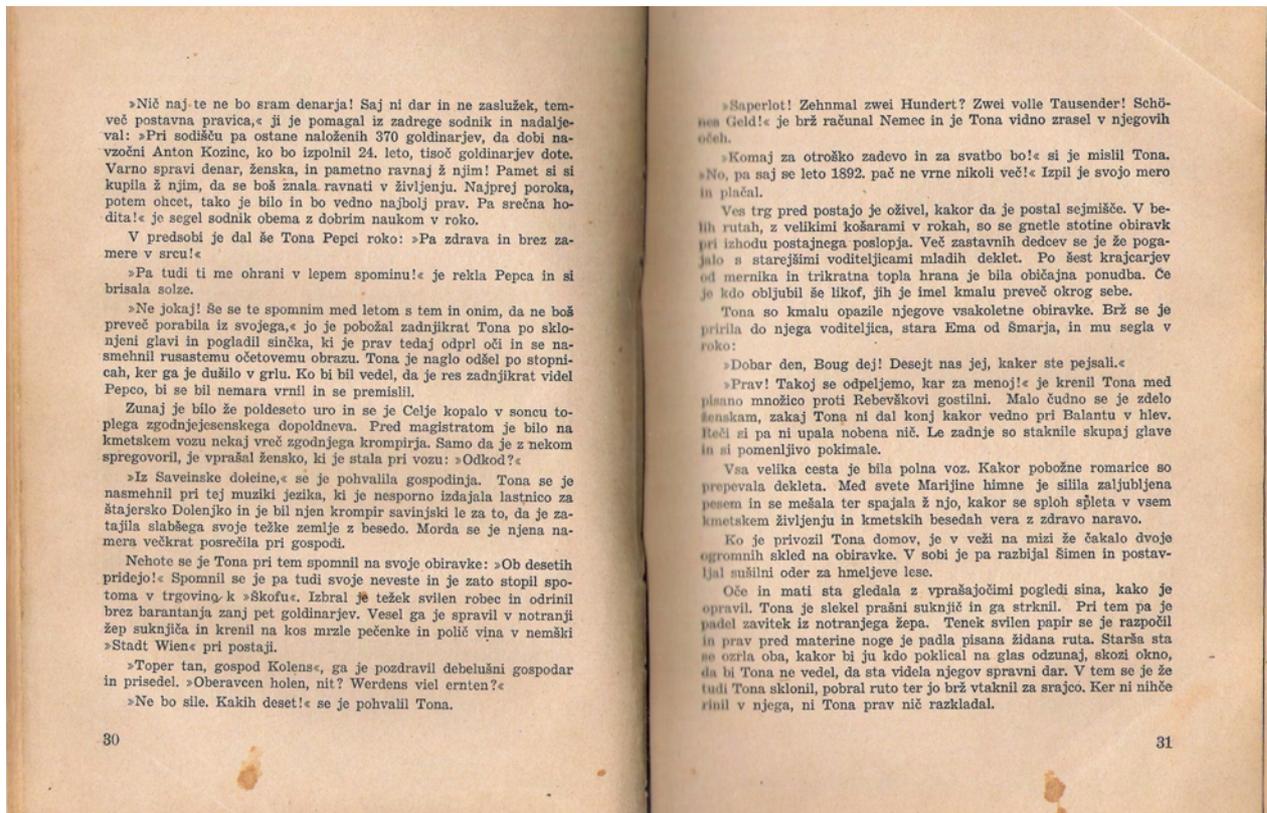

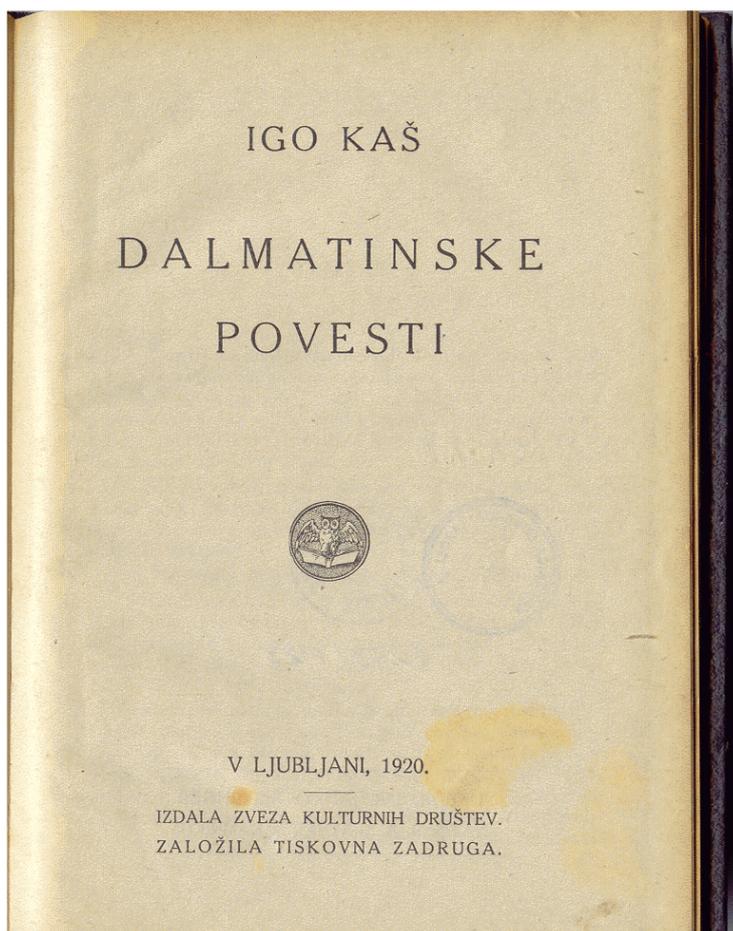
Jožef Iskrač - Frankolovski: Petrovška Mati božja

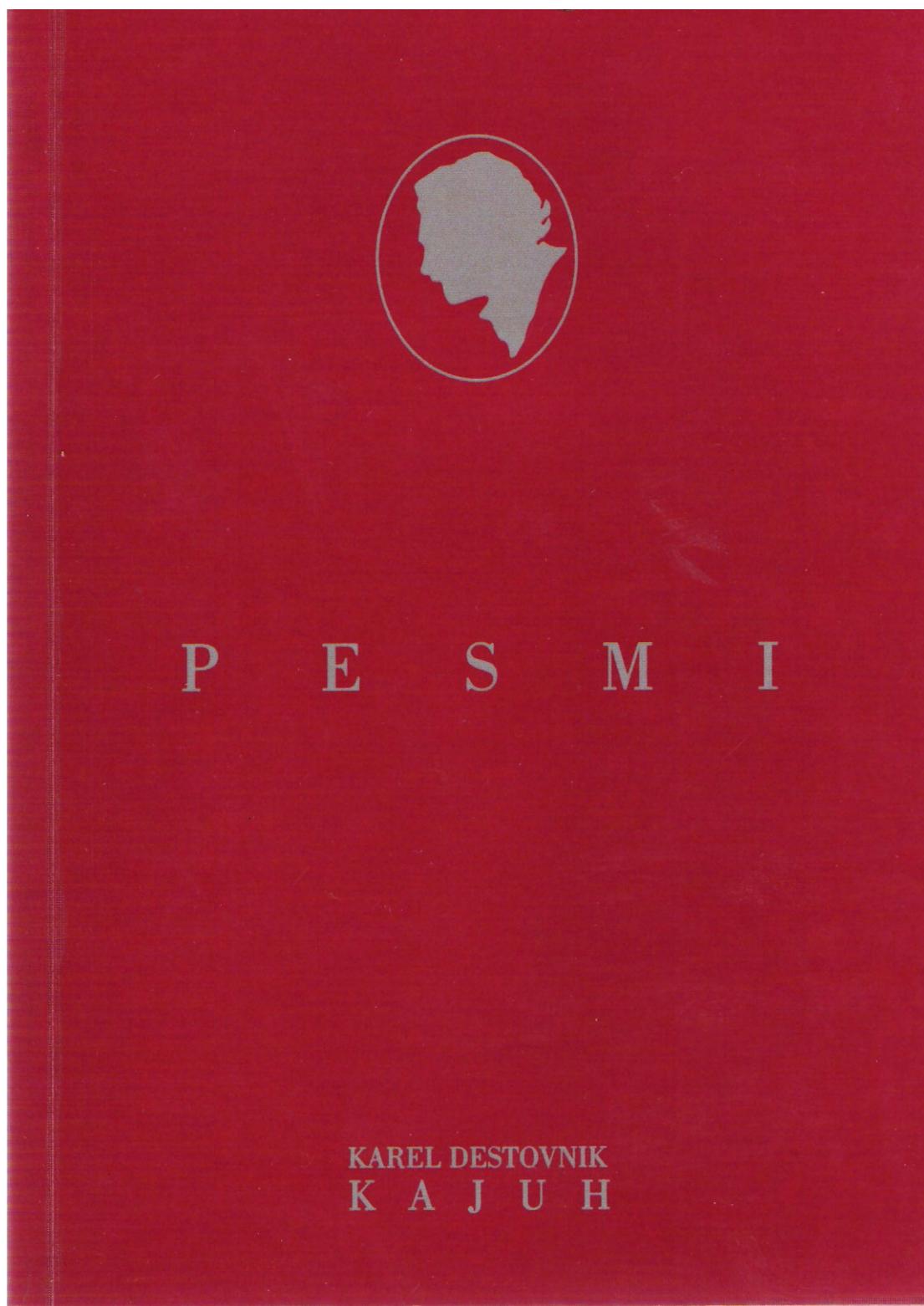
Janko Kač: Grunt

Iz romana *Grunt* avtorja **Janka Kača**:

Igo Kaš: Dalmatinske povesti

Karel Destovnik Kajuh: Pesmi

Iz *Pesmi* avtorja **Karla Destavnika Kajuha**:

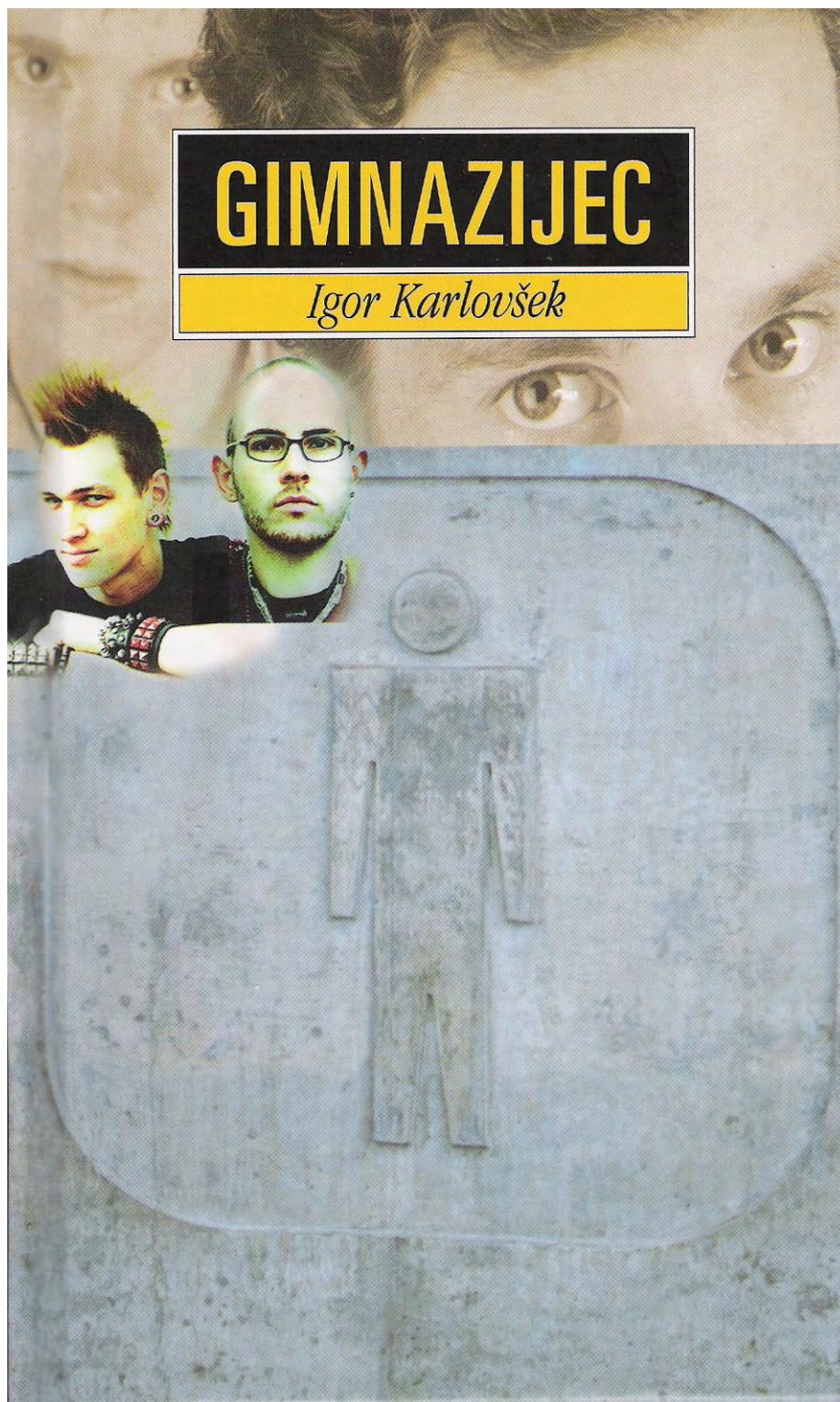
Jesenska

*Še pomnite, tovariši,
kako bilo je sleherno jesen,
kako smo verovali v tistih dneh:
spomladi se vzdramilo bo v ljudeh?*

*Tako smo vselej hrepeneli.
Brez hrepenenja ne bi doživeli
jeseni, ki prihaja zdaj,
jeseni, ki ni naša
in vendar naša bolj ko vse do zdaj.*

*Od vsepovsod:
z gora, gozdov,
s porušenih domov
in iz grobov*

*kriči:
Zaupajte, tovariši, verujte!
V jeseni tej ni hrepenenje kalna voda,
kot divji, hrzajoči konj
prihaja k nam svoboda!*

Igor Karlovšek: Gimnazijec

Matjaž Kmecl

NINI

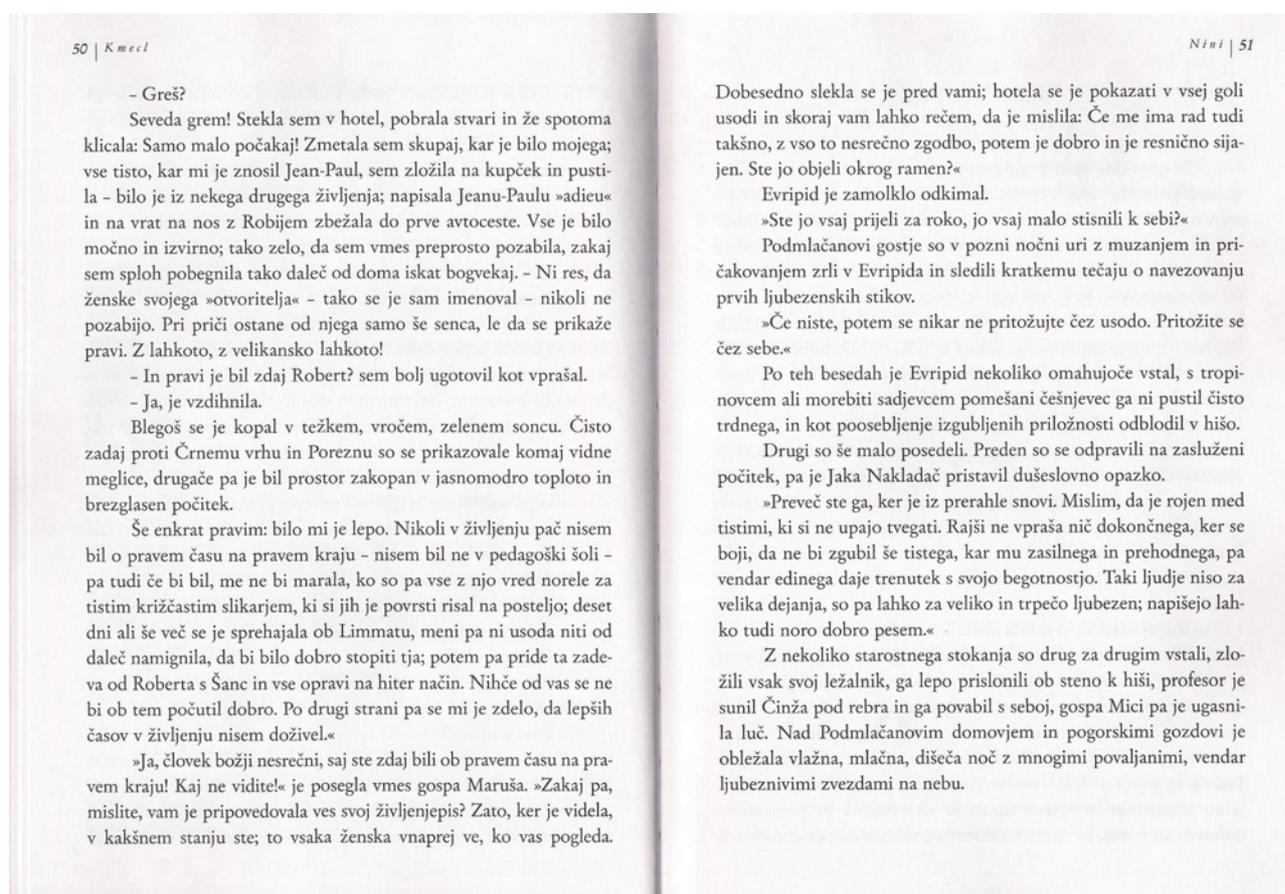
PREŠERNOVA DRUŽBA

Matjaž Kmecl: Nini

Iz zadnje strani knjige *Nini* avtorja **Matjaža Kmecla**:

Iz knjige *Nini* avtorja Matjaža Kmecla:

Ferdo Kočevar - Žavčanin: Mlinarjev Janez

Predgovor iz *Mlinarjevega Janeza* avtorja **Ferda Kočevarja**:

Predgovor.

Koliko zanimanja vzbuja še sedaj lepa narodna pripoved »Mlinarjev Janez, slovenski junak ali uplemenitba Teharčanov«, ki se je vršila pred 448 leti, kaže to, da se je peti natis, ki se je priredil l. 1910 že pred letom dni popolnoma razprodal. Povpraševanje po tej knjižici pa je bilo tako splošno, da smo se odlečili, natisniti jo še v šestič.

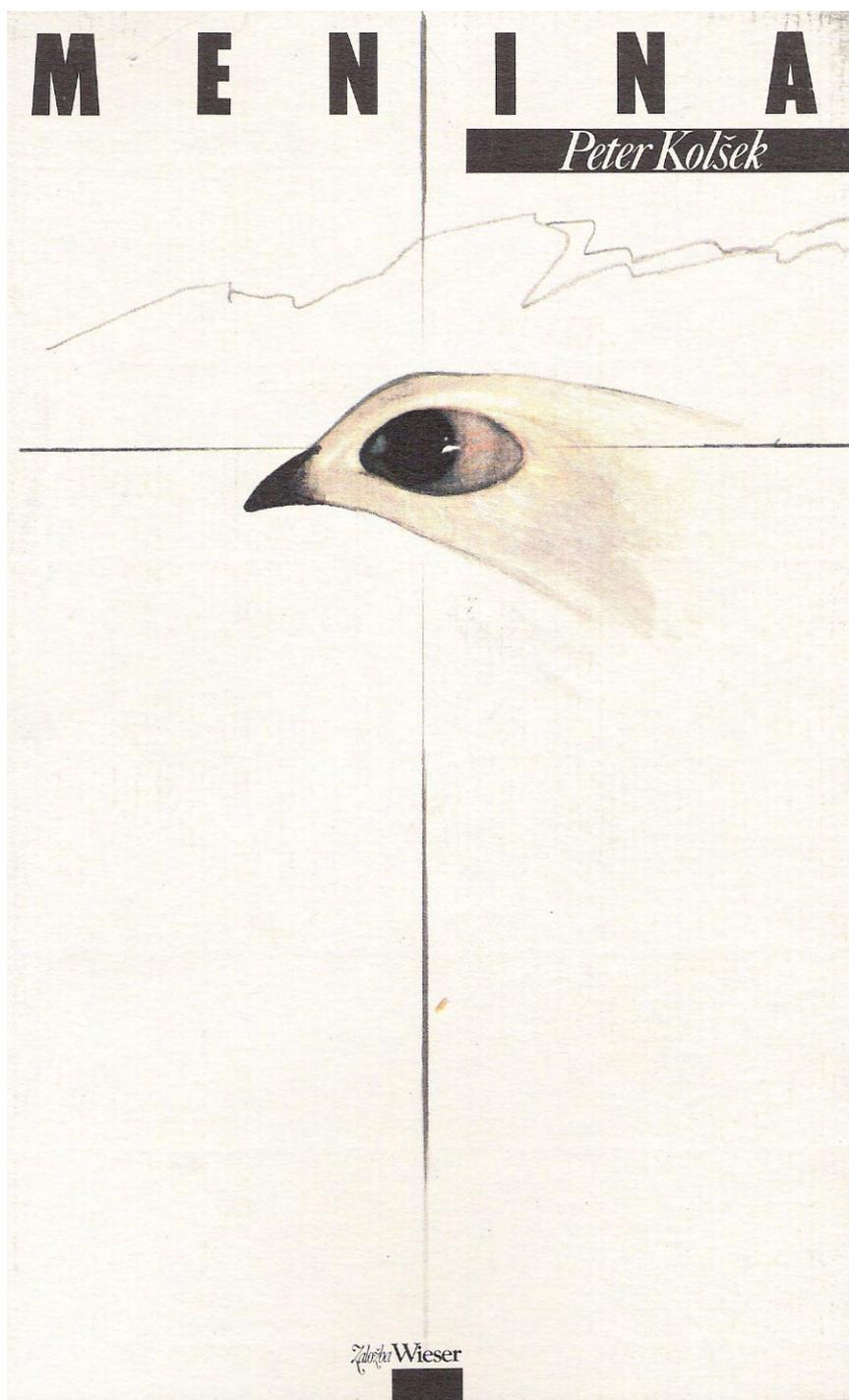
V Celju, meseca februarja 1922.

Knjigarna Goričar & Leskovšek
v Celju.

10077

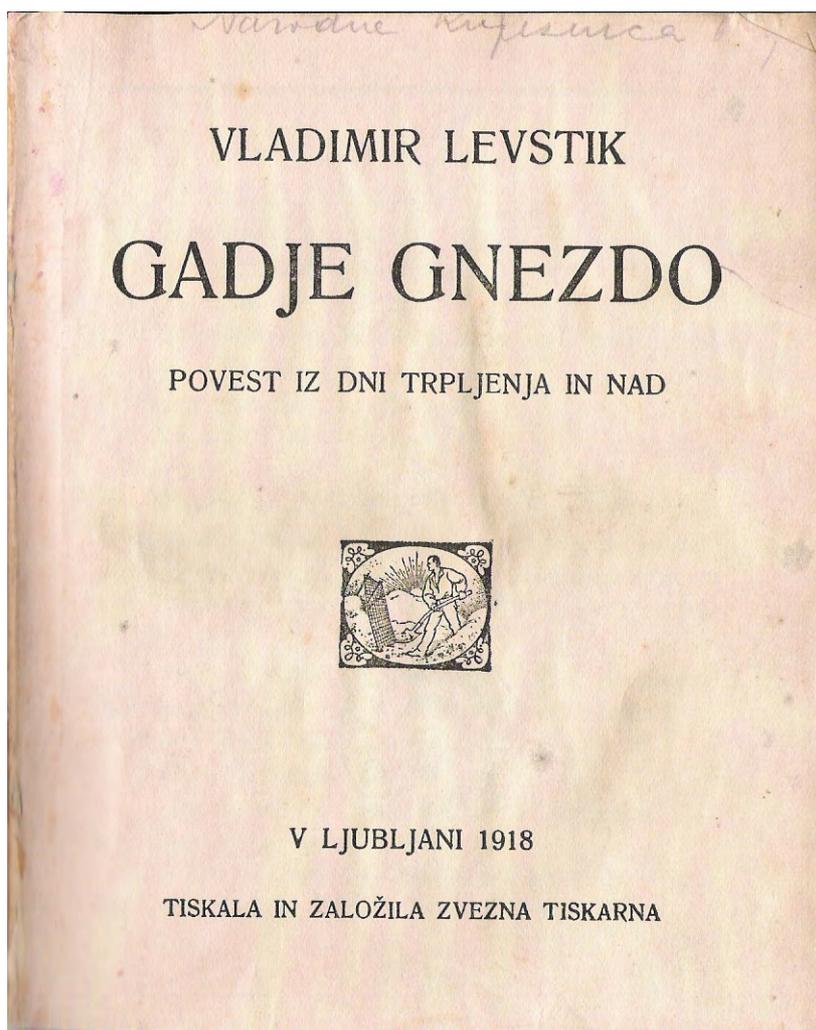
16.023 D
27. 2. 1933

Peter Kolšek: Menina

Matej Krajnc: Vsakdanjost

Vladimir Levstik: Gadje gnezdo

Iz povesti *Gadje gnezdo* avtorja **Vladimirja Levstika**:

In je v krčmi nekaj povedal; Jela je šla mimo vrat, slišala in stekla naravnost v jez. Če bi ne bil hodil mlinar tam blizu . . .

»Pa kaj je povedal? . . . Jezus! Kaj praviš?«

Zdaj se menijo tiho, čimdalje tiše. In kolikor tiše govore, tolke bolj si vdova zatiska ušesa. Toda bučeč glas se dviga, vstaja odnekod, prihaja bliže in tuli grozo brez imena. Vdova rije z glavo v mizo, grebe s prsti v sence, stoka in preklinja, da ne bi slišala.

»Stran od mene, hudič! . . . Saj ne blaznim, krščenduš . . . O, prekleta moja glava! Bleda se mi . . . Kaj je to, tristo satanov? Ali so vsi znoreli, ali je konec sveta?«

Babe na dvorišču so zagnale jok, Micon debelo, Katra milo, Polona le vpije:

»Aaa! Joj, Bog pomagaj . . . Aaa!«

»Saj tamle prihaja Mrkunov; sam gre gori!« vikne dedec, ki je prinesel vest.

Peter je tukaj; vse utihne okoli njega.

»Kje so gospa, ljudje krščanski?«

Menda mu kažejo na okno. Toda okno se odpre, in sama bela smrt se skloni doli; ni smrt, Kastelka je.

»Gori pojdi,« mu reče z glasom, kakor bi

102

grob izpregovoril. »Vi drugi ostanite, kjer ste; da se mi nihče ne prikaže!«

Peter stoji pred gospo, gospa sedi v naslanjaču; trdo bi ga rada merila, toda ne more. Njene oči so kalne in zbegane, komaj da je še pamet v pogledu; in ko izpregovori, drhte ustna in glas.

»Nu, Peter, počemu stojiš kakor lipov bog in molčiš? Zini besedo, povej, kaj prinašaš!«

Peter stoji v pomečkani suknji in suče kapo v rokah; ne upa se ji ozreti v lice.

»Si bil ves čas pri Joži, kaj?« Gospa ve, da je služil sinu. »In zdaj si ga pustil samega? To ni lepo.«

»Vroč je bilo,« menca Peter. »Umikal sem se . . .«

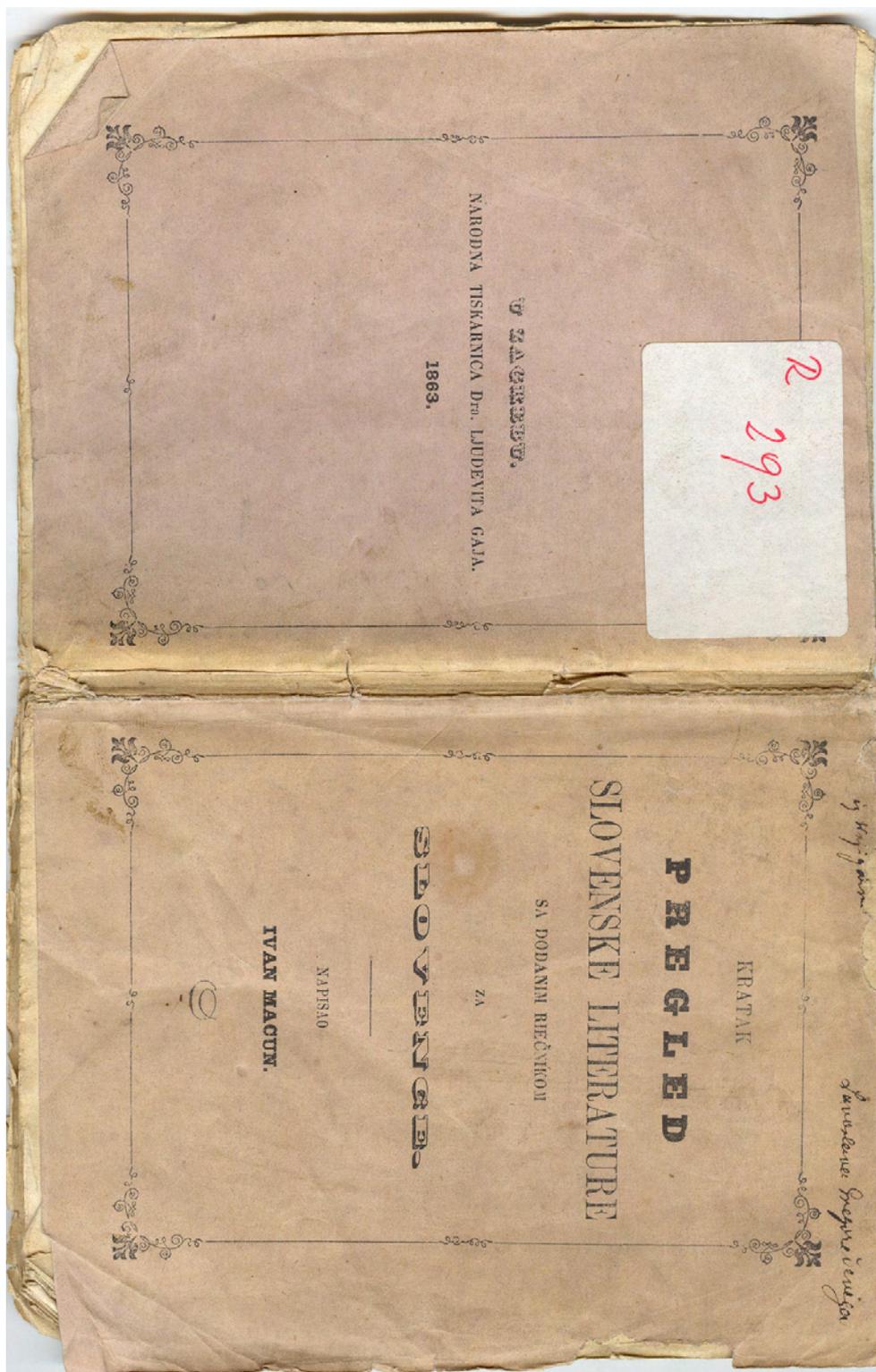
»To vidim, to vidim,« kima gospa hudobno. »In Joža je tam?«

»Je tam.« Peter se trese, blede in zardeva po vrsti. »Saj zato sem prišel.«

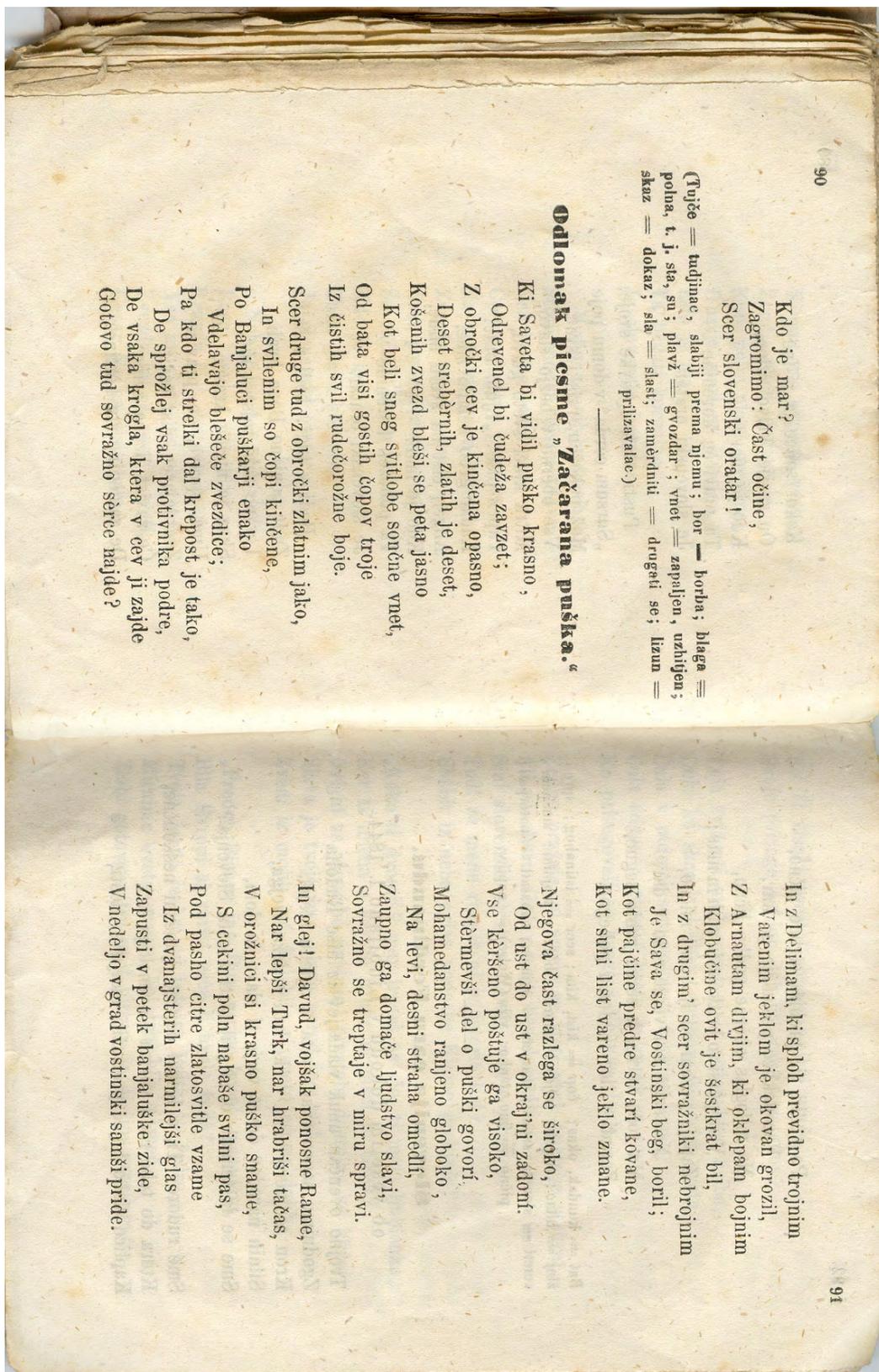
»Kako se ima?« ga ustavi ona, da ne bi govoril. »Je zdrav, kaj ne? Pozdrave pošilja? Lepo, lepo. Tonač ni šel v Galicijo, na Srbsko so ga poslali.«

»Ni zdrav!« se osrči Mrkunov. »Ne da se reči, da bi bil.«

103

Ivan Macun: Kratek pregled slovenske literature

Iz Kratkega pregleda slovenske literature, avtorja **Ivana Macuna:**

90

Kdo je mar?
Zagromimo: Čast očine,
Seer slovenski oratar!

(Tujče = tujinec; slabiji prema njemu; bor — borba; blaga = polna, t. j. sta, su; plavž = gvozdar; vnet = zapaljen, uzhifjen; skaz = dokaz; sla = slast; zamêrhniti = drugeti se; lizun = priljavalec.)

Odlomak pisne „Začarana puška.“

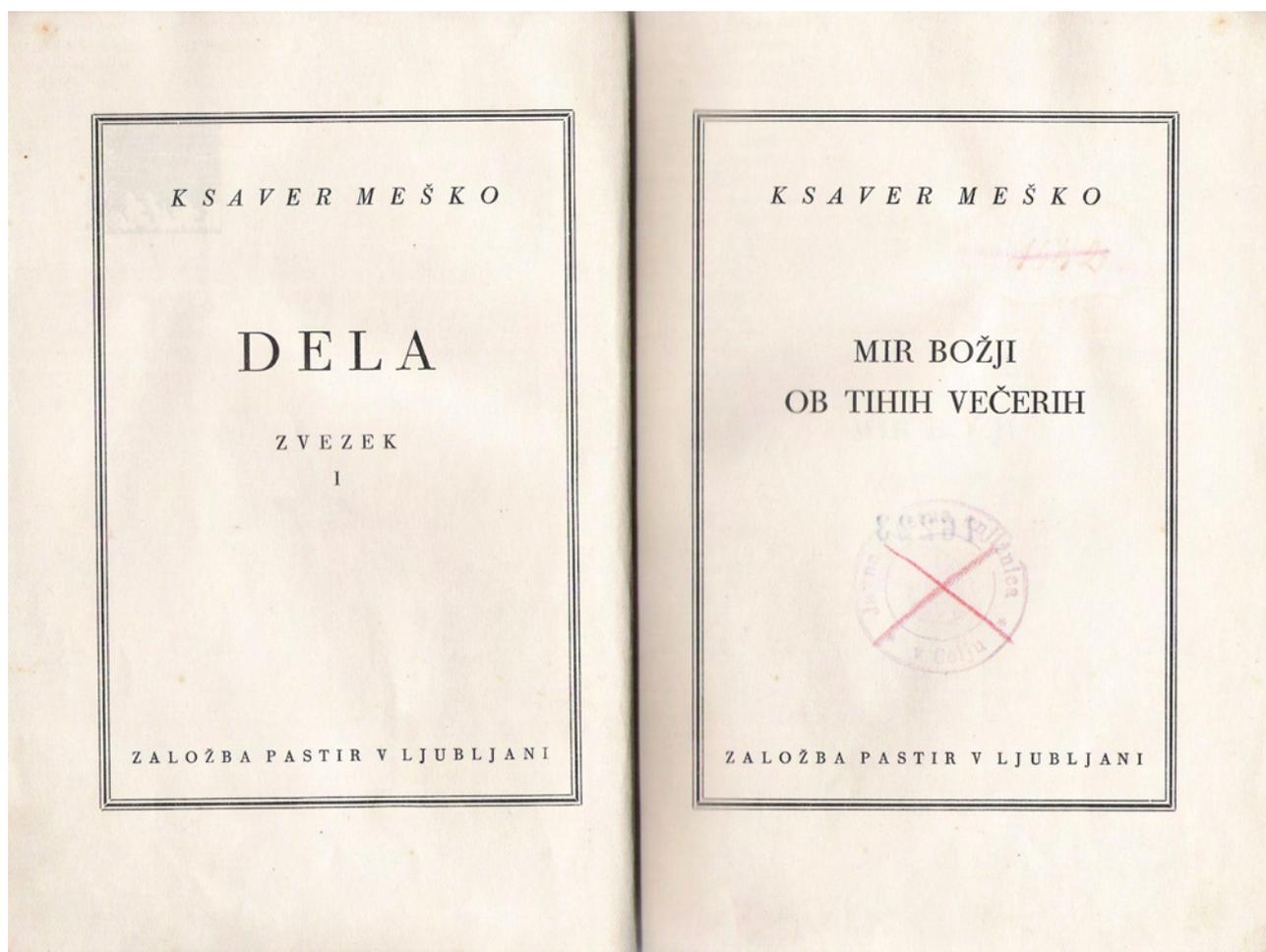
Ki Saveta bi vidli puško krasno,
Odrevenel bi čudeža zavzet;
Z obročki cev je kinčena opasno,
Deset srebrnih, zlatih je deset,
Košenih zvezd bleši se peta jasno
Kot beli sneg svitlobe sončne vnet,
Od bata visi gostih čopov troje
Iz čistih svil rudečorožne boje.

Seer druge tud z obročki zlatnim jako,
In svilemim so čopi kinčene,
Po Banjaluci puškariji enako
Vdelavajo blešeče zvezdice;
Pa kdo ti strelki dal krepost je tako,
De sprožlej vsak protivnika podre,
De vsaka krogla, ktera v cev ji zajde
Gotovo tud sovražno serce rajde?

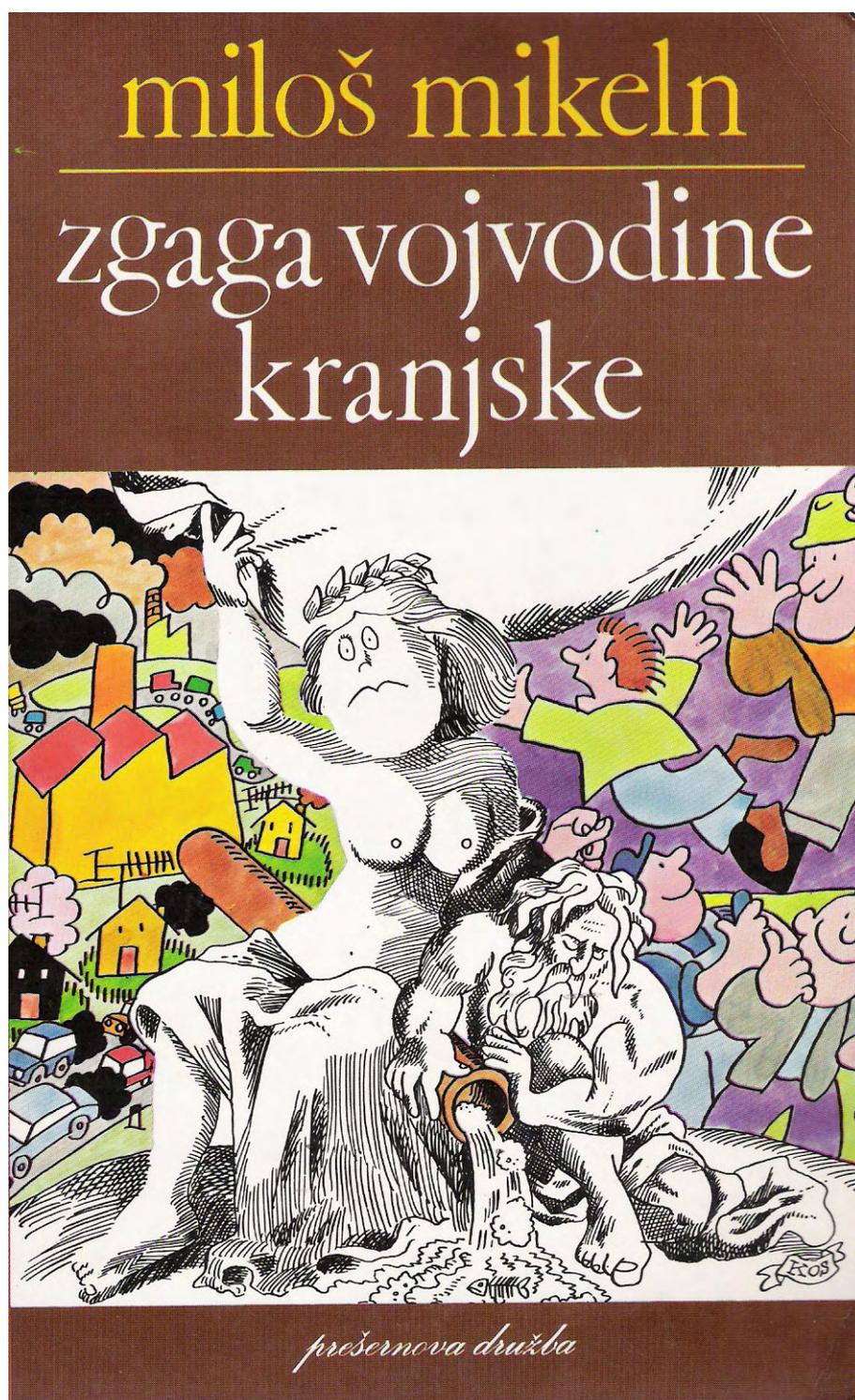
91

In z Delimam, ki sploh previdno trojnim
Varenim jeklom je okovan grozil,
Z Arnautam divjim, ki oklepam bojnim
Klobučine ovit je šestkrat bil,
In z drugimi seer sovražniki nebrojnim
Je Sava se, Vostinski beg, boril;
Kot pajčine predre stvarí kovane,
Kot suhi list vareno jeklo zmane.

Njegova čast razlega se široko,
Od ust do ust v okrajni zadoni.
Vse keršeno poštuje ga visoko,
Sternveši del o puški govori,
Mohamedanstvo ranjeno globoko,
Na levi, desni straha omedli,
Zaupno ga domače ljudstvo slavi,
Sovražno se treptaje v miru spravi.
In glej! Davud, vojsak ponosne Rame,
Nar lepši Turk, nar hrabriši tačas,
V orožnici si krasno puško sname,
S cekini poln nabaše svilni pas,
Pod pasho citre zlatosvitle vzame
Iz dvanaajsterih narnilejši glas
Zapusti v petek banjaluške zide,
V nedeljo v grad vostinski samši pride.

Franc Ksaver Meško: Mir božji / Ob tihih večerih

Miloš Mikeln: Zgaga vojvodine kranjske

S V E T U M E T N O S T I

**ISTORIJA
EVROPSKE
SKULPTURE**
od romanike do Rodina

**H. D. MOLESWORTH
P. CANNON BROOKES**

JUGOSLAVIJA • BEOGRAD

Rudolf Mole: Istorija evropske sculpture od romanike do Rodina

Iz Celjskega zbornika 1951, avtorja Josipa Napotnika:

Surova puškina kopita so ga ukrotila. Toliko pa je le še zmogel, da je siknil onemu v zob.

»Prekleti vojnu, počakaj! Tudi tebi je neke navila ura!«

Proti jutru se je Andrej zbil in okrvavljen vrzel na umazano slamačice za rešetkami v Starem piskru.

»Hudo so te zdelali, hudič!« so ga ogledovali tovariši.

»Najbrž te je mikastila tista rumenolasa petokolonska svinja?«

Andrej je priklinal.

»Naj. Med prvimi so me poiskali. Prav je tako. Zdaj domo morali celjani pokazati: smo ali nismo.«

Sezel si je z roko na čelo, kjer ga je skelelo. Prsti so mu bili krvavi. Preko mešanice nakopičenih občutkov si je nenadno nekaj velikega, vseobsežnega po bliskovo utrlalo gaz v njem. Do zadnjega vlakcena ga je napolnilo kakor tučežno, odreščno razodeje v predsmrtnih slutnjah.

»Z lastno krvjo bom izmil črni madež izdajstva s tvoje zlate glave, Bozališa, nezvesta!«

Visoko zgoraj nad zamreženim okencem je zapel veter, pometajoč smetle po dvorišču. Andreju se je zdelo, da je pripihal neke gori od zapadne strani, ker je bil videti tako prijazen in domač. Morebiti se je utrgal prav iz srede Glazije.

»EX PONTO«

Sonetni venec

Josip Napotnik

»Mraz Ovidija v Pontu tare.«

Prešeren.

(Osnovni sonet)

Nagiblje se k zatonu mi življenje,
enkrat še v naše rad bi šel planine,
želel obujati bi si spominje,
ker živo je samo še hrepenenje.

Iz dneva v dan srce še pričakuje,
za zimo cvetne si želi pomladi,
altar postavila prenovljeni nadi,
domačo pesem, polje, gaj blagruje.

Nemilo iz domov so nas pregnali
in kruto nam svobodo zlato vzeli,
kot suznje nas na tuje odpeljali.

Odkar smo zadnjé naše pesmi peli,
v zaslave mrke dom so zagrnili
in cvet mladine zorne usobihli.

1.

Nagiblje se k zatonu mi življenje,
na Vrhu tam pod Pohorjem začelo;
bilo je devetnajst slo šesto leto,
ko me zajelo je sveta vrvenje.

Iz doma gnalo me je hrepenenje,
da bi spoznanja žele si učešil,
življenja tajne in uganke rešil:
od kod in kam vsemira erke stremljenje.

Minula so sanjava mlada leta,
ležave zrelih dni in njih dožnosti.
Ko je Slovenija v srce zadela

in polno se razlilo je bridkosti,
spet koprnim po krajih domovine:
enkrat še v naše rad bi šel planine.

2.

Enkrat še v naše rad bi šel planine,
da gledal bi s Triglavu na Korosko
in dol na sončno stran v dolino Soško,
še do morja Jadranskega gladine.

Tam rod krepak naš biva od davnine,
pod jarnom tujim dolgo že tučuje,
a v svojem stru vneto še veruje,
da pride dan, ko črno robstvo mine.

Pod Olisevo mogočno bi posedal,
kjer bistre vode preko skal šumijo,
v Polocki v davne veke bi pogledal,

v zljanki tam zaplsani ležijo,
in v svitlu gorskega neba sinjine
želel obujati bi si spominje.

3.

Želel obujati bi si spominje,
a v mrazem mrazu plaha duša tone:
tiran postal je svoje legijone
kot zle strahove šitrom domovine.

*Ex dono P. P. D. D.
D. Michaelis Napotnik Episc. Lav.*

Sveti Pavel,

apostol sveta in učitelj narodov.

Njegovo življenje in delovanje

opisal

Dr. Mihael Napotnik,

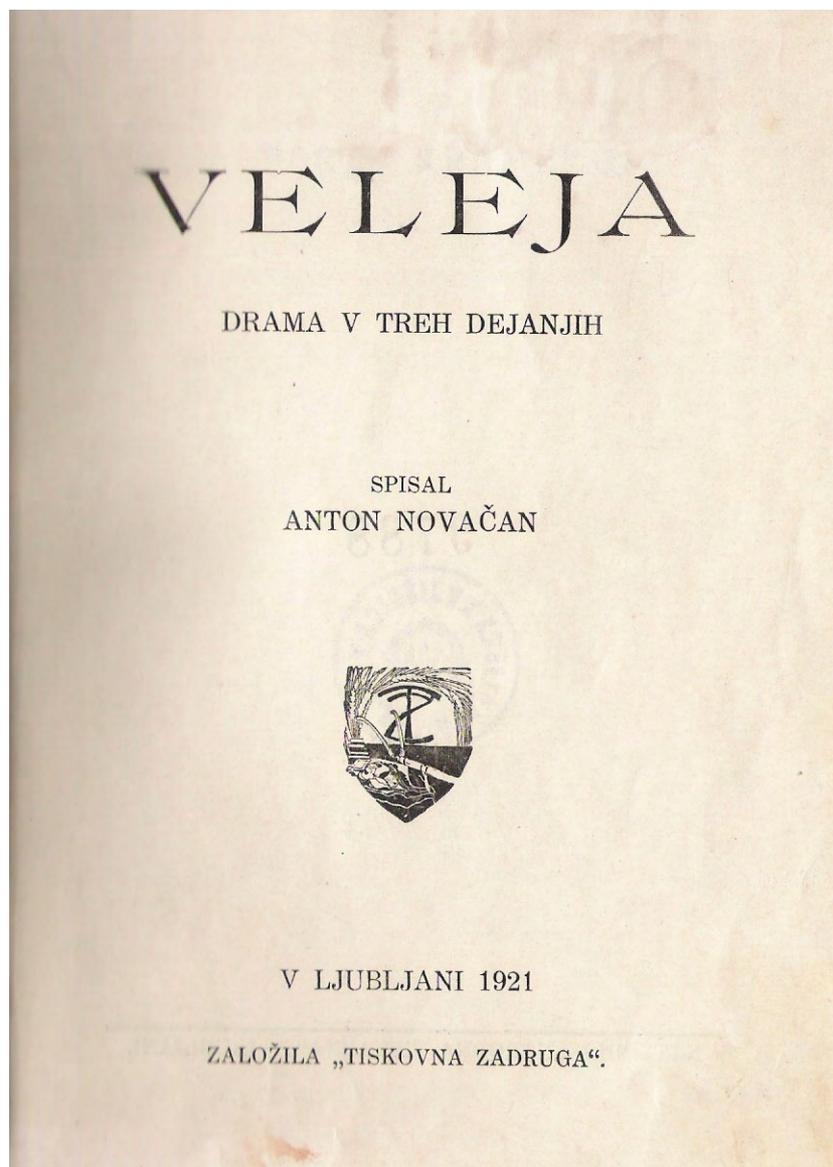
knez in škof Lavantinski.

V Mariboru, 1892.

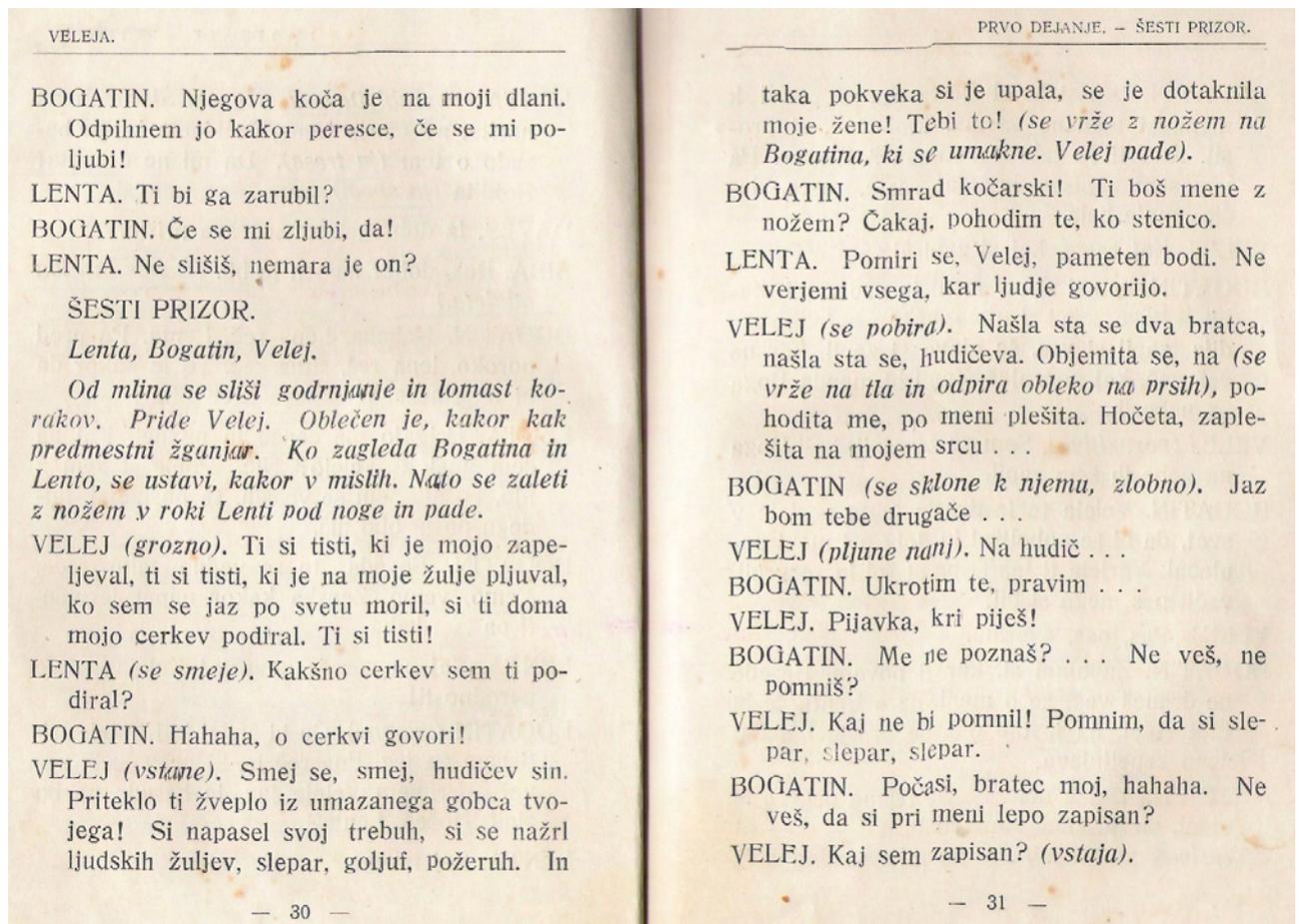
Založil pisatelj. — Natisnila tiskarna sv. Cirila.

Mihael Napotnik: Sveti Pavel

Anton Novačan: Veleja

Iz drame *Veleja* avtorja **Antona Novačana**:

France Onič: Osviti

Iz *Osvitov* avtorja **Franceta Oniča**:

SONET

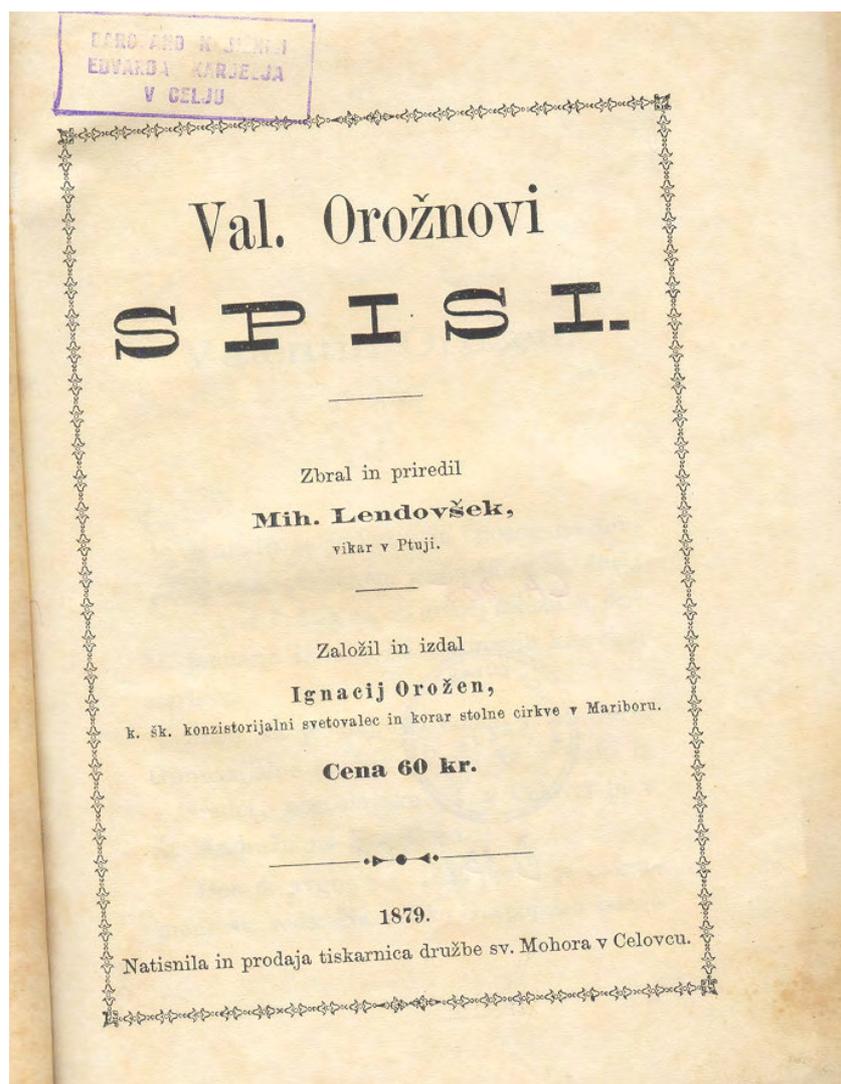
(1951, Janku Glazerju)

Večkrat ostanemo na svetu sami,
vendar povezani smo vsepovsod
z življenjem, ki je bilo že pred nami;
z njim merimo si prehojeno pot.

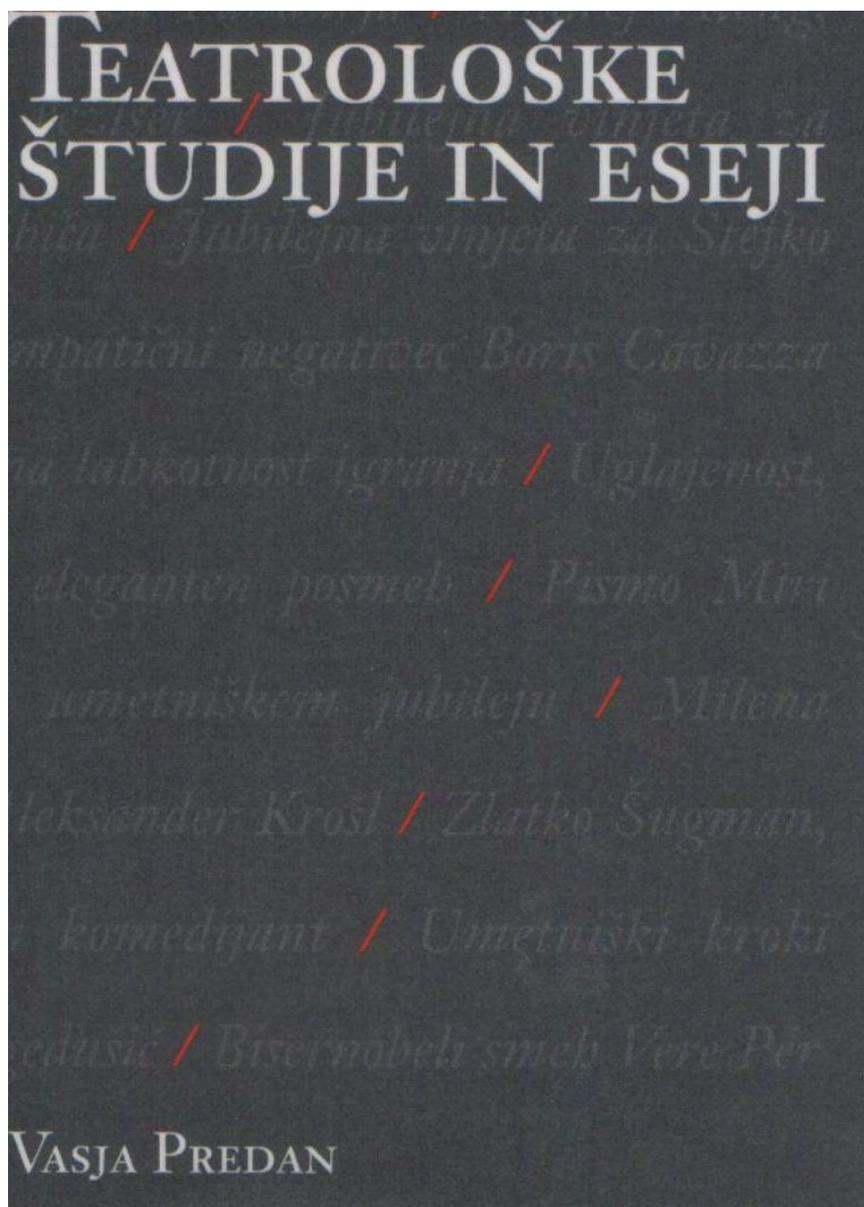
In dalj ko hodimo, vse bolj obdani
smo s tem, kar se neprenehoma spreminja
nam zdaj v bolest, zdaj v radost, ki za nami
spomin v grobove časa ju spreminja.

K tem, dragim, vračamo se spet nazaj,
tem bolj, čim bliže smo poslednji jami,
ki bo počitka nam dokončni kraj.

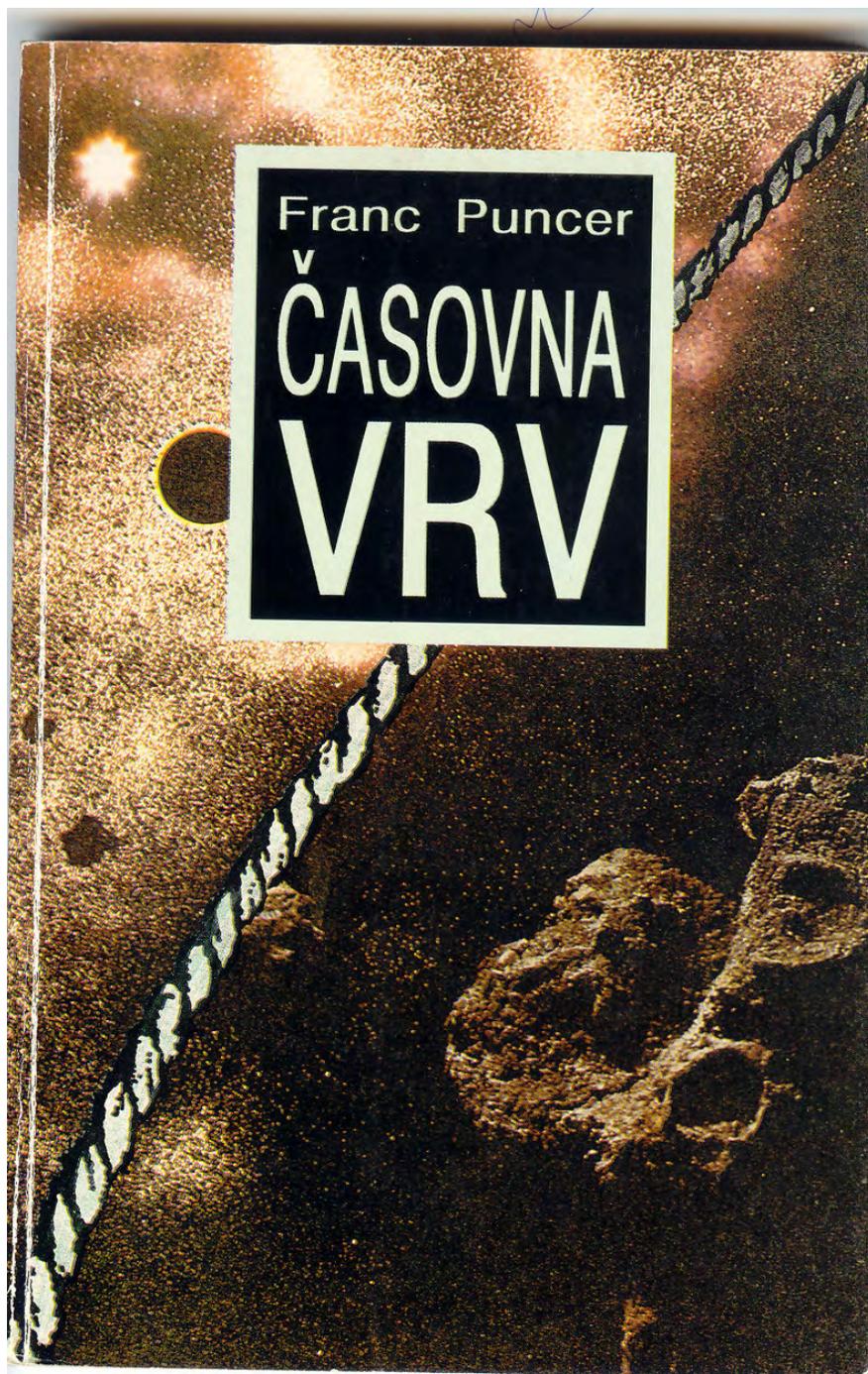
Tja vrnemo se vsi, vsi brez priziva,
po smrti bratje, znani in neznani,
v enakost večno, ki le v grobu biva.

Valentin Orožen: Spisi

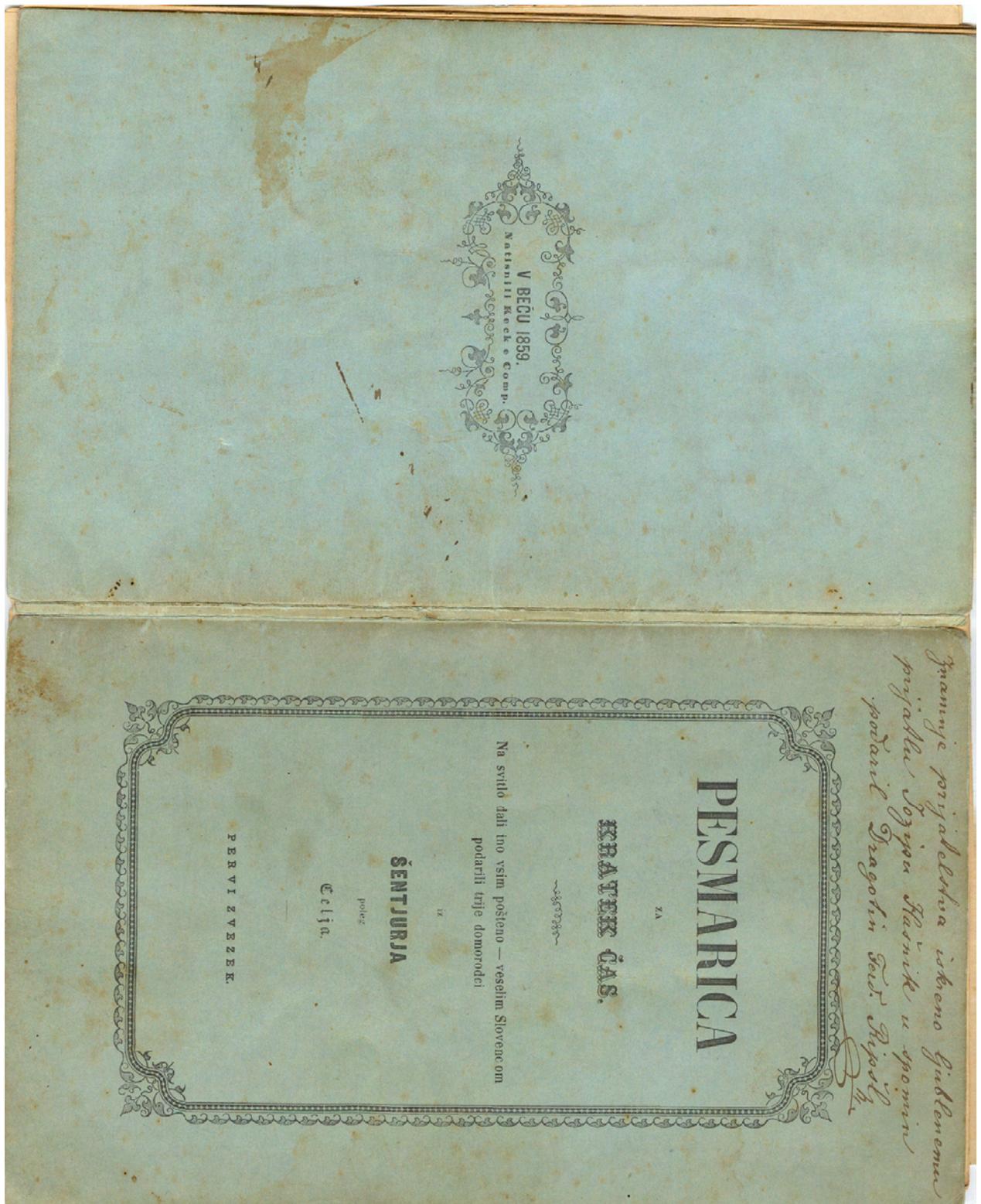
Vasja Predan: Teatrološke študije in eseji

Franc Puncer: Časovna vrva

Davorin Ravljen: Grajski vrabec

Dragotin Ripšl: Pesmarica

Iz *Pesmarice*, avtorja **Dragotina Ripšla**:

12

7.
Hrepenenje po domovini.
Kapev Dorja G. Ipravica

Andante.

Oh do - li - na, do - mo - vi - na, žel - ja mo - je -
ga ser - celi! Pijne za - lu - pen in zdi - hu - pen :
Oh, kdaj zopet bom do - ma? — Pijne za - lu - pen
in zdi - hu - pen : Oh, kdaj zopet bom do - ma? —

Tu okoli
Ni po volji
Če ravni dobro, za me ni!
Mojе želje
In veselje
Domovina si te ti! —
Zauram reče:
«Kdaj pa greva spet dano?»
Vedne jeka,
Iho stoka,
Da od žalosti' podlo ho.
Pa naj veda
Mega sreča
Bo, če v večnosti za boni;
Pijne na sveti
Mortan zveti,
Le v nebesih je naš' dom.

13

8.
Domovini.
Kapev Dorja G. Ipravica

Allagro moderato.

V do - ma - ti po - kraj - ni o - ko - hi ho -
di - ti, vse znanice ob - je - ti ves žel - jen go -
rin; v do - ma - ti do - li - ni le enkrat se
bi - ti, to sa - mo na znan - ji go -
re - če že - lim.

Se v vrtu sprejela, me v hišo pogruja,
Pa tudi u hiši serče me boji;
Ker je poteseno brez vsega pitalanga,
Mi v vrtu in v hiši potlek stremi:
Oh, da bi mi bilo od Boga pripušeno,
Z oblaki tuhi tje, ker sem donal!
Dopoldnega želje gorata serca.

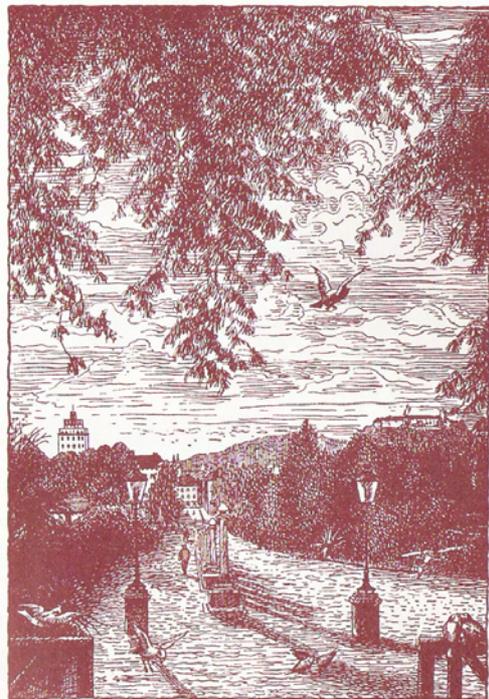
Iz *Grajskega vrabca* avtorja **Davorina Ravljena**:

Mežika vrabček, vzdihne čustvujoče:
 „Joj, joj! Svetujem: le nikar do mene!
 Bogvé, na trda tla lahko zropoče,
 kdor lahkomiselnost se sem zažene!“
 Pošast pa hrče, prede: „Br, brrrjáv!“
 Potem zagode: „Vravec! Ravno prav!“

Požene se v grozoten divji skok —
 ko da je zlodej, švigne sinji plamen.
 Začul se je šelest in glasen pok,
 ojoj, telebnil maček je na kamen . . .
 ujel se na nogé, mijavkal milo . . .
 kaj takega se mu še ni zgodilo.

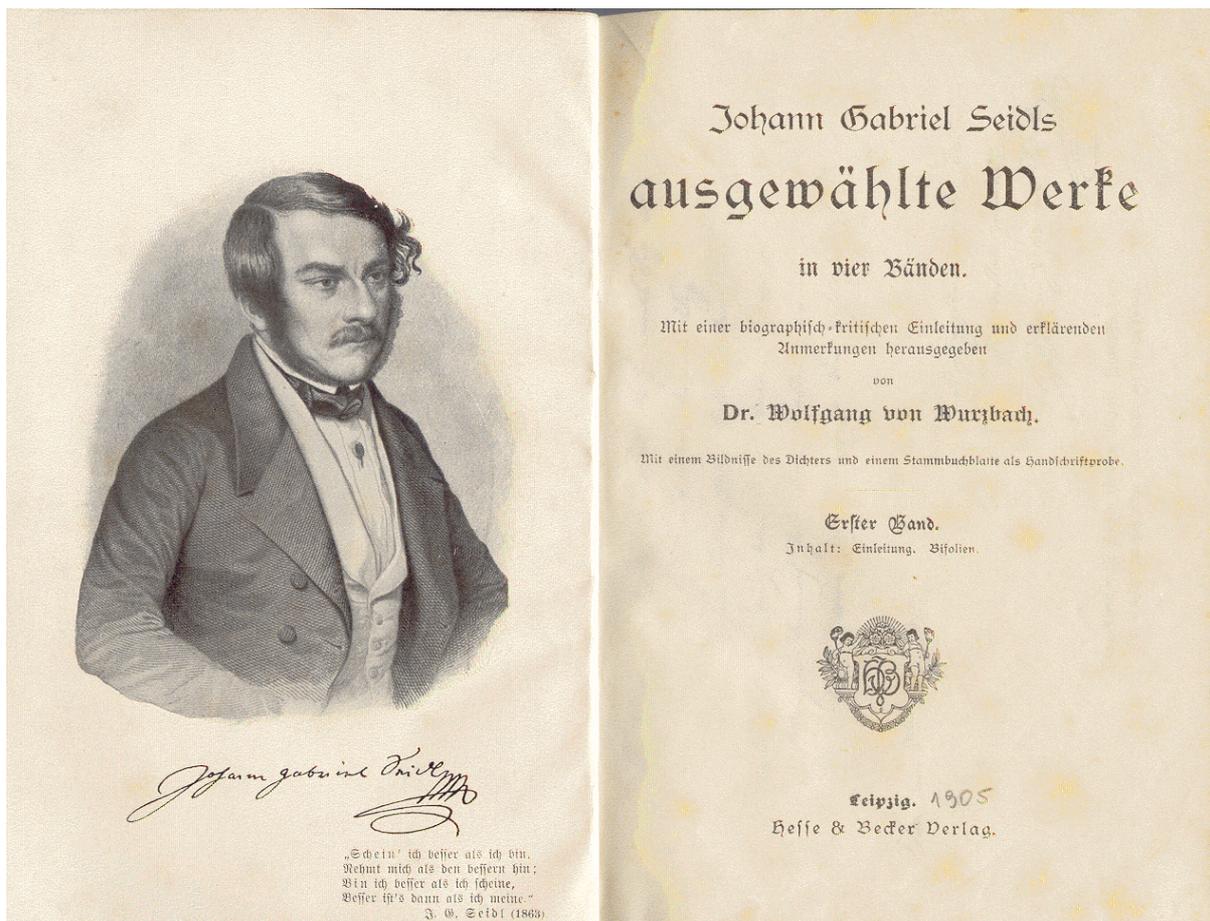
A Miha? Kje je Miha? Ih, odskočil
 je s tanke veje na drevo sosedno.
 Od smeha je porednež solze točil,
 grdo je zmerjal muca in poredno:
 „Čiv-čiv, zdaj ti je prav — razbojnik črni,
 če moreš, brž se na drevó mi vrni!“

30

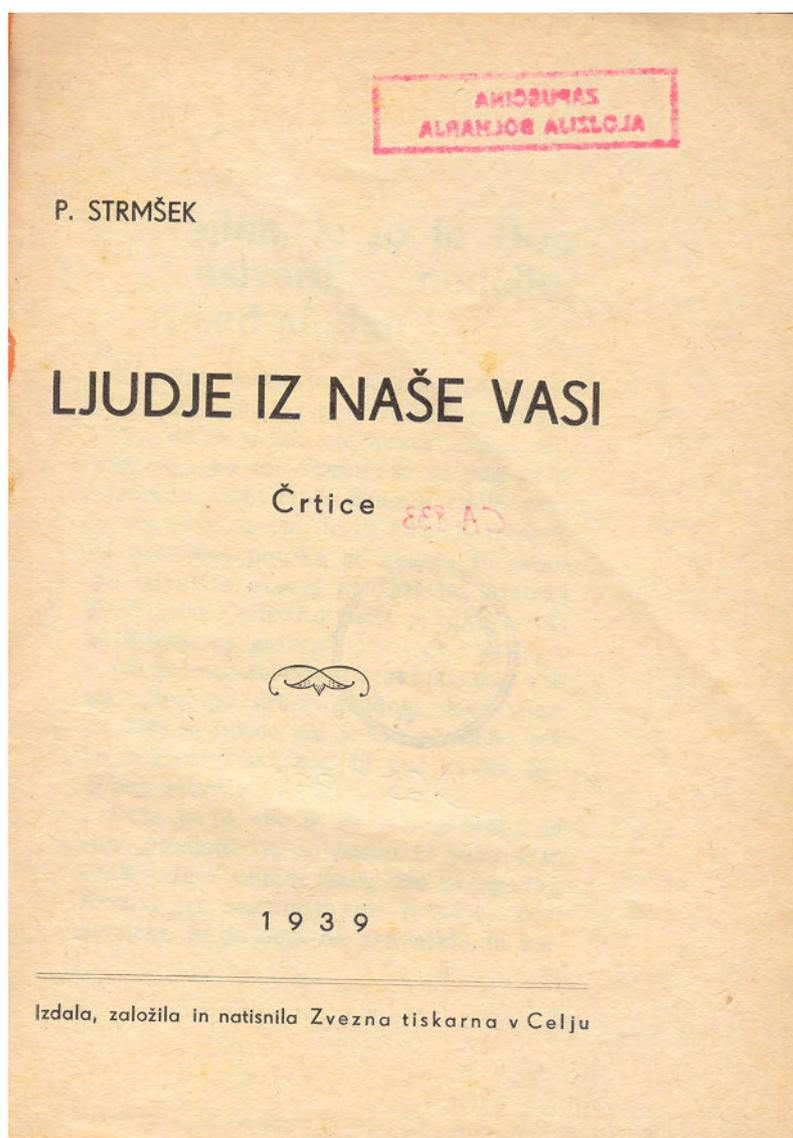

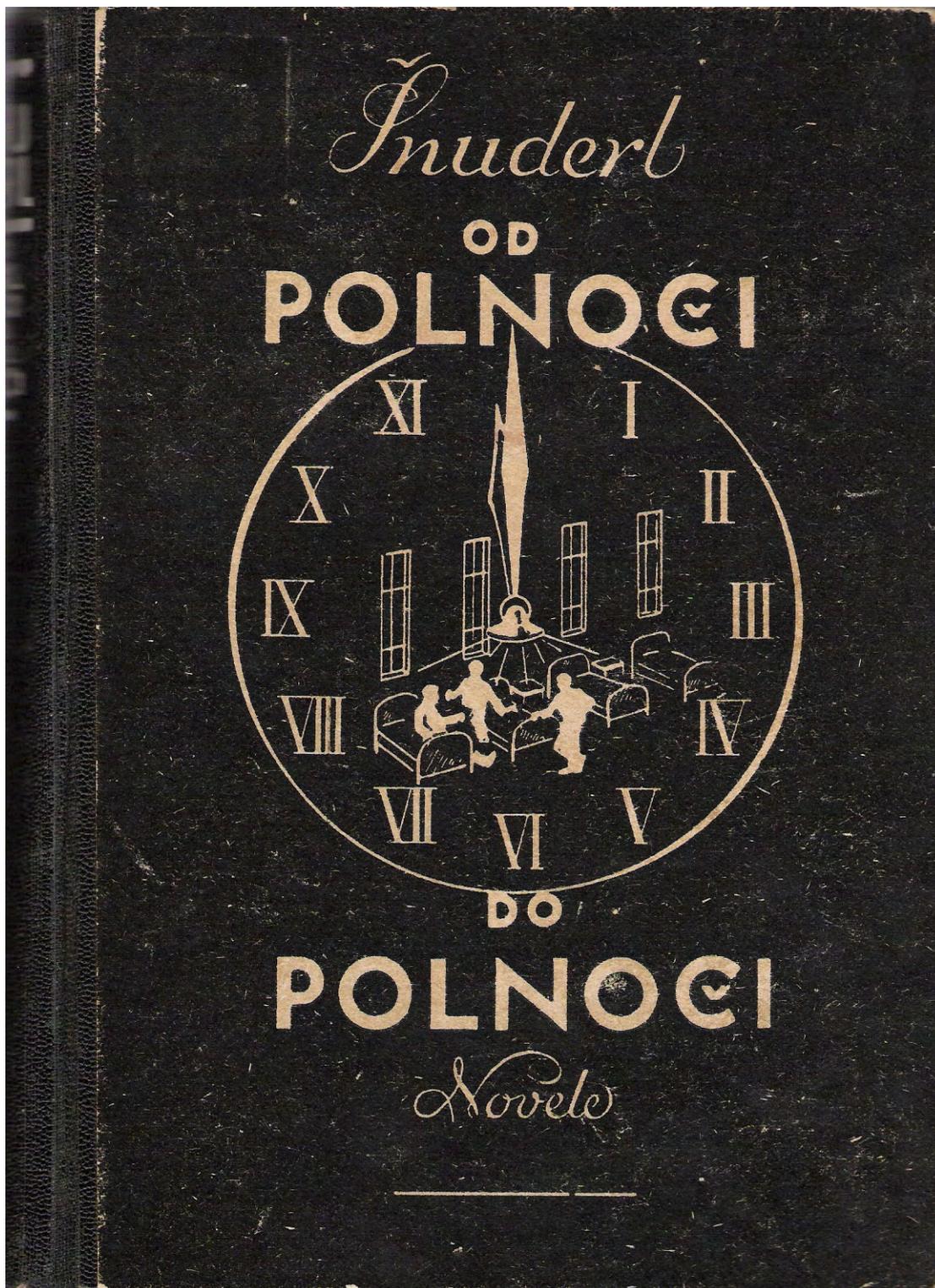
Fran Roš: Pesmi

Johan Gabriel Seidl: Ausgewählte Werfte

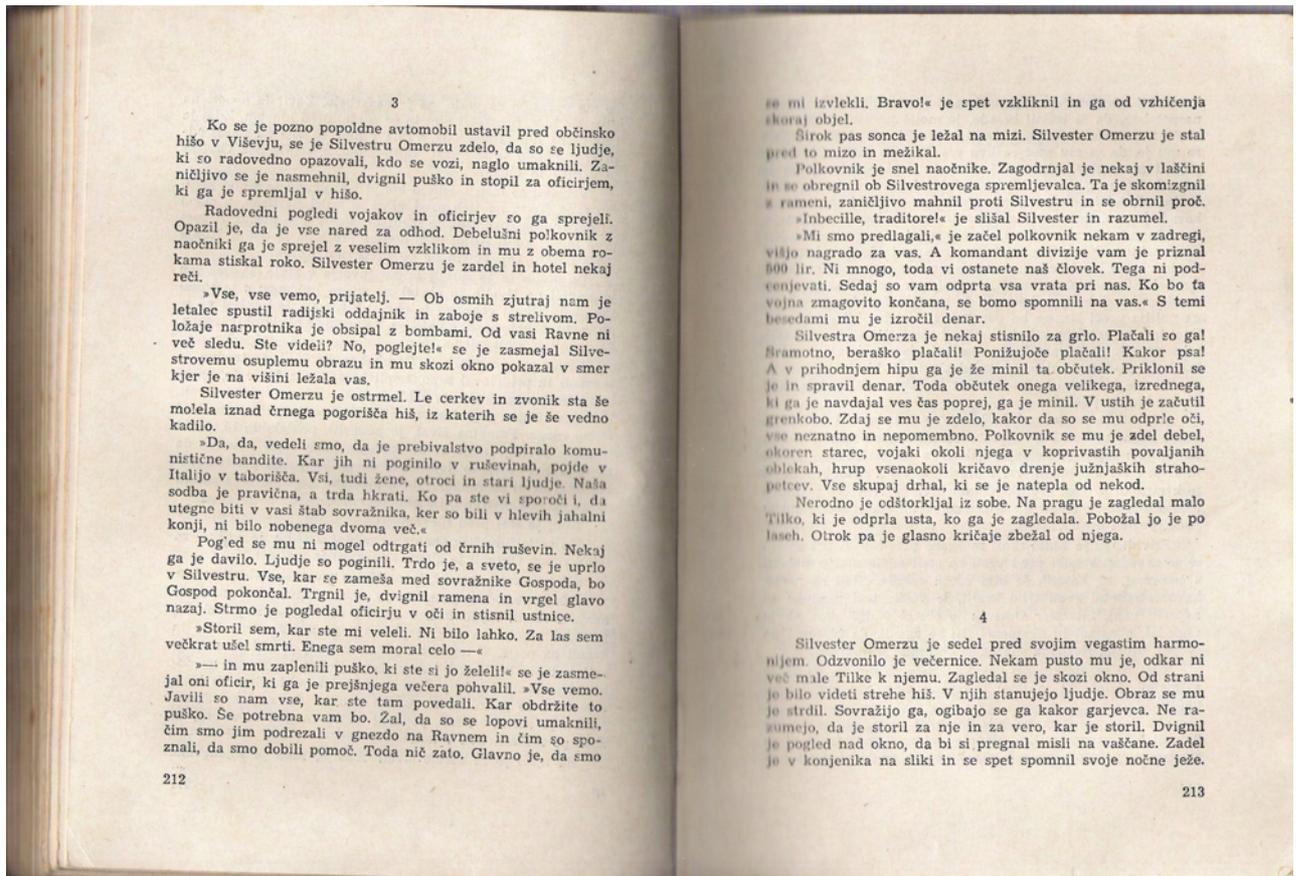

Pavel Strmšek: Ljudje iz naše vasi

Makso Šnuderl: Od polnoči do polnoči

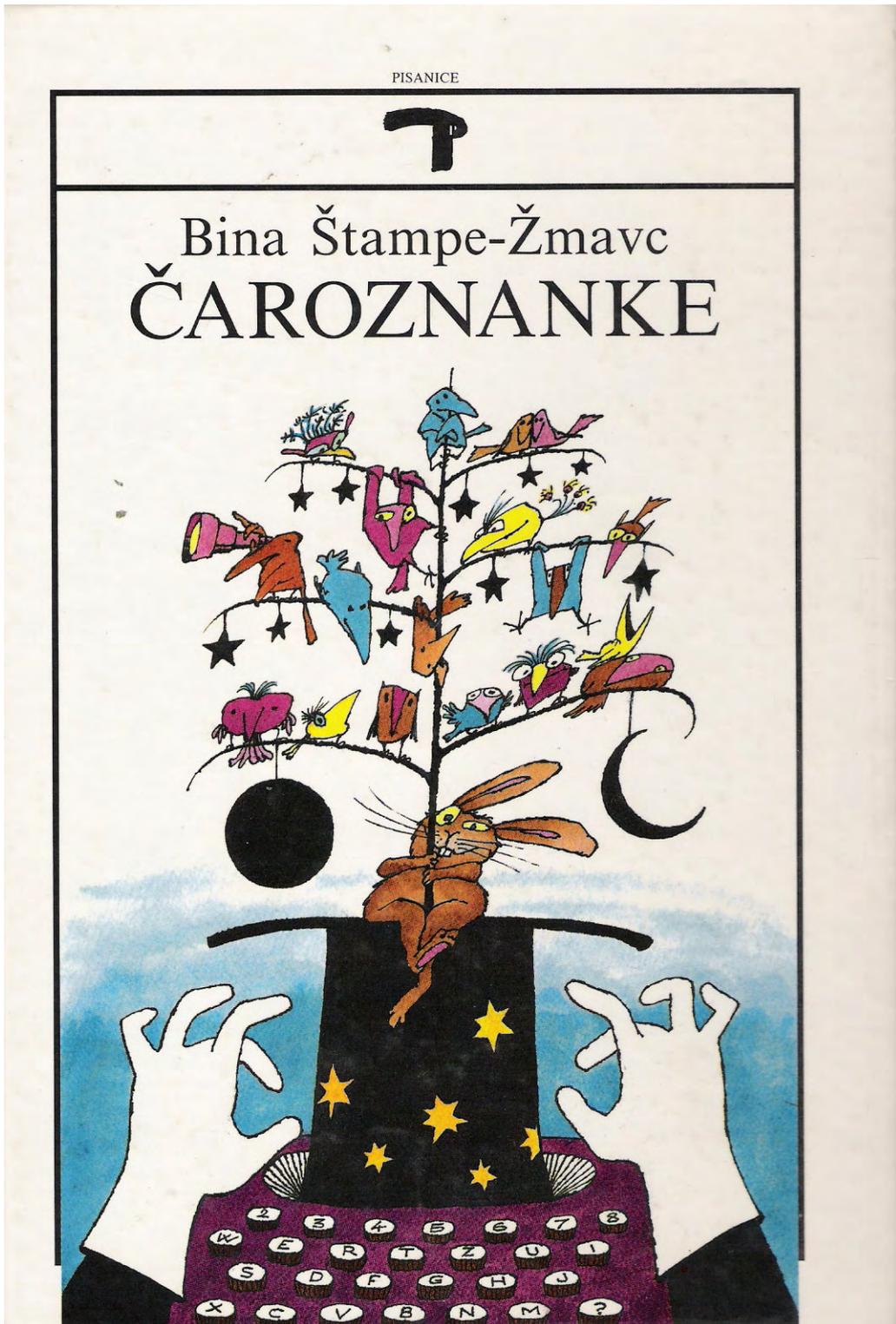
Iz novel *Od polnoči do polnoči* avtorja **Maksa Šnuderla**:

PISANICE

Bina Štampe-Žmavc ČAROZNANKE

Bina Štampe Žmavc: Čaroznanke

Iz zbirke *Čaroznanke* avtorice **Bine Štampe Žmavc**:

Nadobudna budnica

Ko zjutraj malček Gaj
zatuli ajajajajaj,
vstane v hiši direndaj!

Mama maha s stekleničko,
očka se mota v pleničko.
Mama stresa z ropotuljo,
očka kobaca s hoduljo.

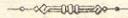
In bratec Jan, še ves zaspan,
namesto cuclja
nese Gaju — aeroplan!

Razne dela
pesniške in igrokazne

JOVANA VESELA-KOSESKIGA,

finančniga svetovavca.

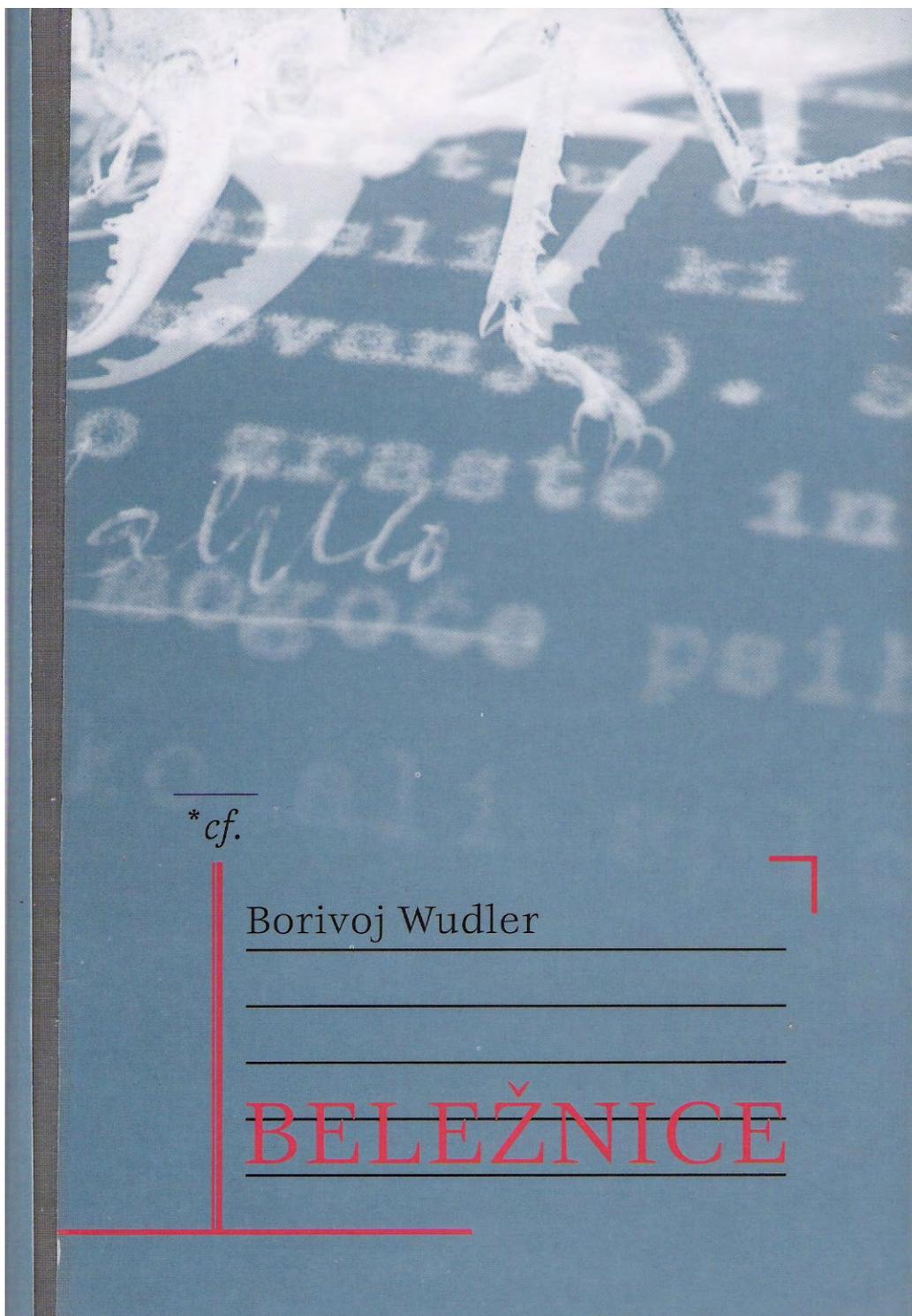
Na svetlo dala in založila

Matica Slovenska v Ljubljani.

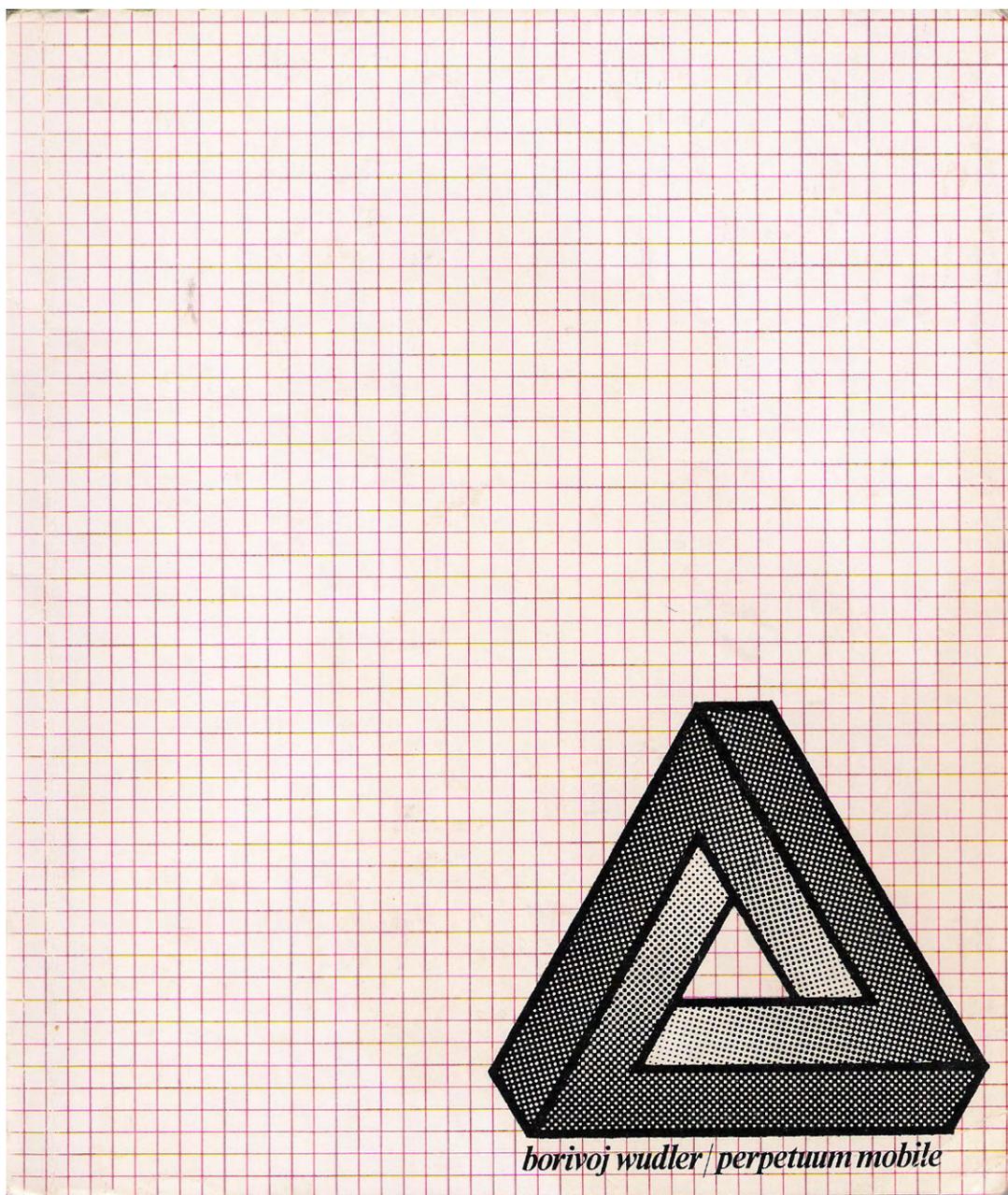
1870.

Natisnil Jožef Blaznik v Ljubljani.

Jovan Vesel - Koseski: Razne dela, pesniške in igrokazne

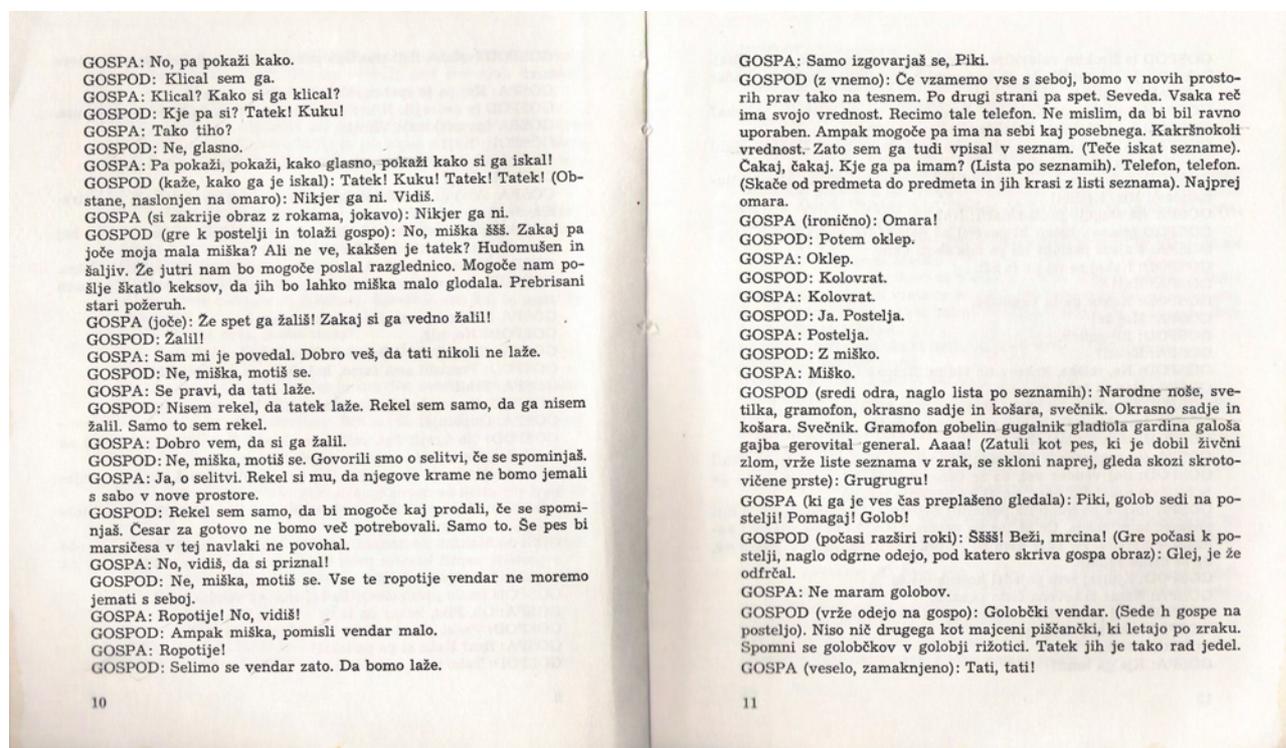

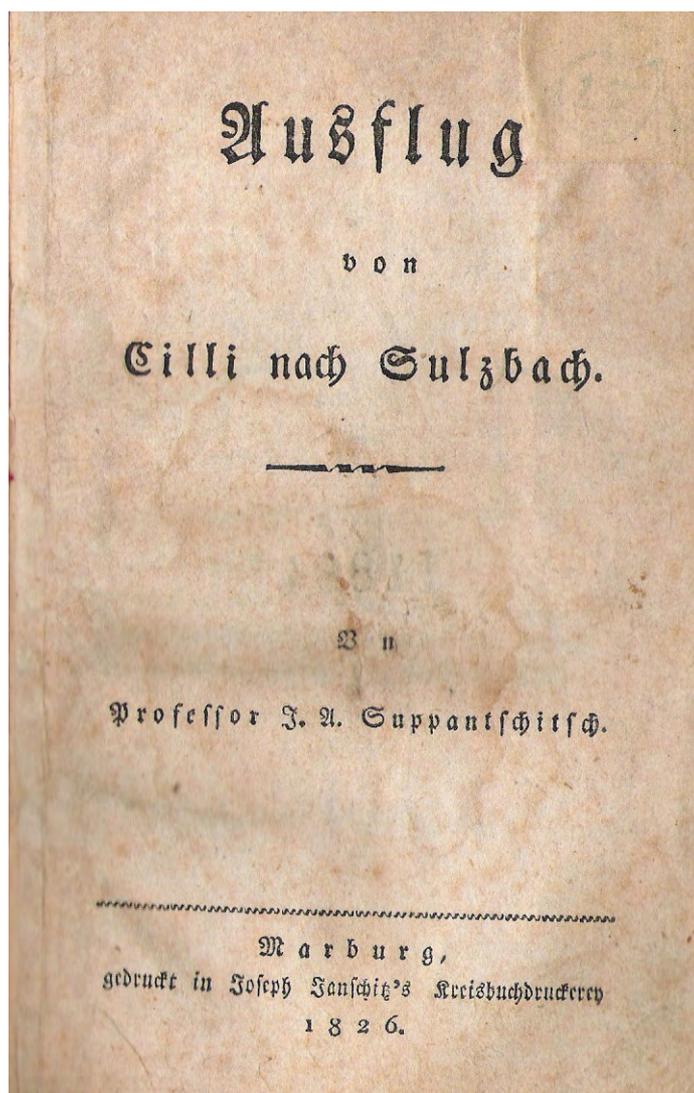
Borivoj Wudler: Beležnice

Borivoj Wudler: Perpetuum mobile

Iz dela *Perpetuum mobile* avtorja **Borivoja Wudlerja**:

Janez Anton Zupančič: Ausflug von Cilli nach Sulzbach

Viri in literatura

Ustni viri (v obliki intervjujev):

- Arko, Andrej (Celje, 21. 1. 2005)
- Cestnik, Mare (Celje, 1. 3. 2005)
- Dobnik, Ivan (Celje, 1. 3. 2005)
- Hutinski, Robert (Celje, 18. 2. 2005)
- Karlovšek, Igor (Celje, 20. 1. 2005)
- Kmecl, Matjaž (Celje, 15. 12. 2004)
- Kolšek, Peter (Ljubljana, 4. 3. 2005)
- Krajnc, Matej (Celje, 22. 1. 2005)
- Kvas, Jana (Celje, 18. 3. 2005)
- Praprotnik Zupančič, Lilijana (Šmarjeta pri Celju, 21. 2. 2005)
- Štampe Žmavc, Bina (Celje, 19. 1. 2005)

Pisni viri (v obliki elektronske pošte):

- Arko, Andrej (Ljubljana, 2005)
- Dobnik, Ivan (Ljubljana, 2005)
- Hutinski, Robert (Celje, 2005)
- Karlovšek, Igor (Radeče, 2005)
- Kolšek, Peter (Ljubljana, 2005)
- Kvas, Jana (Celje, 2005)
- Šepetavc, Anton (Celje, 2005)

Literatura:

- SBL I, II, III, IV
- Slovenska književnost – leksikon Cankarjeve založbe (ur. Janko Kos in Ksenija Dolinar), Ljubljana 1981
- Anton Slodnjak: Obrazi in dela slovenskega slovstva, Ljubljana 1975
- Jože Pogačnik: Anton Aškerc; v: Slovenska književnost I, Ljubljana 1998
- Aškerčev zbornik, Celje 1957
- France Jesenovec: Aškerčev slog v lirskih in epskih poezijah, Celjski zbornik 1967
- Enciklopedija Slovenije (vse knjige), Ljubljana
- Mala splošna enciklopedija (vse knjige), Ljubljana
- Slovenski gledališki leksikon I, Ljubljana, 1972
- Gledališki list mestnega gledališča Celje I, Celje, 1953–54
- Slovenski veliki leksikon (druga knjiga), Ljubljana 2003
- Leksikon Slovenska književnost, Ljubljana 1982
- Leksikon slovenskih književnikov, Ljubljana 1996
- Slovenski kdo je kdo, Ljubljana 1999
- F. Ilešič: Slomškov učitelj Ivan Anton Zupančič, Zbornik Matice slovenske 1912
- Profesorji - prevajalci s celjske gimnazije (raziskovalna naloga), Celje 1990
- Dr. Matjaž Kmecl (raziskovalna naloga), Celje 2004
- Božena Orožen: Savinjski pisatelj Janko Kač, Savinjski zbornik 1958
- Pisatelj Janko Kač (raziskovalna naloga), Celje 1998
- F. Koblar: Slovenska dramatika I, Ljubljana 1972
- Gledališki list mestnega gledališča Celje 1953–54

- F. Ilešič: Ilirac Josip Drobnić, Zagreb 1917
- F. Petre: Poskus ilirizma pri Slovencih, Ljubljana 1939
- Janez Mušič: Veliki album slovenskih pisateljev, Ljubljana 2004
- Leksikon Cankarjeve založbe, dopolnjena tretja izdaja, Ljubljana 1998
- F. Pibernik: Med tradicijo in modernizmom, Ljubljana 1978
- Vincenc Rajšp: Dragotin Ferdinand Ripšl, 1986
- Simona Moličnik Šivic: Ferdinand Dragotin Ripšl (ur.), Pesmarica za kratek čas ..., 2000
- Cvetka Kavčič - Kudrevičius: Fran Roš, življenje in delo (diplomska naloga), Filozofska fakulteta Ljubljana, PZE za slavistiko, 1982
- J. Cvirn, A. Šepetavc: Nekateri bivši dijaki in profesorji celjske gimnazije, Celje 1989
- Alojz Rebula: Pastir prihodnosti, Trst, 1992
- Ivan Stopar: Slomškova Ponikva, 1990
- Janko Orožen: Profesorju dr. Pavlu Strmšku v slovo, Celje 1965
- Zdenko Čepič: Makso Šnuderl in njegovi dnevniški zapiski, 1993
- Lado Vavpetič: Prof. Dr. Makso Šnuderl, 1972
- Ivan Kristan: Maksu Šnuderlu v slovo, 1979
- Peter Weiss: France Štifter (1846–1913), 1983
- Antič Ivo: Jovan Vesel Koseski, Ljubljana 1996
- Andrej Inkret: Jovan Vesel Koseski, Vprašanje literarne zgodovine, Maribor 1971
- Marijan Pušavec: Celjski avtorji 90-ih, Celje 2000
- Snoj Zarika: Izseki iz življenja: Andrej Arko, Ljubljana 2003
- Anton Šepetavc: Bina Štampe Žmavc (Ko navdih doseže mojstrstvo besede), v: Znameniti Celjani, Celje 2004
- Tone Partljič: Igra »ponavljanje«. B. W., Perpetuum mobile, Dialogi 1980
- I. Prijatelj: F. V., Narodna enciklopedija IV, Zagreb 1929
- Kamniški zbornik, Kamnik 1955
- A. Špende: Dr. F. V., Knjiga 1955
- A. Šepetavc: Lilijana Praprotnik Zupančič (Otroško preprosta, duhovito preprosta), v: Znameniti Celjani, Celje 2004
- 11. april, praznik Mestne občine Celje (brošura), Celje 2003
- A. Domjan, N. Šivavec: Pobuda za srebrni celjski grb za leto 2003, podatki in utemeljitve, Celje, 2003
- Miloš Mikeln: Vasja Predan – sedemdesetletnik, Ljubljana 2000
- Iz. Cankar: Obiski, 1920
- A. Šepetavc: Anton Novačan (Simpatici velikan, ki je strastno ljubil domovino, slavo in ženske), v: Znameniti Celjani, Celje 2004
- France Onič: Izbrane pesmi, Žalec 2001
- J. Marn: Jezičnik 1886
- Fran Roš: Srečko Puncer, njegovo življenje, delo in boj, Celje, 1972
- Celjski zbornik, Celje 1988
- A. Šepetavc: Miloš Mikeln (Še vedno s srcem v mestu ob Savinji), v: Znameniti Celjani, Celje 2004
- Vasja Predan: Od premiere do premiere, Maribor 1966
- medmrežje (<http://www.marginalija.si>; <http://www.ff.uni-lj.si>; <http://cobiss2.izum.si>; <http://freeweb.siol.net/krajnc75>; <http://redovi.rkc.si/lazaristi/prihoda.html>; <http://www.smarje-pri-jelsah.si>; <http://www.svetizbesed.com>)

Zaključek

Raziskovati, pomeni – učiti se. Učiti se na drugačen, modernim zahtevam časa in prostora primernejši, učinkovitejši način.

In kaj smo se naučili v tej in s to raziskovalno nalogo mi?

Najprej, da naša osnovna hipoteza ni bila napačna: skozi I. gimnazijo je v skoraj 200 letih šlo na tisoče ljudi, med njimi pa tudi preko 50 spomina in omembe vrednih literatov. Ob starih, že pokojnih, dostikrat napol pozabljenih, kot so Koseski, Slomšek, Novačan, V. Levstik ..., je tudi kar nekaj naših sodobnikov – od Predana, Mikelna, Kmecla, Inkreta, Arka do Bine Š. Žmavc, Lilijane P. Zupančič, Igorja Karlovška, Ivana Dobnika in Jane Kvas.

Intervjuji, ki smo jih opravili z njimi, so v poznavanje sodobne slovenske književnosti gotovo prispevali kakšen novi, sveži, uporaben podatek, nam pa so pomenili priložnost, da teorijo povežemo s prakso in se tudi tako kaj naučimo o literaturi in njenih ustvarjalcih, ki so navsezadnje vsi le ljudje, vsak s svojimi pogledi in življenjskimi izkušnjami.

Anketa, ki smo jo izvedli na šoli, pa je tudi poučna, saj kaže, koliko dijaki in profesorji dejansko poznajo (svojo) šolsko literarno zgodovino in sodobnost. Želeli bi si več, je pa res, da bi za realnejšo sliko potrebovali več vprašanj in večji anketni, statistični vzorec.

Na koncu še to: upamo, da smo s to raziskovalno nalogo uspeli. Veliko časa in delovne vneme je bilo potrebno zanjo. Če drugega ne, je zdaj postavljen eden od temeljnih kamnov za leksikon znanih celjskih gimnazijcev, ki nekega dne morda še nastane.

Zahvale

Kljub odgovornemu in resnemu delu, ki nas je stalo marsikatero uro dragocenega (izven)šolskega časa, te raziskovalne naloge zagotovo ne bi bilo – ali pa bi bila precej drugačna – brez nekaterih ljudi, ki so nam stali ob strani, nam svetovali in nam vedno bili pripravljeni priskočiti na pomoč.

Zato se iskreno zahvaljujemo:

- Našemu mentorju, **mag. Antonu Šepetavcu**, ki nas je ob bližajoči se 200-letnici I. gimnazije v Celju pritegnil k raziskovanju gimnazijske literarne preteklosti in sedanosti, nas usmerjal pri dolgotrajnem delu in nam delil koristne nasvete, naposled pa tudi kljub obilici dela in časovni stiski jezikovno pregledal to obsežno raziskovalno nalogo.
- Uslužbencem Osrednje knjižnice Celje, še posebej **Marijanu Pušavcu**, **Janku Germadniku**, **Samu Rošu** in **Robertu Hutinskemu**, ki so ustregli vsem našim željam ter nam strpno pomagali nabirati gradivo za to raziskovalno nalogo.
- Vsem tistim **literatom**, ki so si vzeli čas za srečanje z nami, prijazno odgovarjali na naša intervjujska vprašanja, nekateri pa tudi pomagali pri oblikovanju svojih življenjepisov. Posebna zahvala pa naj gre **Ivanu Dobniku**, ki je ustregel mnogim našim željam.
- **Profesorjem I. gimnazije v Celju**, zlasti pa naši razredničarki, **prof. Tanji Tušek**, in ravnatelju, **prof. Jožetu Zupančiču**, ki so nam olajšali raziskovalno delo s podelitvijo začasnega statusa raziskovalcev ter z dogovornim spraševanjem in pisanjem testov.
- Mami Žige Serneca, **ge. Damjani Voglar**, ki je vedno ljubeznivo poskrbela za naš prevoz do krajev, kjer smo opravljali intervjuje, in pod svojo streho potrpežljivo in gostoljubno prenašala naša raziskovalna druženja.
- **Ocenjevalni komisiji**, ki je pregledala naše raziskovalno delo, ga ovrednotila in znala razumeti naše želje, hotenja in – našo mladost.

Hvala vsem skupaj in vsakemu posebej.

S hvaležnostjo in staro resnico, ki nam kot dijakom klasične gimnazije marsikdaj pride na misel: *Non scholae, sed vitae discimus!*

Raziskovalci:
Helena, Urša, Jan in Žiga

Kazalo slik

Slika 1 - I. gimnazija v Celju (foto: J. Hacin)	3
Slika 2 – Stara gimnazijska knjižnica, ki se danes nahaja na Domoznanskem oddelku v Osrednji knjižnici Celje.....	6
Slika 3 - Anton Aškerc (arhiv Osrednje knjižnice Celje).....	11
Slika 4 – Matej Bor (Janez Mušič: Veliki album slovenskih pisateljev)	13
Slika 5 - Karel Destovnik – Kajuh (arhiv Osrednje knjižnice Celje)	15
Slika 6 - Kip Karla Destovnika - Kajuha pred I. gimnazijo v Celju (foto: J. Hacin).....	16
Slika 7 - Josip Drobnič (arhiv Osrednje knjižnice v Celju).....	17
Slika 8 - Fedor Gradišnik (arhiv Osrednje knjižnice v Celju)	18
Slika 9 - Janko Kač (arhiv Osrednje knjižnice Celje)	21
Slika 10 - Ferdo Kočevar – Žavčanin (arhiv Osrednje knjižnice Celje)	23
Slika 11 – Mihael Lendovšek (arhiv Osrednje knjižnice Celje).....	26
Slika 12 – Franc Ksaver Meško (arhiv Osrednje knjižnice Celje)	31
Slika 13 – Soba iz Meškove rojstne hiše (internet: http://www2.arnes.si/~omislinjamb/projekt5)	32
Slika 14 - Josip Napotnik (Profesorji - prevajalci s celjske gimnazije (raziskovalna naloga))	34
Slika 15 – Mihael Napotnik (arhiv Osrednje knjižnice Celje)	35
Slika 16 – Anton Novačan (arhiv Osrednje knjižnice Celje)	37
Slika 17 – Kip Antona Novačana v Osrednji knjižnici Celje (foto: J. Hacin).....	38
Slika 18 – France Onič (France Onič: Izbrane pesmi)	39
Slika 19 – Oničev rokopis (France Onič: Izbrane pesmi)	40
Slika 20 – Valentin Orožen (arhiv Osrednje knjižnice Celje)	41
Slika 21 – Franjo Puncer (arhiv Osrednje knjižnice Celje)	42
Slika 22 – Srečko Puncer (internet: http://www.marginalija.si)	43
Slika 23 – Fran Roš (na sredini) in Srečko Puncer na njegovi levi (arhiv Osrednje knjižnice Celje)	44
Slika 24 – Davorin Ravljen (arhiv Osrednje knjižnice Celje)	45
Slika 25 - Spominska plošča Dragotina Ripšla na steni župnije sv. Miklavža (arhiv Osrednje knjižnice Celje).....	46
Slika 26 - Fran Roš (arhiv Osrednje knjižnice Celje)	47
Slika 27 – Osnovna šola Frana Roša v Celju (internet: http://www2.arnes.si/~oscefr2s)	48
Slika 28 - Johan Gabriel Seidl (Bojan Cvelfar: Znameniti Celjani).....	49
Slika 29 - Seidlov studenec (arhiv Osrednje knjižnice Celje).....	50
Slika 30 - Anton Martin Slomšek (internet: http://www.rkc.si/slomsek)	52
Slika 31 - Cerkev sv. Petra na Kristan Vrhu (internet: http://www.smarje-pri-jelsah.si)	55
Slika 32 – Pavel Strmšek (arhiv Osrednje knjižnice Celje).....	56
Slika 33 – Jovan Vesel – Koseski (Album slovenskih književnikov).....	59
Slika 34 – Matija Vodušek (arhiv Osrednje knjižnice Celje)	62
Slika 35 – Borivoj Peter Wudler (arhiv Osrednje knjižnice Celje)	63
Slika 36 – Andrej Arko (osebni arhiv Andreja Arkota).....	68
Slika 37 – Mare Cestnik (J. Hacin).....	69
Slika 38 – Ivan Dobnik (osebni arhiv Ivana Dobnika)	70
Slika 39 – Igor Karlovšek (osebni arhiv Igorja Karlovška)	74
Slika 40 – Matjaž Kmecl (http://www.pinkponk.si).....	75
Slika 41 – Matjaž Kmecl v oddaji Spet doma (arhiv RTV Slovenije).....	76
Slika 42 – Peter Kolšek (osebni arhiv Petra Kolška).....	77
Slika 43 – Matej Krajnc (http://freeweb.siol.net/krajnc75).....	78

Slika 44 – Jana Kvas (osebni arhiv Jane Kvas).....	80
Slika 45 - Miloš Mikeln (Miloš Mikeln: Veliki voz).....	81
Slika 46 – Lilijana Praprotnik Zupančič (arhiv Osrednje knjižnice Celje).....	83
Slika 47 – Vasja Predan (Vasja Predan: Od premiere do premiere)	84
Slika 48 – Bina Štampe Žmavc (internet: http://www.svetizbesed.com)	85
Slika 49 – Mednarodna literarna nagrada iz Varšave leta 2000 (Znameniti Celjani)	86
Slika 50 – Intervju z Maretom Cestnikom (foto: J. Hacin).....	93
Slika 51 – Intervju z Ivanom Dobnikom v knjigarni Antika (foto: J. Hacin).....	96
Slika 52 – Po intervjuju z Matjažem Kmeclom v Osrednji knjižnici Celje (foto: S. Roš).....	102
Slika 53 – Kavarna v Maximarketu, kjer smo opravili intervju s Petrom Kolškom (internet: http://www.maxi-market.net).....	106
Slika 54 – Mohorjeva knjigarna v Celju, kjer smo opravili intervju z Bino Štampe Žmavc (foto: J. Hacin).....	116
Slika 55 - Pri pridobivanju člankov iz starih časopisov v Osrednji knjižnici Celje smo si pomagali s tem strojem. (foto: Ž. Sernek)	135

*Pisati in ljubiti, sanjati in potovati, silovito živeti ...
(Ivan Dobnik)*